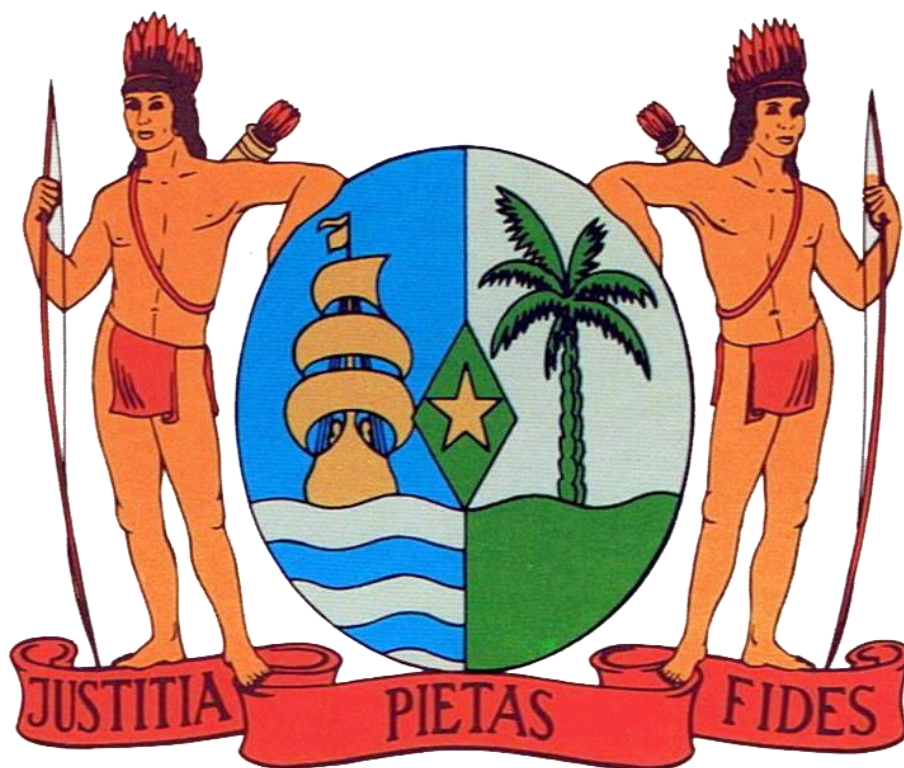

Meerjaren Ontwikkelingsplan 2022-2026

van de Republiek Suriname

- Omdenken, Verbinden, Doen -

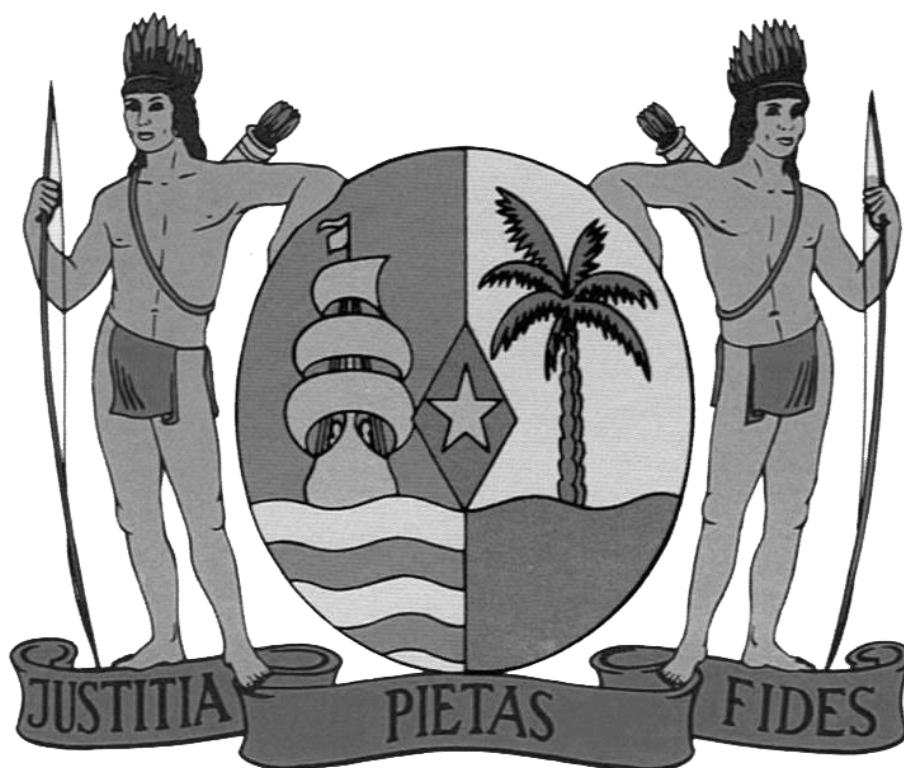

Finale Versie
Goedgekeurd door De Nationale Assemblée
op 20 December 2021

Meerjaren Ontwikkelingsplan 2022-2026

van de Republiek Suriname

- Omdenken, Verbinden, Doen -

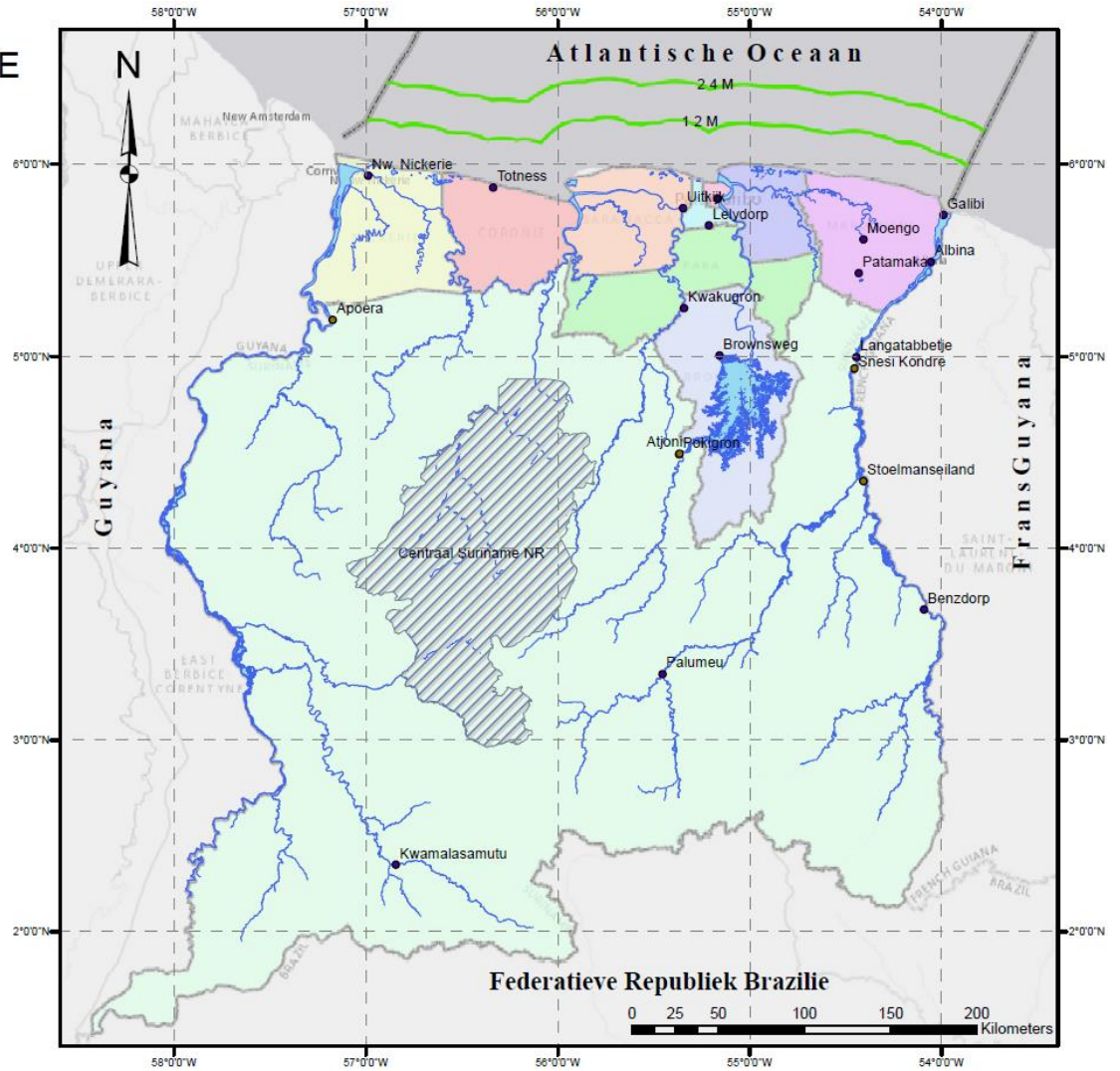
Finale Versie
Goedgekeurd door De Nationale
Assemblee op 20 December 2021

Page intentionally left blank

REPUBLIC SURINAME

©Stg. Planbureau Suriname
Dr. Sophie Redmondstraat 116-118
Paramaribo, Suriname
Tel.: 473146
www.planningofficesuriname.org

Ten Geleide door de President van de Republiek Suriname, Z.E. Ch. Santokhi

Conform artikel 40 van onze Grondwet, heeft de Regering Santokhi-Brunswijk dit Meerjaren Ontwikkelingsplan (MOP) 2022-2026 opgesteld. Dit plan vormt het uitgangspunt voor de Groei- en Moderniseringsfase van deze Regering en dient derhalve als lichtbaken naar de toekomst toe. Een degelijk plan is een noodzaak voor de Republiek, die een significante sociaal-economische ontwrichting heeft moeten meemaken, en welke thans middels het uitvoeren van het Herstelplan 2020-2022 nu in stabiel vaarwater is terecht gekomen. Het Meerjaren Ontwikkelingsplan 2022-2026 bouwt dus op het Herstelplan 2020-2022 en geeft verdere invulling aan de Planwet, welke een evenwichtig gespreide sociaal-rechtvaardige ontwikkeling van de samenleving als missie heeft.

Het Meerjaren Ontwikkelingsplan 2022-2026 is niet om alle problemen in het land op te lossen en alle belangen te behartigen, maar juist om een strategie (visie, richting, prioriteiten, en uitvoering) uiteen te zetten. Deze zijn zodanig gekozen en geformuleerd dat ze uitvoerbaar zijn qua uitvoeringscapaciteit en financiële draagkracht en opdat de Republiek gunstig kan inspelen op verwachtbare kansen en bedreigingen, zoals globalisatie en klimaatverandering. Het waardenstelsel dat ten grondslag ligt aan dit plan wordt gevormd door **rechtvaardigheid, inclusiviteit, vrijheid, gelijkwaardigheid en duurzaamheid**.

Daarnaast is het plan heel sterk ingegeven door vele interacties met ministeries, (buitenparlementaire) politieke partijen, velerlei maatschappelijke organisaties, jongeren(organisaties), ondernemers, experts, etc., een semi-landelijke survey, alsmede ook door nationale en internationale studies, onderzoeken, en rapporten. Met een dergelijke brede consultatie verwacht de Regering ondersteuning en (waar nodig) bijsturing van haar sociale partners, politieke groeperingen en andere relevante maatschappelijke groepen om de succesvolle uitvoering van dit Ontwikkelingsplan in het belang van de toekomst van de natie te ondersteunen: een rechtvaardige en duurzame ontwikkeling bereiken we immers alleen samen!

In dit MOP zijn de Sustainable Development Goals (SDGs) integraal opgenomen, en in de geest van de Planwet en de SDGs wordt dan ook een *inclusieve* ontwikkeling nagestreefd. Het plan is er dus voor werkenden, ondernemers, investeerders, in stam verband levende Surinamers, mensen met een beperking, vrouwen, jongeren, eenoudergezinnen, etc. in *geheel* Suriname. Samen werken we met dit plan naar een rechtvaardig Suriname dat welvaart en welzijn biedt, waar eenieder zelf kan besluiten over het realiseren van zijn/haar eigen potentieel terwijl waarden en normen hoog in het vaandel worden gehouden.

Tevens zal de Regering werken aan de ontwikkeling van Vision 2060 door begin 2022, een commissie samen te stellen met een breed sociaal maatschappelijk en politiek draagvlak, die belast zal worden om deze visie 2060 voor Suriname te ontwikkelen.

Samen bepalen we de toekomst, *samen* maken we die toekomst, en *samen* bereiken we die toekomst!

Chandrikapersad Santokhi
President van de Republiek Suriname

***Voorwoord van de Minister van Financiën en Planning,
Z.E. A. Achaibersing, MBA***

Voor u ligt het (Meerjaren) Ontwikkelingsplan 2022-2026, welke in grote lijnen de richting, prioriteiten en uitvoering uiteen zet voor de Groei- en Moderniseringsfase (de laatste fase van de regeerperiode) en de jaren daarna, en voort borduurt op het Herstelplan 2020-2022. Een gedegen Ontwikkelingsplan is cruciaal gelet op de huidige financieel-economische crisis, de Covid-19 pandemie, en de reeds merkbare effecten van klimaatverandering. Belangrijker nog, de uitvoering van dit plan moet handvatten bieden om structurele problemen aan te pakken, zoals werkgelegenheid, woningnood, illegaliteit, milieuproblematiek, ongebreidelde verkaveling, een inefficiënte en ineffectieve overheid, en onderbenutting van potentieel.

Hierbij komt ook nog eens de op handen zijnde exploitatie van olie- en gasbronnen voor de kust; Suriname kan het zich niet veroorloven om de kans te missen om het land te transformeren richting voorspoed waarbij andere sectoren meeliften; er zijn genoeg landen waar slechte voorbereiding heeft geleid tot toename van corruptie, faillissement van lokale bedrijven, werkloosheid en sociale onrust.

Het Ontwikkelingsplan 2022-2026 is er dan ook niet om alle problemen in het land op te lossen: het moet die keuzes, projecten en veranderingen aandragen die inspelen op geboden kansen, zoals de offshore vondsten, onze zwakten erkennen en aanpakken, en doorbraken identificeren voor diverse sectoren. Het plan moet een wezenlijk verschil kunnen uitmaken voor werkenden, ondernemers (waaronder ook kleine zelfstandigen), in stam verband levende Surinamers, mensen met een beperking, vrouwen, jongeren, etc.

Er is hierbij gekeken naar onder andere Surinaamse succesverhalen uit het verleden, diverse analyses maar ook oude onderzoeken, reeds klaargemaakte conceptwetten, precedënten en ervaringen in het buitenland, nieuwe technologieën en alternatieve business modellen. Daarnaast is er veel tijd en moeite gestoken in contact met een breed scala aan belangenorganisaties, verenigingen, jongerengroepen, politieke partijen, individuen, vertegenwoordigers, etc. die hun inzichten en meningen ten aanzien van dit Ontwikkelingsplan hebben gedeeld en die zijn meegenomen.

In de afgelopen maanden is er – los van de inhoud van het Ontwikkelingsplan – ook gewerkt aan diverse structurele processen, om ervoor te zorgen dat de keuzes en projecten in dit plan inderdaad op de begroting komen om uitgevoerd te worden met een gedegen monitoring- en evaluatiesysteem. Dit maakt dit Ontwikkelingsplan 2022-2026 anders dan voorgaande plannen:

een realistisch, gewogen en gedragen langetermijnplan om van een rijk land écht een *rijk* land te maken.

Armand Achaibersing, MBA
Minister van Financiën en Planning

Dankbetuiging

De Minister van Financiën en Planning heeft in zijn voorwoord aangegeven dat vele stakeholders – ondanks de vele belemmeringen van de pandemie – een bijdrage hebben geleverd aan de totstandkoming van dit document, in de vorm van data, informatie, advies, correcties, kritische noten, etc. Deze organisaties en personen zijn onder andere:

Stichting Wan Okasi, Lilian Wiebers, Professor Anthony Caram, Associatie van Binnenlandse Industriëlen, Siegmien Staphorst, Xaviera Jessurun, Associatie van Surinaamse Fabrikanten, Federatie van Surinaamse Agrariërs, Vereniging van Exporteurs van Agrarische Producten in Suriname, Confederatie van Organisaties voor Landsdienaren, C47, leden van de Sociaal-Economische Raad, Deryck Ferrier, Johan Tjang A Sjin, Nationale OntwikkelingsBank, Hans Lim A Po, Stichting 1 voor 12, Suriname Hospitality and Tourism Association, de Staatsraad, Glenn Gersie, Iwan Hasnoe, Steven Coutinho, IT Core, A20, Martin Panday, PolyTechnic College, Stephen Smit, Universiteit van Suriname, Carlos Elias, Serge Tjin Wong Joe, Vivian Hokstam, Nauyuga, Revinh Ramnandanlal / B4 Agrofoods, John van Alen / Van Alen's BetonIndustrie, Henri Behr, Sharda Ganga, Robert Adney, Iwan Hasnoe, Jacques Drielsma, Vereniging Surinaams Bedrijfsleven, Partij voor Recht en Ontwikkeling, Democratisch Alternatief '91, Vereniging van Economisten in Suriname, Roy Bikhari, Nationale Partij Suriname, Krishna Khargi, Edward Lee, Streil, Platform van Buurtorganisaties, Burger Initiatief voor Participatie en Goed Bestuur, Father Mother Figure, Conservation International, Ravi Patandin, Amazon Conservation Team, Shaif Basier, Vereniging van Inheemse Dorpschouwen in Suriname, Armand Zunder, InterReligieuze Raad in Suriname, Suriname Business Forum, diverse studentenorganisaties, Federatie van Agrariërs en Landbouwers, Confederatie voor Organisaties van landsdienaren, Stichting Houtverwerkers en –Exploitanten, Amrika Anroedh, Spatial Planners Association in Suriname, ICT Associatie, Staatsolie Maatschappij Suriname, Wi Uma Fu Sranan, Samuel Pengel, Stichting Samarja, Standaardenbureau, Centrale Bank van Suriname, Kamer van Koophandel en Fabrieken, Maritieme Autoriteit Suriname, Roy King, Energie Autoriteit, Richard Kalloe, Havenbeheer, Mark Rommy, Luchthavenbeheer, Glenn Sankatsing, Nationaal Instituut van Milieu Onderzoek in Suriname, Maureen Silos, Stichting Bosbeheer en Bostoezicht, Telesur, Amanda Sheombar, Roy Silos, Jim Rasam, Associatie van Kleine en Middelgrote Ondernemingen in Suriname, Putridewi Amatsoemarto, en Winston Caldeira.

Daarnaast is ook heel veel dank verschuldigd aan alle burgers die hebben geparticipeerd aan de semi-landelijke survey, Hakiem Lalmohamed voor het organiseren van de focus groep sessies met jongeren, Gerard den Dekker voor de hulp met de SDGs, Glenn Sankatsing voor het editen, en Diego Rei (International Labor Organization) en Professor Solomon Cohen (Erasmus Universiteit) voor de moeite die gedaan is met betrekking tot de doorrekening van het plan. Ook aan de verschillende ministeries wordt dank gezegd voor hun geweldige bijdrage; een bijzondere noot hierbij verdienen de verschillende MPUs die zich hiertoe hebben ingezet, en de Ministers die hun bijdrage hebben geleverd. Het team op het Ministerie van Financiën en Planning heeft een geweldige ondersteuning gegeven, in het bijzonder Stanley

Raghoebarsing, Inder Rambharse, Mahender Pershad, Iris Sandel, Ritesh Ganpat, Reguillio Hira, Tine Tjalim en Radj Parohi, Afra Accoord en “last but not least” Ivanda Cummingsborg. Een bijzonder woord van dank gaat uit naar de Minister van Financiën en Planning die alle vrijheid en ondersteuning gegeven heeft bij de totstandkoming van dit stuk.

Tenslotte moeten in het bijzonder de staf, ondersteunend personeel, bestuur en onderdirecteuren van Stichting Planbureau Suriname van harte dank worden toegezegd voor hun toewijding, lange dagen, nachten en weekenden, advies, correcties en het onvermoeibaar doorvoeren van allerlei veranderingen, met betrekking tot de planning, het verzamelen van data en informatie, het verrichten van interviews, opmaken van kaarten en grafieken, etc. Een geweldig stuk professionalisme als bekroning op het 70-jarig bestaan van Stichting Planbureau Suriname met dit (Meerjaren) Ontwikkelingsplan 2022-2026 als artefact.

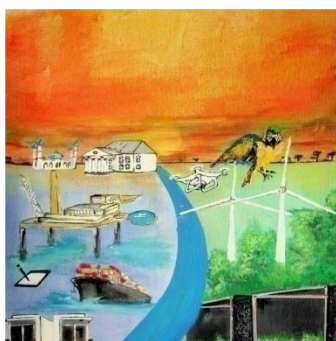
Ondanks de hierboven genoemde personen en organisaties, haast ik mij om te zeggen dat het geenszins de bedoeling is om personen en / of organisaties, die op welke wijze dan ook hun bijdrage hebben geleverd en hier niet genoemd zijn, te miskennen; integendeel, ook aan hen wordt veel dank toegezegd. Dit Ontwikkelingsplan 2022-2026 moet gezien worden als een basisdocument; dat wil zeggen dat *het niet betekent dat zaken, die er niet in staan, niet uitgevoerd kunnen worden*. Desondanks wil ik toch opmerken, dat fouten, onvolkomenheden, onduidelijkheden en andere tekortkomingen in dit stuk uitsluitend aan mij – als eindverantwoordelijke – zijn toe te schrijven.

Daniël A. Lachman, Ph.D. MBA CMRP
(Directeur Stichting Planbureau Suriname)

Management Samenvatting

Voor de totstandkoming van dit Meerjaren Ontwikkelingsplan 2022-2026 zijn – naast de diverse ministeries – meer dan 140 bedrijven, experts, verenigingen, belangengroepen, politieke partijen, etc. geraadpleegd. Hieronder vallen diverse organisaties die zich onder andere bezig houden met mensen met een beperking, het binnenland, jeugd, vrouwen, en natuurbescherming. Daarnaast is ook een semi-landelijke survey gehouden. Middels gesprekken, uitwisseling van informatie, focus groep sessies en feedback op concepten, is uiteindelijk dit Ontwikkelingsplan 2022-2026 tot stand gekomen. Het plan kijkt naar de toekomst (2050) en stelt de volgende bouwstenen daarvoor vast:

In 2050 heeft Suriname een rechtvaardige samenleving waarin zijn waarden worden waargemaakt: Rechtvaardigheid, Inclusiviteit, Vrijheid, Gelijkwaardigheid, en Duurzaamheid. Een ieder kan binnen het stelsel van wet en recht zelf besluiten over het realiseren van zijn / haar eigen potentieel met inachtneming van de duurzaamheid van de omgeving. Elke inwoner is trots op een leven en land dat welvaart en welzijn biedt, waarbij de volgende normen hoog in het vaandel worden gehouden:

- Goed Bestuur
- Zekerheid van energie, water, voedsel, gezondheidszorg, onderwijs, communicatie, sociale voorzieningen
- Werkgelegenheid
- Waardetoevoeging

- Vergroenen en Groene Groei
- Internationale en lokale ontsluiting
- Erkenningen grondenrechten
- Innovatie
- Export-gerichtheid

Binnen dit kader zijn beleidsgebieden geïdentificeerd, en zijn lange en korte termijn doelen vastgesteld. De Sustainable Development Goals zijn geïntegreerd met de doelen, uitkomsten en indicatoren, en zijn dus een wezenlijk onderdeel van dit Ontwikkelingsplan. Enkele uitvloeiselen van dit plan zijn:

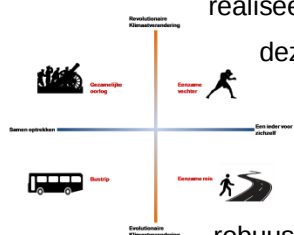
- Gemiddelde reële loonstijging van 17%
- Regionaal gespreide en inclusieve ontwikkeling, in het bijzonder met het oog op werkgelegenheid en ondernemerschap
- Stimulering appartementsbouw en bouw van 500 sociale woningen per jaar
- Stimulering waardecreatie in agro- en diensten sectoren
- Drastische verlaging van veevoer naar 0.25 US\$ / kilo
- Een moderne overheid die efficient, transparant, en klantgericht is
- Toename toeristen met 50.000, met creatie van 9.000 nieuwe banen

In het onderstaande is een selectie weergegeven van de concrete maatregelen opgenomen in dit plan:

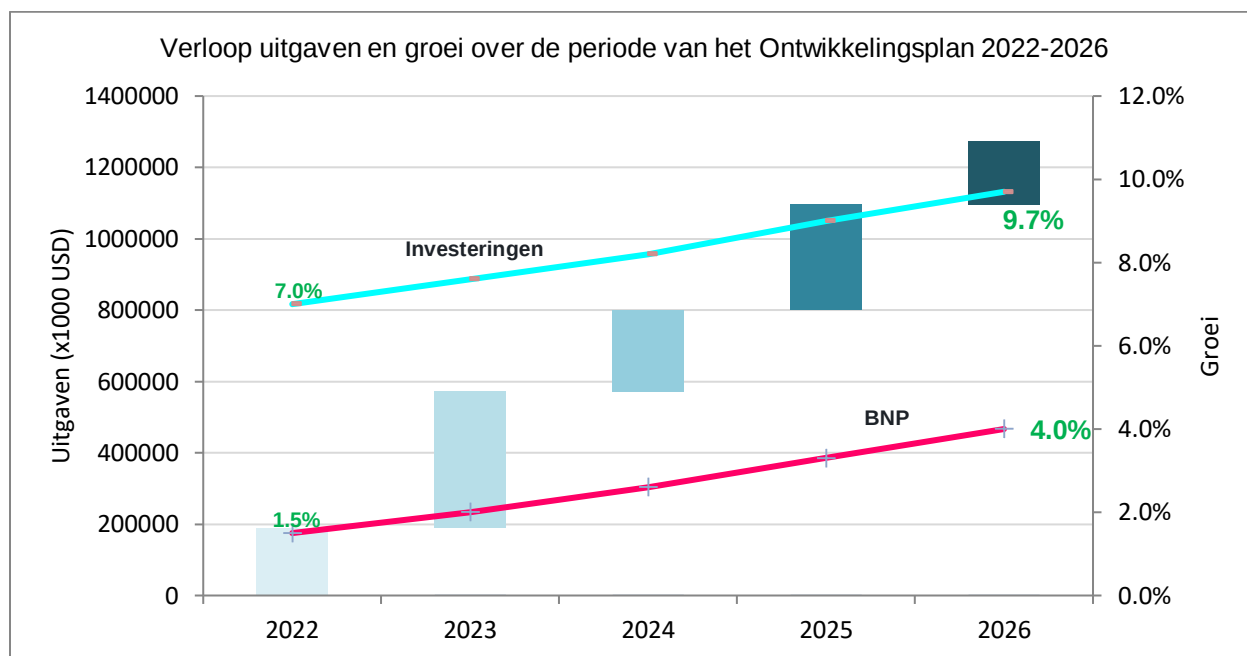
Productie, Ondernemerschap, Werkgelegenheid, Export • Local content beleid • Verbetering van ondernemersklimaat • Instellen KMO fonds • Differentieren van belastingtarieven • Productschappen voor Nickerie, Moengo, Brokopondo, Groningen en Commewijne • Residu en veterinaire lab voor voedselexport • Verlagen importtarieven voor groene technologie en productie • Stimuleren van houtverwerking en afbouw rondhout export • Teelt van hoogwaardige voedzame snijgrassen en moringa • Training en voorlichting van boeren in PPP-verband	Grond en Huisvesting • Aannemen Appartementsrecht • Betaalbare en snellere afhandeling van familieoverdracht van grond • Bouw van 500 overheidswoningen op jaarbasis • Erkenning van grondenrechten Sociale Bescherming • Aannemen Wet op Basisbankrekening • Implementatie girale uitkeringen • Daklozenopvang op een specifieke locatie • Bepalen armoedegrens en minimumuurloon • Opzetten vacaturebank • Uitvoeren landelijk programma tegengaan geweld tegen kinderen • Aanbieden van gedecentraliseerde trainings-, opleidings- en projectmogelijkheden
Transport en Infrastructuur • Nieuwe verbinding over de Suriname rivier • Verspreide openbaar vervoer knooppunten • Herinrichten van 't Hogerhuystraat • Implementatie van radarsystemen voor overvlieggelden	Leefbaar Mileu & Natuur en Veiligheid • Uitfasen giftige stoffen in de mijnbouw • Opstarten fase 2 van Safe City • Community monitoring voor beschermen, rehabilitatie en duurzaam benutting van de biodiversiteit • Stimuleren van regionaal gespreide ontwikkelingskansen en productiemogelijkheden • Drone surveillance • Implementatie van 4 waterwetten • Aannee van de Natuurbeschermingswet Onderwijs en Gezondheidszorg • Armoedebestrijding door onderwijsvernieuwingen met cognitie als uitgangspunt, waarbij dropouts verminderd worden • Gezondheidszorg betaalbaar, bereikbaar, en betrouwbaar maken door een gedecentraliseerd aanbod van specialisaties • Bevorderen afstandsonderwijs • Operationaliseren Training Authority met betrokkenheid van ondernemersveld • Meer focus op preventie
Efficiënte en Effectieve Overheid • Privatisering staatsbedrijven • Betere inning van belastinggelden • Efficiënter en transparanter maken van overheidsprocessen • Implementatie modaliteiten om ambtenarenbestand te verminderen • Aannemen Nieuw Burgerlijk Wetboek, Wet Openbaar Bestuur, Algemene Wet Bestuursrecht • Instellen corruptie meldpunt en verbod op belangenverstengeling • Mogelijkheden creëren voor districten om op een wettelijke wijze eigen middelen te vergaren • Versterken instituten • Digitalisering en automatisering van processen	

De geïdentificeerde maatregelen komen neer op gemiddeld 2.6 projecten per ministerie per jaar; een realiseerbaar aantal. Uit een analyse (opgenomen in dit plan) blijkt dat meer dan 92% van deze strategische actiepunten uitgevoerd moeten worden, ongeacht mondiale veranderingen (bijvoorbeeld veranderende olieprijs, de komst van baanbrekende technologie, het veranderend klimaat, een pandemie, etc.), en ongeacht de regering die in het zadel zit. Aan de ene kant vormt dit document dan ook een zgn. robuuste strategie (de strategie is valide ongeacht de toekomst), aan de andere kant is dit ook tekenend dat er een groot aantal structurele problemen / obstakels zijn op verschillende beleidsgebieden.

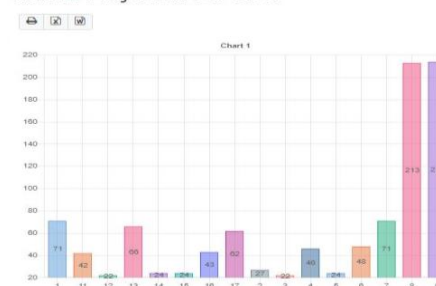
Er zijn specifieke numerieke modellen ontworpen om de doorwerking van het Ontwikkelingsplan te kunnen inschatten. Uit deze modellen vloeit voort dat in 2026 een gemiddelde reële loonstijging van 17% bereikt zal zijn, de werkloosheid daalt tot onder de 8% (waarvan iets minder dan de helft tijdelijke werkloosheid is), en BNP en investeringsniveaus genormaliseerd zijn; volledig herstel is bereikt.

De volgende grafiek geeft de uitgaven aan in het kader van dit Ontwikkelingsplan (die binnen de limieten zijn) en de daarmee geassocieerde groei van BNP en investeringen (2026 ten opzichte van 2021). Dit is niet met inclusie van alle strategische actiepunten, omdat niet allemaal te modelleren zijn. Dit impliceert dat complete uitvoering van het Ontwikkelingsplan *zelfs tot betere resultaten kan leiden*.

Iets meer dan 50% van de uitgaven komt uit de overheidsbegroting. Om de uitgaven en de voortgang van de daaraan gerelateerde projecten te kunnen monitoren en tijdig te kunnen bijstellen, is een projectendatabase opgezet. Hierin worden de projecten ingevoerd, zodat een ieder de voortgang (per ministerie, per SDG en per beleidsgebied) kan volgen. Daarnaast zijn ook de werkprocessen bij het Ministerie van Financiën en Planning aangepast om te garanderen dat projecten eerst in de database opgenomen zijn (en dus gemonitord kunnen worden) alvorens geld door het Ministerie wordt overgemaakt voor deze projecten. Om daarnaast ook ervoor te zorgen dat de strategische actiepunten in dit plan ook daadwerkelijke snel tot uitvoering kunnen worden gebracht, zijn al deze punten voorzien van een zogenaamde begrotingscode (met toewijzingen als verantwoordelijk ministerie, financieringsbron, locatie, etc.) en is ook het verband weergegeven met elk van de (SDG) indicatoren, uitkomsten en doelen.

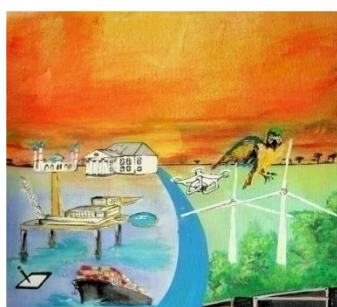
Aantal Projecten Per SDG

Daarnaast, op basis van de gebruikte werkwijze, resultaten en inzichten, worden ook handvatten aangereikt voor het volgende Ontwikkelingsplan, om zo de gewenste samenleving van de toekomst te realiseren.

Executive Summary

In addition to the various ministries, more than 140 companies, experts, associations, interest groups, political parties, etc. were consulted for the preparation of this Multi-Year Development Plan 2022-2026. These include various organizations that are concerned with people with disabilities, the interior, youth, women, and nature conservation. In addition, a semi-national survey was conducted. Through conversations, exchange of information, focus group sessions and feedback on concepts, this Development Plan 2022-2026 was finally established. The plan looks to the future (2050) and establishes the following building blocks for a future that the Plan should lead to:

In 2050 Suriname will have a just society in which its values are fulfilled: Justice, Inclusiveness, Freedom, Equality, and Sustainability. Within the system of law and order, everyone can decide for themselves to realize his/her own potential, taking into account the sustainability of the environment. Every resident takes pride in a life and country that offers prosperity and well-being, holding the following norms in high regard:

- Good Governance
- Security of energy, water, food, health care, education, communication, social amenities
- Employment opportunities
- Value Add creation

- Greening and Green Growth
- International and local connections
- Recognition of land rights
- Innovation
- Export Orientation

Within this framework, policy areas have been identified and long- and short-term goals have been set. The Sustainable Development Goals are integrated with the goals, outcomes and indicators, and are therefore an essential part of this Development Plan. Some of the results of this plan are:

- Average real wage increase of 17%
- Regionally distributed and inclusive development, in particular with an emphasis on employment and entrepreneurship
- Stimulation of apartment building and construction of 500 social homes per year
- Stimulating value creation in agro and service sectors
- Drastic reduction of animal feed to 0.25 US\$ / kilo
- A modern government that is efficient, transparent, and customer-oriented
- Increase in tourists by 50,000, creating 9,000 new jobs

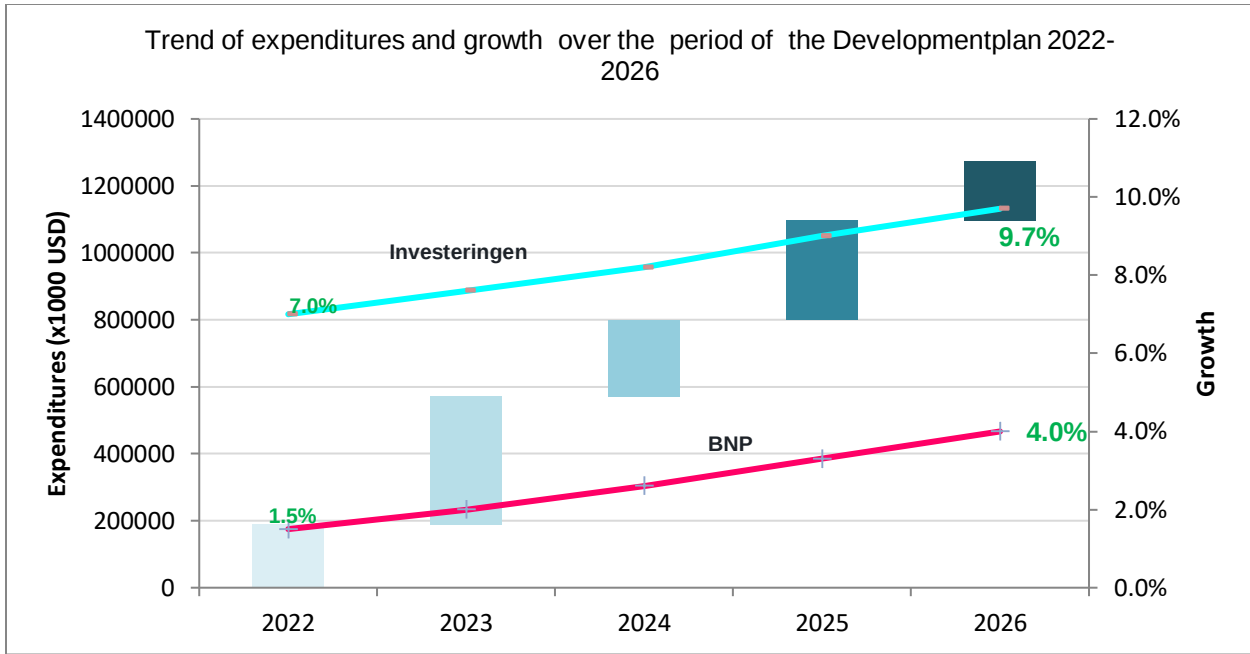
A selection of the concrete measures included in this plan is presented below:

Production, Entrepreneurship, Employment, Export • Local content policy • Improving business climate • Set up SME fund • Differentiating tax rates • Business clusters for Nickerie, Moengo, Brokopondo, Groningen and Commewijne • Residue and veterinary lab for food export • Lower import tariffs for green technology and production • Stimulating wood processing and phasing out round wood export • Cultivation of high-quality nutritious cut grasses and moringa • Training and information for farmers in a PPP format	Land and Housing • Adopt Apartment Law • More affordable and faster handling of family land transfers • Annual construction of 500 homes for social housing Social Protection • Adopting the Basic Bank Account Act • Implementation of cashless social benefits • Homeless shelter set up • Determining the poverty line and minimum hourly wage • Set up job bank for different skill levels • Implement a national program to combat violence against children • Provide decentralized training, education and project opportunities
Transportation and Infrastructure • New connection across the Suriname River • Scattered public transport hubs • Redesigning 't Hogerhuysstraat • Implementation of radar systems for overflight charges	Liveable Environment & Nature and Safety • Phasing out toxic substances in mining • Start up phase 2 of Safe City • Community monitoring for the protection, rehabilitation and sustainable use of biodiversity • Stimulating regionally spread development opportunities and production possibilities • Drone surveillance • Implementation of 4 water laws • Adoption of the Nature Conservation Act Education and Healthcare • Poverty reduction through educational innovations based on cognition, whereby dropouts are reduced • Make healthcare affordable, accessible, and reliable through a decentralized range of specializations • Promote distance learning • Operationalize Training Authority with involvement of the entrepreneurial field • More focus on prevention
Efficient and Effective Government • Privatization of state-owned enterprises • Better tax collection • Making government processes more efficient and transparent • Implementation modalities to reduce civil servants • Adopt the New Civil Code, Transparency Act, General Administrative Law Act • Establish a corruption hotline and prohibition of conflicts of interest • Create opportunities for districts to legally collect their own financial infows	• Strengthening institutions • Digitization and automation of processes

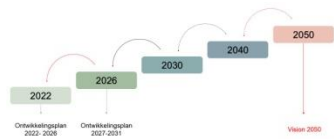
The identified measures average about 2.6 projects per ministry per year; a realizable amount. An analysis (included in this plan) shows that more than 92% of the included strategic action points need to be implemented, regardless of global changes (e.g. changing oil prices, the advent of breakthrough technology, the changing climate, a pandemic, etc.), and regardless of the government in the saddle. On the one hand, this document therefore represents a so-called robust strategy (the strategy is valid regardless of the future), on the other hand, it is also indicative that there are a large number of structural problems / obstacles in different policy areas.

Specific numerical models have been designed to estimate the impact of the Development Plan. It follows from these models that an average real wage increase of 17% will be reached by 2026, unemployment will fall below 8% (of which just under half are temporary unemployment), and GDP and investment levels will be restored; full recovery is achieved. The following chart shows the expenditure under this Development Plan (which is within limits) and the associated GDP and investment growth (2026 versus 2021). This does

not include all strategic action points, as not all can be modelled. This implies that complete implementation of the Development Plan *can lead to even better results*.

Just over 50% of expenditures comes from the government budget. A project database has been set up in order to be able to monitor the expenditure and progress of the related projects and make adjustments in a timely manner. The projects are entered here so that everyone can follow the progress (per ministry, per SDG and per policy area). In addition, the work processes at the Ministry of Finance and Planning have also been adjusted to ensure that projects are first included in the database (and can therefore be monitored) before funds are transferred by the Ministry for these projects. In addition, to ensure that the strategic action points in this plan can actually be implemented quickly, all these points are provided with a so-called budget code (with allocations such as responsible ministry, funding source, location, etc.) and the relationship is also shown. with each of the (SDG) indicators, outcomes and goals.

In addition, on the basis of the used methodology, results and insights, pointers are provided for the next Development Plan, in order to embark focused towards the realization of the desired future society.

Inhoudsopgave

Ten Geleide door de President van de Republiek Suriname, Z.E. Ch. Santokhi	III
Voorwoord door de Minister van Financiën en Planning, Z.E. A. Achaibersing	V
Dankbetuiging	VI
Management Samenvatting	VIII
Executive Summary	XI
Lijst van Acroniemen, Afkortingen en Symbolen	XV
Lijst van Figuren, Grafieken en Tabellen	XVII

DEEL A: Hoofdelementen van het Ontwikkelingsplan 2022-2026

A1. Inleiding	2
A2. Plan van Aanpak	5
A3. Bouwstenen voor een Visie 2050	10
A4. Doelen	13
A5. Prioritisering	14
A6. Strategieën	20
A6.1 Offshore Olieen Gas	23
A6.2 Business Environment	29
A6.3 Grondbeleid	38
A6.4 Scholen als Training- en Opleidingcentra	43
A6.5 Surveillance tegengaan Illegaliteit en Criminaliteit	47
A6.6 Overheidsbestuur	48
A6.7 Natuur en Milieu	52
A6.8 Informatie en Communicatie Technologie	56
A6.9 Toerisme	61
A6.10 Bosbouw	66
A6.11 Agrarische Productie	71
A6.12 Rijst	75
A6.13 Visserij	79
A6.14 Goud	83
A6.15 Onshore Olie	89
A6.16 Handel	92

A6.17 Transport	97
A6.18 Wegen en Ontwatering	105
A6.19 Electriciteitsvoorziening	109
A6.20 Drinkwatervoorziening	114
A6.21 Financieel Verkeer	118
A6.22 Sociale Bescherming	121
A6.23 Veiligheid	126
A6.24 Gezondheidszorg	131
A6.25 Onderwijs	137
A6.26 Monetair Beleid	144
A6.27 Ruimtelijke Ordening	148
A6.28 Bevolkingsbeleid	156
A7. Financiering	162
A8. Monitoring en Evaluatie	165
A9. Communicatie	169
A10. De Weg naar het Ontwikkelingsplan 2027-2031	170

Deel B: Analyses en Achtergronden

B1. Achtergrond	173
B2. Ontwikkelingsplannen: Leermomenten	176
B3. Huidige situatie en vooruitzichten bij ongewijzigd beleid	178
B4. Scenario's	188
B5. Robustness Analyse	192
B6. Transitie Management	193

Bijlagen

- A: Doelen, uitkomsten en Indicatoren
- B: Overzicht Strategische Actiepunten
- C: Achtergrondinformatie per Beleidsgebied
- D: Robustness Analyse
- E: Kaarten

Lijst van Boxen, Figuren, Grafieken, en Tabellen

Boxen

Box A6.6.1: Uitwerking strategisch actiepunten A6.6.2 en A6.6.3	51
Box A6.9.1: Uitwerking strategisch actiepunt A6.9.4	65
Box A6.10.1: Uitwerking strategisch actiepunt A6.10.2	70
Box A6.15.1: Uitwerking strategisch actiepunt A6.15.7	88
Box A6.17.1: Uitwerking strategisch actiepunt A6.17.3	104
Box A6.26.1: Uitwerking strategisch actiepunt A6.25.9	143

Figuren

Figuur A1.1: Samenhang tussen het HerstelPlan 2020-2022 en het Meerjaren Ontwikkelingsplan 2022-2026	2
Figuur A1.2: Volgorde van hoofdstukken conform de gehanteerde methodologie	4
Figuur A2.1: Aspecten bij strategische planning	6
Figuur A2.2: Procesplan – gebaseerd op figuur 2.1 – om het Ontwikkelingsplan 2022-2026 op te stellen	7
Figuur A 2.3: Thema's en daarvan afgeleide Beleidsgebieden, die gearrangeerd zijn weergegeven	8
Figuur A6.1.1: Proces om knelpunten ter verbetering van het local content aandeel te identificeren	26
Figuur A6.2.1: Ease of Doing Business in Suriname	29
Figuur A6.2.2: Global Competitiveness Index voor Suriname (2014-2015)	30
Figuur A6.2.3: Schematische weergave van een Business Cluster / Productschap	35
Figuur A6.2.4: Locaties voor potentiële business clusters / productschappen	37
Figuur A6.2.5: Locaties voor potentiële business clusters / productschappen met een focus op de Suriname Rivier	37
Figuur A6.2.6: Huidige status van bewoonde gebieden, uitgegeven gebieden en gebieden met de status van woongebied	39
Figuur A6.2.7: Voorgestelde nieuwe aanduiding van woongebieden	40
Figuur A6.8.1: Strategisch kader van de zeven technologieën	55
Figuur A6.14.1: Goudwinning locaties	84
Figuur A6.14.2: Luchtfoto boven het Brownsberg Natuurpark genomen in 2012	85
Figuur A6.15.1: Offshore exploratie locaties	89
Figuur A6.17.1: Primaire land-, lucht- en waterinfrastructuur	98
Figuur A6.17.2: Voorstelling van mogelijke internationale luchtverbindingen	99
Figuur A6.17.3: Voorstelling van mogelijke internationale maritieme verbindingen	100
Figuur A6.24.1: Gezondheidsdeterminanten en de gezondheidscyclus	131
Figuur A6.27.1: Bebouwing op de berm (binnen de gele ellips)	149
Figuur A6.27.2: Mogelijke aanmeerlocaties voor veerboten	150
Figuur A8.1: Screenshot van de projectendatabase	166
Figuur A8.2: Gewijzigde processen voor de overmaking van projectgelden - 1	167
Figuur A8.3: Gewijzigde processen voor de overmaking van projectgelden - 2	168
Figuur A10.1: Ontwikkelingsplannen als bewuste stappen naar de toekomst	171
Figuur B1.1: Het Planapparaat	174
Figuur B1.2: Proces om te geraken tot het Ontwikkelingsplan 2022-2026	175
Figuur B3.2: Historische groei van Paramaribo	186
Figuur B3.3: Geprojecteerde ongebreidelde stadsuitbreiding bij ongewijzigd beleid	187
Figuur B4.1: 2050 Scenario's voor Suriname	191

Grafieken

Grafiek A5.1: Verband tussen natuurlijke hulpbronnen export en de Doing Business score	16
Grafiek A5.2: Verband tussen natuurlijke hulpbronnen export en de Global Competitiveness score	16
Grafiek A5.3: Verband tussen Toegevoegde Waarde per persoon en Bruto Nationaal Product	17
Grafiek A5.4: Gemiddeld jaarloon, aantal werknemers en productiviteit per sector	18
Grafiek A6.2.1: Kredietverlening naar sector in mln SRD	33
Grafiek A6.8.1: Weergave van de EDGI voor Suriname tussen 2003-2020	55
Grafiek A6.8.2: E-Government Development Index	55
Grafiek A6.10.1: Totale Ontbossing	66
Grafiek A6.10.2: Exportvolume rondhout en gezaagd hout in m ³	67
Grafiek A6.10.3: Exportwaarde rondhout en verwerkt hout in mln SRD	67
Grafiek A6.11.1: Selectieve data van de Agrarische Productiesector	71
Grafiek A6.12.1: Groeicijfers beplant areaal, padieproductie, rijst volume en rijst exportwaarde	75
Grafiek A6.12.2: Aandeel Rijst in de totale exportwaarde in 2020	76
Grafiek A6.12.3: Aandeel Rijst in de totale exportwaarde van de agrarische sector in 2020	76
Grafiek A6.12.4: Grafieken A6.12.3 (Bron: OECD/FAO 2021, Agricultural Outlook)	76
Grafiek A6.13.1: Reële groei Visserij sector	79
Grafiek A6.13.2: Aandeel Visserij sector in GDP in constante prijzen	79

Grafiek A6.13.3: Aandeel vis, seabob- en diepzeegarnalen en aquacultuur in de totale vangsten	80
Grafiek A6.13.4: Aandeel vis en garnalen in de totale exporten agrarische sector in 2020	80
Grafiek A6.13.5: Aquacultuur, Totale vangst, Vangst voor menselijke consumptie	80
Grafiek A6.13.6: Per Capita vis consumptie 2017-2019 vs 2029	80
Grafiek A6.16.1: Exporten	93
Grafiek A6.16.2: Traditionele niet-mijnbouw exporten	93
Grafiek A6.16.3: Importen naar hoofdgroepen	93
Grafiek A6.16.4: Sub-indeling van de importcategorie Investerings- en Verwerkings goederen	93
Grafiek A6.17.1: Personenvervoer per luchthaven en grenspost	97
Grafiek A6.19.1: Electriciteitsopwekkosten per technologie	111
Grafiek A6.22.1: Sociale bescherming in % van BBP	122
Grafiek A6.22.2: Sociale uitgaven in % van BBP	122
Grafiek A6.22.3: AOV en AKB	122
Grafiek A6.22.4: Financiële bijstand	122
Grafiek A6.22.5: Deel van de bevolking dat wordt gedekt door tenminste één sociale zekerheidsuitkering	122
Grafiek A6.24.1: Uitgaven Gezondheidszorg & sociale activiteiten (% v. BBP) 2015-2020	132
Grafiek A6.24.2: Ministerie Volksgezondheid in % Overheidsbegroting 2018-2021	132
Grafiek A6.24.3: Bevolkingsdichtheid per huisartsenkliniek en per huisarts naar district en nationaal in 2019	133
Grafiek A6.24.4: Huisartsen en verpleegkundigen per 10.000 inwoners in 2018	133
Grafiek A6.24.5: Cumulatief aantal Covid-19 positief geteste personen en sterfgevallen in Suriname in 2020 - 1e helft 2021	133
Grafiek A6.24.6: Percentage vrouwen en mannen in geselecteerde landen met overgewicht of obesitas 2016	134
Grafiek A6.25.1: Begroting onderwijs in % van de overheidsbegroting en van het BBPmp in lopende prijzen	138
Grafiek A6.25.2: Raming operationele uitgaven en programma's in % van de begroting van onderwijs	138
Grafiek A6.25.3: Dropouts primair onderwijs en VOJ	139
Grafiek A6.25.4: Zittenblijvers primair onderwijs in % van het aantal leerlingen	139
Grafiek A6.25.5: Slagingspercentage primair onderwijs en VOJ	140
Grafiek A6.25.6: Slagingspercentage toelating VHN	140
Grafiek A6.27.1: Percentage gerealiseerde woonoplossingen per woningbouwprogramma 2010-2020	151
Grafiek A6.27.2: Geprojecteerd tekort aan woonverblijven 2009-2024	151
Grafiek A6.27.3: Hypotheekleningen verstrekt uit Kasreservemiddelen in % van totaal kredietverlening en beleggingen	151
Grafiek A6.27.4: Geregistreerde woningzoekenden in % van het totaal	152
Grafiek A6.28.1: Geregistreerde bevolking bij CBB met Surinaamse nationaliteit en geschatte midjaarlijkse bevolking 2012 en 2019	156
Grafiek A6.28.2: Geboorte, sterfte, natuurlijke aanwas	156
Grafiek A6.28.3: Bevolking naar leeftijdscategorie 2020, 2040 en 2050	158
Grafiek A6.28.4: Het verloop van de werkloosheid naar geslacht en leeftijdsgroep	159
Grafiek A6.28.5: Beroepsbevolking in Paramaribo en Wanica naar opleidingsniveau 2010 vs 2018	159
Grafiek A7.1: Herkomst geprojecteerde uitgaven	163
Grafiek A7.2: Verloop uitgaven en groei over de periode van het Ontwikkelingsplan 2022-2026	164
Grafiek B3.1: Bevolking naar geslacht en leeftijdscategorie, mid-variant 2020-2050	179
Grafiek B3.2: Procentuele verdeling van de bevolking in 2020	179
Grafiek B3.3: Procentuele verdeling van de bevolking 2050	179
Grafiek B3.4: Afhankelijkheidsratio's naar geslacht en categorie kinderen en ouderen in de periode 2020-2050	180
Grafiek B3.5: Afhankelijkheidsratio 65+ op categorie 20-64 jaar	180
Grafiek B3.6: Bevolking Par'bo en Wanica en ontwikkeling arbeidsmarkt	181
Grafiek B3.7: Immigratie, Emigratie en Migratie Saldo	181
Grafiek B3.8: Netto Binnenlandse Migratie Par'bo, Wanica en Nickerie	181
Grafiek B3.9: Hoeveelheid gestort afval (m³)	184
Grafiek B3.10: Kleinschalige goudproductie	184
Grafiek B3.11: FREL projected for Suriname 2020-2024	184

Tabellen

Tabel A4.1: Voorbeeld van doelen, uitkomsten, indicatoren (en toekomstige streefwaarden) en SDGs per beleidsgebied	13
Tabel A6.1: Input-Output model resultaten	21
Tabel A6.1.1: Aandachtsgebieden bij local content	24
Tabel A6.1.2: Kwantitatieve bepaling van local content	26
Tabel A6.4.1: Overzicht Openbare scholen in Suriname naar district	42
Tabel A6.4.2: Activiteiten gericht op de transformatie van scholen tot training en opleidingscentra	44
Tabel A6.10.1: Exotische Oliën en hun toepassing	70
Tabel A6.11.1: Exportmogelijkheden naar product en land	72
Tabel A6.14.1: Prognoses voor de internationale goudprijs	85
Tabel A7.1: Begrote uitgaven voor het Ontwikkelingsplan over de periode 2022-2026 per valutasoort	163

Lijst van Acroniemen, Afkortingen en Symbolen

Acroniemen

ADRON	Anne van Dijk Rijst Onderzoekscentrum Nickerie
BiBiS	(Ministerie van) Buitenlandse zaken, International Business en Internationale Samenwerking
BiZa	(Ministerie van) Binnenlandse Zaken
CELOS	Centrum voor Landbouwkundig Onderzoek Suriname
CITES	Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora
Covid-19	Corona Virus Disease 2019
CUS	Competitiveness Unit Suriname
Def	(Ministerie van) Defensie
GLIS	Grondregistratie en Land Informatie Systeem
GLO	Gewoon Lager Onderwijs
JusPol	(Ministerie van) Justitie en Politie
IMEAO	Instituut Middelbaar Economisch en Administratief Onderwijs
IRENA	International Renewable Energy Agency
LISP	Low Income Shelter Program
MULO	Meer Uitgebreid Lager Onderwijs
PAHO	Pan-American Health Organization
ROM	(Ministerie van) Ruimtelijke Ordening en Milieu
ROS	(Ministerie van) Regionale Ontwikkeling en Sport
SoZaVo	(Ministerie van) Sociale Zaken en Volkshuisvesting
SHATA	Suriname Hospitality and Tourism Association
STREAM	Science, Technology, Reading, Engineering, Art and Mathematics
SWOT	Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats
TED	Turtle Excluder Device
ToR	Terms of Reference
UBO	Ultimate Beneficiary Owner
UNAIDS	Joint United Nations Programme on HIV and AIDS
UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development
UNEP	United Nations Environment Programme
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UNIDO	United Nations Industrial Development Organization
VESTOR	Vereniging van Surinaamse Touroperators

Afkortingen

ABS	Algemeen Bureau voor de Statistiek
AKB	Algemene KinderBijslag
AML/FT	Anti Money Laundering and Finance of Terrorism
AOV	Algemene OuderdaysVoorziening
AWJ	(Ministerie van) Arbeid, Werkgelegenheid en Jeugdzaken

BBP	Bruto Binnenlands Product
BNP	Bruto Nationaal Product
BRD	Bycatch Reduction Devices
BTW	Belasting Toegevoegde Waarde
CBO	Community-Based Organization
CBvS	Centrale Bank van Suriname
DNA	De Nationale Assemblée
DWV	Dienst WaterVoorziening
EAS	Energie Autoriteit Suriname
EBS	EnergieBedrijven Suriname
EFF	Extended Fund Facility
ESP	Energy Sector Plan
EOTI	(Ministerie van) Economische zaken, Ondernemerschap en Technologische Innovatie
F&P	(Ministerie van) Financiën en Planning
FAO	Food and Agricultural Organization
FREL	Forest Reference Emissions Level
GB	(Ministerie van) Grond- en Bosbeheer
HAVO	Hoger Algemeen Vormend Onderwijs
ICT	Information and Communication Technology
IEA	International Energy Agency
ILO	International Labor Organization
IMF	International Monetary Fund
IOL	Instituut voor de Opleiding van Leraren
IOO	Illegale, Ongemelde en Ongereguleerde
IPU	Inter-Parliamentary Union
ITU	International Telecommunications Unit
IUCN	International Union for Conservation of Nature
KKF	Kamer van Koophandel en Fabrieken
KMO	Klein en Middelgrote Onderneming
LCDO	Local Content Development Office
LVV	(Ministerie van) Landbouw, Veeteelt en Visserij
MCS	Monitoring, Controle, Surveillance
MKMO	Micro-, Klein- en Middelgrote Ondernemingen
MOP	Meerjaren Ontwikkelingsplan
MPU	Ministeriële PlanUnit
MSC	Marine Stewardship Council
NATIN	Natuur en Technisch Instituut
NDC	Nationally Determined Contribution
NGO	Non-Governmental Organization
NH	(Ministerie van) Natuurlijke Hulpbronnen
NOB	Nationale OntwikkelingsBank
NRA	National Risk Assessment
NTFP	Non-Timber Forest Products

OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
OP	OntwikkelingsPlan
OW	(Ministerie van) Openbare Werken
OWC	(Ministerie van) Onderwijs, Wetenschap en Cultuur
PCC	Plan Coördinatie Commissie
PSR	Public Sector Reform
RvM	Raad van Ministers
SAO	Stichting Arbeidsmobilisatie en -Ontwikkeling
SBC	Suriname Business development Center
SBF	Suriname Business Forum
SDG	Sustainable Development Goal
SNTA	Suriname National Training Authority
SRD	Surinaamse Dollar
SPWE	Stichting Productieve WerkEenheden
SWM	Surinaamse Waterleiding Maatschappij
TCT	(Ministerie van) Transport, Communicatie en Toerisme
VN	Verenigde Naties
UIS	UNESCO Institute for Statistics
UNCDF	UN Capital Development Fund
UNDESA	United Nations Department of Economic and Social Affairs
UNDRR	United Nations Office for Disaster Risk Reduction
UNECE	United Nations Economic Commission for Europe
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UNFCCC	United Nations Framework Convention on Climate Change
UNFPA	United Nations Population Fund, formerly the United Nations Fund for Population Activities
UNODC	United Nations Office on Drugs and Crime
UNSD	United Nations Statistics Division
VG	(Ministerie van) Volksgezondheid
UNWTO	United Nations World Tourism Organization
VHN	VWO, HAVO, NATIN
VIDS	Vereniging van Inheemse Dorpshoofden in Suriname
VOJ	Voortgezet Onderwijs op Juniorenniveau
VOS	Voortgezet Onderwijs op Seniorenniveau
VWO	Voortgezet Wetenschappelijk Onderwijs
WCMC	World Conservation Monitoring Centre
WHO	World Health Organization

Symbolen

\$	United States Dollar

DEEL A:

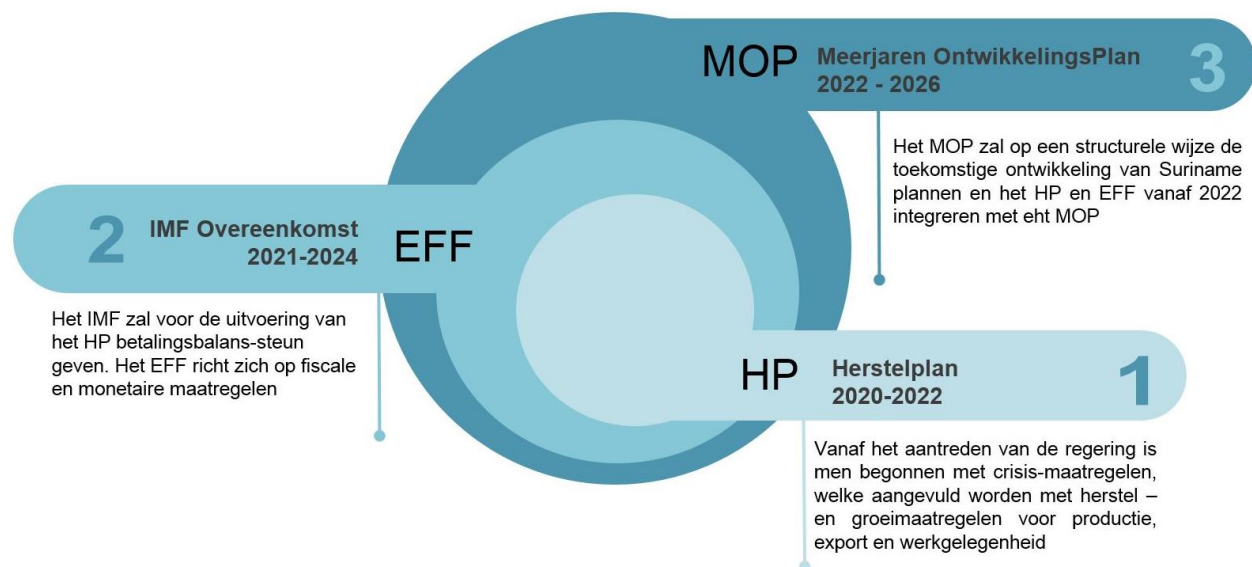
**HOOFDELEMENTEN VAN HET
ONTWIKKELINGSPLAN 2022-2026**

A1. Inleiding

Dit Ontwikkelingsplan 2022-2026 is geschreven in een tijd waarin Suriname de zoveelste crisis meemaakt; een financieel-economische crisis, de Covid-19 pandemie, bestuurlijke tekortkomingen, milieu- en klimaatproblematiek, en een diepgeworteld onvermogen om de economie te diversificeren (en dus weerbaarder te maken), waarin het klein- en middenbedrijf zou moeten floreren (en de ruggegraat van die economie vormen) en er voldoende werkgelegenheid voorhanden zou moeten zijn.

Vanwege de financieel-economische crisis met zijn uitwassen naar crises in verschillende secoren, is eerder in 2021 het Herstelplan 2020-2022 opgesteld. Dit plan is de grondslag geweest voor het aangaan van een overeenkomst tussen de Regering van de Republiek Suriname en het International Monetary Fund (IMF), welke ook wel een Extended Fund Facility (EFF) genoemd wordt. Zowel het Herstelplan 2020-2022 als het EFF vormen een integraal onderdeel van dit Ontwikkelingsplan 2022-2026. Echter, ongeacht of de overeenkomst bekrachtigd wordt, is dit document de leidraad voor de komende jaren.

Figuur A1.1: Samenhang tussen het HerstelPlan 2020-2022 en het Meerjaren Ontwikkelingsplan 2022-2026

De noodzaak voor een Ontwikkelingsplan met voldoende relevantie voor de huidige tijdsgeest alsmede met voldoende richtingwijzers voor de komende jaren ligt ook in het feit dat (de Republiek) Suriname aan de vooravond staat van een exploitatie van haar offshore olie- en gasvoorraden op een zodanige schaal, dat dit een immense invloed zal hebben op het sociaal-economisch bestel. Echter, wanneer deze ontwikkeling niet goede wordt geleid, kan dit veel minder positieve effecten teweeg brengen dan initieel gedacht, en juist leiden tot meer inkomensongelijkheid, corruptie, wegvallen van andere economische sectoren, etc. Er zijn voorbeelden voldoende hiervan in de wereld, waar lering uit getrokken *moet* worden.

Dit Ontwikkelingsplan 2022-2026 is dus een document dat een verzameling is van die keuzes (oftewel *strategieën*) die in de komende jaren genomen moeten worden om 1) de verschillende crises op termijn te

boven te komen, en 2) de samenleving de gewenste richting op te sturen. Daarnaast heeft de Stichting Planbureau Suriname (SPS) ook een Nationale Database voor OntwikkelingsProjecten (NDOP) opgezet en de verschillende Ministeriële PlanUnits (MPUs) getraind om de voortgang van de uitwerking van deze keuzes inzichtelijk te maken.

Wat is dit Ontwikkelingsplan 2022-2026 *niet*? Het is geen dik boekwerk vol met analyses van het verleden, een opsomming van allerlei statistieken, een onrealistisch wensenlijstje van in het oog springende mega-projecten, een weergave van reguliere activiteiten, of slechts een uitgebreide macro-economische prognose.

Wat is het Ontwikkelingsplan 2022-2026 dan *wel*? Het Ontwikkelingsplan 2022-2026 is een strategisch document dat:

- aangeeft wat de **visie** is voor de Surinaamse samenleving op lang termijn gebaseerd op waarden en normen;
- met behulp van informatie, data, precedents, etc. keuzes maakt om redelijkerwijs de doelstellingen, die deel uitmaken van deze visie, te bewerkstelligen; het document streeft dus in het bijzonder **relevantie** na;
- de **Sustainable Development Goals** (SDGs) incorporeert in deze doelstellingen;
- **focus**t op de belangrijkste zaken met de meeste impact, en niet tracht alle problemen op te lossen; het moet dus een **realistisch** (maar toch ambitieus) document zijn;
- een **systeembenadering** hanteert in plaats van een focus op symptomen en brandjes blussen;
- de nadruk legt op ontwikkeling op **micro** niveau (de Surinamer) in plaats van grootse “show” projecten;
- zo **simpel** als mogelijk is uiteengezet; dit impliceert dat alhoewel het een strategisch document is, er toch wel getracht wordt om strategische keuzes zo veel als mogelijk te vertalen naar concrete projecten om zodoende het document behapbaar(der) en uitvoerbaar(der) te maken, en;
- **gewogen en gedragen** is; er wordt niet alleen gekeken naar data en ontwikkelingen in het buitenland, maar ook een breed scala aan maatschappelijke en vakorganisaties, groepen, personen, etc. hebben hun input en bijdrage geleverd. Dit houdt *niet* in dat all hun inzichten per definitie worden meegenomen (vanweg het “gewogen” aspect alsmede het realiseerbaar houden van het document), maar zijn wel in de overweging meegenomen.

Bij de samenstelling van dit document is een bepaalde methodologie gehanteerd; echter, omwille van de eenvoud, het behapbaar maken en dus eerder richting de uitvoering te gaan volgt de indeling van dit document niet de chronologische volgorde van de methodologie; de belangrijkste resultaten voor beleidsmakers komen het eerst aan de orde, waarna dan pas analyses, uiteenzettingen, achtergronden, etc. worden verschaft. De indeling is als volgt:

A: Hoofdelementen

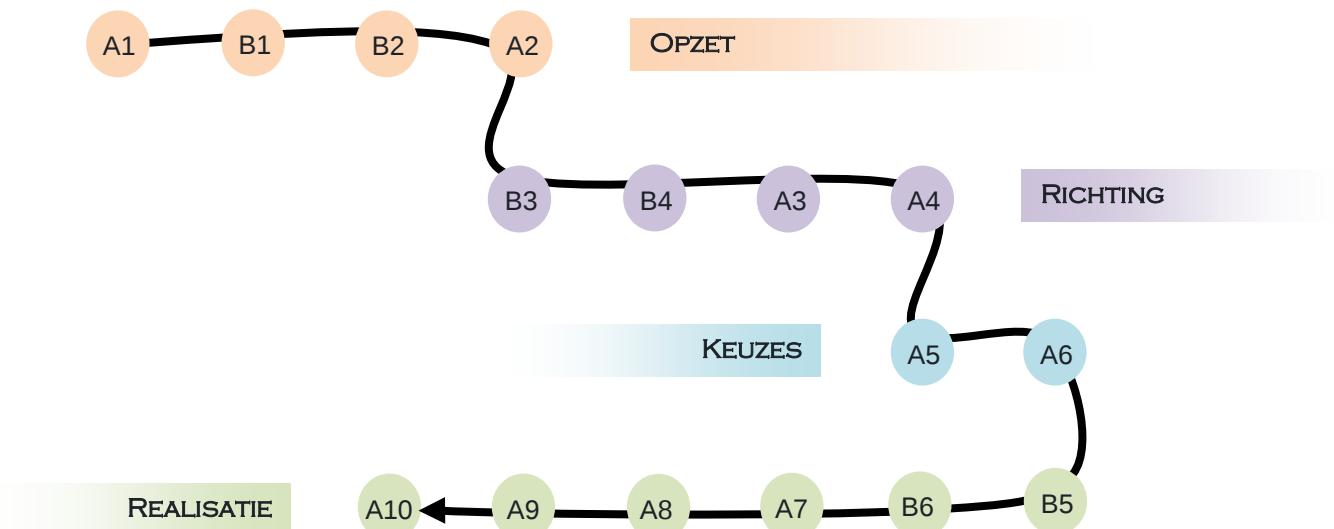
- A1 – Inleiding
- A2 – Plan van Aanpak
- A3 – Bouwstenen voor een Visie 2050
- A4 – Doelen
- A5 – Prioritisering
- A6 – Strategieën
- A7 – Financiering
- A8 – Monitoring en Evaluatie
- A9 – Communicatieplan
- A10 – De weg naar het Ontwikkelingsplan 2025-2030

B: Analyses en Achtergronden

- B1 – Achtergrond
- B2 – Analyse van vorige Ontwikkelingsplannen
- B3 – Huidige situatie en verkenningen bij ongewijzigd beleid
- B4 – Scenarios
- B5 – Robustness Analyse
- B6 – Transities

Hierna volgt een overzicht van gebruikte referenties met daarna de appendices. Het overzicht hieronder geeft weer in welke volgorde bovenstaande hoofdstukken achtereenvolgens gelezen moeten worden om de methodologie exact te volgen:

Figuur A1.2: Volgorde van hoofdstukken conform de gehanteerde methodologie

A2. Plan van Aanpak

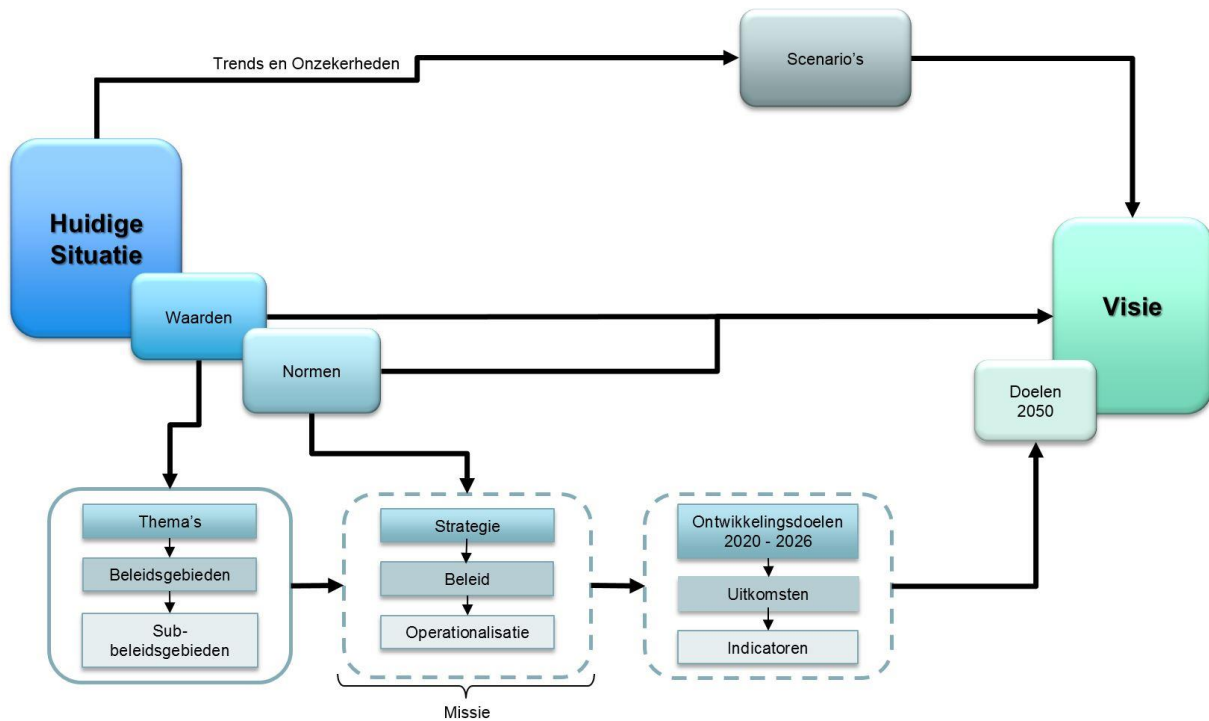
A2.1 Stappenplan

Het plan van aanpak om het Ontwikkelingsplan 2022-2026 op te stellen is ingegeven door de Planwet (GB 1973 No. 89), de specifieke karakteristieken van de 21^e eeuw (in het bijzonder het aspect van onzekerheid), de Sustainable Development Goals, het ontbreken van een regeringsverklaring (welke wordt opgevangen door het expliciet maken van een visie gestoeld op waarden en normen), voorgaande ontwikkelingsplannen, en de aspecten die van belang zijn bij strategische planning en hun onderlinge relaties, zoals weergegeven in figuur A2.1. De aanpak komt op het volgende neer (in de praktijk is het meer een iteratief proces):

1. **Evaluatie** van de vorige Ontwikkelingsplannen qua opzet en uitvoering (Zie B2);
2. Beschrijven van de **huidige situatie** op het gebied van demografie, ruimtelijke ordening en milieu aan de hand van kengetallen;
3. Het verrichten van **verkenningen** (met als vertrekpunt de huidige situatie) op het gebied van demografie, ruimtelijke ordening en milieu richting de toekomst als wordt uitgegaan van ongewijzigd beleid. Deze verkenningen worden gedaan tot het jaar 2050; Suriname staat aan de vooravond van een aantal grote ontwikkelingen (offshore olie en gas, bauxiet, klimaat adaptatie, etc.) en het is hierbij belangrijk om tenminste tot die periode te kijken tot waar deze ontwikkelingen redelijkerwijs nog invloed zullen hebben. Vele landen hebben reeds plannen tot het jaar 2050 en dit ontwikkelingsplan sluit daar bij aan;
4. Strategieën opstellen heeft in de 21^e eeuw nauw te maken met onzekerheid; trends worden abrupt verbroken en verwachtingen worden niet waargemaakt, terwijl vele plotselinge gebeurtenissen een enorme langdurige impact hebben (zoals de Covid-19 pandemie, klimaatverandering, en technologische doorbraken). De moeilijkheid die onzekerheid met zich meebrengt is het feit dat de haalbaarheid/feasibility van plannen en projecten in het gedrang kunnen komen daar deze (in het bijzonder dit ontwikkelingsplan) een effect tot ver in de toekomst kunnen hebben. Plannen kunnen echter wel getoetst worden aan **scenarios**, waarbij deze op basis van internationale trends en onzekerheden geconstrueerd worden;
5. Alhoewel het Ontwikkelingsplan 2022-2026 betrekking heeft op de komende 5 jaren, moeten die plannen en projecten erin opgenomen welke uiteindelijk leiden tot een gewenst doel op de langere termijn. Het creëren van een **visie voor 2050** (zie punt 3) welke aansluit op het resultaat van de eerdergenoemde verkenningen en welke robuust genoeg is in het licht van de verschillende scenarios moet binnen een bepaald kader opgesteld worden, welke vormgegeven wordt door vastgestelde **waarden en normen**;
6. Op basis van deze visie worden **doelen, uitkomsten en indicatoren** vastgesteld, waarbij de Sustainable Development Goals (SDGs) zoveel als mogelijk in worden verwerkt. Richtwaarden voor deze indicatoren worden vastgesteld voor diverse momenten op weg naar 2050;

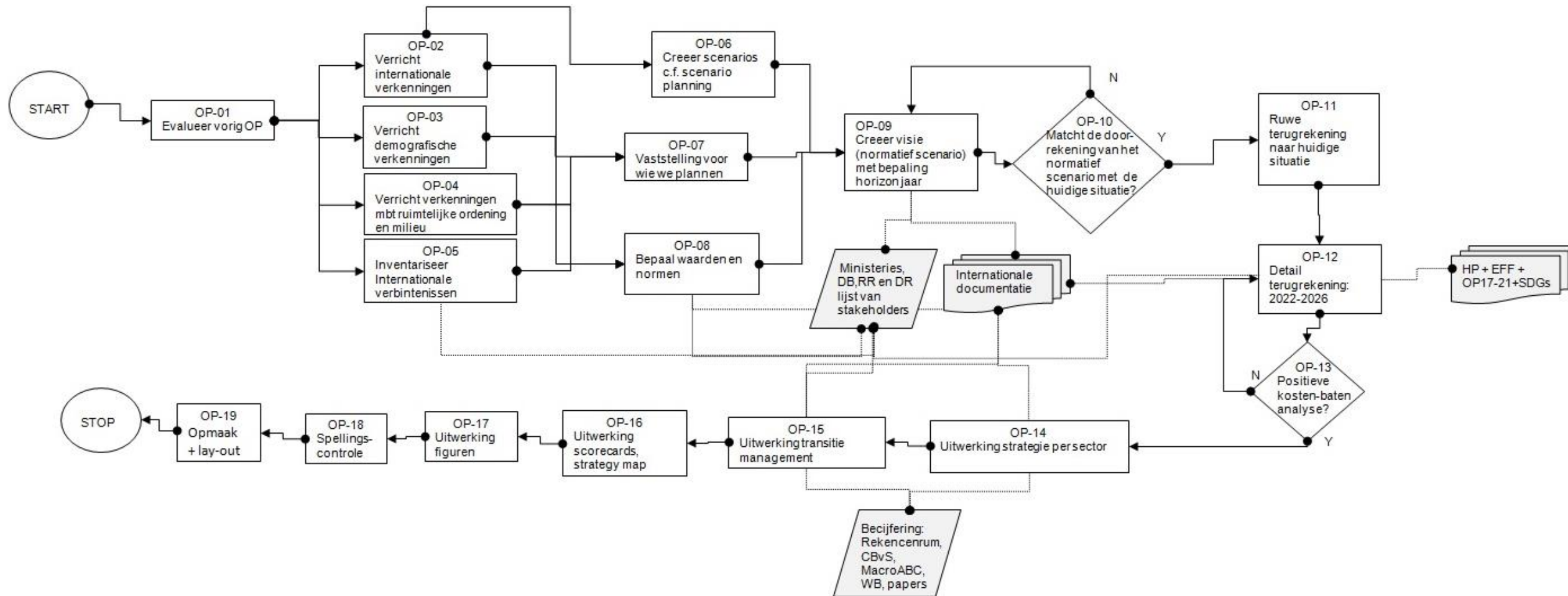
7. De aldus verkregen doelen voor de komende periode worden vervolgens gebruikt om dienovereenkomstige **strategieën** per beleidsgebied uit te werken (de ministeriële sectorplannen, data en informatie, en de consultaties met stakeholders worden hierbij als leidraad gebruikt), en wel binnen het raamwerk dat gevormd wordt door de eerder genoemde waarden en normen. Deze strategieën (die overigens goed op elkaar moeten aansluiten) worden uitgewerkt aan de hand van concrete projecten (om zodoende het Ontwikkelingsplan behapbaar en uitvoerbaar te maken);
8. Daar waar de voorgestelde strategieën een behoorlijke omslag vereisen, wordt een stuk **transitie management** beschreven om die omslagen succesvol te managen;
9. **Financiering** van de uitvoering komt aan de orde;
10. Systemen en processen met betrekking to **monitoring en evaluatie** worden beschreven;
11. Een goed **communicatieplan** wordt opgesteld voor de visie, doelen, uitkomsten en maatregelen;
12. De implicaties voor het volgend **ontwikkelingsplan (2027-2031)** worden beschreven.

Figuur A2.1: Aspecten bij strategische planning

De verschillende stappen om te geraken tot het uiteindelijk Ontwikkelingsplan 2022-2026 zijn in de navolgende figuur beschreven.

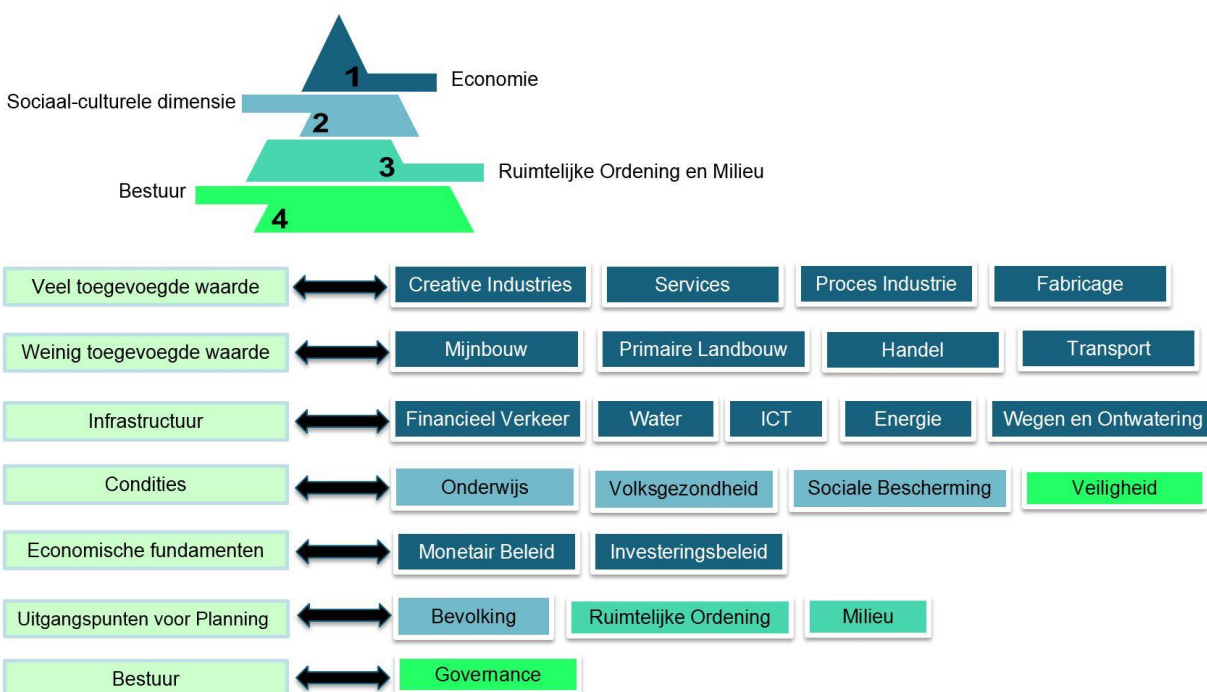
Figuur A2.2: Procesplan – gebaseerd op figuur 2.1 – om het Ontwikkelingsplan 2022-2026 op te stellen

A2.2 Beleidsgebieden

Zoals staat in het regeerakkoord, zijn er 4 thema's waarop gefocust wordt (zie figuur onder). Deze 4 thema's zijn uiteengezet in diverse beleidsgebieden. Deze beleidsgebieden zijn in het onderstaande weergegeven waarbij de kleur van het beleidsgebied correspondeert met het bijbehorend thema. Deze beleidsgebieden zijn niet rechtstreeks afgeleid van de ministeriële configuratie (die wel eens wilt wijzigen in regeerperiodes), maar 1) van de realiteit, en 2) op basis van eerdere ontwikkelingsplannen zowel van Suriname als van andere landen. Hierbij is er bij de productiesectoren niet slechts gekeken naar de grotere productiesectoren in Suriname (wat weer een business-as-usual strategie zou kunnen opleveren), maar “elastiekje strekkend” ook naar die sectoren met potentieel en die meer waarde toevoegend en werkgelegenheid creërend zijn (en eventueel aansluiten op de grotere productiesectoren).

Figuur A2.3: Thema's en daarvan afgeleide Beleidsgebieden, die gearrangeerd zijn weergegeven

A2.3 Invalshoeken

Gelet op de diversiteit in de samenleving en ontwikkelingen in de wereld, is er voor het OP 2022-2026 niet alleen een top-down (met andere woorden inzichten vanuit de regering, sectorplannen van de ministeries, beleidsplannen van parastatalen, etc.), maar ook een bottom-up benadering gehanteerd. Langs deze weg worden er diepte-interviews gehouden met diverse organisaties, groepen, personen, etc. omtrent hun vakgebied en hun inzichten met betrekking tot visie, strategieën, etc. welke de top-down benadering kan aanvullen. Daarnaast is er ook een semi-landelijke survey gehouden omtrent enkele nationale

vraagstukken en focus groep meetings met jongeren. De bottom-up benadering wordt ook gebruikt om feedback te genereren op het concept ontwikkelingsplan om deze aan te scherpen. Met de top-down en bottom-up benaderingen wordt er een gedragen Ontwikkelingsplan 2022-2026 gecreëerd.

A3. Bouwstenen voor een Visie 2050

De samenleving heeft in haar 46-jarig bestaan wisselende kwaliteit van bestuur ervaren, waarbij corruptie, armoede en stagnatie grote uitdagingen zijn gebleven. Negativisme steekt af en toe de kop op, waarbij het slechte in de ander met een loep wordt uitvergroot en al het goede angstvallig wordt verzwegen of verdraaid. Daarom gaat een rijk land nu onder diepe armoede en ellende gebukt. Temidden van diverse crises in Suriname is een lichtpunt nodig, een reële grondslag voor een langetermijn plan, om te zien waar naartoe er gehandeld moet worden; dit is precies het doel van een visie.

Een visie moet gedragen worden en gebaseerd zijn op eigen unieke punten; hierin ligt de keuze om voor dit Ontwikkelingsplan met een zo breed mogelijk scala aan maatschappelijke organisaties, personen, overheidsinstanties, etc. van gedachten te wisselen. Daarnaast moet een visie duidelijke waarden hebben; dit zijn idealen, motieven, principes en zelfgekozen regels die in een samenleving of groep als wenselijk worden beschouwd en volgens welke men publiekelijk en in sociaal verband handelt, en bepalen dus intenties, prioriteiten en keuzes. Waarden die centraal staan in dit Ontwikkelingsplan zijn:

- Rechtvaardigheid
- Inclusiviteit
- Vrijheid
- Gelijkwaardigheid
- Duurzaamheid

In het maken van plannen kijken we tenminste tot dat moment waarvan we denken dat huidige acties nog hun invloeden zullen hebben, en dat bedreigingen zich kunnen manifesteren waartegen wij ons moeten wapenen. Met de offshore olie- en gas voorkomens, op handen zijnde infrastructurele werken, klimaatverandering, etc., is er gekozen voor het jaar 2050. Dit sluit ook aan op de agenda's van andere organisaties, regio's en landen.

In 2050 heeft Suriname een rechtvaardige samenleving waarin zijn waarden worden waargemaakt. Een ieder kan in vrijheid binnen het stelsel van wet en recht zelf besluiten over het realiseren van zijn / haar eigen potentieel met in achtneming van de duurzaamheid van de omgeving. Met een rijk en bewogen verleden, een bruisende cultuur, en een natuurlijke rijkdom, heeft elke inwoner (ongeacht gender, etniciteit, afkomst, etc.) zelfvertrouwen, -verantwoordelijkheid en -respect, en is trots op een leven en land dat welvaart en welzijn biedt. Door goed bestuur (gestoeld op recht en democratie) wordt vertrouwen gewekt (en het positief imago van ons land verbeterd en versterkt), waardoor vele (nationale en internationale) samenwerkingen ontstaan die voor versnelde ontwikkeling zorgen.

De hierboven geponeerde visie is positief ongeacht toekomstige ontwikkelingen in de wereld. Het moet behaald worden, maar de weg ernaartoe moet binnen een bepaald kader geplaatst worden; welke handelingen laten we wel en niet toe om onze visie te realiseren? Dit kader bestaat uit normen, met andere woorden concrete richtlijnen, omgangsvormen en algemeen aanvaardbare gedragsregels voor het handelen. Normen vormen dus de verbinding tussen de eerdergenoemde waarden en concrete gedragingen. Hieronder volgt een overzicht van normen belangrijk voor het Ontwikkelingsplan 2022-2026

- Goed Bestuur: realiseren van systemen, structuren en processen om transparantie, efficiëntie, doeltreffendheid, verantwoordelijkheid, en eerlijkheid te waarborgen
- Zekerheid: het geheel van beschikbaarheid, betaalbaarheid, betrouwbaarheid, sociale acceptatie en duurzaamheid van:
  - Energie
  - Water
  - Voedselvoorziening
  - Gezondheidszorg
  - Onderwijs
  - Telecommunicatie
  - Sociale voorzieningen
- Werkgelegenheid: het bevorderen en aanbieden van geografisch verspreide sociaal-economisch aanvaardbare werkgelegenheid (zgn. “decent work”) die voldoende opwaartse mobiliteit kan realiseren; er zijn voldoende groei- en leermogelijkheden voor een ieder
- Waardetoevoeging: het stimuleren van waardetoevoeging om zodoende hoogwaardige producten te vervaardigen, voor zowel de export als bij gedeeltelijke importvervanging
- Industrieën met toenemende opbrengsten: stimuleren van industrieën die – op basis van kennis, specifieke handeling of duurzaam competitief voordeel – niet onderhevig zijn aan toenemende kosten voor belangrijke inputs, zowel op termijn of bij opschaling (bv. toerisme, ICT, etc.)
- Vergroenen en Groene Groei: verminderen van onze ecologische voetafdruk bij onze bestaande processen en het doelbewust kiezen voor “groenere” groeitrajecten voor sectoren
- Internationale en lokale ontsluiting: aanboren van nieuwe routes en aanhalen van strategische (diplomatieke- en samenwerkings) banden met andere landen en internationale organisaties
- Grondenrechten: inheemse en marron grondenrechten zijn collectieve rechten waarvan de Verenigde Naties expliciet hebben verklaard dat deze rechten moeten worden erkend, hetgeen expliciet is gemaakt in de VN-verklaring over de rechten van inheemse volkeren.
- Innovatie: onderzoek doen naar, ontwikkeling van, investeren in, demonstreren van, en het uitzetten van (non-)technologische innovatie. De laatste twee verdienen bijzondere aandacht.
- Duurzaam concurrentievoordeel: potentieel, waar er vraag naar is, en dat uniek is, exploiteren
- Export-gerichtheid: stimuleren van een export-gerichte omgeving, waardoor er meer handel met diversere landen gepleegd kan worden

Steevast binnen dit kader van gezamenlijke normen naar de gezamenlijke visie koersen vereist authentiek, visionair en dienend leiderschap, dat in staat is om dwars door politieke voorkeur, belangen, etniciteit, cultuur of woonplaats de uitvoering ter hand te nemen waarbij het gevoel van betrokkenheid en tevredenheid staande worden gehouden. Dit leiderschap moet ook zorgen voor een *eerlijke* samenleving, door corruptie, inkomensongelijkheid en discriminatie uit te bannen; dit moet leiden tot verbeterd vertrouwen in de gemeenschap naar elkaar toe, welke op zijn beurt weer leidt tot een scala aan partnerschappen tussen diverse entiteiten (bedrijfsleven, NGO's, religieuze organisaties, het maatschappelijk middenveld, jongerenorganisaties) waardoor deze zich ontwikkelen tot sterke, deskundige en betrouwbare partners in ontwikkeling.

De normen en waarden tezamen met de randvoorwaarden hierboven beschreven moeten concreet leiden tot een Republiek waarbij er sprake is van duurzame planologie waarbij woon- en werkgebieden van elkaar gescheiden zijn, gebieden bij uitstek geschikt voor de landbouw ook daartoe worden ingezet, woongebieden voldoende beschermd en ontworpen zijn tegen de uitwassen van klimaatverandering, en publieke infrastructuur en gebouwen goed toegankelijk zijn voor een ieder. Een Suriname waarbij de economie is omgezwaaid naar een exporteconomie voor goederen en diensten, met voldoende regionaal evenwicht, en er geen afhankelijkheid is van buitenlandse financiële hulp en leningen. Deze economie leunt steeds minder op de exploitatie van natuurlijke hulpbronnen, en vanwege de geringe omvang van de bevolking, meer op geografisch geconcentreerde clusters in diverse sectoren met voldoende werkgelegenheid van waaruit hoogwaardige producten hun weg vinden naar regionale en internationale markten. Deze transitie (incentives, onderzoek naar lokale hulpbronnen en waardetoevoeging) is onder meer bekostigd met de inkomsten uit de offshore olie- en gaswinningen.

Er is een hoge zekerheid met betrekking tot onderwijs, gezondheidszorg, nuts- en sociale voorzieningen en voedsel; deze laatste komt voor een groot deel tot zijn recht door een moderne voedselindustrie (naast de nog bestaande klein landbouw) welke landbouwproducten verder verwerkt voor lokaal gebruik en de export. Er is een goed perspectief voor jongeren met betrekking tot werkgelegenheid, en huisvesting, mensen hebben een goed inkomen met een evenwichtige belastingdruk, en het klein en middenbedrijf vormt steeds meer de ruggegraat van de economie, die bruist van de dynamiek door innovatie, investeringen, en een goed ondernemersklimaat. De overheid heeft hiertoe een attitude ontwikkelt om meer klantgericht te zijn en zodoende hun dienstverlening efficient en effectief te laten zijn.

Er is geen sprake meer van brain drain, criminaliteit is historisch laag en wordt goed beheerst, en men hoeft er niet meerdere betrekkingen op na te houden om te overleven en heeft daardoor meer tijd en keus voor vrijetijdsbesteding. De Republiek Suriname is een verheven en heerlijk land; het resultaat van een vrije, inclusieve en lerende samenleving met een eenheid in verscheidenheid, en waarde creërend binnen het kader van wet en recht: van een rijk land is een *rijk* land gemaakt.

A4. Doelen

Op basis van de visie en de normen, moeten doelen geformuleerd worden voor elk beleidsgebied. Naast deze doelen moet elk van de beleidsgebieden ook indicatoren hebben, zodat gevolgd kan worden in hoeverre de doelen gehaald worden. Hierbij kunnen de SDGs gebruikt worden, omdat voor elk van de 17 SDGs er doelen, uitkomsten en indicatoren geformuleerd zijn; concrete acties leveren resultaten op, welke gemeten kunnen worden aan de hand van indicatoren. Uitkomsten bestaan uit één of meerdere indicatoren, terwijl doelen bestaan uit één of meerdere uitkomsten.

Er kleven echter een aantal nadelen aan de SDGs, waardoor deze niet exclusief zijn gebruikt in dit ontwikkelingsplan; ten eerste snijden de SDGs dwars door beleidsgebieden en vermengen zelfs waarden, normen, visie en beleidsgebieden met elkaar. Daarnaast lopen de SDGs tot 2030. Tenslotte kan opgemerkt worden dat de SDGs niet bij elk beleidsgebied goed tot uiting komen.

Voor het Ontwikkelingsplan 2022-2026 zijn voor elk beleidsgebied een doel, uitkomsten en indicatoren geformuleerd (Bijlage A). Bij de formulering is gebruik gemaakt van de SDGs; echter, is er eerst goed bekeken welke SDG uitkomsten en indicatoren voor Suriname relevant en realistisch zijn, om vervolgens opgenomen te worden in het ontwikkelingsplan. Bij die beleidsgebieden waar SDG uitkomsten en / of indicatoren ontbreken, zijn deze zelf geformuleerd. Ook is in bepaalde gevallen het doel eenvoudiger geformuleerd dan in het geval van de bijbehorende SDG.

In deze bijlage is voor elk van de indicatoren aangegeven wat de huidige waarde, en streefwaarden zijn voor 2022-2026, 2030, 2040 en 2050. Er is zoveel als mogelijk gebruik gemaakt van allerlei onderbouwingen om tot deze cijfers te komen; het gaat echter niet zozeer om de precisie van deze cijfers, maar dat systematisch wordt bijgehouden – ook in toekomstige ontwikkelingsplannen – in hoeverre de indicatoren op koers zitten en doelen behaald kunnen worden. A8 en A10 gaan hierop in.

In Bijlage A is ook te zien per indicator waar de nodige gegevens te verkrijgen zijn, welke multilaterale instelling gecontact kan worden voor informatie en hulp, en welk ministerie verantwoordelijk is voor het beschikbaar stellen van data en voor het behalen van targets (niet in onderstaand tabel weergegeven).

Tabel A4.1: Voorbeeld van doelen, uitkomsten, indicatoren (en toekomstige streefwaarden) en SDGs per beleidsgebied

Beleidsgebied	Doel zoals geformuleerd voor Ontwikkelingsplan 2022-2026	SDG Indicator	Recentste waarde	Jaartal recentste waarde	2022-2026	2030	2040	2050	Unit
Goal #: SDG doel welke behoort bij een outcome en past bij dit beleidsgebied									
(SDG) uitkomst A	(SDG) Indicator 1	SDG indicator nummer							
	(SDG) Indicator 2	SDG indicator nummer							
(SDG) uitkomst B	(SDG) Indicator 1	SDG indicator nummer							
	(SDG) Indicator 2	SDG indicator nummer							

A5. Prioritisering

A5.1 De Problematiek

Grondstoffen afhankelijkheid

Suriname teert voornamelijk op de export van natuurlijke hulpbronnen, zoals rijst, olie, goud en (tot recent) bauxiet / aluinaarde. Er zijn sterke aanwijzingen dat goede tijden het resultaat waren van grote investeringen in mijnbouw, plus een beter macro-economisch beheer. Wanneer de exportprijzen dalen, ontstaat er een kettingreactie door de hele economie: lagere internationale exportprijzen leiden tot lagere inkomsten voor de publieke sector en minder vreemde valuta voor de Centrale Bank, wat de kosten blootlegt van de omvang van het ambtenarenapparaat. Overheidsuitgaven worden flink beperkt wat vervolgens lokale bedrijven schaadt; dit alles wordt allemaal versterkt door een grote daling van de internationale reserves die de Centrale Bank dwingen de Surinaamse dollar te devalueren (vaak op het laatste mogelijke moment). Wanneer dit gebeurt, moeten prijzen worden aangepast door de bijna 1 op 1 doorwerking van de devaluatie naar binnenlandse prijzen, en is er dus sprake van inflatie, waarbij het reële inkomen daalt, waardoor iedereen in de economie minder rijk is dan voorheen.

Eenzijdig overheidsbeleid

Vanwege de overvloed aan inkomsten uit voornamelijk bauxiet/aluinaarde, goud en olie, heeft de Surinaamse overheid relatief weinig aandacht gehad voor de private sector. Daarnaast heeft de overheid vele parastatalen in de bedrijvigheid gehad die aan de ene kant voor een oneerlijke concurrentie zorgden door directe steun van de overheid, maar vaak ook nog eens failliet gingen door bij regeringswisselingen continuïteit van beleid te torpederen en ook nog eens deskundig kader plaats te laten maken voor minder capabele personen. Als daarbij ook nog eens in ogenschouw wordt genomen de kleinschaligheid van de lokale economie en enige geïsoleerheid, heeft de private sector niet kunnen bloeien en zich kunnen vormen tot die ruggegraat van de economie.

Suriname is dus afhankelijk van enkele producten uit de mijn- en landbouw sectoren die weinig waarde toevoeg(d)en aan hun producten, waardoor de inkomsten van het land sterk afhankelijk zijn van internationale prijzen en exportvolumes. De aard van deze sectoren is zodanig dat er behoefte is aan voornamelijk fysiek arbeid en over tijd of bij productie expansie de kosten meer dan evenredig stijgen (de zgn. industries with *decreasing* returns). In het verleden hebben de bedrijven in deze sectoren gefungeerd als de levensader van gemeenschappen; bij vertrek of faillissement van deze bedrijven – zonder een goede ontwikkeling van de lokale private sector – vervallen deze gemeenschappen nagenoeg compleet daar ze nu zonder emplooi en perspectief zitten. Er zijn hiervan legio voorbeelden in Suriname.

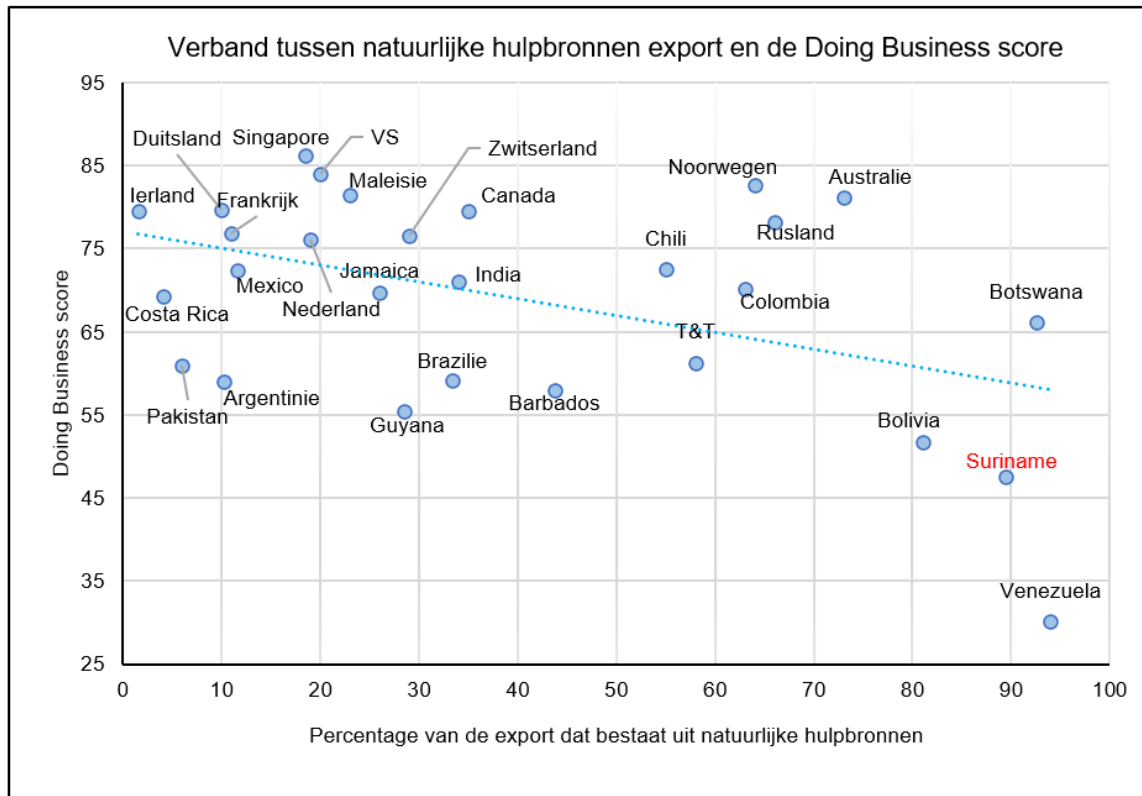
De Overheid en het onvermogen tot transformatie

Daar bovengenoemde sectoren onvoldoende sociaal-economisch acceptabele werkgelegenheid (dat wil zeggen werkgelegenheid dat voldoet aan de aspiraties) voor de beroepsbevolking sorteerde, en de private sector niet goed uit de verf kon komen, hebben velen hun emplooi gevonden bij de overheid (maar dan vaak ook nog eens beneden hun aspiraties). Door de politiek is deze overheid buiten haar voegen getreden door als instrument het werven van mensen in overheidsdienst te hanteren. Ministeries zijn hele complexe entiteiten geworden doorkruist met allerlei belangen (binnen en buiten ministeries), zonder management informatie systemen en goed beschreven werkprocessen, en goed en kundig middenkader dat moet zien te laveren tussen de zoveelste leiding met unieke inzichten en de ambtenaren op de werkvloer die vaak niet geschikt en/of gemotiveerd zijn. Suriname heeft hiermee aan de ene kant een comfort zone gecreëerd waarbij in tijden van crisis, grote groepen mensen die bij de overheid werkzaam zijn nog steeds een inkomen hebben, maar aan de andere kant een overheidssysteem dat het heel moeilijk maakt om transformaties binnen en buiten de overheid te laten geschieden.

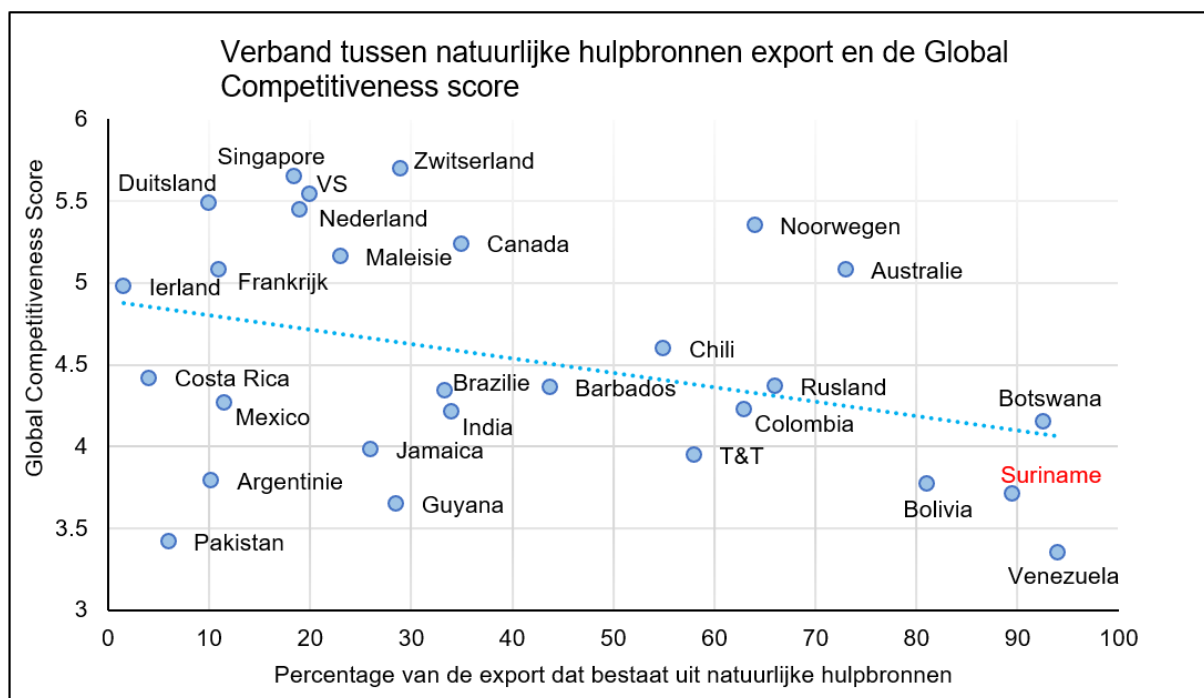
Private Sector en het ongunstig ondernemersklimaat

Vanwege een hoge mate van aandacht voor enkele bedrijven die het merendeel van de inkomsten voor de staat genereren, is er geen ondernemersvriendelijk klimaat, getuige ook de jarenlange slechte positie op allerlei ranglijsten het ondernemersklimaat rakende. Dit is geen unicum voor Suriname, zie grafieken hieronder. De informele sector tiert welig, productie is vaak artesenaal, vele bedrijven houden zich voornamelijk bezig met (import)handel en weinig met productie, productontwikkeling en -innovaties vinden weinig plaats, er is weinig modernisering, er is oneerlijke concurrentie tussen bedrijven door onvoldoende regulerend optreden van de overheid, export tarieven zijn relatief hoog vanwege de kleine schaal van de economie, en er zijn onvoldoende op maat ontwikkelde financieringsproducten voor ondernemers.

De schaal van de potentiële afname van lokale producten in het buitenland zijn vaak een orde van grootte te hoog voor de lokale producent(en), kapitaalgoederen hebben een capaciteit die een orde van grootte hoger is dan wat de lokale markt nodig heeft, en lokale banken durven vaak geen risico's te nemen met betrekking tot nieuwe / andersoortige financieringsproducten en voor buitenlandse banken is de Surinaamse markt een maatje te klein.

Grafiek A5.2

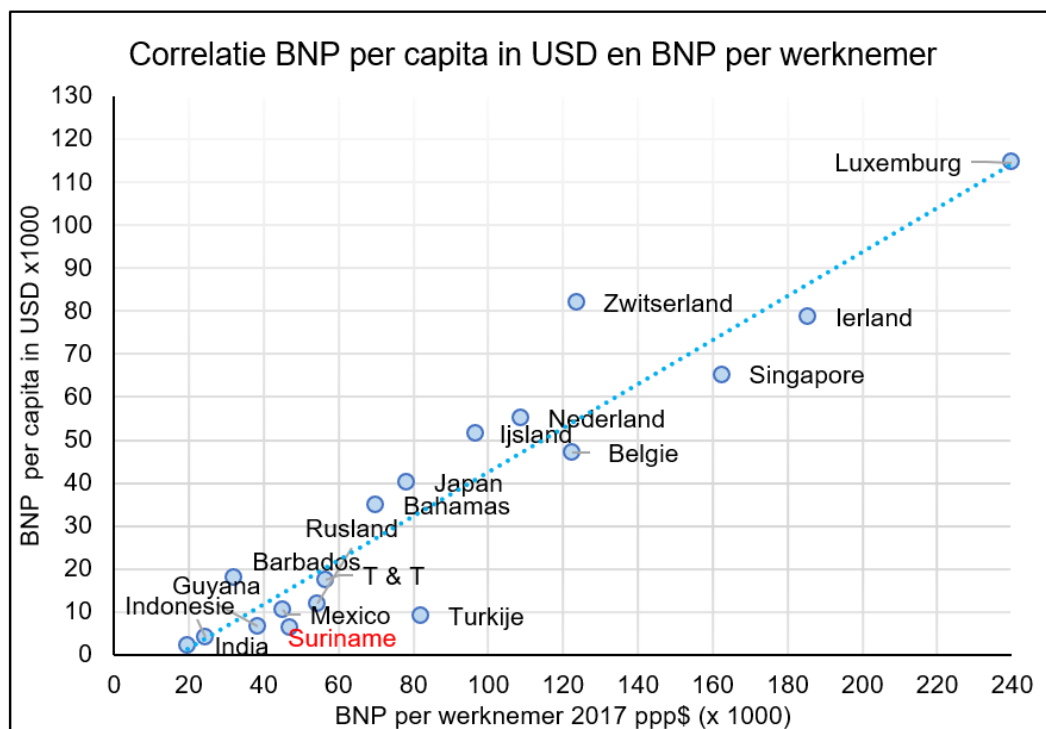
Overheidsinkomen en overige sectoren

Sectoren als de gezondheidszorg, onderwijs, sociale bescherming, veiligheid zijn natuurlijk ook enorm van belang om een rechtvaardige samenleving te creëren en deze te behouden; echter vereist het veel inputs om deze sectoren te ontwikkelen en draaiende te houden. Daarnaast vormen deze sectoren het fundament waarop bedrijvigheid in productie- en handelssectoren voortborduurt; dit betekent dat een bepaalde vorm van productie- en handelssectoren gevolgen impliceert voor de vorm van de onderliggende sectoren (zie ook de figuur in de sectie “Plan van Aanpak”).

Het overgrote deel van de overheidsfinanciering voor deze sectoren die het fundament uitmaken gaat naar salarissen; slechts een klein deel is bestemd voor daadwerkelijke beleidsontwikkeling en -uitvoering. De overheid maakt derhalve ook veel gebruik van financiering door allerlei instanties, elk met zijn eigen regels en voorwaarden, wat de complexiteit op en voor ministeries aardig vergroot, en daarnaast ook de beleidsontwikkeling en –uitvoering in een extra bureaucratie (van de financieringsinstellingen) drukt.

Los van de eerder geschetste problemen bij de overheid, die ook nog eens ervoor zorgen dat haar inkomensinning via belastingen en heffingen niet effectief genoeg geschieden, moet de overheid meer bedrijvigheid stimuleren, en deze bedrijvigheid moet per eenheid input meer waarde creëren – de productiviteit moet dus omhoog, zie grafiek hieronder –, wat op zijn beurt voor meer overheidsinkomsten (wat weer goed is voor de sectoren die het fundament uitmaken) en werkgelegenheid zorgt.

Grafiek A5.3

Offshore industrie en mogelijke toekomstige effecten

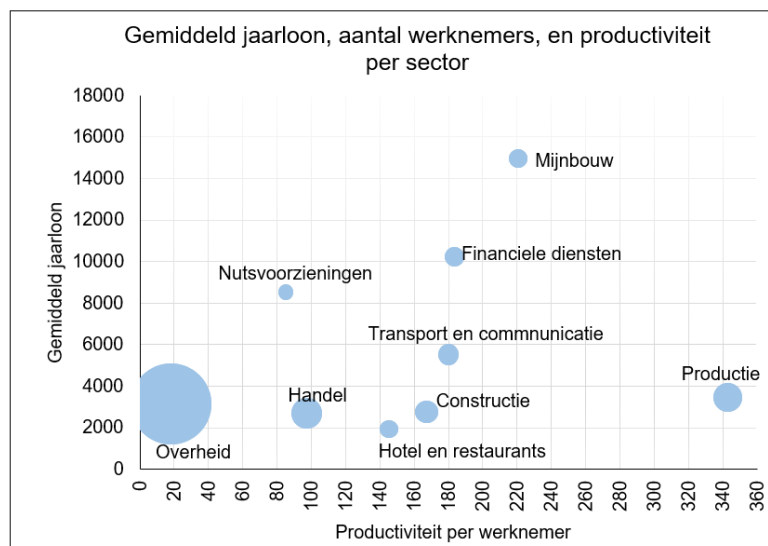
Er zijn recente ontdekkingen gedaan van olie- en gasvoorkomens van de kust van Suriname, en de exploraties zullen de komende jaren, zowel offshore and near shore, voortgezet worden. Daarbij wordt nu langzaam maar zeker het mechanisme in gang gezet door de oliemaatschappijen om de olie- en gasvoorraden commercieel te exploiteren voor de komende decennia. Gezien de omvang van deze voorraden en bijbehorende operaties in relatie tot de geringe omvang van de Surinaamse economie, ligt het in de lijn der verwachting dat deze exploitatie het landschap in Suriname ingrijpend kan veranderen.

Door sommigen worden de vondsten gezien als de oplossing voor alle problemen in het land; echter zijn er aardig wat lessen te leren uit andere landen, waaronder Guyana waar de olie exploitatie eerder van start is gegaan, die niet altijd positieve effecten hebben ervaren. Het meest in het oog springende zijn hierbij:

1. de zogenaamde “Dutch Disease”, het fenomeen waarbij grootschalige buitenlandse investeringen de lokale munt sterker maken waardoor **exporteren duurder** wordt (in het bijzonder als het gaat om arbeidsintensieve sectoren)
2. **groeibende inkomensongelijkheid** tussen die groepen en personen, die wel direct of indirect hun emplot kunnen vinden in (de toelevering aan) de olie exploitatie, en zij die dat niet kunnen
3. groeiende inkomsten voor de overheid die bij onvoldoende beleid en controle mechanismen **verkwanseld** worden

De overheid zal een dusdanig strategisch beleid moeten voeren dat de offshore olie- en gasindustrie de lokale sectoren niet compleet wegdrukt; immers, de olie- en gasvoorraden zijn eindig en de werkgelegenheid in de sector is beperkt. Lokale industrie en de toename in productiviteit moet dus zoveel als mogelijk gestimuleerd worden; de grafiek hieronder impliceert welke omslag gemaakt moet worden.

Grafiek A5.4 (bron ABS, bewerking SPS)

A5.2 Focus elementen voor het Ontwikkelingsplan 2022-2026

Op basis van het voorgaande kan er gesteld worden dat de **overheid sterk terug moet treden** uit de private sector, terwijl de interne processen **transparant, efficient en effectief** gemaakt moeten worden met duidelijke verdelingen van verantwoordelijkheid. Daarnaast moet het **ondernemersklimaat aanzienlijk verbeterd** worden, op een zodanige wijze dat er meer stimulans is voor de opstart van nieuwe bedrijven, product ontwikkeling, en meer **waardetoevoeging** (aan grondstoffen en halffabrikaten) – zie ook het bewijs daarvoor in de voorgaande grafiek; dit behelst ondernemersgericht beleid, maar ook ondersteunend beleid uit andere sectoren, zoals onderwijs, veiligheid, fiscale sector, etc. Meer waardetoevoeging dwingt tot innovatie en inclusie van technologieën, levert hogere marges op waardoor hoge logistieke kosten overwonnen kunnen worden (en dus niche exportmarkten bediend kunnen worden), en leidt tot verdere diversificering van de economie. Daarnaast levert dit ook nog eens voldoende potentieel op voor Surinaamse bedrijven om te participeren in de lucratieve toeleveringsketen voor de offshore activiteiten – **local content**. Inkomsten uit de offshore activiteiten kunnen aangewend worden voor welvaart en welzijn van Suriname. Goed ondernemersklimaat en local content kunnen dus zorgen voor duurzame sociaal-economisch acceptabele **werkgelegenheid** (decent work), welke op zijn beurt weer het beste middel is tegen armoedebestrijding, criminaliteit, en geweld, en helpt met huisvesting en inclusiviteit. Het groeimodel dat het bovenstaande in zich herbergt en welke impliciet is aan dit Ontwikkelingsplan, is gebaseerd op benutting van duurzaam concurrentie voordeel (*sustainable competitive advantage*) waarbij zoveel als mogelijk op de export afgestemde waarde wordt toegevoegd door middel van geografische clusters. Deze cluster / groeipool gedachte is bevorderlijk voor waardetoevoeging, concurrentievermogen, specialisatie, en creatie van decent work.

Het beleid naar deze focus elementen toe moet passen binnen het normen- en waardenstelsel dat eerder uiteen is gezet, maar niet al deze focus elementen passen altijd precies binnen 1 beleidsgebied, en zullen derhalve waar nodig extra belicht worden. Deze focuselementen leggen ook extra nadruk op **SDG 8 (menswaardig werk en economische groei) en 9 (industrie, innovatie en infrastructuur)**.

Deze bevindingen worden ook ondersteund door een semi-landelijke survey die is uitgevoerd in het kader van dit Ontwikkelingsplan 2022-2026, waarbij aan volwassenen een aantal vragen zijn gesteld met betrekking tot sectoren waarop de overheid zou moeten focusen. Het merendeel (81,8%) is het er mee eens dat de offshore industrie een unieke kans is om Suriname uit de armoede te halen, terwijl ongeveer eenzelfde aandeel (78,1%) vindt dat de overheid de toerisme industrie een hogere prioriteit zou moeten geven dan de klein- en grootschalige goud industrie. Uit de antwoorden van het overgrote deel komt ook naar voren dat de productiviteit omhoog moet: er moet meer waarde worden toegevoegd aan de natuurlijke hulpbronnen waarvoor meer vakbekwame mensen nodig zijn dan academici, en er dus ook meer geïnvesteerd moet worden in vakscholing. Deze ondersteuning is ook naar voren gekomen in een aantal focus groep discussies met adolescenten die gehouden zijn; het overgrote deel van de jongeren heeft een voorkeur voor het ondernemerschap met voornamelijk kennisinbreng.

A6. Strategieën

De in het Ontwikkelingsplan 2022-2026 strategische actiepunten behelzen in het kort onder andere:

Productie, Ondernemerschap, Werkgelegenheid, Export

- Instellen Local Content Development Office met het oog op de offshore industrie
- Verbetering van het ondernemersklimaat
- Operationaliseren van het residu en veterinaire laboratorium voor voedselexport
- Verhogen van waarde toevoeging en economische diversificering door:
  - Verrichten van waardeketen analyses
  - Verlagen importtarieven voor groene technologie en productie
  - Instellen en stimuleren van Productschappen, zoals toerisme en fruit- en rijstbouw
- Instelling Fonds voor Klein en Middelgrote Ondernemingen en betere benutting van overige fondsen

Grond en Huisvesting

- Appartementen kunnen afzonderlijk verkocht worden wat een stimulans betekent voor de bouw van appartementen en winkelcentra, de constructiesector, en mensen – in het bijzonder jongeren en ouderen – (goedkoper dan momenteel gangbaar is) een dak boven het hoofd geeft
- Betaalbare en snellere afhandeling van familieoverdracht van grond
- Bouw van 500 sociale woningen op jaarbasis
- Erkenning van grondenrechten

Sociale Bescherming en Werkgelegenheid

- Aannemen Wet op Basisbankrekening en stimuleren girale uitkeringen
- Opvangen van daklozen op een specifieke locatie
- Bepalen armoegrens en minimumuurloon
- Opzetten vacaturebank
- Aanbieden van gedecentraliseerde trainings-, opleidings- en projectmogelijkheden

Onderwijs en Gezondheidszorg

- Doorvoeren van onderwijsvernieuwingen met cognitie als uitgangspunt
- Verlagen van kosten van de gezondheidszorg door een gedecentraliseerd aanbod van specialisaties
- Invoeren ICT systemenvoorafstandsonderwijs

Leefbaar Milieu & Natuur en Veiligheid

- Verbieden van kwikgebruik conform het Minamata verdrag
- Opstarten fase 2 van Safe City
- Beschermen en duurzaam benutten van zoetwaterbronnen, bos en biodiversiteit
- Stimuleren van regionaal gespreide ontwikkelingkansen en productiemogelijkheden
- Surveilleren voor monitoring en opsporing van illegaliteit en criminaliteit middels drones
- Monitoren van natuurgebieden, met rehabilitatie van aangetaste gebieden, in gemeenschapsverband

Transport en Infrastructuur

- Nieuwe verbinding over de Suriname rivier
- Verspreiden van knooppunten voor aankomst en vertrek van openbaar vervoer
- Herinrichten van 't Hogerhuysstraat
- Verdienen van deviezen uit overvlieggelden met implementatie van radarsystemen

Efficiënte en Effectieve Overheid

- Terugtrekken van de overheid: privatisering van staatsbedrijven en in partnerschap met de private sector en NGO's optrekken
- Betere inning van belastinggelden
- Efficiënter en transparanter maken van overheidsprocessen
  - Digitalisering en automatisering van processen, waarbij diensten online beschikbaar zijn
  - Implementatie van vervroegde uittreding en pensioen, uitleen aan de private sector, en andere modaliteiten om het ambtenarenbestand te verminderen
- Versterken instituten
- Aannemen Nieuw Burgerlijk Wetboek, Wet Openbaar Bestuur, Algemene Wet Bestuursrecht
- Instellen corruptie meldpunt en verbod op belangenverstengeling

Vele strategische actiepunten betreffen structurele veranderingen door wettelijke hervormingen, gewijzigde processen en organisaties, en diversificatie door ontwikkeling van (nieuwe) sectoren. Deze zijn moeilijk te modelleren. Toch zijn er in het kader van het opstellen van dit ontwikkelingsplan een Input-Output tabel en Social-Accounting Matrix opgesteld. Deze twee modellen geven voor de periode 2022-2026 – *zonder alle strategische actiepunten in dit ontwikkelingsplan* en uitgaande van afnemende Covid-19 risico's – een gemiddelde reële loonstijging van 17% en een toename van de productiviteit met 2%. Werkloosheid neemt af (onder de 8%), waarvan iets minder dan de helft jonge nieuwkomers zijn die enige tijd nodig hebben om aan de slag te komen. Een groot deel van de rest komt makkelijk aan een betrekking indien werkgelegenheid in de particuliere sector en ondernemerschap wordt gestimuleerd, mogelijkheden voor het opdoen van vaardigheden wordt ge(her)structureerd en dat vervroegde uittreding (uit overheidsdienst) wordt bevorderd (al deze zaken zijn opgenomen in dit ontwikkelingsplan).

In het navolgende volgt een overzicht van de gemodelleerde groei van het BNP en de investeringen, alsmede BNP groei per sector (2026 ten opzichte van 2021) *zonder alle strategische actiepunten*.

Tabel A6.1: Input-Output model resultaten (bron: SPS)

	2021	2022	2023	2024	2025	2026
Groei BNP	-1,1%	1,5%	2,0%	2,6%	3,3%	4,0%
Investeringsgroei	4,3%	7,0%	7,6%	8,2%	9,0%	9,7%

Landbouw	31%
Mijnbouw	38%
Productie	10%
Constructie	20%
Handel	13%
Transport	12%
Financiële services	36%
Commerciële diensten	13%

De sector Hotels en Restaurants is volledig hersteld in 2026 na de desastreuze jaren 2020 en 2021. Het overheidsaandeel in BNP neemt af (van 13,2% naar 11,7% in 2026), en het begrotingstekort neemt af met ruwweg een derde. In de komende 5 jaren worden BNP en investeringsniveaus bereikt van 2015; volledig herstel is bereikt.

In het navolgende worden strategieën en keuzes voor de beleidsgebieden beargumenteerd en uiteengezet. Echter wordt er eerst aangevangen met een aantal specifieke aandachtspunten, vanwege de huidige urgentie, de impact, en / of het beleids- en ministerie-overstijgend karakter. Deze zijn:

A6.1 Offshore olie en gas sector

A6.2 Ondernemersklimaat

A6.3 Grondbeleid

A6.4 Scholen als opleidings- en trainingscentra

A6.5 Surveillance tegengaan Illegaliteit en Criminaliteit

Hierna volgen de beleidsgebieden: er is hier een volgorde gehanteerd die enerzijds zoveel als mogelijk de urgentie aangeeft, impact op de prioriteiten weergeeft, maar ook de logica van de figuur in A2.2 weerspiegelt. Hierbij moet er opgemerkt worden dat de beleidsgebieden “creative industries”, “services”, “proces industrie” en “fabricage” meegenomen zijn in A6.2.2 en A6.17. “Investeringsbeleid” zit vervat in de diverse beleidsgebieden. Daarnaast zijn enkele sub-sectoren apart geplaatst vanwege hun huidige en potentiële impact: ICT (service en creative industries) toerisme (service industrie), rijst en visserij (beide agrarische sector), goud en onshore olie (beide mijnbouw). Tenslotte wordt opgemerkt dat “Huisvesting” is opgenomen in A6.27 Ruimtelijke Ordening.

Het binnenland wordt niet als apart beleidsgebied beschouwd; het heeft hetzelfde gewicht (gelijkwaardigheid) als overige districten en Paramaribo en wordt dus geïncorporeerd in de andere beleidsgebieden. Waar nodig worden strategische actiepunten verbijzonderd naar voor het binnenland.

Voor elk beleidsgebied wordt/worden:

- een tijdslijn gepresenteerd met daarin de belangrijkste strategische actiepunten, zodat de lezer meteen aan het begin in 1 oogopslag ziet wat gedaan moet worden
  - enkele specifieke actiepunten, complex van aard maar noodzakelijk, worden kort uitgewerkt in stappen in de tijd. Dit wordt gedaan in aparte boxen.
- gekeken naar mondiale trends en ontwikkelingen;
- een SWOT gemaakt, met een rangschikking van zwakten en bedreigingen naar impact en risico;
- belangrijkste actiepunten genoemd, gerangschikt naar impact en realiseerbaarheid (financiën, politiek draagvlak, uitvoeringscapaciteit, etc.). Dit is de input voor de tijdslijn aan het begin;

Alle geïdentificeerde strategische actiepunten worden in Bijlage B gelinked aan ministeries, begrotingscodes (zodat ze ook op de begroting kunnen komen), SDGs, tijdsperioden, en normen.

A6.1 Offshore Olie en Gas

A6.1.1 Local Content

Met de ontdekking van de olie- en gasvoorkomens voor de kust van Suriname ligt het in de lijn der verwachtingen dat de exploitatie hiervan een enorme verandering voor het land kan betekenen; ter vergelijking, Guyana heeft met hun offshore project een dagproductie van 200.000 barrels ruwe olie per dag, resulterend in een BBP stijging met 85%. Binnen 5 jaar tijd, moet de dagproductie daar opgebouwd worden naar 750.000 barrels per dag. Suriname kan een soortgelijke ontwikkeling tegemoet zien.

Echter, zoals in het vorig hoofdstuk gesteld, zijn de speerpunten van ontwikkeling gesteld op het creëren van waarde en werkgelegenheid. Het is daarom belangrijk dat Surinaamse bedrijven een significant aandeel krijgen in de toeleveringsketen van deze olie- en gasexploitatie; is er geen gericht beleid hiertoe dan kan de toeleveringsketen ingevuld worden door buitenlandse bedrijven met minimale input van Surinaamse zijde. Dit aandeel wordt ook wel “local content” genoemd, de mate waarin (Surinaamse) bedrijven en burgers meedelen in de economische activiteiten die de offshore vondsten met zich meebrengen. Het gaat hierbij om de levering van (lokaal geproduceerde) goederen en diensten en de invulling van arbeidsplaatsen door Surinamers.

Local content beleid moet erop gericht zijn om een voorschrift te zijn, maar wel in continu dialoog met en input van de internationale oliebedrijven, welke een traject uitstippelt middels onderwijs en training op business process en technische vlakken om Surinaamse bedrijven te laten deelnemen in de toeleveringsketen, om zodoende op termijn een bepaald deel van de waardecreatie lokaal te laten plaatsvinden (bijv. 80%). “Surinaamse bedrijven” moet hierbij goed gedefinieerd worden: er moet primair gekeken worden naar bedrijven die lokaal gevestigd zijn met Surinaamse “Ultimate Beneficiary Owners” (UBOs). Het beleid moet verankerd worden in een duidelijk en ondubbelzinnig juridisch raamwerk met een duidelijke doelstelling, met eventuele verbijzonderingen als het gaat om specifieke bepalingen zoals de scheepvaart, werkgelegenheid, evaluatie en revisie van beleid, etc.

Local Content Development Office

Ter uitoefening van het beleid moet een Local Content Development Office – in dit geval specifiek voor de offshore industrie – opgezet worden, (bijvoorbeeld initieel bij de Staatsolie Maatschappij). Deze office moet goed equipped zijn en goed inzicht hebben in de eisen en standaarden van de multinationals, maar ook in de lokale belemmeringen en hiaten. Hiertoe moet de LCDO een “gap analysis” verrichten; hierbij wordt de toeleveringsketen in de verschillende fasen van exploitatie (goederen en diensten, volumes, kwaliteitseisen, standaarden, etc.) afgezet tegen de potentie en het potentieel van de Surinaamse bedrijven en instituten. In de navolgende tabel worden een aantal gebieden weergegeven die onder de aandacht moeten worden gebracht.

3
Tabel A6.1.1: Aandachtsgebieden bij local content (bron: IPIECA)

Analyse van nationale ontwikkelingsprioriteiten	Stem lokale inhoudsactiviteiten af op ontwikkelingsprioriteiten om de voordelen voor het bedrijf en het gastland te vergroten. (Afhankelijk van de situatie kunnen prioriteiten worden vastgesteld door middel van formele ontwikkelingsplannen of door raadpleging van lokale belanghebbenden).
Onderzoek naar lokale capaciteiten	Het onderzoek kan putten uit lokale expertise en marktinformatie en kan worden voltooid in samenwerking met de overheid en andere belanghebbenden om de kwaliteit en geloofwaardigheid van de resultaten te verbeteren.
Toeleveringsketen in kaart brengen en analyseren	Deze processen stellen bedrijven in staat om kansen voor lokale participatie te identificeren.
Milieu- en sociale risicobeoordeling	Rekening houdend met eventuele problemen met betrekking tot lokale aannemers die niet voldoen aan de internationale normen van HSE (gezondheid, veiligheid en milieu) of die mogelijk geen ervaring hebben met lokale gemeenschapsbetrokkenheid en sociaal-culturele zaken.
Kosten-baten analyse	Kwantificering en analyse van de verschillende niveaus van voordelen, kosten en risico's die samenhangen met verschillende lokale werkgelegenheids- en aanbodopties. Het is belangrijk om een langetermijnperspectief te hebben op de mogelijke voordelen
Barrière analyse	Door barrières voor lokale inhoud te analyseren met behulp van een probleemboombenadering (zie figuur A6.1.1) kan de vereiste interventie worden geïdentificeerd.
Toegang tot financiële en zakelijke ondersteunende diensten	Toegang tot betaalbare financiering. Dit wordt vaak genoemd als de belangrijkste factor die van invloed is op het voortbestaan en de groei van lokale bedrijven, met name kleine en middelgrote ondernemingen (kmo's). Zonder dergelijke toegang zijn lokale bedrijven ernstig beperkt in hun vermogen om te investeren in kapitaalgoederen en te voldoen aan de normen die vereist zijn voor opname in olie- en gasleveringsketens. KMO's missen vaak de staat van dienst en de capaciteiten om bedrijfsplannen op te stellen en aantrekkelijke leningenvoorstellen te presenteren
Infrastructurele analyse	Koppel infrastructurele behoeften aan lokale bedrijfsparticipatie. Een gebrek aan infrastructuur kan een belemmering vormen voor de levering van lokale diensten en kan de kosten van zakendoen verhogen. (Zie de wettelijke vereisten van Zakendoen in de volgende paragraaf)

Vervolgens wordt er een stappenplan ingezet om middels training, educatie, standaarden, etc. de bedrijven op het niveau te krijgen waarbij zij de status krijgen van “approved vendor”, met andere woorden deze bedrijven kunnen meedingen bij open tenders. Dit zorgt voor meer en betere skills van personen en bedrijven, en dus een gestage groei in het aandeel van local content in de toeleveringsketen. Tijdens het bovengenoemd proces moet er een structureel overleg plaatsvinden tussen de Local Content Development Office en de multinationals om het beleid te reviewen, om op de hoogte te zijn van elkaars verwachtingen en mogelijkheden, en mogelijkheden voor de overdracht van technologie door middel van hulp, investeringen, licenties, handel en/of opleiding.

In samenwerking met de industrie, regelgevende instanties in de academische sector en opleidingsinstituten, moet er een transparant plan opgesteld worden om plaatselijke

opleidingsprogramma's, uitrusting en faciliteiten van opleidings- en trainingfaciliteiten herzien en hervormd worden om ze geschikt te maken. Hiertoe is het aangaan van allianties, joint ventures en partnerschappen tussen Surinaamse personen en buitenlandse operators of toeleveringsbedrijven belangrijk, maar ook met buitenlandse offshore trainingsinstituten. Zo is er bijvoorbeeld OPITO (Offshore Petroleum Industry Training Organisation), een non-profitorganisatie die de standaarden in de offshore olie- en gasindustrie vaststelt. De veiligheidstrainingen van OPITO worden continu aangepast. Een aantal standaardveiligheidstrainingen van OPITO zijn: Basic Offshore Safety Induction & Emergency Training (BOSHIET), Further Offshore Emergency Training (FOET), en Helicopter Underwater Escape Training (HUET).

Eventueel kan een capaciteitsontwikkelingsfonds (bij de Nationale Ontwikkelingsbank) ingezet worden voor structureel onderwijs en ondersteuning van bedrijfsontwikkeling en capaciteitsvergroting. In de fase waarin de exploitatie voorbereiding zich nu bevindt, is het verwachtbaar dat achtereenvolgens de sectoren constructie, general business services en tenslotte engineering benodigd zijn; LCDO moet zijn plan hierop afstemmen.

Monitoring en Evaluatie van Local Content in de Offshore industrie

De Local Content Development Office moet de volgende taken krijgen toebedeeld om local content doelstellingen en plannen te bevorderen en evalueren:

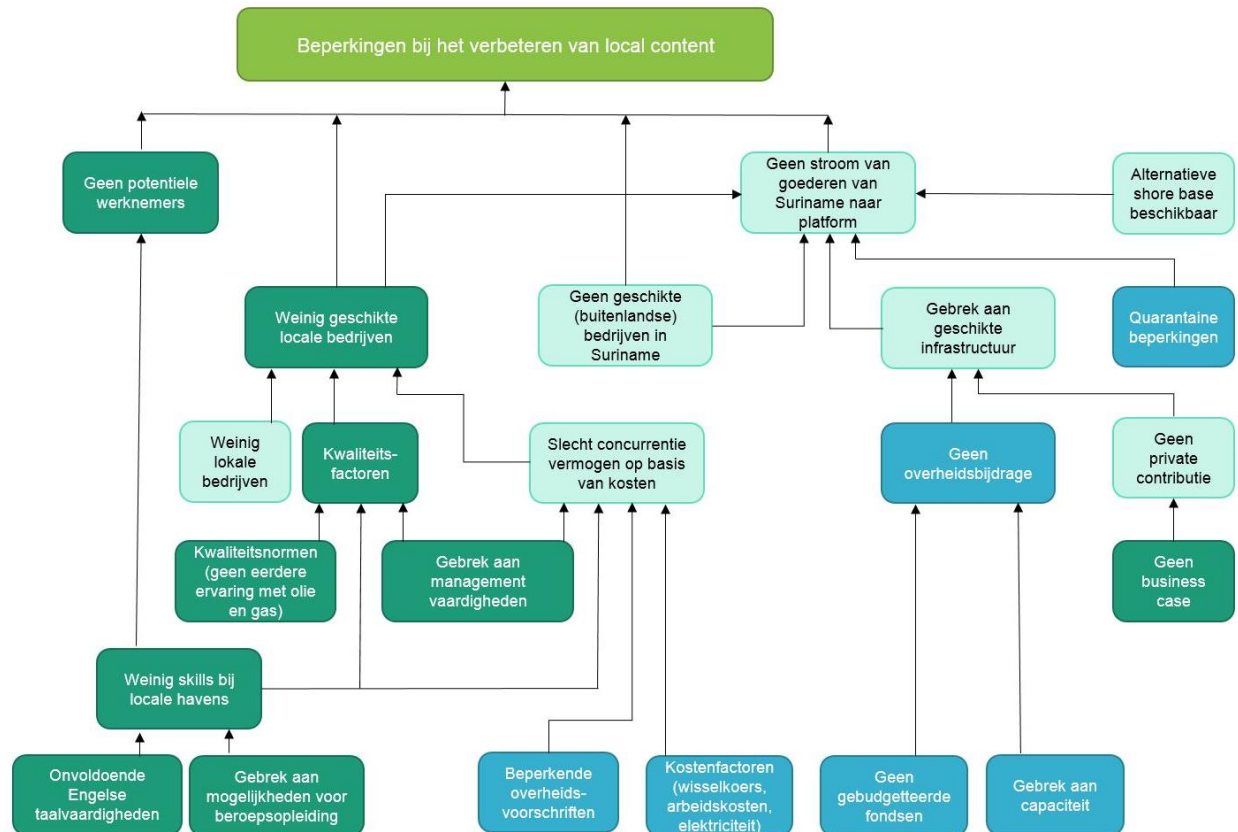
- Opzetten van een methodologie voor het bepalen van het percentage localcontent in goederen en diensten die in Suriname zijn verworven of geleverd (zie voorbeeld hieronder)
- Instellen van een mechanisme om overtredingen van de verordeningen alsmede een lijst van sancties voor dergelijke overtredingen
- Faciliteiten, documenten, boeken, bescheiden, contracten, facturen en andere informatie met betrekking tot inkoop en betalingen aan (niet-)lokale leveranciers en werknemers inspecteren
- Evalueren van prestatierapporten door multinationals met daarin KPI's, resultaten, etc.
- Evalueren van de rapportage van elke partner, aannemer, onderaannemer of andere verbonden entiteit van de exploitant
- Claims van onjuiste voorstelling van zaken onderzoeken
- Bewerkstelligen van efficiëntie en lage transactiekosten om local content te sturen
- Adviseren en ondersteunen van lokale TVET programma's op diverse niveau's
- Assisteren bij veiligheids-, milieu, en financiële compliance
- Bewerkstelligen van transparantie van het proces om goederen en diensten te betrekken
- Actief faciliteren van internationale technische partnerschappen

Tabel A6.1.2: Kwantitatieve bepaling van local content (bron: IPIECA)

Contract/ PO number	Single Source (SS) or bidding (CFT)	Object/Description	Contractor/ Supplier Name	Effective Date of initial Contract	Anticipated Finish Date	Initial value of Contract Historical Value in '000s USD	Approved Amendments (if any) Historical Value in '000s USD	Total Committed Value (i.e. Value of Contracts and Amendments) in '000s USD	Expenditure to date by 31 December (i.e. Value of Work Done in '000s USD	% of Total Committed Value		
										International %	National/ Local %	Total 100% (for checking purpose)
		Engineering Services				10,000	3,000	13,000	15,000	100	0	100
		Maintenance and Inspection				5,000	500	5,500	3,000	50	50	100
		EPC Facilities				3,000,000	150,000	3,150,000	2,500,000	75	25	100
		EPC Pipeline and Facilities				500,000	100,000	600,000	500,000	85	15	100
		Logistics Services				20,000	4,000	24,000	5,500	0	100	100
		Construction Services				50,000		50,000	7,000	0	100	100
		Diving Services				500		500	700	80	20	100
Total						3,585,500		3,843,000	3,031,200	76%	24%	100%
											714,140	3,031,200
											local content from expenditure to date	
											897,600	
											local content from initial contract value	
											954,350	
											local content from total committed value	
											31%	

Onderstaande weergave geeft het proces aan waarmee knelpunten om te komen tot een verhoging van local content geïdentificeerd kunnen worden:

Figuur A6.1.1: Proces om knelpunten ter verbetering van het local content aandeel te identificeren (bron: IPIECA)

Strategische Acties

1. Juridisch vastleggen en afkondigen van beleid met betrekking tot Local Content, waarin het bovenstaande, in het bijzonder de rol van de exploitanten en de Local Content Development Office, is meegenomen. Dit beleid moet goed samenhangen met beleid in andere sectoren.
2. Local Content Development Office opzetten, en deze goed bemensen en uitrusten om kort hierna snel te komen tot concrete plannen voor local content, opleiding en training, en monitoring en evaluatie.

A6.1.2 Wet op Co-investment Fund

In 2017 is de wet op het Spaar- en Stabilisatiefonds aangenomen, waarvoor in 2019 een Raad van Bestuur is aangesteld. Verdient de overheid minder dan haar begroting aangeeft, dan worden er geen gelden uit de mijnbouw en petroleumwinning gestort in dit fonds, en in een situatie waarbij de inkomsten de begrotingsuitgaven overtreffen, dan is dit wel het geval. Dit fonds heeft een spaar- en een stabilisatiefunctie: de Centrale Bank van Suriname geeft invulling aan de spaarfunctie door 85% van de inkomsten te beleggen, en de stabilisatiefunctie heeft betrekking op 15% van de assets in het fonds die worden gebruikt om de overheidsinkomsten te stabiliseren.

Suriname is sterk getekend door de exploitatie van natuurlijke hulpbronnen wat terug te herkennen is in het bestuur. Deze “overheersing” zorgt ervoor dat de stimulering van andere industrieën, dus diversificatie van de economie, gestremd wordt en te weinig aandacht krijgt. De stabilisatiefunctie van het Spaar- en Stabilisatiefonds geeft dus niet de garantie dat die benodigde (immers zijn de mijnbouw en petroleumwinning niet duurzaam) omslag wel gemaakt wordt. In de wet op het Spaar- en Stabilisatiefonds wordt er daarom ook verwezen naar een “Co-investment” fonds, welke gebruikt kan worden om strategische investeringen te doen in infrastructuur, onderwijs, gezondheidszorg, etc.

In een dergelijk wet op het co-investment fonds moeten duidelijk de randvoorwaarden gedefinieerd zijn *hoe* het geld besteed wordt. Conflict of interest, aanbestedingsprocedures, financiële integriteit, etc. staan hierbij bovenaan het lijstje. Daarnaast moet er een goed mechanisme zijn beschreven waarlangs er afgeleid kan worden *welke* de specifieke doelen zijn waaraan het geld besteed wordt. Doelen moeten voldoende gespecificeerd zijn en duidelijk bijdragen aan de centrale strategische en beleidsdoelstellingen, en uitgevoerd worden met kundige voortgangsbewaking (zie de sectie over “Monitoring en Evaluatie”).

Strategische Actie

3. Wet op Co-investment fonds concipiëren en in werking stellen

A6.1.3 Wet op Transfer Pricing

Transfer pricing is het fenomeen waarbij goederen en diensten door een bedrijf in land A betrokken worden bij een zuster- of moederorganisatie in land B en daarvoor bedragen neertelt die ver afwijken ten opzichte van de gangbare marktwaarden. Hierdoor is het bedrijf in land A in staat om zijn kosten op te voeren en dus zijn winsten (kunstmatig) omlaag te brengen; de belastingafdrachten zijn dan ook minder, omdat de winsten lager zijn. Het verschil gaat naar de zuster- of moederorganisatie dat belasting betaalt in land B waar er een gunstiger belasting regiem is. Een ander voorbeeld is een bedrijf kapitaalgoederen niet rechtstreeks aanschaft maar leased via een zusterbedrijf in het buitenland; door met de lease bedragen te spelen kunnen de kosten meer opgevoerd worden dan in het geval van afschrijving over de kapitaalsinvesteringen. Deze constructie is gangbaar bij multinationals in de wereld; geschat wordt dat 50 tot 80% van de winsten uit het land (waar de winst eigenlijk is gegenereerd) gebracht worden, met andere woorden, in het eerste voorbeeld worden 50-80% minder aan belastingen in land A betaald.

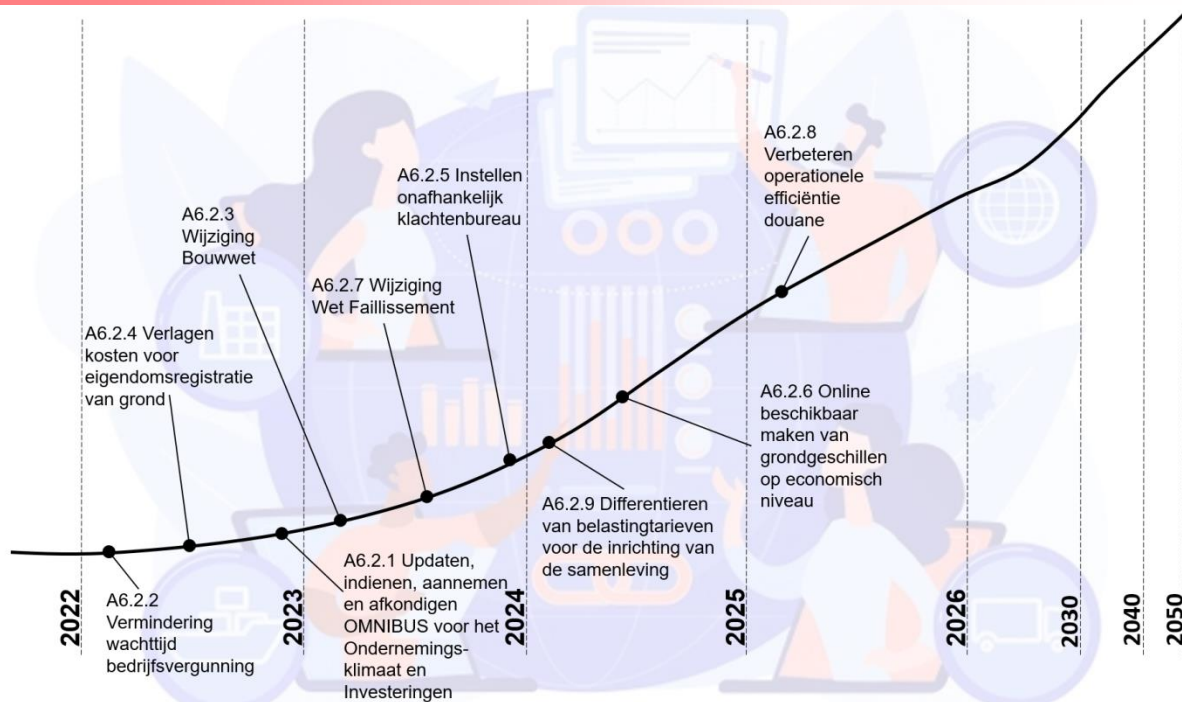
Gezien de eindige voorraad aan natuurlijke hulpbronnen (waar transfer pricing veelvuldig wordt gebruikt), de lange exploitatieduur en het relatief groot aandeel van transfer pricing op gemiste belastinginkomsten, is het belangrijk dat landen die eigenaar zijn van de natuurlijke hulpbronnen het maximale eruit halen, ook met het oog op milieu en sociale impact. Bovendien, door inzicht te hebben in het aantrekken van goederen en diensten door bedrijven, kunnen landen door het differentieren van de speelruimte die gegeven wordt aan bedrijven met betrekking tot het over- of onderfactureren voor goederen en diensten meer richting geven aan welke de type bedrijven en FDIs aangetrokken worden. Zo zijn bijvoorbeeld Ierland en Nederland top locaties voor het vestigen van hoofdkantoren van multinationals vanwege de preferentiele belastingvoordelen. Deze preferenties kunnen pas goed geconcipteerd worden als er goede inzicht is in de materie met betrekking tot de transnationale aan- en verkoop van goederen en diensten.

De Europese Unie heeft aardig wat regelgeving in het kader van transfer pricing en hanteert het “Armstrong” principe, welke stelt dat de prijs die bij een transactie tussen twee verbonden partijen in rekening wordt gebracht, dezelfde moet zijn als de prijs die bij een vergelijkbare transactie tussen twee niet-verbonden partijen wordt aangerekend. Het doorberekenen van prijzen voor goederen en diensten tussen verschillende bedrijfsonderdelen van dezelfde onderneming moet dus marktconform zijn, en dit mag gecontroleerd worden door de belastingdiensten.

Strategische Acties

4. Wet op Regulering Transfer Pricing concipiëren en in werking stellen (in het bijzonder voor de exploitatie van alle natuurlijke hulpbronnen – in het bijzonder offshore olie & gas, goud en bauxiet), met daarin vervat een strategische differentiëring om specifieke FDIs aan te trekken
5. Audit functie van de Belastingdienst versterken voor inspecties van transfer pricing
6. Invoeren “bron tax” als voorbelasting over de contractwaarde voor dienstverleners

A6.2 Ondernemersklimaat

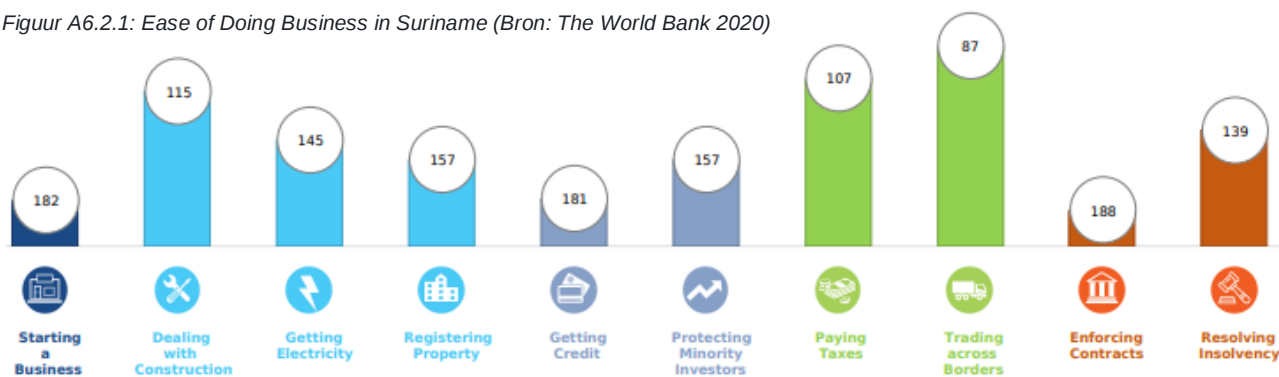
A6.2.1 Verbeteren Ondernemersklimaat

Er is een sterke correlatie tussen lokale en Foreign Direct Investment (FDI)-instroom en het ondernemersklimaat. De Ease of Doing Business Ranking en Global Competitiveness Index geven aanwijzen waar er ingegrepen moet worden om het Surinaams ondernemersklimaat te verbeteren

Ease of Doing Business 2020

In de Ease of Doing Business 2020 staat Suriname op de 162e plaats van de 190 landen. Figuur 1 hieronder geeft een samenvatting van de ranks en scores per Doing Business topic aan; hieruit blijkt dat in het Ease of Doing Business rapport 2020 Suriname voor wat betreft 9 van de 10 aandachtspunten niet in de top 100 landen voorkomt.

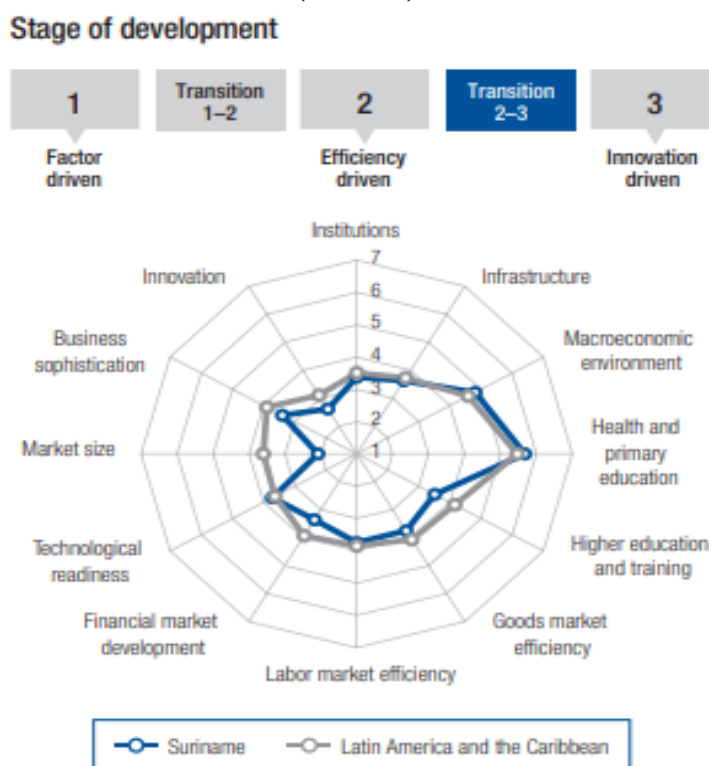
Figuur A6.2.1: Ease of Doing Business in Suriname (Bron: The World Bank 2020)

Global Competitive Index (GCI) 2014-2015

Het GCI-framework bestaat uit drie groepen criteria (factor, efficiëntie en innovatie) die gebruikt worden om landen te rangschikken. In de Global Competitive Index 2014-2015 staat Suriname op de 110e plaats van de 144 landen. Het wordt beoordeeld als de op twee na laatste in concurrentievermogen in de regio. Omdat een groter aantal landen meer vooruit zijn gegaan in hun concurrentiepositie dan Suriname, is Suriname gedaald van de 103de plaats in 2008-2009 naar de 110de plaats in 2014/2015. De grondgedachte is om de GCI-efficiëntie en de innovatie verhogende indicatoren van Suriname die boven de 100 in de ranking zijn gevallen aangepakt worden ter verbetering van het ondernemersklimaat. Onderstaand figuur geeft een overzicht van Suriname 2014–2015 Competitiveness Ranking.

Figuur A6.2.2: Global Competitiveness Index voor Suriname (2014-2015)

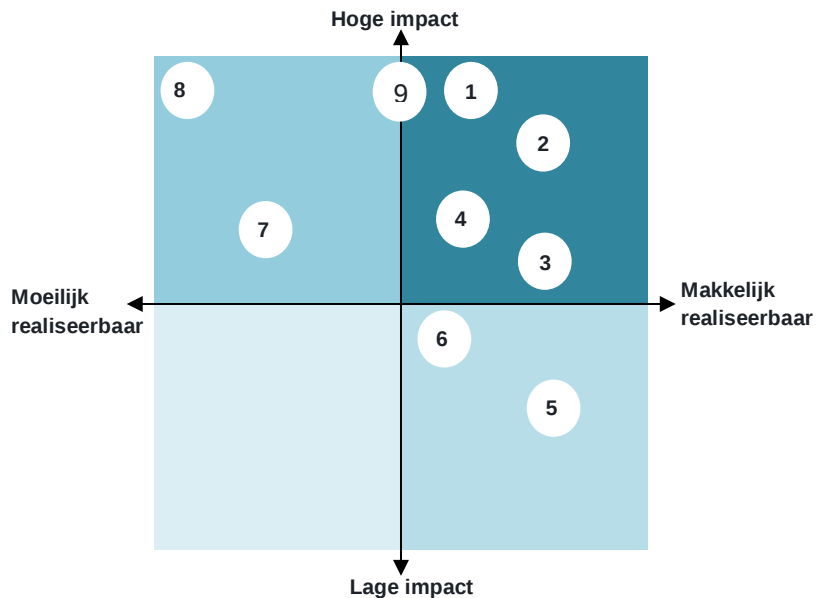

Strategische Actiepunten

Een aantal strategische actiepunten zitten reeds verwerkt in andere delen van dit Ontwikkelingsplan:

- Instelling van een Kredietregistratiebureau: A6.21
- Invoering Belasting toegevoegde Waarde (BTW): A6.21
- “Science, Technology, Reading, Engineering, Art, Math” invoeren in het onderwijs: A6.25
- Ondersteun de opleiding van ondernemers om betere bedrijfsplannen op te stellen: A6.2.2
- Goedkope toegang tot directe kapitaalsinvesteringen: A6.2.2

- Public Private Partnership: A6.6
  - Implementatie Internet Protocol versie 6 (IPv6): A6.8
  - Het verlagen van de kosten van de nieuwe bedrijfsaansluitingen: A6.19
1. OMNIBUS wetgeving voor het Ondernemingsklimaat en Investerings aannemen en afkondigen: dit is ontwikkeld samen met met stakeholders. Slechts enkele wetten hieruit zijn goedgekeurd en afgekondigd. Enkele belangrijke prioriteiten hieruit zijn:
    - a. Aannee en afkondiging van de Investeringswet in het kader van het insolventierecht.
    - b. Wet Roerende Zekerheidsrechten, Handelsregisterwet, Wet Algemeen Bestuursrecht en Bestuursrechter en wet College van Beroep voor het bedrijfsleven goedkeuren en afkondigen
  2. De wachttijd van 2 maanden voor het verkrijgen van een bedrijfsvergunning verminderen
  3. De Bouwwet wijzigen met opname van een artikel:
    - a. die inspecties tijdens de bouw afdwingt
    - b. die de kwalificaties vastlegt voor de verantwoordelijke voor de inspecties
    - c. die de kwalificaties vastlegt voor de verantwoordelijke voor het verifiëren van bouwkundige plannen en tekeningen.
  4. Verlagen kosten voor eigendomsregistratie van grond
  5. Instellen onafhankelijk klachtenbureau
  6. Online beschikbaar maken van het aantal grondgeschillen op economisch niveau
  7. Wijziging aanbrengen in de Wet Faillissement 17 Mei 1935, S.B. 1986 no. 82. met in achtneming van de volgende aspecten:
    - a. de mogelijkheid dat de schuldenaar krediet verkrijgt na aanvang van een insolventieprocedure.
    - b. crediteuren in staat stellen te stemmen over het reorganisatieplan en debiteuren de mogelijkheid te bieden om financiering na aanvang te verkrijgen.
    - c. stemregelingen bij reorganisatie van debiteuren te verbeteren.
    - d. debiteuren in staat stellen de reorganisatieprocedure te starten.
    - e. de voortzetting van bedrijven en de behandeling van contracten tijdens insolventieprocedures verbeteren,
    - f. aanvangskrediet toestaan
    - g. deelname van schuldeisers vergroten in de insolventieprocedure.
  8. Verbeteren van de operationele efficiëntie van de Douane
  9. Middels overleg met stakeholders komen tot een gedifferentieerd belastingstelsel dat als stimulans dient om de samenleving op een bepaalde manier in te richten; de normen zoals genoemd in A3 dienen hierbij als richtlijn.

A6.2.2 Nationale OntwikkelingsBank van Suriname N.V.

Micro, klein en middelgroot ondernemerschap (MKMO) moet gestimuleerd worden om zodoende 1) ondernemers in de gelegenheid te stellen hun bedrijfsvoering te stabiliseren, 2) uit te groeien tot grotere ondernemingen met een grotere impact, en 3) om bij te dragen als het lokaal ondernemerschap als ruggengraat van de economie, in het bijzonder met het oog op productiviteit en werkgelegenheid. Gezien de problematiek van Suriname (zie A5. Prioriteiten) dient deze groep kredietverstrekking te verkrijgen onder concessionele voorwaarden zodat invulling wordt gegeven aan eerder genoemde prioriteiten. Echter, kredietverstrekking alleen is verre van voldoende gezien de slechte koppeling tussen het onderwijs en ondernemers, lage organisatiegraad van ondernemers, omslachtige en ondoorzichtige processen bij de overheid, onvoldoende kennis, etc. Bijstand op technisch en bedrijfseconomisch vlak, begeleiding bij de aanvraag van vergunning of afhandeling van de import van inputs, etc. zijn enkele van de andere aspecten die MKMOs nodig hebben – naast kredietverstrekking.

De Nationale OntwikkelingsBank (NOB) heeft fondsen ter beschikking voor deze ondersteuning:

- Garantiefonds: voor kredieten waarbij er een dekkingsprobleem is (ook in het geval van boedels)
- Participatie fonds: NOB neemt deel in het aandelenkapitaal van pas opgestarte bedrijven in ruil voor kredietverstrekking

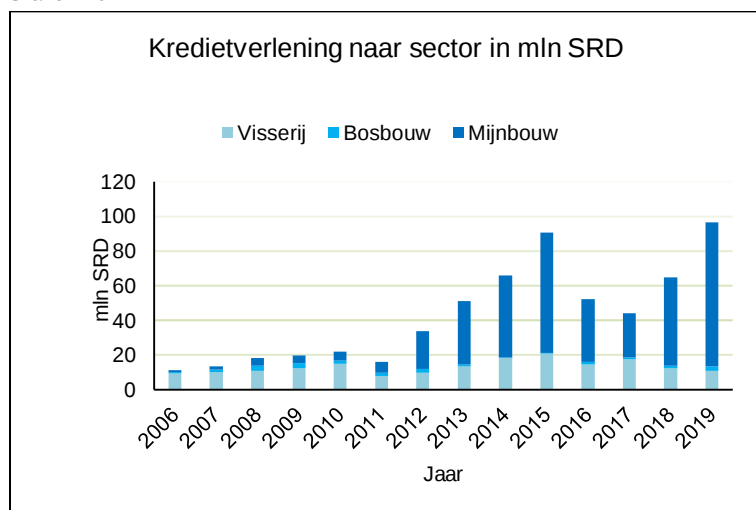
- Fonds Technische Bijstand voor Bedrijven: voor technische bijstand, zoals training, begeleiding, en certificeringen bedrijfseconomische bijstand (bijvoorbeeld met Stichting Arbeidsmobilisatie en – Ontwikkeling, Stichting Productieve WerkEenheden, Suriname Business Development Center)

(Ook verstrekt de NOB kredieten voor eigen rekening, waarbij vanaf de indiening van de aanvraag de ondernemer wordt begeleid. Bij de kredietverstrekking wordt administratieve en management begeleiding meegenomen alsook begeleiding tot bijvoorbeeld vrijstelling invoerrechten, inschrijving KKF, etc.)

Daar elk fonds zijn eigen inrichting kan bepalen, kan het NOB ook andere producten aanbieden waarvoor de commerciële banken geen risico willen nemen maar die wel een enorme impact kunnen hebben voor ondernemingen en/of de samenleving, zoals financiering van demonstratie projecten, aanbieden van kredietverzekeringen voor specifieke gevallen, solar lease / solar power purchase agreements, etc. Daarnaast, door het NOB verder te versterken is zij beter in staat om MKMO's te faciliteren met behulp van bovengenoemde fondsen, maar ook door als agent / begeleider op te treden met de overheid (bijvoorbeeld met betrekking tot de aanvraag van domeingrond, vergunning, electriciteitsaansluiting, douane afhandeling, etc.), netwerken aan te boren, exportmarkten te zoeken, etc.

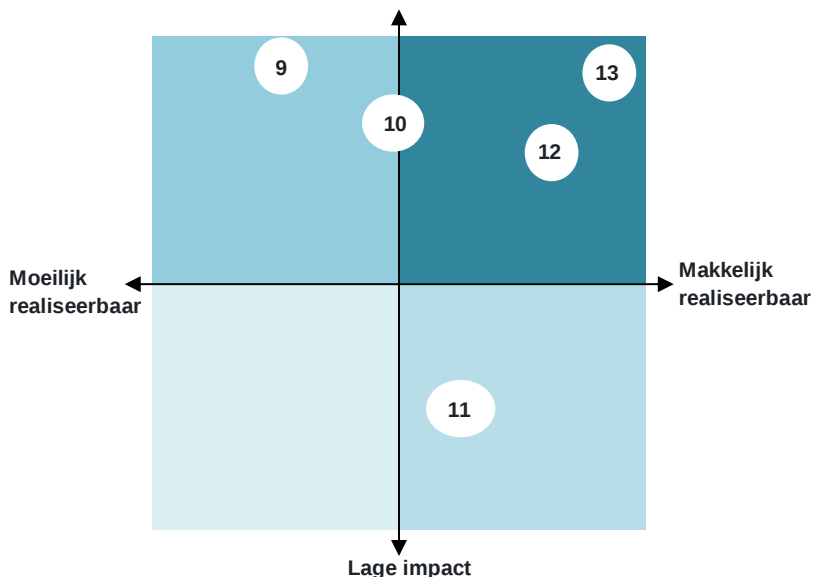
De NOB kan via haar fondsen direct bijdragen aan de prioriteiten gesteld voor het bedrijfsleven in dit Ontwikkelingsplan 2022-2026. Dit kan door in de kredietbeoordeling (en dus het bepalen van de kosten voor kapitaal) de aspecten waardetoevoeging / productiviteit en werkgelegenheid een significant deel te geven in het totaal aan wegingsfactoren. Hier komen dus in het bijzonder de sectoren creative industries, services/dienstverlening, proces en fabricage aan bod. Een ander aspect dat meegenomen kan worden in de weging is de grootte van ondernemingen of projecten, waarbij microprojecten eventueel onder auspiciën van CBOs of NGOs voorkeur hebben. Dit betekent een breuk in de trend van kredietverstrekking in Suriname.

Grafiek A6.2.1

Strategische Actiepunten

10. Versterking van het NOB zodat zij de ondersteunende rol naar MKMO's kan invullen
11. Onderbrengen van het KMO fonds bij het NOB vanwege de ondersteunde rol die zij heeft
12. Consolideren van fondsen tot 1 fonds, met 1 bestuur en 1 jaarrekening, waarbij er dan “sub-fondsen” zijn. Op dit moment heeft elk fonds zijn eigen bestuur (betaald uit het fonds zelf).
13. Inbouwen prioriteiten als zware wegingsfactoren in de kredietbeoordeling van het fonds
14. Fondsen significant aanvullen met financiële middelen en promoten

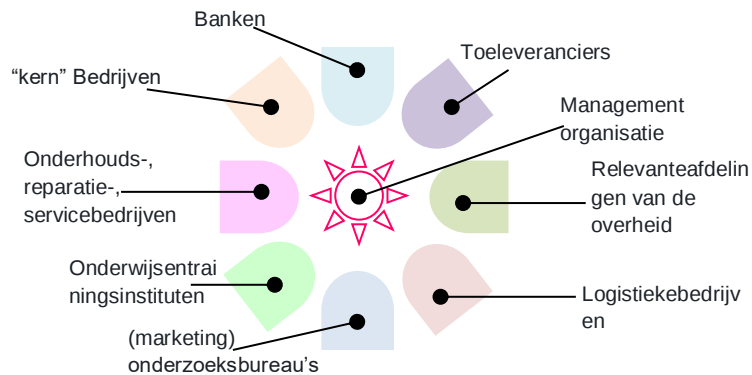

A6.2.3 Business Clusters / Productschappen

Een business clusters (ook wel productschap in het Nederlands genoemd) is een groep van onderling verbonden bedrijven (die onderdeel zijn van van de toeleverings- en waardeketen, en die ook met elkaar concurreren) en gerelateerde instellingen in een bepaald gebied dat gefocust is rondom een bepaald product(groep). De gerelateerde instellingen behelzen onder meer afdelingen van de overheid, universiteit, standaardenbureau, banken, aanbieders van beroepsopleidingen, en bedrijvenorganisaties.

Aan het hoofd staat een cluster / management organisatie die toeziet op de uitvoering van gezamenlijke strategieën en programma's. Vanwege gewenst draagvlak deze organisatie ingericht door de directe belanghebbenden c.q. leden en komen de financiële middelen voor de exploitatie uit de sector zelf. Een business cluster / productschap is dus geen industrieterrein, speciale economische zone, branche vereniging of een consortium / alliantie / netwerk tussen bedrijven.

Figuur A6.2.3: Schematische weergave van een Business Cluster / Productschap

Wanneer bedrijven, toeleveranciers en instellingen dicht bij elkaar opereren en de interactiefrequentie hoog is, zijn de transactiekosten laag. Daarnaast, met deze opzet is er continue verbeterde samenwerking op gebieden als marketing, inkoop, export promotie, onderzoek, logistiek, training, controle, market intelligence, financiering (kredietgaranties op collectief niveau), etc. Hiermee worden individuele bedrijven versterkt, ontstaat er meer specialisatie (bijvoorbeeld door meer waarden toevoeging) door de concurrerende druk om te innoveren, waardoor productiviteit, innovatie, export en economische groei verhoogd worden. Ondanks kleine schaal kunnen clusters internationaal sterk concurrerend zijn. Daarnaast kan het lokaal een stimulans vormen voor training en opleiding door te koppelen aan het programma welke in A6.5 wordt voorgesteld

De aan de productgroep gerelateerde overheidsafdelingen zijn onderdeel van de cluster zodat hiermee sneller afstemming over en ondersteuning voor strategieën bereikt wordt, zoals het wegwerken van handelsbelemmeringen en implementeren van regelgeving. Daarnaast kan hiermee de overheid sneller tot output-gerelateerde steun komen, zoals belasting- of tarievenkortingen bij het aantal bedrijven dat lid is, het aantal gefinancierde projecten, gezamenlijke marketing of onderzoeksuitgaven, export waarde, etc.

Om te komen tot een business cluster / productschap zijn de volgende randvoorwaarden van belang:

- Brede acceptatie van de organisatie door producenten, toeleveranciers, overheid, etc.
- Instelling van een wettelijk kader waarbinnen de organisatie kan functioneren.
- Mobiliseren van voldoende financiële middelen ten behoeve van de investeringen en het benodigd werkkapitaal.
- Het instellen van een fee voor exploitatie: alle betrokkenen (dus ook instellingen en de overheid) betalen mee, wat wettelijk geregeld moet zijn.
- Het ontwikkelen van de business cluster / productschap gaat langs een rustige gefaseerde invoering met evaluatiemomenten (in het bijzonder daar mogelijke relocatie met kosten gepaard

gaan die sector-specifiek zijn), waarbij er klein begonnen wordt tegen beperkte kosten met inzet van eigen ervaring en kennis.

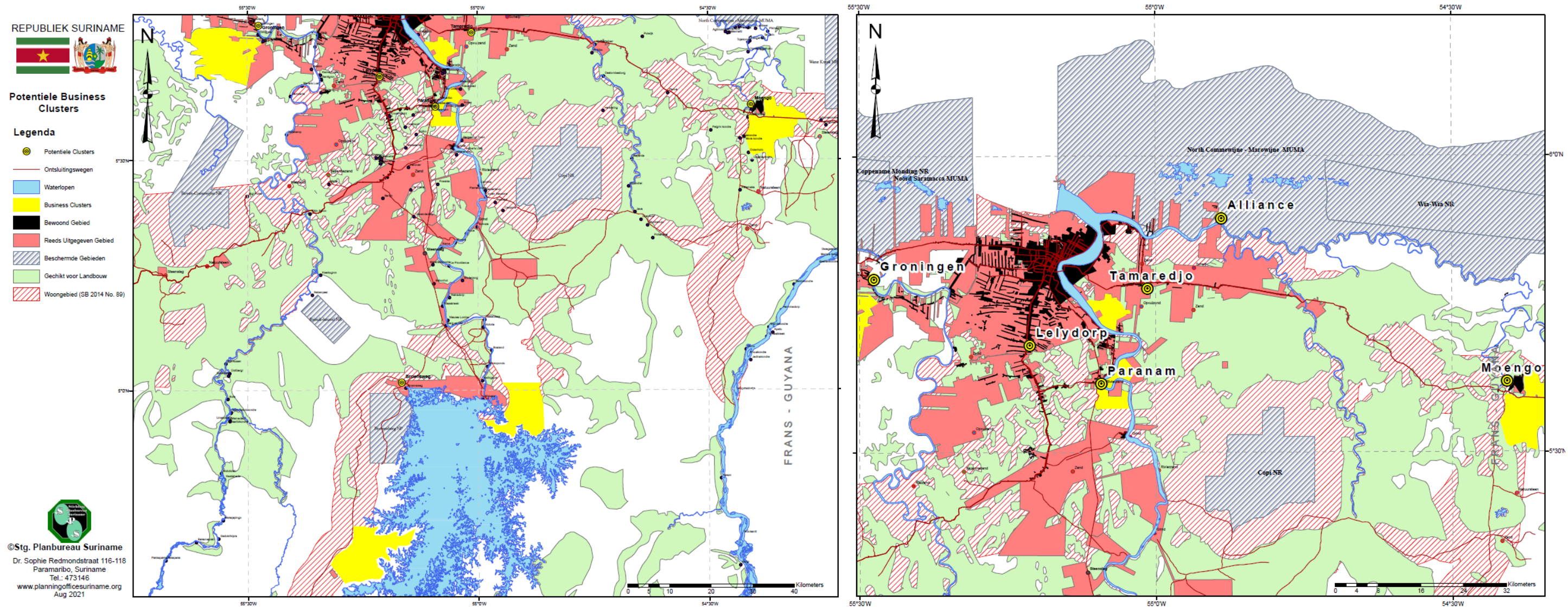
Strategische Actiepunten

Business clusters / productschappen voor de sectoren ICT, toerisme, rijst, bosbouw en agrarische productie hebben zich wereldwijd bewezen. Deze komen achtereenvolgens in aan de orde in A6.8, A6.9, A6.10, A6.11 en A6.13 (zie potentiële locaties op volgende pagina).

15. Wet op de Business clusters / Productschappen opstellen en invoeren (concept is af). Hierin moet tevens aangegeven worden welke instantie toezicht houdt; bijvoorbeeld de Sociaal-Economische Raad of Suriname Business Forum. Startkapitaal: financiële middelen voor exploitatie van de cluster / productschap komen uit de sector zelf, echter voor de opstart (kantoor, rollend materieel, secretariaat, etc. – afhankelijk van de sector) moet de overheid een injectie geven of donormiddelen aanwenden, ruim voldoende voor 1-2 jaren. Hiertoe is een goede financiële inschatting nodig met betrekking tot bijdragen van verschillende entiteiten behorende bij de organisatie.
16. Opzet business clusters / productschappen aan de rechteroever van de Suriname rivier, met een focus op logistieke dienstverlening aan het internationaal maritiem verkeer, met daaraan gerelateerde industrieën (bijvoorbeeld in free zones) en dienstverlenende bedrijven (zie locaties op de volgende pagina). De optie hiertoe bestaat daar de Suriname rivier de enige rivier is geschikt voor dat type schepen die geprojecteerd zijn om komende decennia de dienst uit te maken in het Panama kanaal voor de vaart tussen Europa en Zuid-Amerika enerzijds en Azië anderzijds. Hier is er behoefte aan tussentijdse op- en overslag en wisselingen van scheepsbemanning.
17. De hierna aangeduide gebieden moeten door de respectieve ministeries met medewerking van het Ministerie van GBB gereserveerd worden voor de aangegeven op te zetten business clusters.

Figuur A6.2.4: Locaties voor potentiële business clusters / productschappen (links)

Figuur A6.2.5: Locaties voor potentiële business clusters / productschappen met een focus op de Suriname Rivier (rechts)

Potentiële locaties voor business clusters / productschappen, waarbij rekening gehouden is met illegale gouddelving activiteiten, grondgeschiktheid, infrastructuur, nabije bewoning, reeds uitgegeven gronden, en andere lokale karakteristieken, maar ook het tegengaan van bouwverdichting (zie A6.27, B3 en Bijlage E): Deze locaties dienen ook als nieuwe kernen van urbanisatie; de daarbij behorende infrastructuur en bebouwing moet in lijn zijn met de strategische actiepunten zoals gesteld in A6.18 Wegen en Ontwatering en A6.27 Ruimtelijke Ordening, en kan in PPP verband met de productschappen/clusters uitgevoerd worden

1. Stuwmeergebied: toerisme
2. Moengo: bosbouw, hout en houtverwerking, NTFP
3. Groningen: fruit- en tuinbouw
4. Recheroever Suriname Rivier: internationale transit haven in combinatie met industrialisatie (gebaseerd op lokale grondstoffen en zogenaamde “footloose” industrieën)
5. Nickerie: rijstbouw (niet weergegeven vanwege reeds aanwezige rijstarealen)
6. Commewijne (Alliance): aquacultuur

A6.3 Grondbeleid

In Suriname vervult de overheid een belangrijke rol op het gebied van onroerend goed door de uitgifte van domeingrond (eigendom van de staat). Deze natuurlijke hulpbron dient te overheid aan te wenden voor optimale voorziening in de behoefte aan grond voor bebouwing en bewoning, productie-, industriële- bijzondere en sociale doeleinden. Het grondbeleid beslaat verschillende functionele aspecten zoals: grondregistratie, gronduitgifte, en grondbestemming.

A6.3.1 Woongebieden

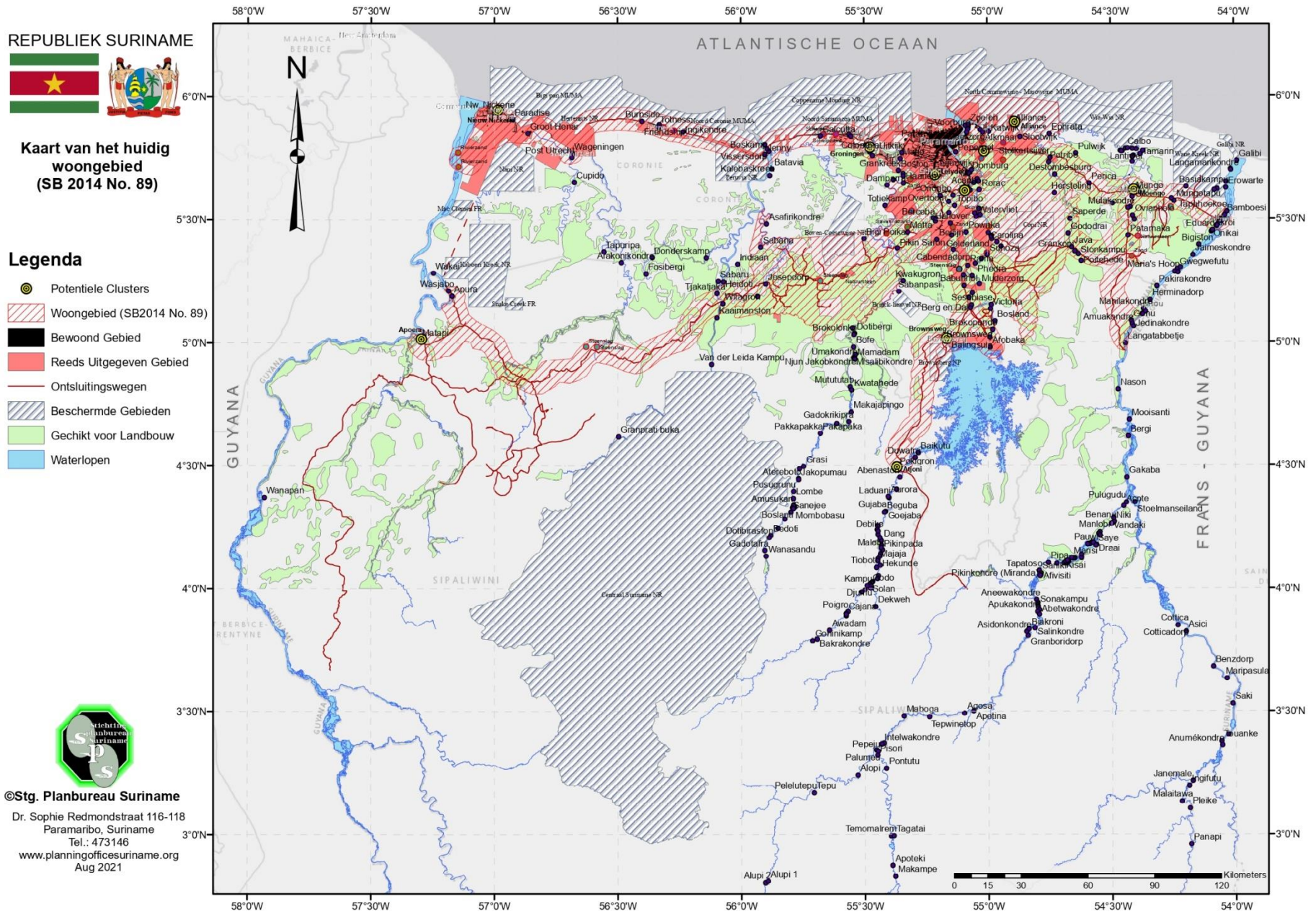
Demografische processen zoals bevolkingsgroei en urbanisatie vormen tezamen met processen zoals globalisering en regionalisering vaak de leidende factoren die de functies van grond bepalen en daarmee de relatie tussen mens en grond beheersen. Echter, door politieke misbruik is grond jarenlang gebruikt als instrument om kiezers te winnen en voor de zelfverrijking, met als resultaat ongebreidelde uitgifte van staats- en publieke eigendommen, verkavelingen zonder wegen- en ontwateringsplan, uitgifte van onderhoudsstroken, en het ontbreken van een goede ruimtelijke ordeningsbeleid. Dit alles heeft door de jaren heen geleid tot stedelijke wildgroei, met als gevolg lange reistijden, beknotting van het woongenot, en een opwaartse druk op onroerend goed prijzen daar er nauwelijks impuls is gegeven aan decentrale goederen- en dienstenvoorziening.

In 2014 is een Staatsbesluit geslagen die voor de toekomst de woongebieden definieert. Ook hier weer is te zien dat zonder een gedegen groeipolen-/urbanisatieplan, wegen- en ontwateringsplan, etc. woongebieden zijn aangewezen. Deze woongebieden bestrijken zelfs beschermde natuurlijke gebieden en heel veel goede landbouwgronden (zoals de Agro-Economische Zonering studie heeft uitgewezen). Dit is op de kaart op de volgende pagina te zien. Hier bestaat dus de mogelijkheid om al deze geïdentificeerde gebieden uit te geven. De hierna volgende kaart heeft de overlapping tussen woninggebieden enerzijds en beschermde natuurgebieden en landbouwgrond anderzijds weggewerkt ten faveure van beschermde en landbouwgebieden. Op die gebieden geschikt voor landbouw kunnen er wel degelijk woningen gebouwd en wegen aangelegd worden, maar in die mate dat het de economische benutting van de grond aldaar ondersteund. Grondenrechten dienen erkend te worden en samen met deze kaart uitgangspunt zijn voor verdere invulling om te komen tot structuurplannen.

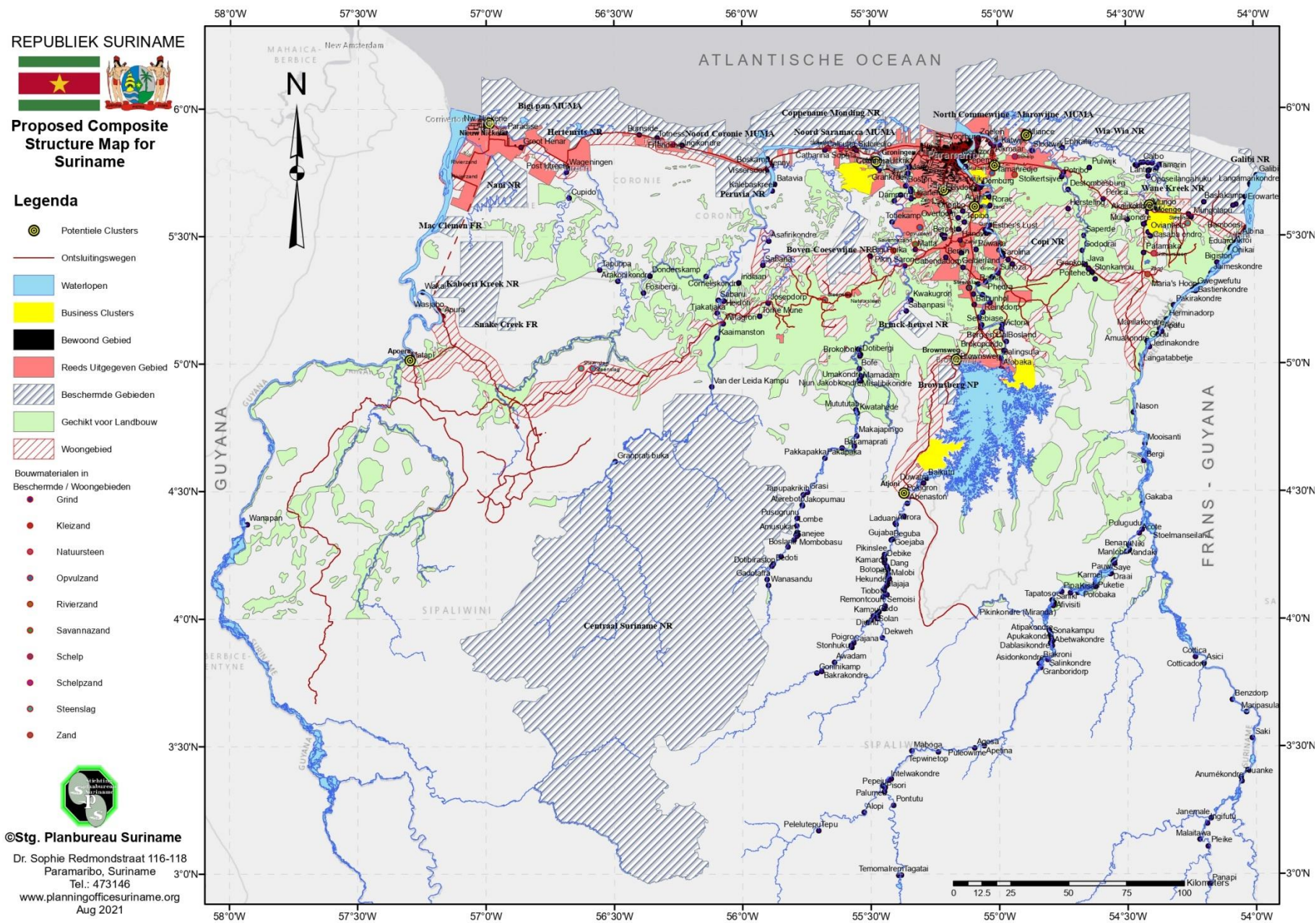
Strategische Actiepunten

1. Per staatsbesluit de woongebieden wijzigen van de situatie als aangegeven op de eerste kaart (op de volgende pagina) naar de situatie op de kaart daaropvolgend.
2. Erkennen grondenrechten van in tribaal verband levende gemeenschappen; inheemse organisaties (bijvoorbeeld de VIDS) schrijven op basis hiervan een specifiek ontwikkelingsplan
3. Opstellen en wettelijk vastleggen van zonering- en structuurplannen.

Figuur A6.2.6: Huidige status van bewoonde gebieden, uitgegeven gebieden en gebieden met de status van woongebied

Figuur A6.2.7: Voorgestelde nieuwe aanduiding van woongebieden

A6.3.2 Familieoverdracht

Wetgeving met betrekking tot overdracht domeingrond in eigendom, dateert uit 2003 (SB 2003 nr. 7 en 8), met een uitvoeringsbesluit van 2009 (SB 2009 nr. 22). In 2014 en 2015 is een pilot voor de overdracht van domeingrond in eigendom gedurende 6 maanden uitgevoerd in de volgende gebieden:

1. Flora A+B (Paramaribo)
2. Zorgen Hoop (Paramaribo)
3. 1e rijwegkwartier (Paramaribo)
4. Paloeloeuweg (Saramacca)
5. Dahlbergweg (Para)
6. van Pettenpolder (Nickerie)

De opbrengst werd geschat bij een optimale uitvoering in de 6 gebieden op SRD 196 miljoen. Uiteindelijk zijn er slechts 2 gronden in eigendom overgedragen ten bedrage van totaal SRD 205.000. Uit de pilot bleek dat er weinig interesse was voor de grond conversie omdat:

1. geïnteresseerden de koopprijs te hoog vonden en waren de mening toegedaan dat voor dat bedrag zij een eigendomsperceel konden kopen;
2. belangstellenden beschikten niet over geld in contanten en een hypotheek vestigen bij een bank was geen aantrekkelijke optie;
3. grondhuur- en erfpachtrechten zijn “sterke” rechten (bieden ook rechtszekerheid), waardoor de conversie weinig toegevoegde waarde zou hebben voor de zakelijk gerechtigden;
4. de Staat in gebreke is gebleven om de overdracht van domeingrond te promoten door het in voldoende mate verschaffen van informatie (waaronder de voordelen) via de media.

Vanuit de optiek van de staat lijkt grondconversie aantrekkelijk omdat het de potentie heeft om aardig wat inkomsten te genereren (althoewel de pilot anders uit wijst). Vanuit de optiek van grondzoekenden heeft de familieoverdracht (overdrachten binnen de familie, waarbij de ouders de grond – welke reeds jaren worden bewoond en bewerkt – aan de kinderen willen overdragen) veel meer impact dan grondconversie. Geschat wordt dat een dikke 40 tot 50% van de grondaanvragen afkomstig zijn van mensen die familieoverdracht willen bewerkstelligen van (een stuk) grond. Echter, omdat de procedures onduidelijk, kostbaar en langdurig zijn, gaat men dan over tot de aanvraag van een stuk domeingrond. Met de aanpak van familieoverdracht kunnen dus de huidige aanvraag bij de overheid, grond- en woningnood, en stedelijke wildgroei sterk verminderd worden, en tegelijkertijd (aangezien het een grote groep mensen betreft) veel geld opgeleverd worden voor de staat. De huidige kosten die in rekening worden gebracht bij overdracht van onroerende goederen (totaal tussen de 11% en 13%):

Overheid

- Zegelrecht 7% (belasting) van de door het MI-Glis goedgekeurde taxatiewaarde (waarde van de grond en opstallen) via MI Glis overgedragen aan de Staat
- 7% van de waarde van de kale grond (vastgesteld door het Taxatie Instituut)

Notaris

- Honorarium notaris: 3% van de goedgekeurde taxatiewaarde (grond en opstallen)
- SRD 500,- administratiekosten ten behoeve van de notaris
- SRD 1600-1800 voor overige kosten
- Omzetbelasting: 12% van het honorarium van de notaris, administratie- en overige kosten.

MI-GLIS

- Omzetbelasting: 8% van het honorarium van de notaris en de administratiekosten
- Provisie M.I. Glis: 6 promille van de goedgekeurde taxatiewaarde
- Inzagekosten SRD 30,-

Taxateur

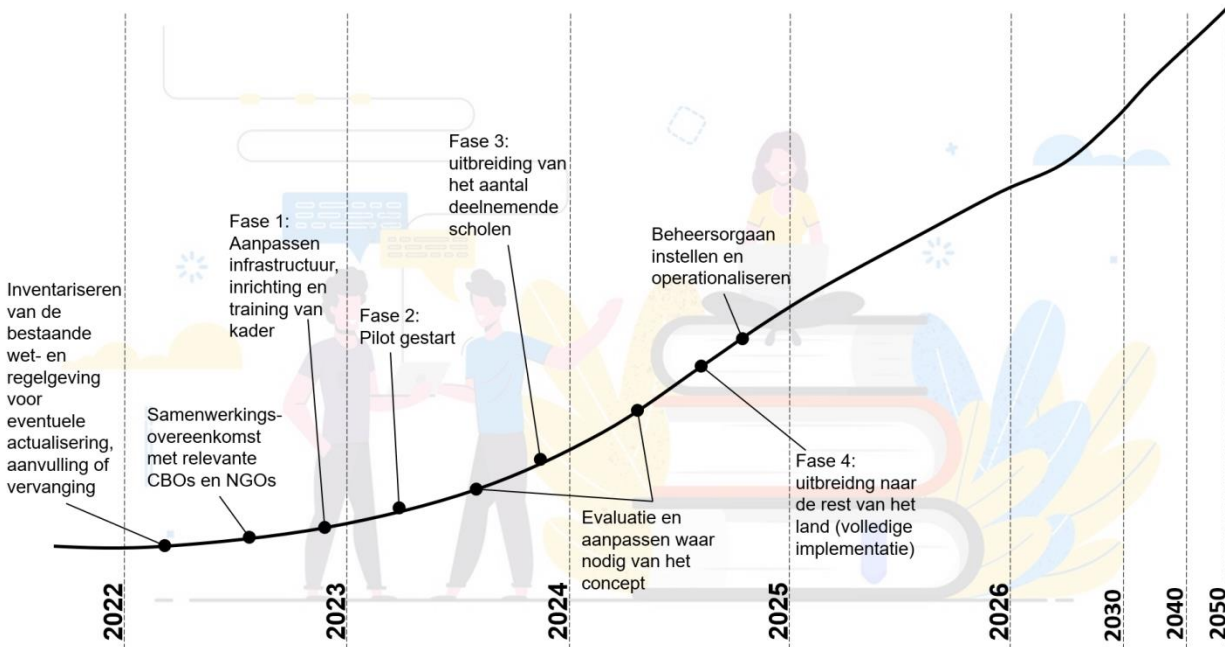
- Honorarium van de Taxateur (2 promille in Paramaribo, 4 promille buiten Paramaribo van de getaxeerde waarde, waarde van de grond en opstallen) – valt buiten 13% overdrachtskosten

Het verdient aanbeveling dat de Staat ter oplossing van deze sociaal-maatschappelijke problematiek het percentage van de verschuldigde zegelrechten op akten van eigendomsoverdracht van onroerende goederen, welke thans 7% bedraagt van de waarde van de goederen of zakelijke rechten, wordt verlaagd. Hiervoor is het noodzakelijk dat de Zegelwet overeenkomstig wordt gewijzigd. Voor de overdracht van grond door ouders aan de kinderen is het aanbevelingswaardig om een reductie van de overschrijvingskosten in te bouwen, aangezien er feitelijk geen prake is van commerciële overdrachten (betrokken partijen – Minister OW, Minister GBB, MI-Glis, Notarissen – dienen met elkaar in overleg te treden voor de vaststelling van de overdrachtskosten)

Strategische Actiepunten

4. Wijziging zegelrecht voor familieoverdracht
5. Het vergemakkelijken en goedkoper maken van het proces tot familieoverdracht en dit goed communiceren naar het publiek toe

A6.4 Scholen als Training- en Opleidingcentra

Uitgaande van de committeringen die voortvloeien uit de UN 2030 agenda waaronder SDG 4: **garanderen van gelijke toegang tot inclusief en kwaliteitsonderwijs en stimuleren van mogelijkheden voor een levenlang leren voor een ieder**, is het belangrijk dat behalve de traditionele manier van onderwijsgeven – binnen het formeel onderwijs – ook energie wordt gestopt in het creëren van mogelijkheden voor op maat gesneden laagdrempelige en betaalbare trainingen, onderwijsprogramma's e.d. voor kleine ondernemers, werkenden (w.o. ambtenaren), werklozen, vroege schoolverlaters, mensen met een beperking, kortom elke burger die behoefte heeft aan verdere studie, her- en bijscholing, ontwikkeling van zijn / haar talenten en 'een leven lang leren'. Optimaal gebruik en ontwikkeling van talent is belangrijk voor het welzijn van burgers en sociale cohesie in de gemeenschap, maar dient ook om de bedrijvigheid te stimuleren, in het bijzonder met met het oog op groeiende inkomensongelijkheid als gevolg van een zwak klein- en middenbedrijf en de offshore olie exploitatie.

Die trainingen, onderwijsprogramma's e.d. kunnen in lijn met internationale trends worden gefaciliteerd binnen de bestaande infrastructuur van het onderwijs, met name de scholen. Deze zijn immers in elke buurt en district aanwezig en hebben de nodige nutsvoorzieningen, sanitaire faciliteiten, toegang en ruimten. Uit beschikbare cijfers blijkt dat circa **93%** van de openbare scholen na de reguliere schooltijd van 07.00-13.00 niet in gebruik is, en dus ingezet zou kunnen worden voor het aanbieden van laagdrempelige, betaalbare onderwijsprogramma's, trainingen en cursussen voor een ieder die daaraan behoefte heeft. Daarnaast wordt dit wijdverbreid netwerk gemiddeld slechts minder dan **18%** van het jaar nuttig gebruikt.

Tabel A6.4.1: Overzicht beschikbare schoolgebouwen van het primair onderwijs op primair en secundair niveau
(Bron: MinOW&C, Afdeling Onderzoek en Planning, Bewerking: SPS)

Nr.	District	GLO (incl. S.O)		VOJ-LBO		VOJ-MULO		VOS	
		Dag	Avond	Dag	Avond	Dag	Avond	Dag	Avond
01	Paramaribo	54	0	23	2	22	4	20	5
02	Wanica	40	0	7	1	12	0	8	1
03	Para	10	0	2	0	5	0	0	0
04	Saramacca	11	0	3	1	3	0	2	1
05	Commewijne	15	0	2	1	4	0	0	0
06	Marowijne	8	0	1	0	5	2	0	0
07	Coronie	1	0	1	0	1	0	0	0
08	Nickerie	22	0	5	1	8	1	5	2
09	Brokopondo	8	0	2	1	4	2	0	0
10	Sipaliwini	23	0	3	0	3	0	0	0
Totaal		192	0	49	7	67	9	35	9

De uitdaging is om die scholen te transformeren in multi-functionele gemeenschapscentra waar dienstengericht op ‘een levenlang leren’, sociale cohesie en duurzame ontwikkeling van individuen en gemeenschappen – na de reguliere schooltijden – worden aangeboden door de Overheid (w.o. de ministeries van MinOW&C, LVV, OW, ROS, AWJ, TCT en EZ, en hun werkarmen) samen met de particuliere sector (bijvoorbeeld de “champions”), het districtsbestuur en het traditioneel gezag, CBO’s (bijvoorbeeld “community mobilizers”) en NGOs. Dit kan bijdragen aan onder andere:

- her-, om- en bijscholing van ambtenaren voor o.a. een baan in de particuliere sector of als kleine ondernemer;
- het creëren van kansen voor mensen met een beperking waardoor hun kansen op een ‘decent job’ (SDG 8) wordt vergroot. Daardoor kunnen ze bouwen aan een redelijk en menswaardig bestaan. In dit kader kan worden gedacht aan het opzetten van collectieve keukens (social business);
- het versterken en enablen van NGO’s en CBO’s;
- het creëren van kansen voor vroege schoolverlaters
- jongeren en volwassenen: door middel van trainingen en cursussen in ‘basic life skills’
- het benutten en optimaliseren van de talenten van mensen, zodat ze kunnen doen waar ze goed in zijn

De trainingen, cursussen en programma’s zijn in eerste instantie bedoeld om mensen meer ontplooiingskansen te bieden door zichzelf meer vaardigheden en kennis te geven en netwerken op te bouwen. De trainingen, cursussen en programma’s kunnen variëren van handvaardigheid tot programmeren, en van de techniek tot kunst. In dit kader kan worden gedacht aan onder andere:

a. trainingen, cursussen en programma’s gericht op:

- agrarische sector: ‘urban farming’ (bijv. hydroponics), tuinbouw, sierteelt, certificering, etc.

- bedrijfstrainingen: kosten-baten analyse, management accounting, schrijven van een bedrijfsplan, markt onderzoek, financieringsmogelijkheden, etc.
- techniek: hout- en metaalbewerking, werken met polymeren, 3D printing, lassen, etc.
- voertuigtechniek: fiets- en bromfietsreparatie, eenvoudig auto onderhoud
- gas, water en sanitair: installatie, onderhoud, oplossen van problemen
- electra: installatie, onderhoud, oplossen van problemen
- constructie: werken met beton en hout
- communicatie: presenteren, schrijven, samenvatten
- arts and crafts: authentieke cultuur (inclusief erfgoed), kookcursussen, etc.
- taal en cultuur vaardigheden
- ICT: computer reparatie, programmeren, app ontwikkeling, etc.

b. Faciliteiten voor kunst- en cultuur, kinderopvang, huiswerkbegeleiding.

Natuurlijk zal moeten blijken welke aanbieding op welke lokatie mogelijk is. Studenten, pas afgestudeerden, ervaringsdeskundigen, hobbyisten, etc. kunnen allemaal (na screening) participeren om hun diensten aan te bieden als trainer, coach, docent, etc. en wat bijverdienen. Gegadigden moeten een incentive krijgen om meerdere cursussen te volgen en anderen aan te sporen om mee te doen (bijvoorbeeld bij het introduceren van een aantal nieuwe cursisten krijgt je een waardebon). Deelnemende partijen (bedrijven, overheid, NGOs, CBOs, etc.) kunnen delen in de kosten voor inputs, zoals transport, equipment, verbruiksartikelen, etc. Het doel hiervan is ook om de kosten zo laag als mogelijk te houden. De activiteiten in tabel 2.1 zijn een voorstel wat moeten worden gedaan om dit uit te voeren.

Strategisch Actiepunt

1. Interdepartementale commissie samenstellen die bovengenoemde timeline met resultaten ten uitvoer brengt om scholen te transformeren tot training- en opleidingscentra (eerst als pilot, van waaruit er wordt uitgebouwd). Technische bijstand hiertoe kan verkregen worden van bevriende naties zoals Japan, China, Singapore, Thailand en Zuid-Korea.

Tabel A6.4.2: Activiteiten gericht op de transformatie van scholen tot training en opleidingscentra

Nr.	Activiteiten	K.T 1-3 jr.	M.L.T 3-5 jr.	L.T. 5-10 jr.	Raming in USD mln.
01	Inventariseren van de bestaande wet- en regelgeving voor eventuele actualisering, aanvulling of vervanging	X			Personelekkosten
02	Inventariseren van de actieve CBO's en NGO's naar doel, doelgroep en district	X			Personelekkosten
03	Inventariseren van de behoefte aan onderwijsprogramma's, trainingen en cursussen naar doelgroep	X			Personelekkosten
04	Inventariseren van de staat van de bestaande infrastructuur (openbare scholen)	X			Personelekkosten
05	Instellen van een beheersstructuur met vertegenwoordigers van de Overheid, de particuliere sector, CBO's en NGO's	X			Personelekkosten (vacatiegelden)
06	Tekenen van samenwerkingsovereenkomsten met relevante stakeholders (particuliere sector, CBO's en NGO's)	X			Personelekkosten (voorbereidingskosten)
07	Actualiseren, aanvullen en/of vervangen van wet- en regelgeving en aanbieden voor goedkeuring, bekrachtiging en afkondiging.	X			Personelekkosten (voorbereidingskosten)
08	Opzet management- en verantwoordingstructuur en definiëring processen,	X			Personelekkosten (voorbereidingskosten)
09	Voorbereiden en uitvoering fase 1, 2, 3 en 4 van het project (aanpassen van de infrastructuur, inrichten van de lokalen, aanschaf equipment)	X			USD 5.000.000,00
10	Voorbereiden en uitvoeren fase 2 Pilot op 60 (20 om 20, om 20) openbare scholen	X			Nog onduidelijk
11	Uitvoering fase 3 evaluatie van de pilot en bijstellen waarnodig van het concept, uitbreiding van het aantal deelnemende openbare scholen		X		Nog onduidelijk
12	Uitvoering fase 4 uitbreiding naar de overige openbare scholen in het land (volledige implementatie)			X	Nog onduidelijk

A6.5 Surveillance tegengaan Illegaliteit en Criminaliteit

Vanwege de uitgestrektheid van het grondgebied en haar relatief kleine bevolking, lukt het verschillende instanties niet om voldoende toezicht en controle (M.C.S., oftewel Monitoring, Controle, Surveillance) te houden op allerlei activiteiten. Primair als gevolg hiervan is er vermoedelijk sprake van:

- Illegale visvangst en verkoop op zee
- Illegale houtkap, transport en export
- Illegale goudwinning met daarmee gepaard milieuverontreiniging en -vernietiging
- Narcotica gerelateerde activiteiten in het binnenland
- Berovingen op zee in territoriale wateren
- Illegalen die het land binnenkomen vanuit alle buurlanden

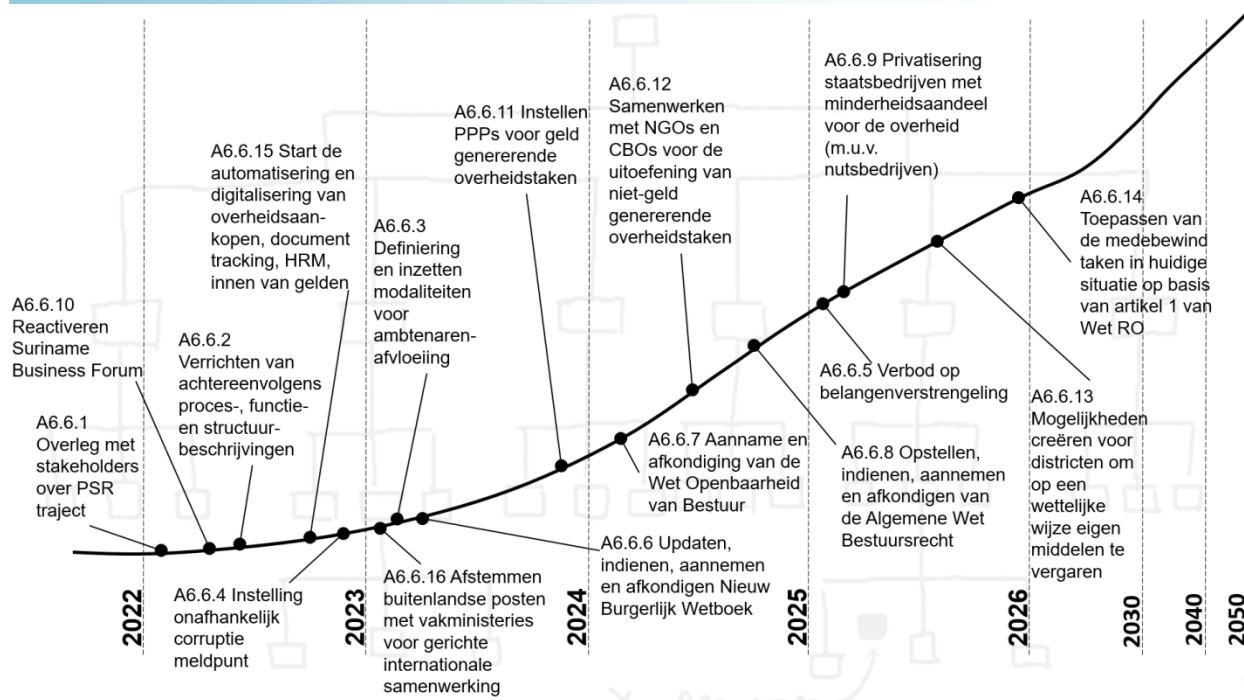
Omwille van de veiligheid en natuur- en milieubehoud is het noodzakelijk dat dit aangepakt wordt; echter, langs traditionele manieren met kustwachtboten, legereenheden, etc. deze controles uitvoeren is kostbaar, tijdrovend en omslachtig. Een praktische bewezen oplossing hiervoor zijn het gebruik van drones, die snel inzetbaar zijn, een behoorlijke actieradius hebben, ongemerkt zijn, en uitgerust kunnen worden met allerlei apparatuur voor verschillende soorten detectie. Drones zijn dus in staat om efficiënter en effectiever de detectie te doen als het gaat om illegaliteit en criminaliteit, maar – alhoewel ministeries als Justitie en Politie en Defensie deze aanpak op hun wensenlijst hebben staan – eisen ze een aanzienlijke investering.

Een oplossing die de overheid niet eerst kapitalen hoeft te kosten en derhalve ook lang op zich laat wachten om te implementeren, is een Public-Private Partnership aan te gaan door de overheid met een bedrijf waar deze equipment geleased kan worden, de drones en bijbehorende equipment op tijd worden onderhouden en vervangen, en lokaal personeel opgeleid en getraind kan worden (een in Suriname opererende multinational in de goudsector zal hiermee van start gaan). Afspraken kunnen zelfs gemaakt worden omtrent welke data de equipment eigenaar wel of niet te zien krijgt vanwege de gevoelige aard. Het is hiertoe zaak dat die ministeries die hierbij belang hebben tesamen een werkgroep vormen om een Terms of Reference voor te bereiden waar bedrijven zich voor kunnen inschrijven. Deze lease constructie kan er in 1 klap voor zorgen dat monitoring en detectie op een flink hoger niveau kunnen zijn.

Strategische Actiepunten

1. Aan de hand van een Terms of Reference (ToR) wordt een openbare aanbesteding gehouden om surveillance drones op kort termijn te leasen conform een langdurig programma.

A6.6 Overheidsbestuur

Door de decennia heen heeft de Surinaamse overheid een buitenproportioneel aandeel verworven in de samenleving, als gevolg van het ongebreideld in dienst nemen van personeel, maar ook door te opereren als (grote) speler in diverse sectoren. Het gevolg hiervan is een scheeftrekking van sectoren, oneerlijke concurrentie, inefficiency binnen de overheid, verspilling van staatsmiddelen en human capital, en politiek misbruik. Een ernstig punt hierbij is het middenkader op ministeries, dat aan de ene kant onder druk wordt gezet door de leiding om zaken gerealiseerd te krijgen, maar aan de andere kant moet opereren met nauwelijks geschikt lager kader. Met dan ook nog eens een wirwar aan bureaucratie, diverse agenda's, onduidelijke of ontbrekende processen, procedure's en verantwoordelijkheden, frequent wisselende leiding (al dan niet competent), en lage salarissen, dan is dit (presterend deel van het) middenkader genoodzaakt om lange dagen te maken om toch nog wat te kunnen realiseren. Dan is het goed voor te stellen dat dit middenkader vaak genoeg gedemotiveerd is en op den duur taakgericht wordt, en de eerste kans meteen aangrijpt om elders te werken. Ook voor de top van een ministerie moet het niet makkelijk zijn om op een dergelijke manier te werken, getuige ook het laag percentage van de kapitaalsuitgaven op de begroting dat ook daadwerkelijk gerealiseerd wordt, namelijk ver onder de 10%.

Er wordt vaak gesproken in dit kader over "Public Sector Reform" (PSR), waarbij de focus vaak ligt op vermindering van het aantal ambtenaren omdat dat de begroting helemaal scheef trekt. In het voorgaande komt echter duidelijk naar voren dat veel meer nodig is dan afvloeiing alleen. Is het verleden is een aanzet gegeven tot PSR, maar het ging daar meer om structuur, (plannen van) projecten, functies, en verantwoordelijkheden. Een grote ommissie is echter het **definiëren en vastleggen van processen: als gevolg van een dergelijke exercitie kunnen verschillende soorten verantwoordelijkheden in elk stap**

van een proces voor een ieder binnen de organisatie zichtbaar gemaakt worden (bijvoorbeeld het proces in A2 om dit ontwikkelingsplan te maken. Met een matrixschema kunnen verantwoordelijkheden – en dus functies – zichtbaar worden). De benodigde organisatiestructuur wordt dan evident, monitoring en evaluatie punten worden ingebouwd, en corruptie-gevoelige momenten (zoals conflict of interest) worden zichtbaar. Procesautomatisering en -digitalisering is dan ook makkelijker.

Overheidshervorming moet onder andere vanwege het voorgaande minstens het volgende bevatten:

1. Efficiëntie
2. Transparantie bevorderen en corruptiegevoeligheid wegnemen
3. Terugtrekkende overheid
4. Een overheid die partnerschappen aangaat met de private sector, NGO's, en CBO's
5. Inclusie door decentralisatie

Strategische Actiepunten

1. Brede betrokkenheid van alle actoren, waaronder overheidsvakbonden en media, voor de (relevante) hieronder benoemde punten moet bewerkstelligd worden.

Efficiëntie

2. Achtereenvolgens moeten proces-, functie- en structuurbeschrijvingen verricht worden op alle ministeries, waarbij momenten voor monitoring en evaluatie, efficiëntie (bijvoorbeeld bij intra-ministeriële geldtransacties), transparantie, en preventie van corruptie een voorname rol hebben.
3. Modaliteiten om overtollige ambtenaren af te vloeien moeten gedefinieerd en ingezet worden. Voorbeelden zijn vervroegd pensioen, afkoopregelingen, uitleen overeenkomsten, etc. Afvloeien wordt ook sterk gefaciliteerd door het gestelde in de secties A6.1, A6.2, A6.3, A6.4

Transparantie bevorderen en corruptiegevoeligheid wegnemen

4. Instelling onafhankelijk corruptie meldpunt.
5. Verbod op belangenverstrengeling, zoals meerdere overheidssalarissen, bestuursfuncties van (top)ambtenaren in politieke partijen, etc.
6. Aannee en afkondiging van de Wet op het Nieuw Burgerlijk Wetboek (reeds in concept).
7. Aannee en afkondiging van de Wet Openbaarheid van Bestuur waarin wordt geregeld wat de overheid in het openbaar moet doen.

8. Aanneame en afkondiging van de Algemene Wet Bestuursrecht, die aangeeft hoe bestuursorganen zich moeten gedragen jegens burgers en welke besluiten en bestuurlijke procedures de burger ter beschikking staan, zoals bezwaar en beroep bij de rechter.

Terugtrekkende overheid

9. Transparante verkoop van 49% van de aandelen in nutsbedrijven, en volledige en transparante privatisering van alle overige staatsbedrijven (voormalig Surland, Melkcentrale, Alliance, etc.) onder juiste condities, waarbij een ieder (personen, maar ook bijvoorbeeld pensioenfondsen) aandelen kan kopen.
10. Hanteren van Suriname Business Forum om vragen, opmerkingen, suggesties, etc. van diverse belangengroepen uit het ondernemersveld te kanaliseren naar de overheid voor snelle reactie.

Een overheid die partnerschappen aangaat met de private sector, NGO's, en CBO's en traditioneel gezag

11. Diverse taken uitbesteden in PPP verband aan de private sector (weegbruggen, onderhoud parken, pleinen en monumentale gebouwen, veerverbindingen, packing house, etc.).
12. NGOs, CBO's en traditioneel gezag actief en structureel faciliteren om ze zodoende daar in te zetten waar de overheid niet in staat is om haar taak te vervullen, zoals bescherming van natuurgebieden, community policing, buurtontwikkeling, opvang dak- en thuislozen, etc.

Inclusie door decentralisatie

13. Mogelijkheden creëren voor districten om op een wettelijke wijze eigen middelen te vergaren, onder andere door capaciteitsversterking (trainingen, handboeken, processen, etc.).
14. Toepassen van de medebewind taken in huidige situatie op basis van artikel 1 van Wet RO waardoor veel meer gedaan kan worden door de districtscommissarissen en het –bestuur.

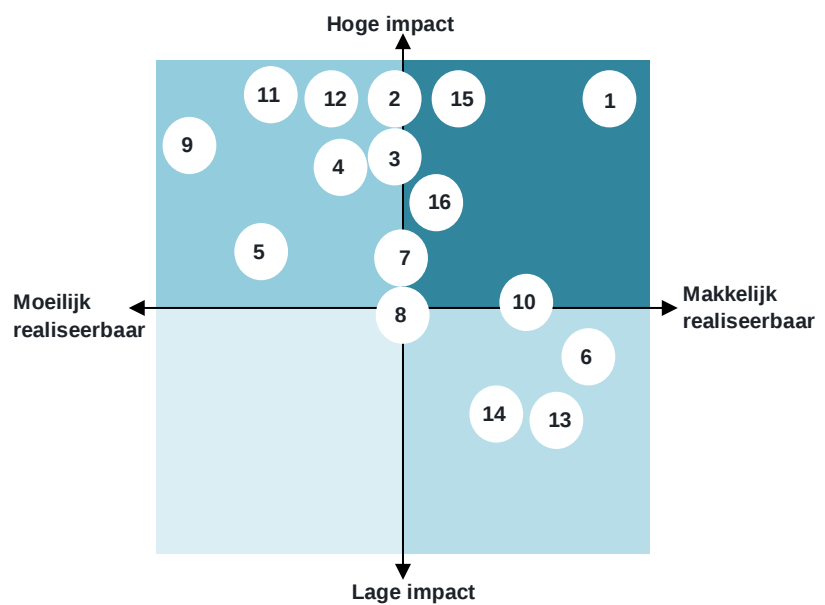
Automatisering en digitalisering

15. De overheid heeft recent bewezen om met een klein team van het Centraal Bureau voor Burgerzaken (met landelijk 43 kantoren) kleine processen te digitaliseren die een grote impact hebben op haar klanten, namelijk het digitaliseren van de aanvraag voor uittreksels benodigd bij bepaalde instellingen, zoals banken. Ditzelfde team moet gebruikt worden om op eenzelfde succesvolle manier (relatief eenvoudige) processen stuk voor stuk te digitaliseren. Belangrijk hierbij zijn:
  - a. Overheidsaankopen (waarbij ook alle contracten gesloten door de overheid voor het publiek ter inzage liggen)
  - b. Document tracking management systeem

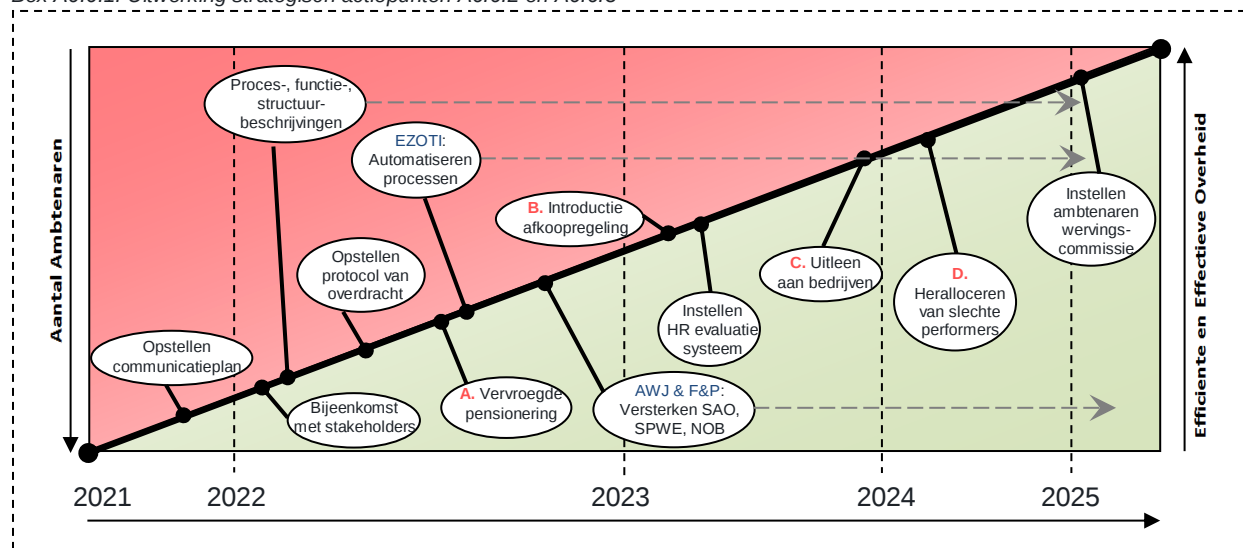
- c. Human Resource Management
- d. Innen van gelden

Samenwerking en positionering

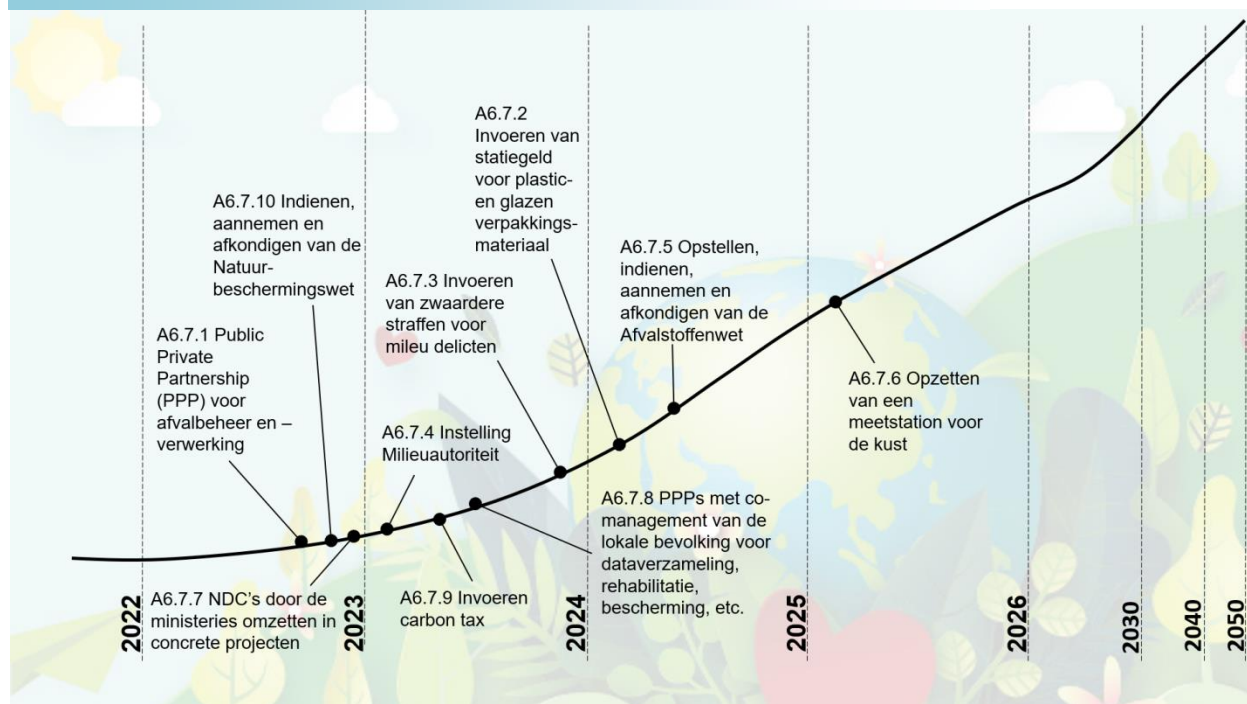
16. De strategie uiteengezet in dit Ontwikkelingsplan moet uitgedragen worden door de overheid via haar ambassades en consuls in het buitenland. Het ministerie van BIBIS moet hier duidelijk in zijn door goede partnerschappen te slaan met de verschillende vakministeries om via de buitenlandse posten internationale samenwerkingen te bewerkstelligen die invulling geven aan de strategische actiepunten per ministerie zoals opgenomen in dit document.

Box A6.6.1: Uitwerking strategisch actiepunten A6.6.2 en A6.6.3

A6.7 Natuur en Milieu

In de visie van milieuplanning dienen zowel de acute milieuproblemen alsook de middellange termijn milieuvraagstukken te worden aangepakt. Het oogmerk bij milieuplanning is het in stand houden van de nuttige functies van ecosystemen, waardoor duurzame sociaal-economische ontwikkeling mogelijk gemaakt wordt. Enkele milieuvraagstukken, waarmee Suriname kampt, zijn klimaatverandering, vervuiling, afvalbeheer, ontbossing, en gebruik van giftige stoffen als kwik. Ontbossing komt aan de orde in de bosbouwsector (A6.8), en gebruik van gevaarlijke stoffen in de sectie over goud (A6.14).

6.7.1 Klimaatverandering

Klimaatverandering vormt een serieuze bedreiging voor ons land; schattingen suggereren dat een stijging van de zeespiegel met 1 meter meer dan 6,4% van het BBP van Suriname, 7% van de bevolking en 5,6% van de landbouwgrond zou treffen. Inheemse en Marrongemeenschappen lopen gevaar vanwege hun economische situatie en ligging in afgelegen gebieden waar in het verleden extreme droogte en overstromingen zijn opgetekend. **Het niet in acht nemen van deze realiteit kan leiden tot ernstige gevolgen voor de mens en economie¹.** Hiertoe heeft Suriname zich als onderdeel van de “Paris Agreement” gecommitteerd tot opstelling van de Nationally Determined Contribution (NDC's).

¹State of the Climate Report Suriname, Summary for Policy Makers, Inter-American Development Bank, July 2021

Caribische landen zijn extreem kwetsbaar voor klimaatverandering en natuurrampen. Extreme weersomstandigheden komen vaak voor: de regio heeft een recordaantal stormen in het orkaanseizoen 2020 gehad. Het laatst verschenen IPCC rapport geeft ook aan dat extreme weersomstandigheden vaker en heviger kunnen toeslaan; het volledige jaarlijkse BBP van een klein land kan weggevaagd worden, waarbij de armsten die het meest lijden. Het opbouwen van financiële veerkracht en investeren in paraatheid (rampenbestrijding, gezondheidszorg, en sociale vangnetten) zijn van cruciaal belang om de grote menselijke en economische kosten als gevolg van klimaatverandering te verminderen.

6.7.2 Afvalbeheer

Er is een gebrek aan informatie over de hoeveelheid afval die in Suriname wordt gegenereerd en ingezameld. Op basis van onderzoek van de Universiteit van Suriname wordt geschat dat in Paramaribo en Wanica (de twee meest bevolkte districten) elke persoon dagelijks gemiddeld 0,5 kg afval genereert, waarvan meer dan 10% uit plastic materiaal bestaat. Het grootste deel van het ingezamelde afval van Suriname wordt gedumpt op de door het ministerie van Openbare Werken gecontroleerde open stortplaats van Ornamibo in district Wanica. De nabijheid van deze stortplaats met bewoonde locaties zorgt voor tal van zeer ernstige milieu- en gezondheidsproblemen, waaronder aantasting van de natuurlijke vegetatie, vervuiling van waterbronnen en luchtvervuiling². De meeste landen in de regio hebben operationele afvalstoffenwetgeving en sanitaire stortplaatsen. Hierdoor kan er ook de nodige data met betrekking tot “Waste Disposal Quantities” worden geproduceerd; **Suriname vormt hierop echter een uitzondering**³.

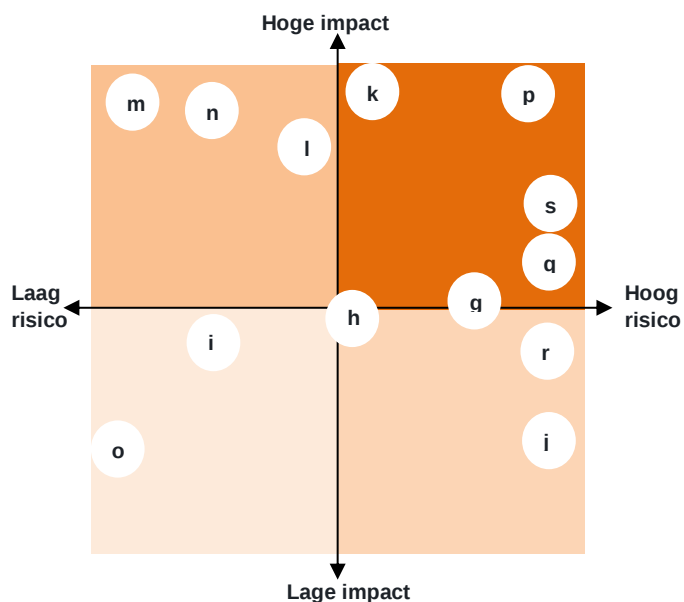
---

² <https://blogs.iadb.org/caribbean-dev-trends/en/run-out-of-waste-day-in-suriname/>

³ Solid Waste Management in the Caribbean. Proceedings from the Caribbean Solid Waste Conference, April 2016, Inter-American Development Bank

6.7.2 SWOT

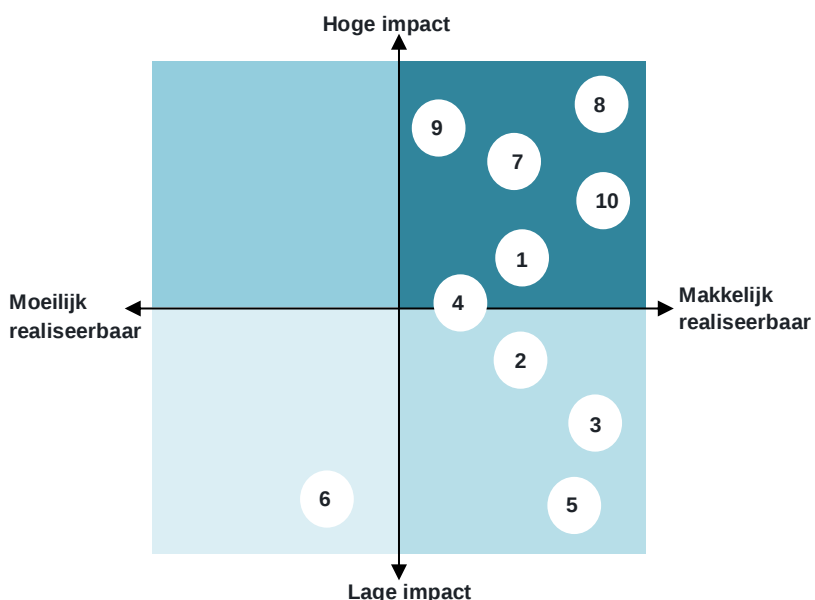
Sterkten	Zwakten
a) Kleine bevolkingsdichtheid b) Op één na grootste zoetwater reservoir c) netto zuurstof producerend en netto kooldioxide absorberend land d) Milieu Raamwet e) weinig absolute broeikasgassen uitstoot f) relatief stabiele weersomstandigheden en enorme rijkdom aan natuurlijke hulpbronnen	g) Inadequate coördinatie, zowel op institutioneel niveau als tussen instituten h) Onvoldoende financiële middelen i) Inadequate afvalbeheeren –verwerking j) Onvoldoende maatregelen tot recycling, re-use, repurpose k) Gebrekkige politieke wil l) Weinig bewustzijn mbt milieu
m) Duurzame exploitatie van het bos n) Financieringsmogelijkheden voor duurzaam bosbeheer, i.h.b. opzet van data- en monitoringssystemen t.b.v. bos- en landgebruik, climate change tracking o) Creëren van nieuwe arbeidsplaatsen voor milieuvriendelijke en schonere technologieën	q) Zeespiegelstijging en extreme weersomstandigheden als gevolg van klimaatsverandering r) Toename effecten van kwik in het milieu s) Verzilting agv indringing van zout water t) Effecten van milieuschade door mijn-, bos- en landbouw
Kansen	Bedreigingen

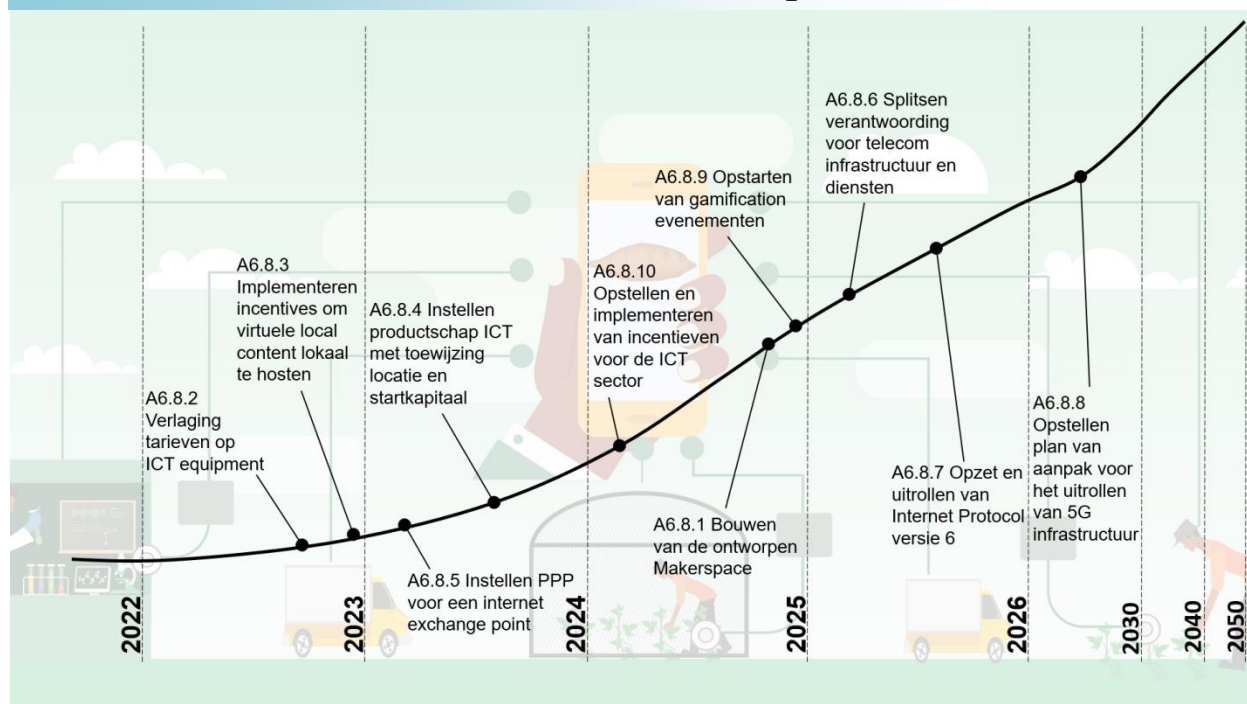
Strategische Actiepunten

(Strategische actiepunten met betrekking tot surveillance en gebruik van giftige stoffen komen voor in A6.5 en A6.14)

1. Public Private Partnership (PPP) voor afvalbeheer en -verwerking, waarbij de mogelijkheden voor een landelijk systeem van gescheiden afvalinzameling en een geformaliseerde infrastructuur voor hergebruik van afval (recyclebaar afval) de nodige vereisten zijn en een naar internationale eisen “Sanitary Landfill” opgezet wordt.
2. Invoeren van statiegeld voor plastic- en glazen verpakkingsmateriaal (onderzoek heeft uitgewezen dat met een investering van 2-3 miljoen USD bijkans 60% hiervan gerecycled kan worden).
3. Invoeren van zwaardere straffen voor milieu delicten (bijv. ongecontroleerde verbranding).
4. Instelling Milieuautoriteit verantwoordelijk voor de technische uitvoering van het milieubeleid, met de middelen om correctief en incentief op te treden.
5. Opstellen en afkondigen van afvalstoffenwet ter regulering van afhaalophaal en -verwerking.
6. Het opzetten van een meetstation in de zee voor de kust van Suriname.
7. NDC's door de ministeries omzetten in concrete projecten.
8. PPPs met lokale en internationale NGOs met co-management van de lokale bevolking van natuurgebieden – en hun biodiversiteit – voor:
  - de opzet van dataverzamelingssystemen om zodoende groene financiering binnen te halen
  - rehabiliteren (waaronder herbebossen) van beschadigde gebieden
  - zie strategisch actiepunt A6.10.3 met betrekking tot NTFP ontwikkeling
9. Invoeren “carbon tax” voor de broeikasgasuitstoot van multinationale actoren in de extractieve niet-hernieuwbare sectoren, zoals olie & gas, goud, bauxiet, etc.
10. Aannee Natuurbeschermingswet (reeds in concept).

A6.8 Informatie- en CommunicatieTechnologie

A6.8.1 Overzicht

In januari 2021 waren er ongeveer 352.100 internet gebruikers in Suriname. Dat was een verhoging van 37.000 (+12%)⁴tussen 2020 en 2021. De internet penetration rate⁵ is 58,7% in januari 2021. Er waren ongeveer 1.03 miljoen mobiele aansluitingen in Suriname in januari 2021. Dat was een stijging van 1,4% tussen januari 2020 en januari 2021. Het aantal mobiele aansluitingen is equivalent aan 174,5% van de totale bevolking. De ICT sector (goed voor 7.000 arbeidsplaatsen) moet een flinke stimulans krijgen om te groeien naar het niveau van services waarvan de offshore olie- en gasindustrie van gebruik maken.

De E-Government Development Index (EDGI)⁶ geeft de stand van de e-Government Development van de lidstaten van de Verenigde Naties weer. Naast een beoordeling van de ontwikkelingspatronen van websites in een land, bevat de EDGI ook de toegangskennmerken, zoals infrastructuur en het onderwijsniveau, om weer te geven hoe een land informatie technologieën gebruikt om de toegang en inclusie van haar bewoners te bevorderen. De EDGI is een samengestelde maatstaf van 3 belangrijke dimensies van de e-Government te weten levering van online diensten⁷, telecommunicatie-infrastructuur⁸ en menselijke capaciteit⁹.

⁴<https://datareportal.com/reports/digital-2021-suriname>

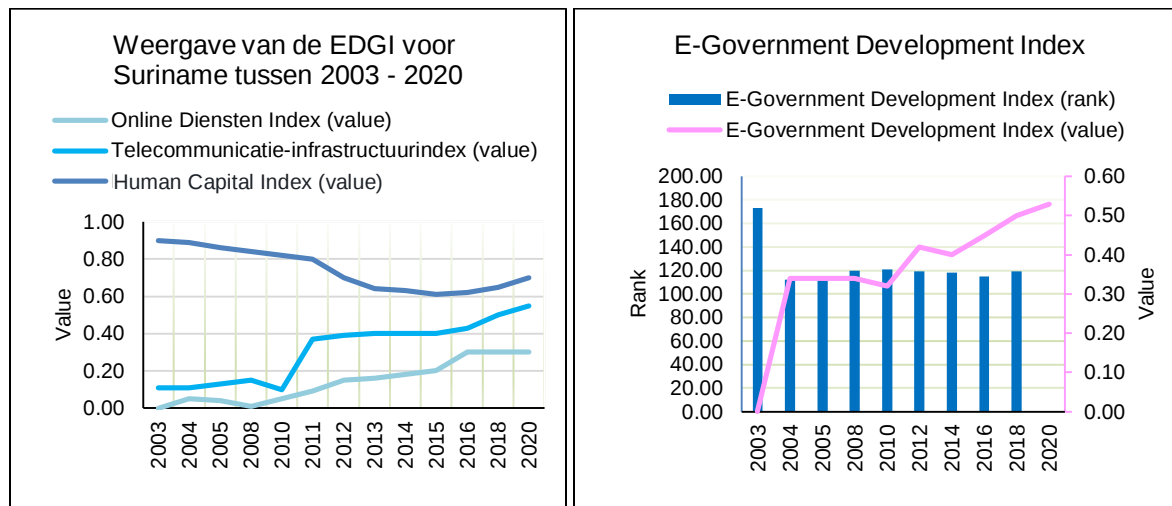
⁵ De internetpenetratiegraad komt overeen met het percentage van de totale bevolking van een bepaald land of een bepaalde regio dat internet gebruikt

⁶ De EDGI is een prestatie beoordeling die verschillende nationale regeringen ten opzichte van elkaar vergelijken.

⁷ Deze index meet het vermogen en de bereidheid van een overheid om elektronische diensten te verlenen en met haar burgers te communiceren.

⁸ Dit meet de bestaande infrastructuur die nodig is om burgers te laten participeren aan de E-Government.

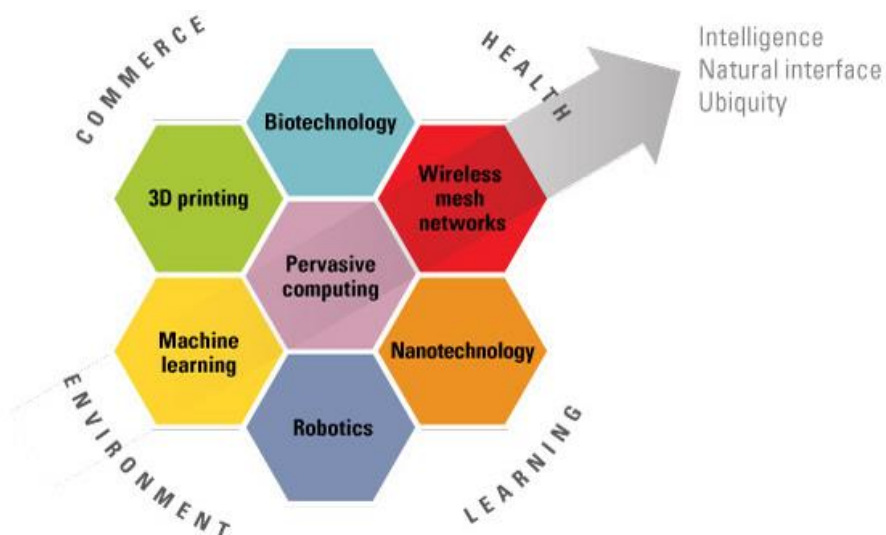
⁹ De human capital index wordt gehanteerd om het vermogen van burgers om gebruik te maken van – overheidsdiensten te meten.

A6.8.2 Internationale trends

Informatie- en communicatietechnologieën (ICT) worden wereldwijd ingezet voor de verhoging van de productiviteit, waardecreatie en (dus) concurrentievermogen in alle sectoren van de economie. Het is een effectief instrument dat kan worden gebruikt om armoede terug te dringen, gezondheidsdiensten uit te breiden, onderwijskansen vergroten en in het algemeen de levenskwaliteit van de inwoners te verbeteren. Dit is terug te vinden in de onderstaande figuur:

Figuur A6.8.1: Strategisch kader van de zeven technologieën (Bron: MIT Executive Guide)

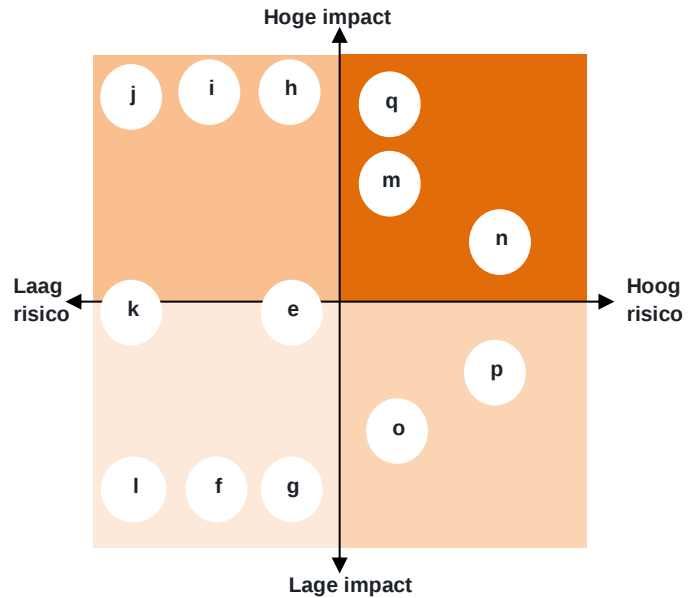
ICT speelt een belangrijke een strategisch belangrijke rol in relatie tot de SDG's. Daarbij moet er een koppeling gemaakt worden met de doelen van de Broadband Commission for Sustainable Development van de International Telecommunication Union (ITU) en de UNESCO. De ambitieuze doelen van deze commissie zijn onder meer gericht op:

1. Het hebben van een "broadband plan" per land;
2. Beschikbaarheid van betaalbaar internet;
3. Verhogen penetratie internet;
4. Het ontwikkelen van digitale/ ICT-vaardigheden;
5. Toename gebruik "Digital Financial Services";
6. Verhogen connectiviteit voor Micro-, Small- and Medium-sized Enterprises (MSMEs);
7. Streven naar gendergelijkheid bij alle voornoemde doelen.

De genoemde doelen zijn sterk gerelateerd aan de SDG's en kunnen ten dele zelfs gezien worden als voorwaarden voor het kunnen behalen van meerdere SDG's. Deze doelen vormen derhalve een onderdeel van dit MOP als het gaat om de strategische richting op het gebied van ICT.

6.8.3 SWOT

Sterkten	Zwakten
a) Een gemoderniseerd telecommunicatienetwerk b) De Telecommunicatie Autoriteit Suriname (TAS) met een toezichthoudende taak c) Een extensieve draadloze infrastructuur met een bereik dat een groot deel van het Surinaamse grondgebied omvat (waar onder het binnenland d) Een goed georganiseerde ICT-associatie met een langetermijn visie	e) Tekort aan de juiste ICT-statistieken f) Niet overal toegang: digital (o.a. door geen schaalvoordelen) g) Tekort aan technisch kader h) Verouderde apparatuur Telesur i) Geen internet exchange point
j) (Verdere) liberalisatie van de telecommunicatiesector k) Nationale en internationale samenwerkingsverbanden l) Zich ontwikkelende telecommunicatiemarkten in de buurlanden in het bijzonder Brazilië m) ICT in andere sectoren (bv gezondheidszorg)	n) Toename cybercrime o) Competitieve internationale en regionale markten p) Wet- en regelgeving, in het bijzonder de wet elektronische communicatie, loopt achter op de regionale, internationale en technologische ontwikkelingen q) Onderwijs speelt onvoldoende in op de sector
Kansen	Bedreigingen

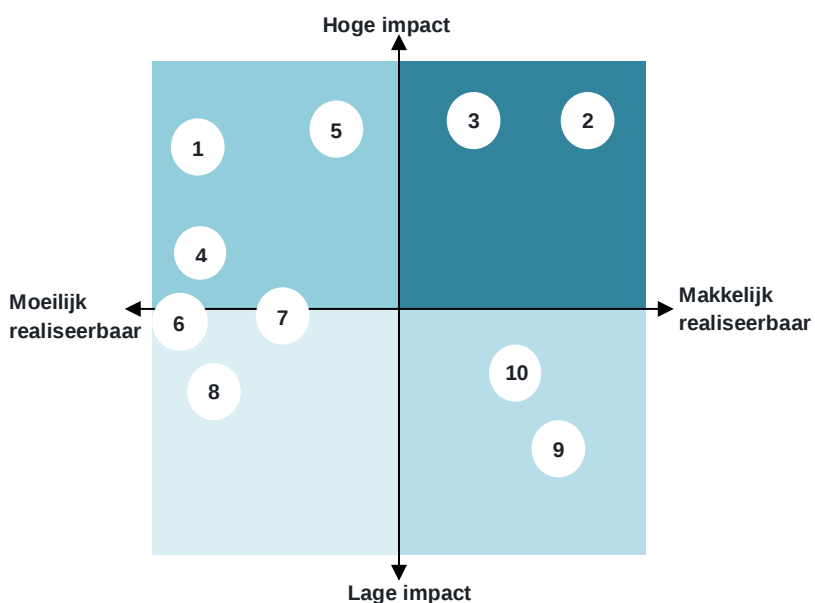
Strategische Actiepunten

1. Een Makerspace moet ontworpen, gebouwd en in gebruik worden genomen (een FabLab¹⁰ kost ongeveer US\$500.000).
2. De ICT sector moet worden gestimuleerd met zeer gunstige tarieven op de import van apparaten. Dit kan door de in 2017 ingestelde heffing voor geïmporteerde ICT-producten op te heffen.
3. Er moet een systeem van incentives opgezet worden voor organisaties om local content in Suriname te hosten.
4. Een specifieke locatie voor lokale ICT bedrijven, die tesamen een clusterorganisatie vormen. Bijvoorbeeld het pand zoals het oud gebouw van het Ministerie van Justitie en Politie kan in PPP vorm worden afgestaan en verder onderhouden worden door de clusterorganisatie. De cluster organisatie kan verder vorm worden gegeven door de door India gefinancierde Center of Excellence.
5. Een Internet Exchange Point moet in PPP verband worden opgezet.
6. Er moet een eerlijk speelveld komen tussen aanbieders van telecomdiensten en de eigenaren van (entry/exit) infrastructuur (in het bijzonder de internationale zeekebls); hiertoe moet, evenals in de energiesector, Telesur opgesplitst worden.
7. Gebruik van IPv6 zal een feit moeten worden; er moet een onderzoek worden uitgevoerd naar alle aanwezige firm-, soft-, en hardware die geüpgraded of zelfs vervangen moet worden.
8. 5G draadloze technologie kan een flinke impact te hebben op productiviteit en waardecreatie voor het bedrijfsleven. Een plan hiertoe voor het totale grondgebied moet worden opgezet.
9. De overheid moet gamification evenementen (evt. in PPP verband) opstarten die kunnen bijdragen

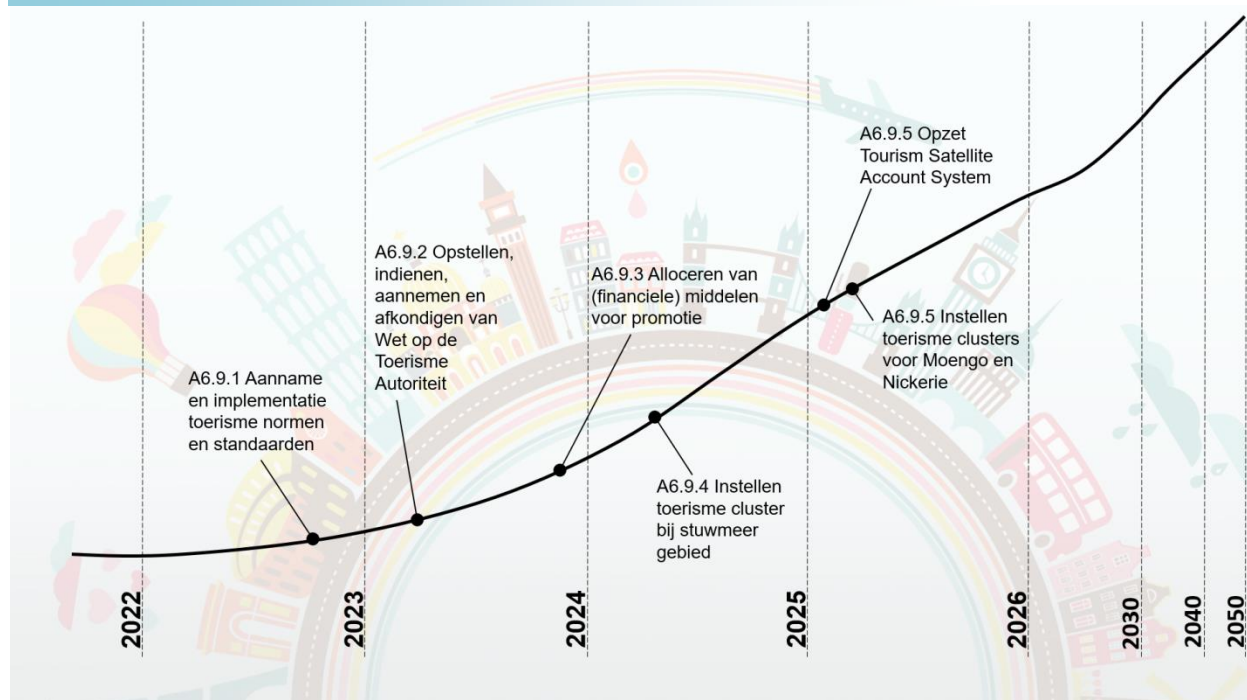
¹⁰ <https://fabfoundation.org/getting-started/>

aan het oplossen van maatschappelijke vraagstukken (eventueel met hulp van buitenlandse partners).

10. Suriname heeft met haar goedkope arbeidskrachten en meertaligheid een unieke kans om Business Process Outsourcing (BPO) sector uit te breiden. Deze sector is vrij arbeidsintensief met een kleine footprint. Buitenlandse bedrijven hebben reeds aanzienlijke investeringen in Suriname gedaan hiertoe. Ondanks het BPO steeds meer volautomatisch wordt gedaan (bijvoorbeeld door kunstmatige intelligentie), is er nog voldoende ruimte voor groei in het segment van complexere processen. De overheid moet een samenhangend pakket aan incentieven opstellen om investeerders in deze sector aan te trekken (buitenlandse partners kunnen hierbij van dienst zijn).

A6.9 Toerisme

A6.9.1 Mondiale Ontwikkelingen

- **Veilige bestemmingen (zekerheid):** gevolgen van terroristische aanslagen en Covid-19 op de reismarkt in de afgelopen decennia ertoe geleid dat ongeveer 45% van de reizigers zich tegenwoordig ernstige zorgen maakt over veiligheid en beveiliging en dat een derde liever kiest voor veilige bestemmingen.
- **Millenials:** zij geven meer geld uit aan reizen dan welke vorige generatie ook.
- In het verlengde hiervan kan ook het belang van bloggers worden genoemd, aangezien bloggers ervaringen delen op sociale media en zich bij het maken van reizen sterk baseren op beoordelingen van gebruikers.
- **Authenticiteit; cultuur en lokale bevolking:** een trend die al jaren gaande is, is het verlangen naar authenticiteit. Op bekende en populaire bestemmingen neemt toerisme evenredige vormen aan, waardoor de behoefte aan unieke.
- **Groene ongerepte natuur:** toenemende belangstelling voor ongerepte natuur en wilde dieren.
- **Duurzaam toerisme en ecotoerisme:** duurzaam toerisme houdt volledige rekening met zijn huidige en toekomstige economische, sociale en milieueffecten, en dat tegemoet komt aan behoeften van bezoekers, industrie, milieu en lokale gemeenschappen'. Ecotoerisme is het verantwoord reizen naar natuurgebieden waarbij het milieu in stand wordt gehouden, het welzijn van de lokale bevolking wordt ondersteund en waarbij sprake is van interpretatie en educatie.

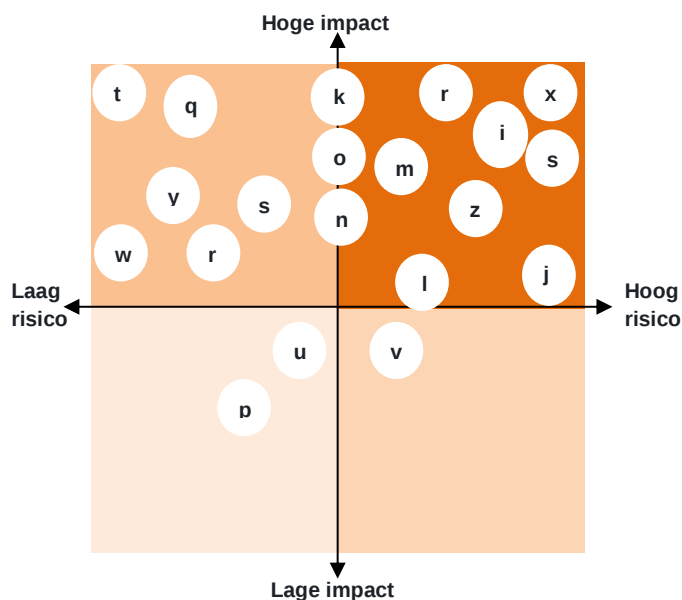
- Airbnb: veruit de grootste aanbieder van accommodatie en overtreft daarmee 's werelds top vijf hotelmerken, waaronder Marriott International, Hilton Worldwide, en Wyndham Worldwide.
- Social media: Steeds meer reizigers gaan online voor hun toekomstige reisbestemmingen en -accommodaties en surfen op het internet voor reisinspiratie en validatie van hun collega's.
- Individualisme: volgens experts zijn de dagen van georganiseerde tours voor een vakantiebestemming allang voorbij en geeft een hedendaagse reiziger de voorkeur aan het huren van een auto om het land op eigen gelegenheid te verkennen in plaats van deel te nemen aan een georganiseerde tour in een touringcar met een groep bezoekers begeleid door een reisgids.

A6.9.2 Suriname en internationale ontwikkelingen

- Veiligheid: Suriname zich nog steeds rekenen tot de veiligste landen.
- Millenials: voor millenials lijkt Suriname op het eerste gezicht misschien een minder aantrekkelijke bestemming. Immers, er zijn geen sprankelende of spectaculaire attracties beschikbaar voor toeristen in die leeftijdsgroep, maar als we kijken naar de millenials in de Surinaamse diaspora markt en we houden rekening met de trend van nostalgische vakanties, dan zou Suriname een interessante vakantiebestemming kunnen zijn voor de tweede en derde (en wellicht de vierde) diaspora generatie van Suriname en zouden zelfs millenials zonder roots in Suriname maar die wel een deel van hun jeugd in Suriname hebben doorgebracht een belangrijke nieuwe markt kunnen vormen voor de toerisme industrie van het land.
- Authenticiteit; cultuur en lokale bevolking: Suriname leent zich uitstekend voor de beleving van authentieke culturen, waaronder erfgoed, culinair toerisme en integratie met de lokale bevolking of zelfs tribale gemeenschappen. Echter, de culturele producten die worden aangeboden zijn nog niet voldoende ontwikkeld en/of gepromoot.
- Groene Ongerepte Natuur: Suriname staat bekend om haar ongerepte natuur, hoewel de goudwinning, houtkap en andere ongecontroleerde activiteiten dit ernstig bedreigen.
- Duurzaam toerisme en ecotoerisme: Met betrekking tot de toepassing van duurzaam toerisme en ecotoerisme kan gesteld worden dat Suriname als vakantiebestemming nog niet volledig kan voldoen aan de strikte richtlijnen van deze vormen van toerisme.
- Airbnb: particuliere woningen, appartementen, en de grotere hotels zijn aangesloten bij Airbnb.
- Social Media: dit medium wordt nog onvoldoende benut voor promotie.
- Individualisme: toeristen hun reis meestal via een touroperator. Hoewel dit niet in overeenstemming is met de behoefte om zelfstandig rond te reizen, wegen de risico's die verbonden kunnen zijn aan een zelf georganiseerde reis naar het binnenland niet op tegen een veilige groepsreis boeken bij een betrouwbare touroperator in Paramaribo.

A6.9.3 SWOT

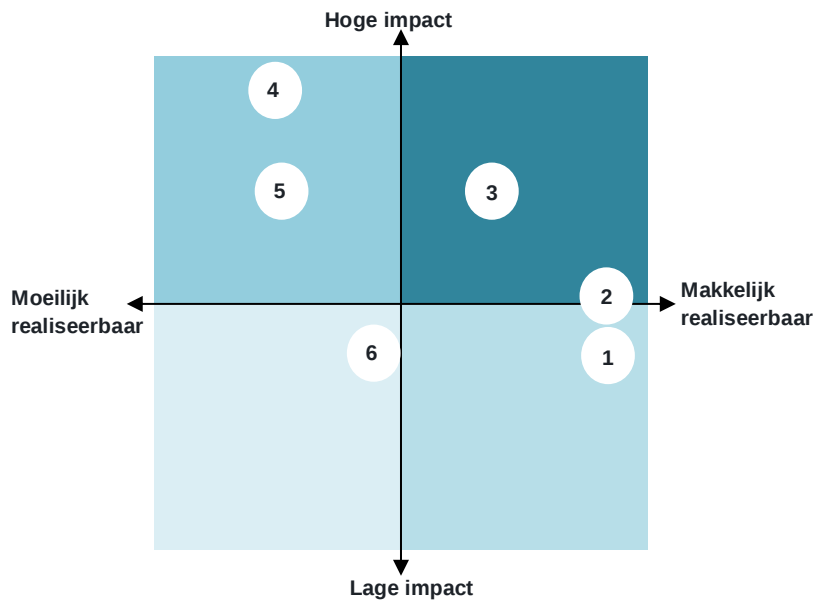
Sterkten	Zwakten
a) Cultuur, cultureel erfgoed, meertaligheid b) Flora en fauna, en landschap van de jungle (kernproduct) c) Sector deel georganiseerd in SHATA, UTGS en Horeca Collectief d) Draft normen en standaarden e) Draft wet Toerisme Autoriteit f) Vele attractieve particuliere investeringen (bike trail Commewijne, bigi pan ressort, ressorten op het stuwmeer, etc.) g) Inheemse en marronculturen h) Wegverbinding met Guyana en Frans-Guyana	i) Natuurvernietiging door voornamelijk de goudwinning j) Normen en standaarden zijn niet getoetst bij/met de sector k) Onvoldoende attracties en accommodaties (o.a. binnenland) l) Draft wet Toerisme Autoriteit heeft onvoldoende dwingende en stimulerende mandaten m) Inefficiënties in de toersime waardeketen n) Onvoldoende promotie o) Aangeboden product niet consistent in kwaliteit waardoor de prijs-kwaliteit verhouding van het nationaal toeristisch product niet in evenwicht is p) Beperkte oversteekfaciliteiten met Guyana en Frans-Guyana
q) Wereldwijde opmars groen en natuurtoerisme r) Suriname is een relatief veilige bestemming s) Bezoekerspotentie uit de VS met American Airlines; t) Voldoende potentie voor accommodatie en overige voorzieningen nabij het stuwmeer (kernattractie) u) Potentiële crossborder toerisme: Moengo en Nickerie v) Influx buitenlanders ivm offshore olie en gas w) TUI hervat pakketreizen naar Suriname	x) Bedreiging natuur door (illegale) goudmijnbouw en houtkap, waar belangen een grote rol spelen y) Voortdurende pandemie z) Door recente offshore vondsten onvoldoende aandacht voor de toerisme sector
Kansen	Bedreigingen

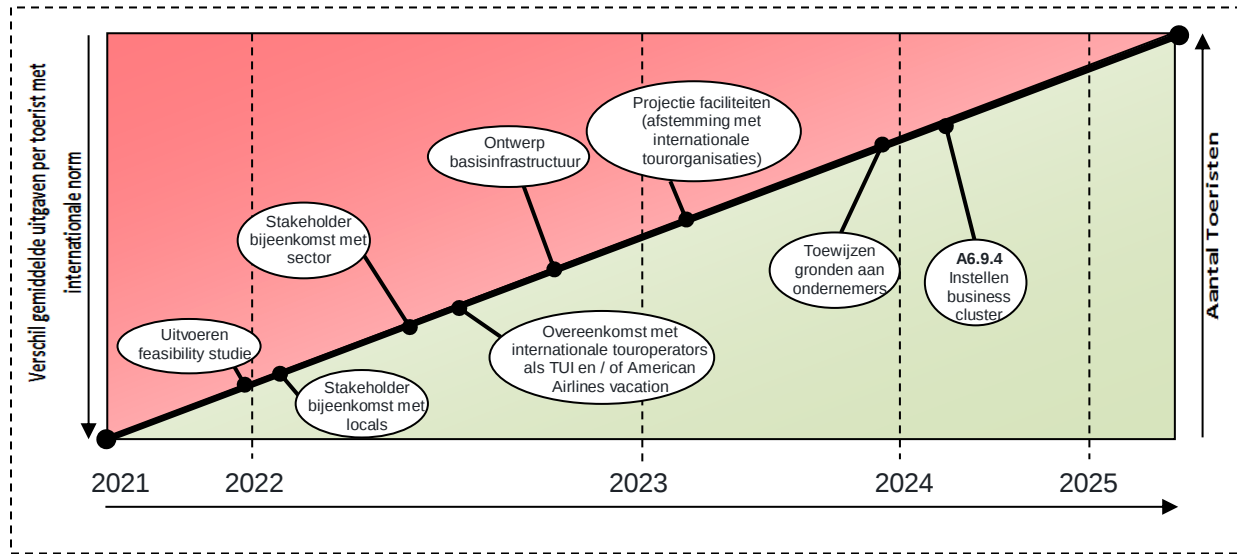
Strategische Actiepunten

1. Aanneمة en implementatie normen en standaarden: om de kwaliteit van de aangeboden diensten en produkten te waarborgen, zijn concepten opgesteld voor normen en standaarden voor lodges, appartementen, etc., en gekoppeld aan de CrossQ Caribbean standaarden.

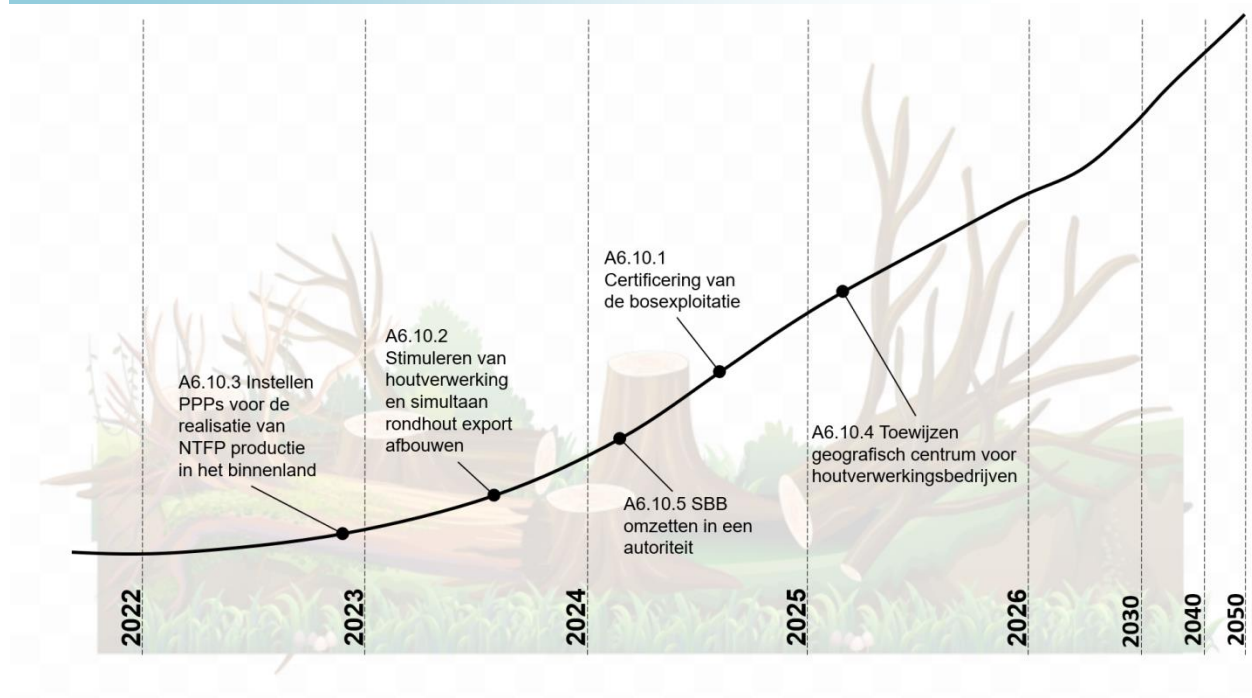
2. Aanneame van de Wet op de Toerisme Autoriteit (en de Toerisme Raamwet): de wet moet worden voorzien van duidelijke mandaten voor de autoriteit om inspecties te doen op het naleven van normen en standaarden, met boetes in gevallen van non-compliance.
3. Promotie: er moet jaarlijks geld worden uitgegeven aan promotie van het Surinaams toerisme product door deelname aan diverse beurzen in belangrijke toeristen-genererende landen, promotie via social media en het internet, billboard, televisiespotjes, etc.
4. Opzetten toerisme cluster in PPP verband: het creëren van hoogwaardige accommodatiecapaciteit en andere voorzieningen op een strategische locatie in het binnenland van Suriname: het Brokopondo-stuwmeergebied, welke zich uitstekend leent voor allerlei activiteiten en aantrekkelijk is vanwege de aanwezige biodiversiteit. Een geschikt stuk grond gelegen aan het meer wordt toegewezen en de overheid investeert in basis infrastructuur (eventueel in PPP verband). Surinaamse en buitenlandse ondernemers worden dan in de gelegenheid gesteld om te investeren in accommodatie en andere voorzieningen waardoor voldoende capaciteit ontstaat. Dit voorstel wordt besproken met en aangepast door internationale reisagenten (TUI, American Airlines Vacation, etc.), die via massa-inkoop op hun beurt pakketreizen naar Suriname aanbieden tegen concurrerende tarieven. Dit zal leiden tot: toename aantal bezoekersaantal, betaalbaardere reizen, aanbod van een gedifferentieerd pakket van toeristische faciliteiten en diensten gericht op internationale trends in toerisme, aanzienlijke directe en indirecte werkgelegenheidskansen voor de lokale bevolking, en een aanzienlijk positief effect voor de ontwikkeling van de toeristische industrie in de hoofdstad Paramaribo.
5. Zelfde initiatieven kunnen worden ondernomen in Nickerie (Zeediijk) en Moengo.
6. Opzet Tourism Satellite Account System.

Box A6.9.1: Uitwerking strategisch actiepunt A6.9.4

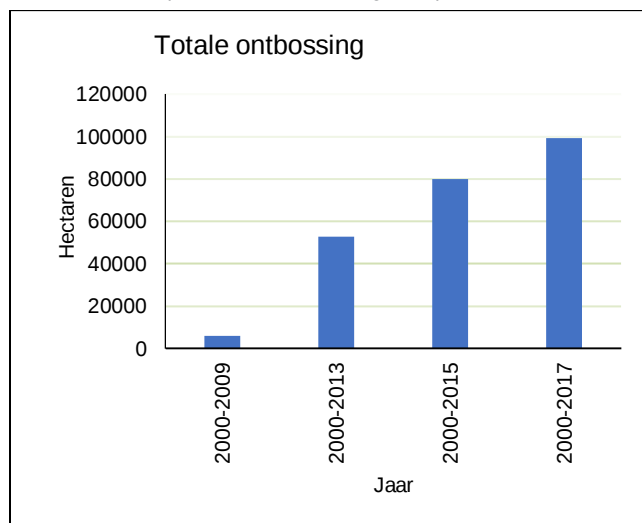
A6.10 Bosbouw

A6.10.1 Overzicht

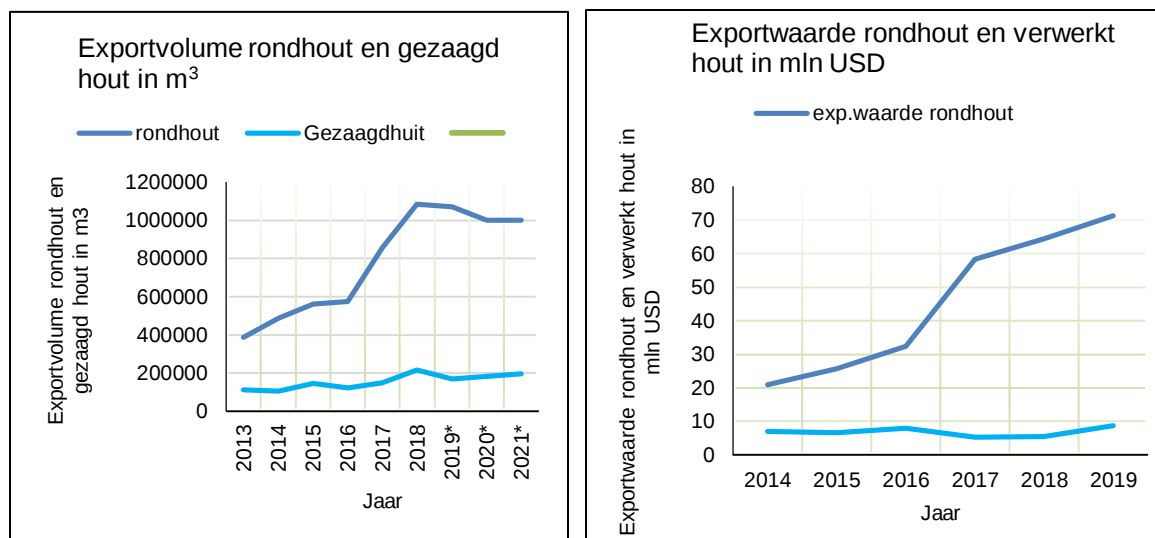
Ontbossing is in Suriname in de afgelopen 20 jaar dramatisch toegenomen, en in de afgelopen 10 jaar verdubbeld. Dit is deels te verklaren in de flinke toename van de rondhout export (gestegen tot maar liefst 1 miljoen m³ op jaarbasis), welke ook illegaal en onvoldoende gereguleerde plaats vindt.

Grafiek A6.10.1 (Bron: SBB, Bewerking: SPS)

De rondhoutproductie en -export overtreft de lokale houtverwerking 5 maal, terwijl de exportwaarde voor gezaagd hout meer dan 2 maal dat van rondhout is. Verzaging levert ook veel meer skilled arbeidsplaatsen op; een flinke boomstam van 3.3 m³ levert al genoeg werk op voor 30 manmaanden.

Grafieken A6.10.2 en A6.10.3

De meeste bedrijven in de verwerking zijn immers gevestigd in het kustgebied terwijl het rondhout uit het achterland wordt gehaald. . De transport van rondhout over de weg zorgt elk jaar voor grote problemen, omdat wegen niet berekend zijn voor dit zwaar transport. Daarnaast is de wetshandhaving in het achterland is niet optimaal. De formele financiële sector is hierdoor terughoudend met het financieren van investeringen in het binnenland, met verouderde productiefaciliteiten geen gerichte opleidingen, hoog percentage aan af- en uitval (40-60%), etc. als resultaat. De spreiding van de productieactiviteiten isinefficiënt, waardoor mogelijkheden die kunnen voortvloeien uit volledige benutting van materiaal dat vrijkomt tijdens verwerking niet worden gerealiseerd.

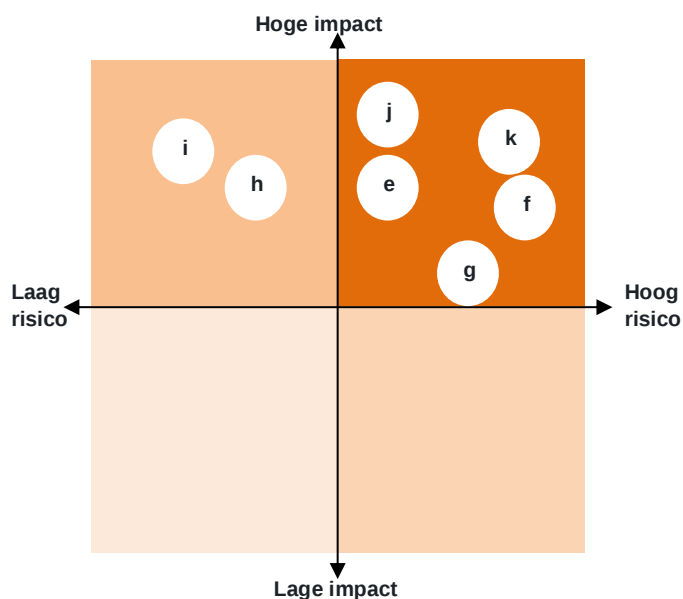
A6.10.2 Internationale trends

De volgende mondiale trends in de bosbouw, consumptie, en constructie sector zijn:

- Gecertificeerde houtkap wordt steeds meer als eis gesteld bij de houtexport
- Toenemende vraag naar energieproducten afkomstig van hout z.a. pellets en briketten
- Gebruik van hout in grootschalige bouw en constructie
- Innovatie op het gebruik van hout in de bio-chemicaliën, biobrandstof, en biocomposites
- Groeiende vraag naar houtproducten voor de consumptie, zoals papier
- Toenemende belangstelling voor eco-vriendelijke meubilair: belangstelling voor producten van hout dat afkomstig is uit duurzaam verkregen bosexploitatie; de productie omstandigheden moeten milieu vriendelijk zijn en de arbeidsomstandigheden moeten optimaal zijn

A6.10.3 SWOT Analyse

Sterkten	Zwakten
a) Ongeveer 93 % van het grondgebied is bedekt met bos b) Grote biodiversiteit c) Sterk product voor natuurtoerisme d) Carbon credits aanbieden voor grootvervuilers in het westen	e) Toename van mijnbouwactiviteiten f) Bosdegradatie neemt sterk toe de afgelopen jaren g) Risico afname toeristen door kwikvervuiling
h) Versterken organen verantwoordelijk voor controle en toezicht en opleggen sancties i) Betrekken binnenlandbewoners bij controle en alternatieven aanbieden die de kleinschalige goudmijnbouw en de kwikvervuiling verminderen	j) Sterker toename bosdegradatie bij het uitblijven van sancties tegen overtreiders k) Verdere uitbreiding en intensivering van de kleinschalige mijnbouw
Kansen	Bedreigingen

Strategische Actiepunten

(Actiepunten met betrekking tot de impact van de artisanale goudsector is in de sectie Goud opgenomen)

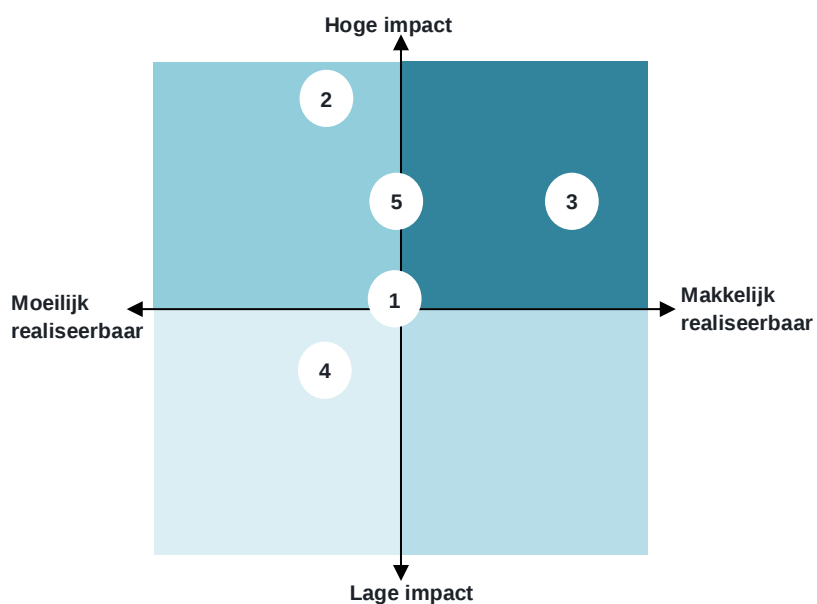
1. Certificering van de bosexploitatie: exportmarkten van de Verenigde Staten van Amerika en Europese Unie stellen als eis dat hout en houtproducten gecertificeerd moeten zijn. Volgens Stichting Bosbeheer en Bosexploitatie (SBB) blijkt dat slechts enkele bosexploitanten dit hebben gedaan. De meeste exploitanten geven dat dit proces te kostbaar is voor hun om dit zelfstandig te laten doen. In de tussentijd is rondhout export naar de Aziatische markt, waar deze verplichting er niet altijd is sterk opgevoerd. Deze landen heffen zelf hoge tarieven voor verwerkte houtproducten. Het streven van Suriname om meer inkomsten te halen uit de sector, creatie van hoogwaardige banen voor

Surinamers, en duurzaam bosbeheer, maakt het belangrijk dat dit proces van certificering van de Surinaamse bosexploitanten als hoogste prioriteit wordt gezien: bedrijven moet geïdentificeerd worden en financiering moet aangetrokken worden voor certificering welke als eis gesteld moet worden.

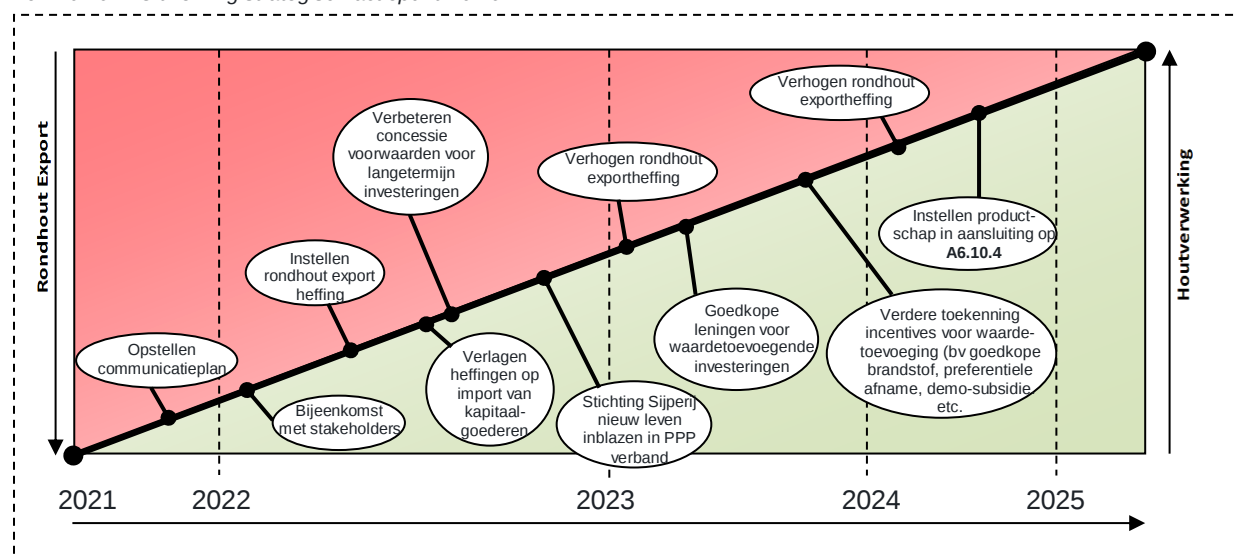
2. Stimuleren van houtverwerking in plaats van rondhout export: de overheid moet dit ontmoedigen door belasting te heffen op de export van rondhout en vierkant bekapte palen. De lokale verwerking kan worden aangemoedigd door het geven van conditionele incentieven zoals:
  - Goedkoop kapitaal en vrijwaring van importheffingen voor investeringen in verwerkingscapaciteit. Dit kan opgevoerd worden indien ook nog eens werkgelegenheid wordt gecreëerd
  - Investeren in Stichting Slijperij voor het aanbieden van trainingen
  - Bedrijven die minder sterk staan, vooral de klein en medium bedrijven, steunen door voormalige ambtenaren in dienst te nemen waarvoor de overheid een deel van de lonen betaalt
3. Non-timber forest products (NTFP): PPPs moeten actief gestimuleerd worden door de overheid met lokale en internationale organisaties in samenwerking met lokale gemeenschappen om (markt)onderzoek te plegen naar NTFPs, netwerken op te bouwen voor afname van producten, training, en de levering van machines voor de verwerking. Studies en pilot projecten door onder andere Conservation International en Amazon Conservation Team hebben aangetoond dat er hierbij werkgelegenheid voor de lokale gemeenschappen bewerkstelligd wordt, het bos en zijn biodiversiteit met de lokale inzet ook beter beschermd wordt (zie ook sectie Natuur en Milieu), en producten met relatief veel toegevoegde waarde worden geëxporteerd.
4. Het bestemmen van een geografische locatie voor houtverwerkingsbedrijven. In het verleden is een locatie aan de Suriname rivier daartoe aangewezen (plantage Zelden Rust, Groot-Chatillon en Restaurada). Bedrijven die in of nabij woonbuurten gevestigd zijn moeten bereidt zijn na een bepaalde periode deze plaatsen te ontruimen en zich te vestigen in de productiecentrums Er moeten voldoende landingsfaciliteiten, fabrieksterrein, nutsvoorzieningen, infrastructuur, etc. aanwezig zijn.
5. SBB transformeren in een autoriteit (o.a. door aanpassing van de Boswet) met het recht om sneller in te kunnen grijpen wanneer actoren niet gecertificeerd zijn of zich niet houden aan de regels voor certificering, illegaliteit gedetecteerd wordt

Tabel A6.10.1: Exotische Oliën en hun toepassing ¹¹

Nr.	Olie soort	Toepassing
01	Babassu (Maripa)	Koken, haargroei, tegen reuma, huidverzorging, antioxidant
02	Tucuma (Awara)	Huidverzorging, beschadigt haar, biodiesel, xeroftalmie, zonnebrand
03	Amana	Haarverfraaiing, medicinaal (oorpijn, keelpijn)
04	Bacaba (Koemboe)	Haargroei, huidverzorging
05	Andiroba (Krappa)	Huidverzorging, pijnstillend, insectenwerend middel, haarversterker
06	Copaiba (Hoepel)	Biodiesel, doodt bacteriën en ziektekiemen, ontstekingsremmend, desinfecteert
07	Buriti (Mauritie)	Droge huid, eczeem, psoriasis, zonnebrand, herstellend haar, ouder wordende huid
08	Brazil nut (Ingi noto)	Rijk aan eiwitten, haargroei, haarversterking, anti-roos, huidverzorging, koken

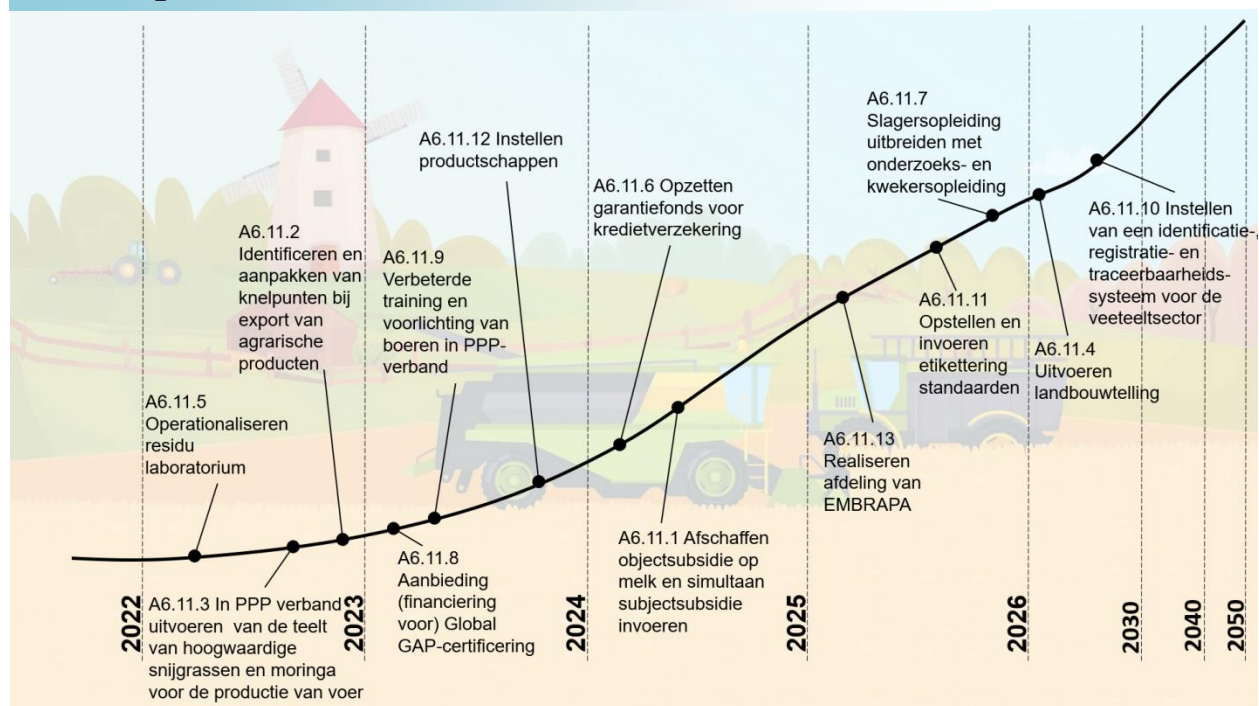

Box A6.10.1: Uitwerking strategisch actiepunt A6.10.2

¹¹UC Berkeley Master of Development Practice Team Consultancy; An analysis of base carrier oil market and economic feasibility

A6.11 Agrarische Productie

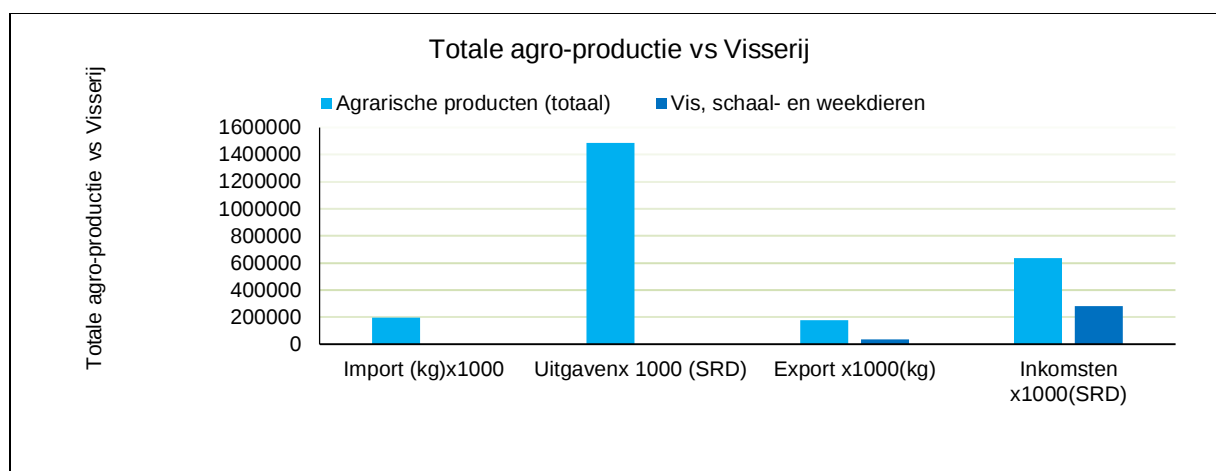

A6.11.1 Huidige situatie en Potentieel

De export van agrarische producten¹² bedroeg in 2019 SRD 633,39 miljoen, terwijl de import in hetzelfde jaar meer dan het dubbele, SRD 1.488,50 miljoen, bedroeg; de inkomsten uit export waren 42,6% van uitgaven aan import in 2019. Het aandeel in het BBP was in hetzelfde jaar 6%, met het grootste deel van de inkomsten uit visserij (zie sectie Visserij).

Grafiek A6.11.1: Selectieve data van de Agrarische Productiesector

¹²Inclusief vis, schaal- en weekdieren

Uit studies specifiek uitgevoerd voor de Surinaamse situatie is af te leiden dat in Barbados, Trinidad en Tobago, Nederland, Guyana, Curaçao en Frans-Guyana afzetmarkten hebben voor Surinaamse producten zoals tomaten, sopropo, napi, peper, oker, kool, boulanger, pompoen en Chinese kool (zie Tabel 1). Verder hebben de studies uitgewezen dat ook de producten vanille en cacao¹³ goede vooruitzichten bieden voor zowel productie als export.

Tabel A6.11.1: Exportmogelijkheden naar product en land (Bron: LR Group)

Country / Product	Kansen voor groente exporten	Kansen voor melkproducten exporten	Kansen voor vleeskuikens exporten	Kansen voor tafel eieren exporten
Caricom				
Barbados	1. Seizoen groenten (tomaten) 2. Niet-traditionele groenten (Sla Broccoli, Bloemkool, Wortelen)	Ice-cream, Yogurt Gearomatiseerde melk	Nee	Kerstseizoen eieren Bevroren eieren
Trinidad & Tobago	1. Traditionele groenten (Sopropo, Chinese Tayer, Peper, Oker, Kool, Boulanger) 2. Niet-traditionele groenten	Ice-cream, Yogurt	Nee	
Guyana	Niet-traditionele groenten	Ice-cream, Yogurt, Boter, Kaas	Nee	Broedeieren
EU				
Nederland	Traditionele producten	Nee	Nee	Nee
Curacao	1. Niet-traditionele groenten 2. Traditionele groenten (Peper, Chinese Kool, Groene Bonen, Pompoen, Chinese Tayer, Sopropo)	Yogurt, Gearomatiseerde melk, Kaas	Nee	Nee
Frans-Guyana	1. Traditionele groenten (Tomaten, Komkommer, Groene Bonen, Kool, Pepers) 2. Niet-traditionele groenten	Potentievoormelk	Nee	1. Geen potentie voor tafel eieren 2. Potentie voor broedeieren

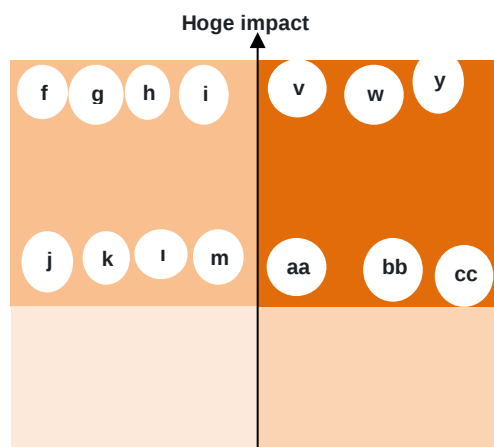
Nieuwe gewassen

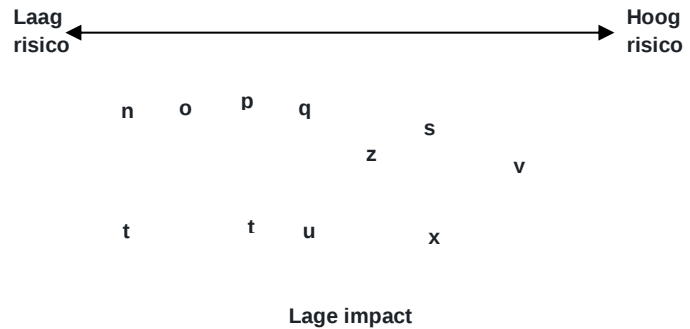
Nr.	Gewassen	Voorwaarden en Kansen
01	Vanilla	Goede groeivoorwaarden en uitstekende marktkansen
02	Cacao	Goede groeivoorwaarden en goede marktkansen

¹³ The National Master Plan for Agricultural Development in Suriname, March 2016

A6.11.2 SWOT

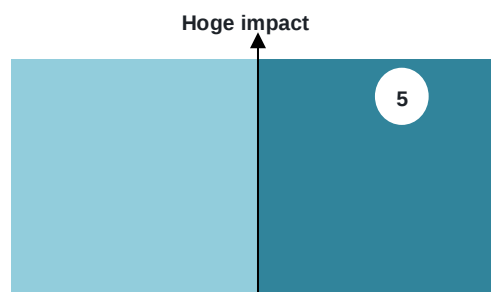
Sterkten	Zwakten
a) Relatief hoge productie en export van vis, schaal- en weekdieren b) Vruchtbare gronden beschikbaar c) Veldbezoeken aan boeren voor verschaffen van voorlichting d) Proefstations (tuinen) beschikbaar in verschillende districten e) Voldoende zoetwater beschikbaar (voor irrigatiedoeleinden)	f) De productie voldoet (nog) niet adequaat aan nationale en internationale standaarden g) Geen optimale benutting van moderne productiesystemen h) Gebrekkig waterbeheer (irrigatie en drainage) i) Gebrekkig onderhoud van infrastructuur j) Onvoldoende productschappen en samenwerkende coöperaties k) Hoge import en lage export van agrarische producten l) Relatief lage productie en export van landbouwgewassen, veestapel en pluimvee m) Inefficiëntie bij gebruik van landbouw inputs
m) Productie van oliepalm, oliën, cacao, kruiden en veevoer n) Verhogen/ implementeren kassenteelt, hydroponics en 'verticalfarming' o) Training in Good Agricultural Practices (GAP) p) Vergroting van exportmogelijkheden q) Aantrekken van investeerders r) Stimuleren van Public-en Private Partnerschappen s) Beschikbaar stellen betaalbare kredieten voor agrariërs t) Reactivering waterschappen u) Uitvoering van een landbouwtelling t.b.v. updaten data	v) Wateroverlast bij extreme regenval w) Lage koopkracht onder de Surinaamse bevolking x) Beperkte toegang tot de regionale en internationale markt y) Onvoorspelbare risico's vanwege klimaatveranderingen extreem weer, natuurrampen en ziekten en plagen z) Gebruik van vruchtbare gronden voor andere doeleinden dan agrarische zoals verkavelingen - aa) Hoge transportkosten (export) - bb) Ontbreken van de verstrekking van incentives - cc) Niet adequaat functioneren van de waterschappen
Kansen	Bedreigingen

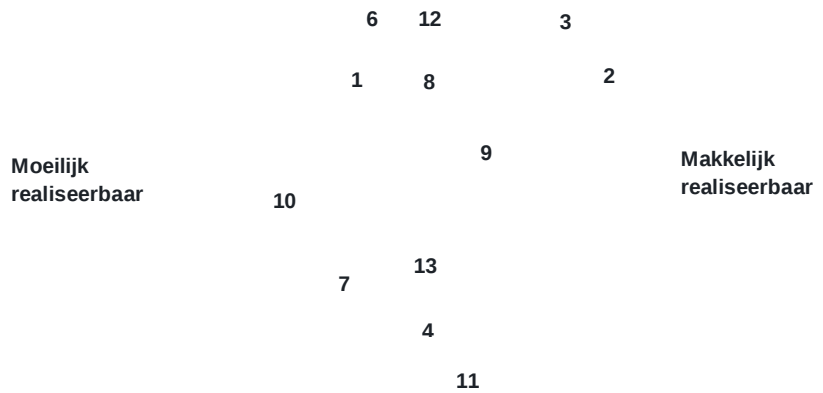

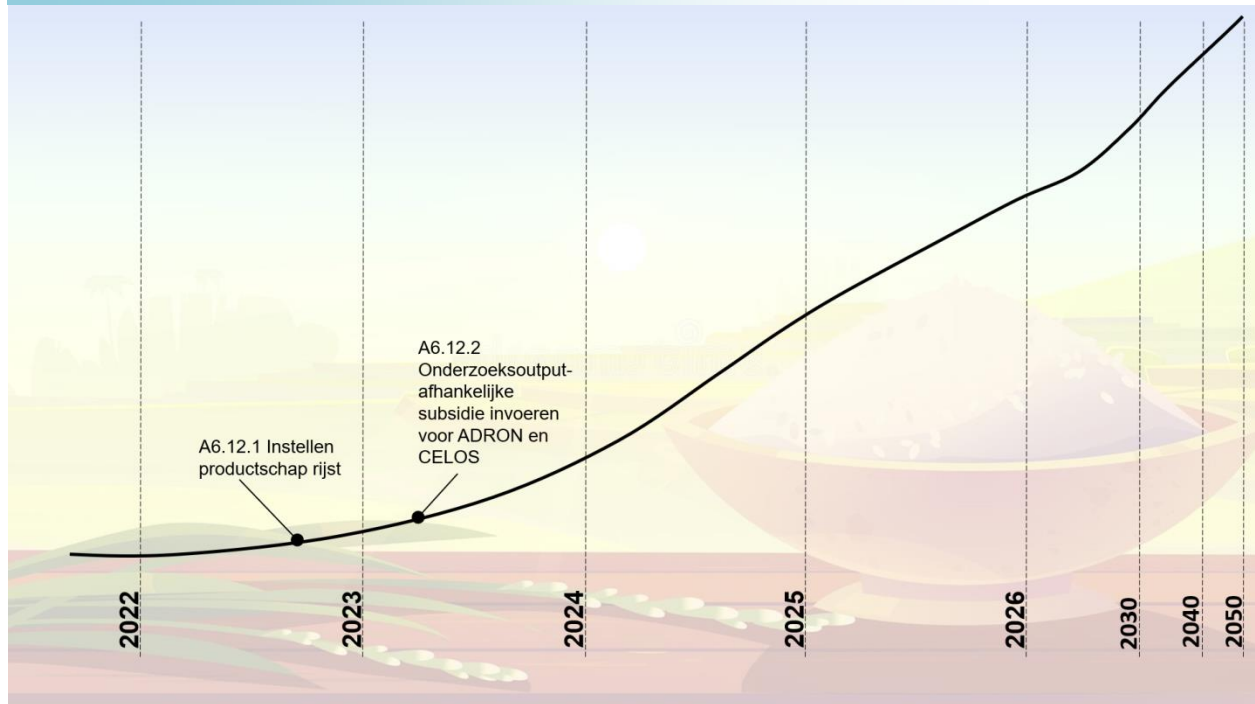
Strategische Actiepunten

1. Overgaan tot subjectsubsidie bij melk, en de melkprijs (desnoods in PPP, zie punt 12 en strategisch actiepunt A6.6.9) laten afhangen van vraag en aanbod (eventueel gelinked aan de internationale prijs van melkpoeder).
2. Uitvoering complete assessment van de export logistiek, met aanpak geïdentificeerde issues.
3. (Eventueel in PPP verband) uitvoeren van de teelt van hoogwaardige voedzame snijgras en moringavoor de productie van vee-, pluimvee- en visvoer (als importvervanging en potentiële export) ten zuid-oosten van Paranam. Dit productiemodel is import vervangend, reeds compleet uitgewerkt, en wordt ook ter beschikking gesteld voor vermenigvuldiging.
4. Uitvoeren landbouwtelling.
5. Operationaliseren residu en veterinaire laboratorium.
6. Opzetten van een garantiefonds voorkredietverzekering.
7. Slagersopleiding uitbreiden met onderzoeks- en kwekersopleiding.
8. Aanbieding (financiering voor) Global GAP-certificering (eventueel met behulp van Fonds Technische Bijstand van het NOB).
9. Verbeterde training en voorlichting van boeren in PPP-verband (eventueel met buitenlandse hulp van bijvoorbeeld Nederland, Israel en China).
10. Instellen van een identificatie-, registratie- en traceerbaarheidssysteem voor de veeteeltsector.
11. Adequate etikettering.
12. Productschappen instellen voorfruit/tuinbouw (Groningen), veehouderij (Reeberg), en eventueel pluimvee (zie strategisch actiepunt A6.12.1).
13. Afdeling van EMBRAPA (Braziliaans agrarisch onderzoeksinstituut) opzetten.

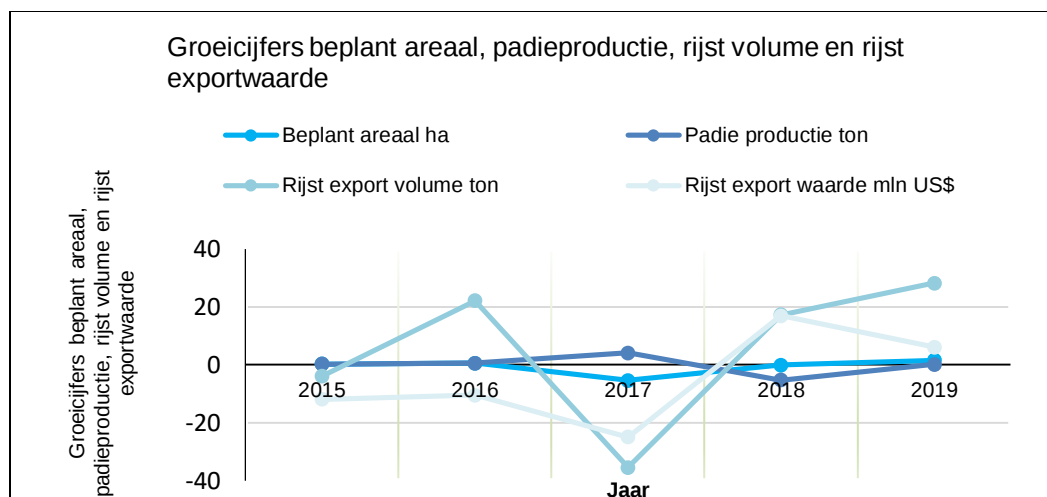

A6.12 Rijst

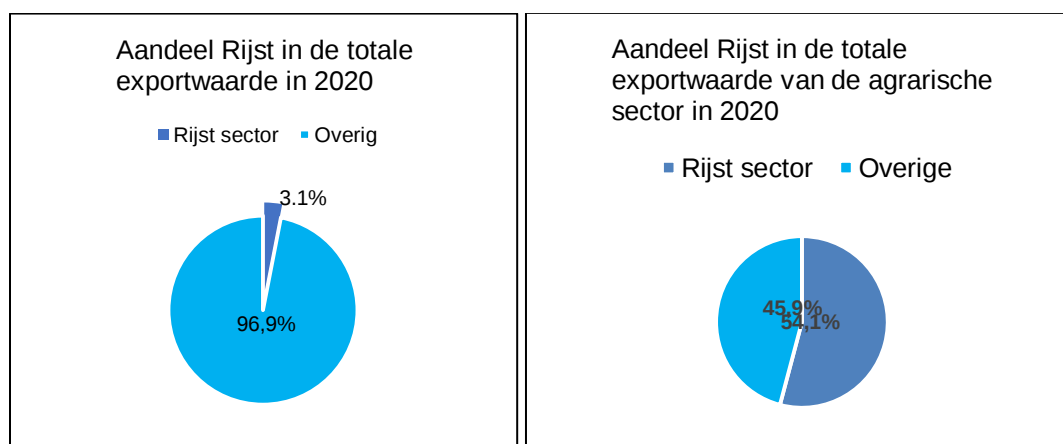

De landbouwproductie wordt grotendeels bepaald door de rijstsector met een padieproductie die naar gewicht gemiddeld 64 procent uitmaakt van de totale landbouwproductie en voor ongeveer 88 procent beslag legt op het totaal beplante areaal. De teeltgebieden voor de rijstbouw bevinden zich in de districten Saramacca, Coronie en Nickerie. Het areaal dat beschikbaar is in deze gebieden beslaat respectievelijk 5.000 ha, 7.000 ha en 43.000 ha. De vraag naar rijst zal in de komende tien jaren blijven toenemen. De wereldmarktprijs van rijst vertoont een stijgende lijn (zie figuur 3) in de periode 2020-2035. Volgens prognose zal de prijs van rijst in 2035 vergeleken met 2021 toenemen met bijna 6 procent.

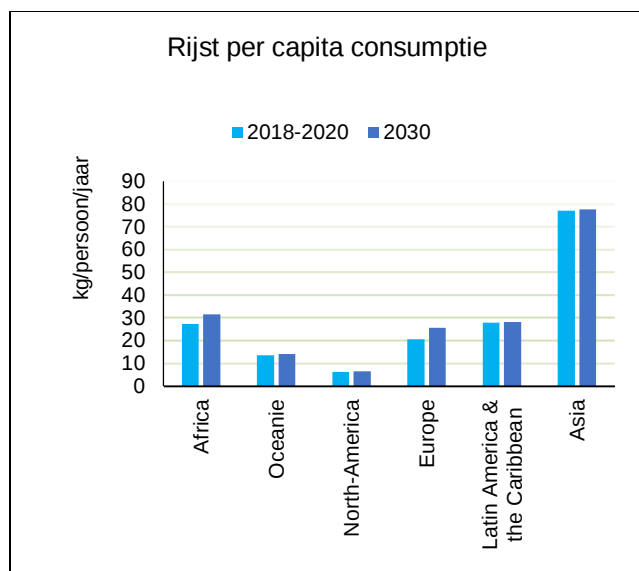
Grafiek A6.12.1

Grafieken A6.12.2 en A6.12.2 (Bron: ABS en LVV, Bewerking SPS)

Grafieken A6.12.3 (Bron: OECD/FAO 2021, Agricultural Outlook)

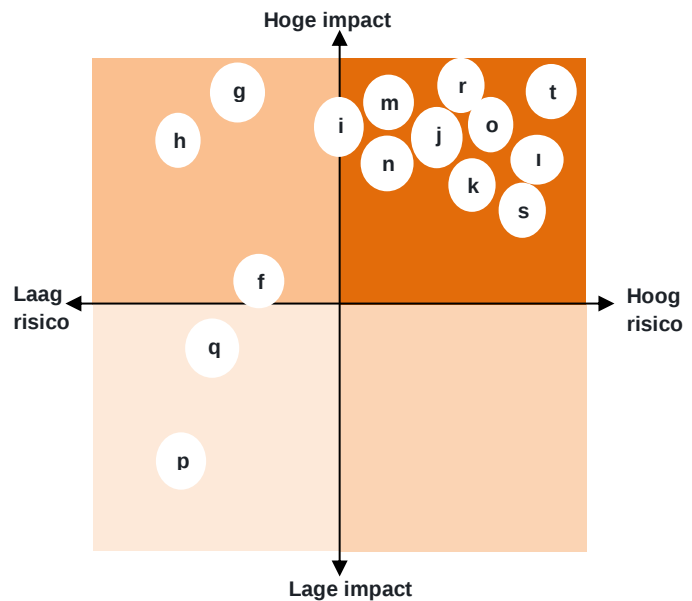

6.11.2 SWOT

a) Ervaring met rijstbouw b) Geschikt grond, water, zon c) Basisvoedselvoorziening d) Rijst is de belangrijkste landbouw exportproduct en 3^e deviezenverdiener van het land, na goud en olie e) Voornamelijk gemechaniseerd f) Ondanks dalende productie en andere obstakels is er continuïteit van productie	g) De sector is verdeeld. Onvoldoende communicatie en samenwerking met stakeholders, met als gevolg grote inefficiënties, lage productiviteit en hoge kosten h) Het institutioneel instrumentarium (ADRON, CELOS en AdeK) wordt onvoldoende ingezet voor onderzoek ten behoeve van de rijstsector i) Zwakke concurrentiepositie, hoge kosten, verminderde productie, zwakke organisatiegraad j) Kleine boeren zijn afhankelijk van opkopers/ verwerkers wat betreft de opkoop prijs van padie k) Vergrijzing in de sector l) Achterstallig onderhoud van droge en natte infrastructuur m) hoge importcomponent wat betreft productiemiddelen waaronder machines, werktuigen, onderdelen, chemicaliën, kunstmest n) Beperkte toegang regionale en internationale markten o) Slecht functionerende waterschappen p) Ontbreken van incentives q) Ontbreken van marktinformatiesysteem
r) Value-added producten: cereals, soepen, babyvoeding, snacks, crackers, cake, pasta etc. s) Toename internationale rijstprijs	t) Onvoorspelbare risico's als gevolg van klimaatsveranderingen, extreem weer, ziekten en plagen

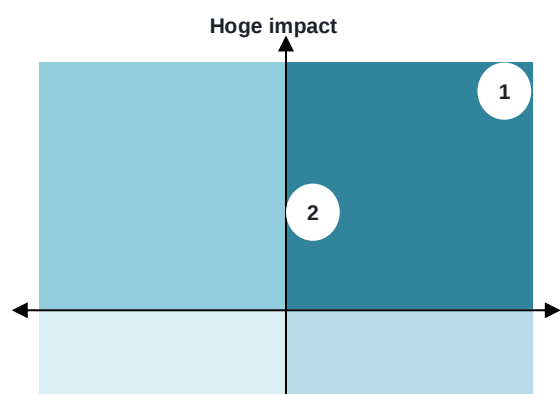
Kansen

Bedreigingen

Strategische Actiepunten

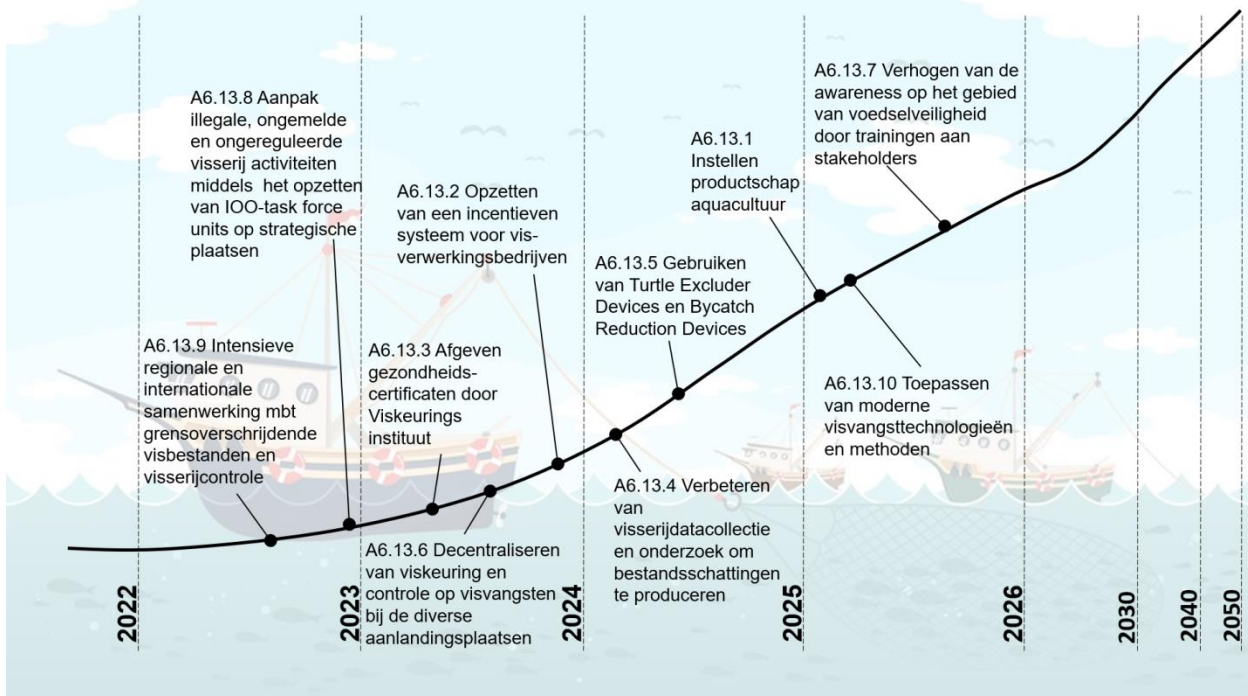
1. Opzetten van productschappen ten behoeve van de rijstsector. Concept wetgeving voor productschappen is rond. Deze dient ingediend, aangenomen en afgekondigd te worden (zie A6.2). Hierna kunnen diverse productschappen ingesteld worden, waaronder voor de rijstsector.
2. Onderzoeksoutput-afhankelijke subsidie invoeren voor ADRON, CELOS en ADEK om (onder meer) wetenschappelijk onderzoek ten behoeve van de rijstsector te verrichten, waaronder:
  - a. Onderzoek en productie zaaizaad van hoogwaardig kwaliteit
  - b. Onderzoek nieuwe rijstvariëten
  - c. Diversificatie bestaande rijstsoorten

Moeilijk
realiseerbaar

Makkelijk
realiseerbaar

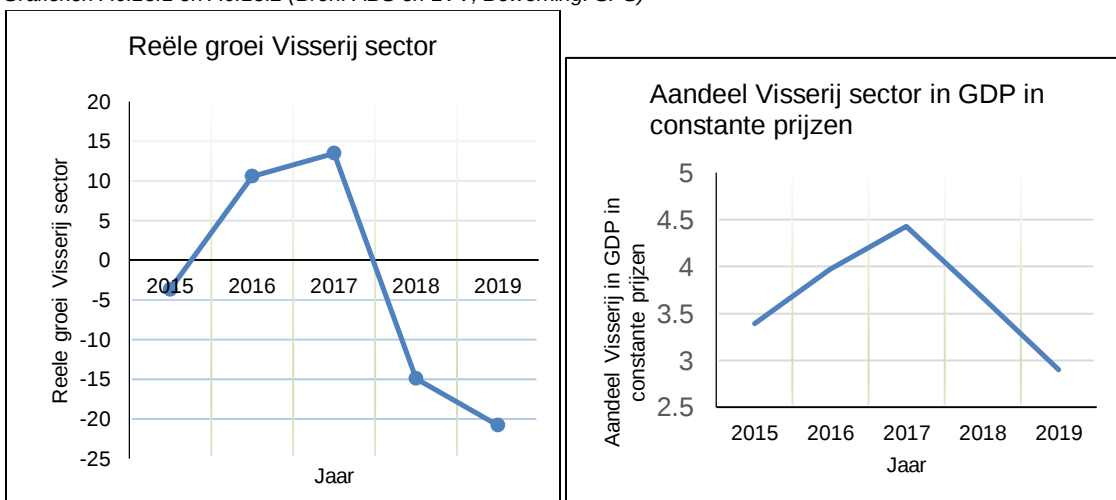
A6.13 Visserij

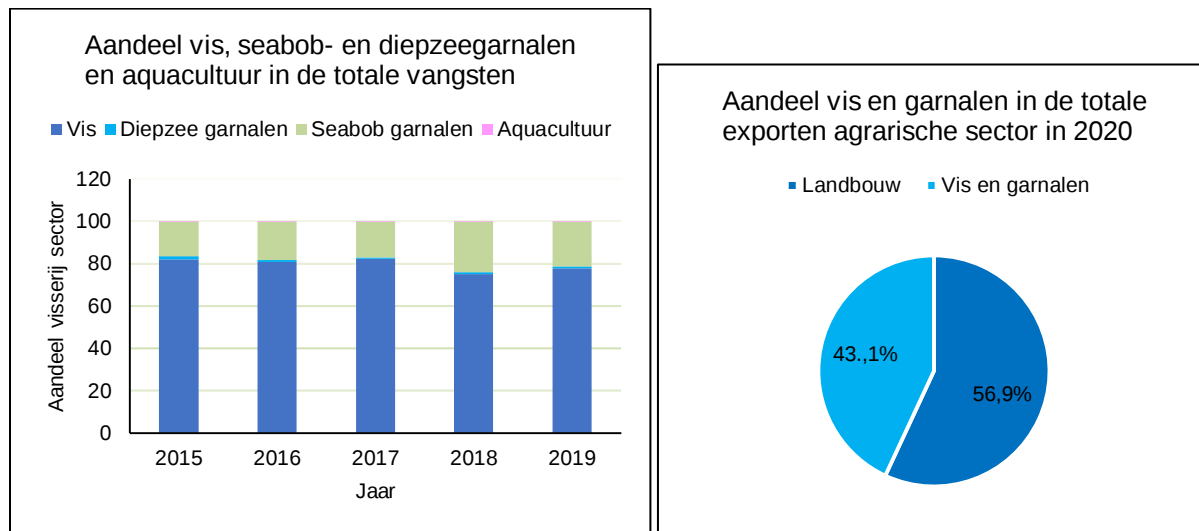

A6.13.1 Overzicht

Suriname heeft officieel vijftien visverwerkingsbedrijven die vis exporteren en drie bedrijven die garnalen exporteren. De totale productie van de visserijsector viel sterk terug in 2018 en 2019 (zie onder). De oorzaak van de forse daling zou kunnen worden toegeschreven aan overbevissing, onderrapportage of het aanlanden van vis uit de artisanale visserij buiten Suriname. Naar schatting vinden circa 7.000 personen emplooi in de sector.

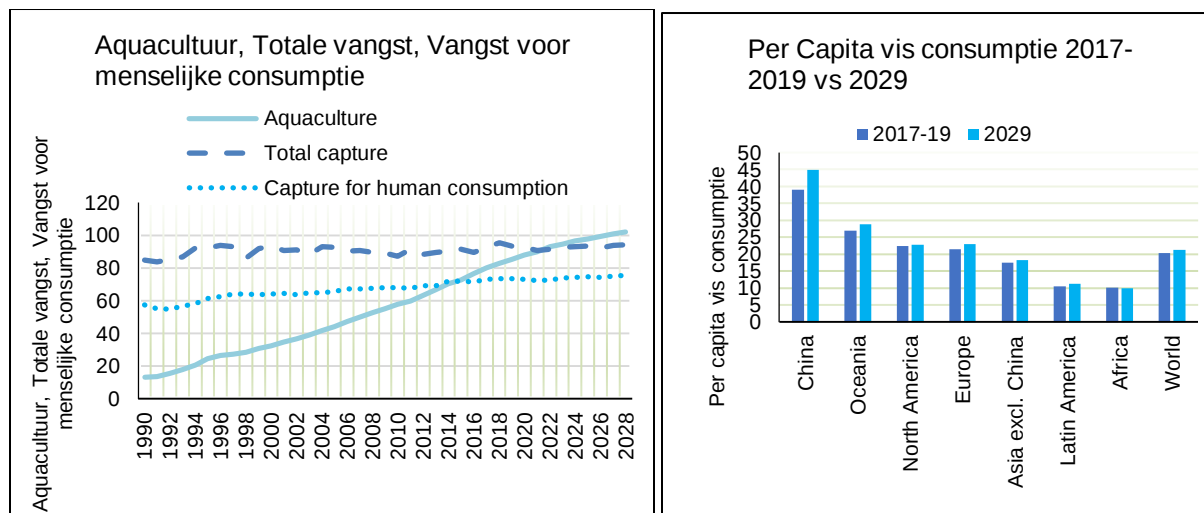
Grafieken A6.13.1 en A6.13.2 (Bron: ABS en LVV, Bewerking: SPS)

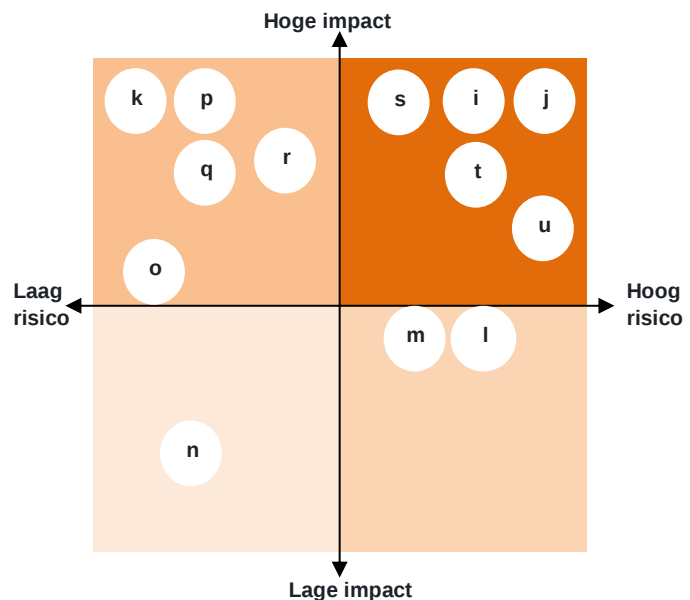
A6.13.2 Mondiale Ontwikkelingen

Figuur A6.13.5 geeft het verloop weer van de vangsten van aquacultuur en vis in de periode 1990-2019 en projecties 2020-2030. De vooruitzichten van de aquacultuursector zien er zeer gunstig uit. Prognoses geven aan dat de productie van aquacultuur in de komende jaren de visproductie zal overtreffen. Figuur A6.13.6 illustreert de consumptie van vis per hoofd van de bevolking wereldwijd in de periode 2017-2019 en prognose voor het jaar 2029. Uit de figuur blijkt dat **de vraag naar visproducten in de wereld blijft groeien**.

A6.13.3 SWOT

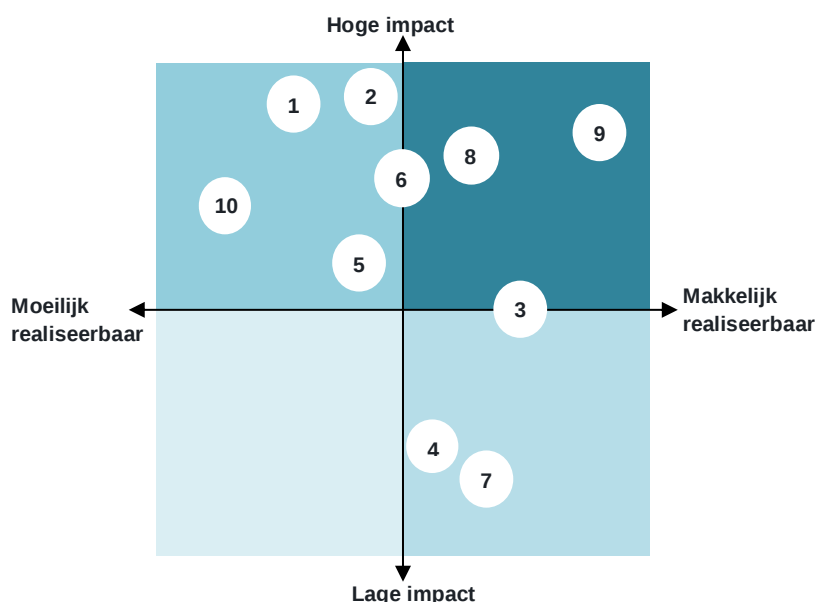
Sterkten	Zwakten
a) Vessel Monitoring Systeem verplicht voor vissers b) Visserij Management Plan (VMP) 2021-2025 geformuleerd c) Suriname voldoet aan alle door de EU export voorwaarden d) National Instituut voor Voedselveiligheid Suriname e) Viskeuringsinstituut operationeel f) Seabobgarnalen heeft in 2011 het keurmerk van de Marine Stewardship Council behaald en is gecertificeerd. g) Het Agrarisch Krediet Fonds is hernoemd naar Nationaal Ontwikkelingsfonds voor Agri-business (NOFA) h) Verplichtstelling TurtleExcluder Device en BycatchReduction Device bij garnaaltrawlvisserij	i) Geen adequate bescherming van de visgronden tegen illegale vissers j) Onvoldoende samenwerking tussen de autoriteiten die verantwoordelijk zijn voor de controle op de naleving van wettelijke regels. k) Weinig waardedoevoeging bij de verwerking. l) Adequate kennis-, data en informatie systemen ontbreken om beleid te formuleren. m) Verouderde visserijwetgeving en aquacultuurwet. n) Grote afhankelijkheid van buitenlandse vissers bij de diepzee en kustvisserij
p) Grote vraag naar value-added visserij producten op de lokale en internationale markt q) Aquacultuur heeft een enorme exportpotentie. r) FAO bereid technische ondersteuning te bieden	s) Illegale, Ongemelde en Ongereguleerde visserijactiviteiten t) Huidige bewaking door de marine is niet adequaat. u) Met kwik gecontamineerde zoetwatervis veroorzaakt door kwikgebruik in de goudwinning
Kansen	Bedreigingen

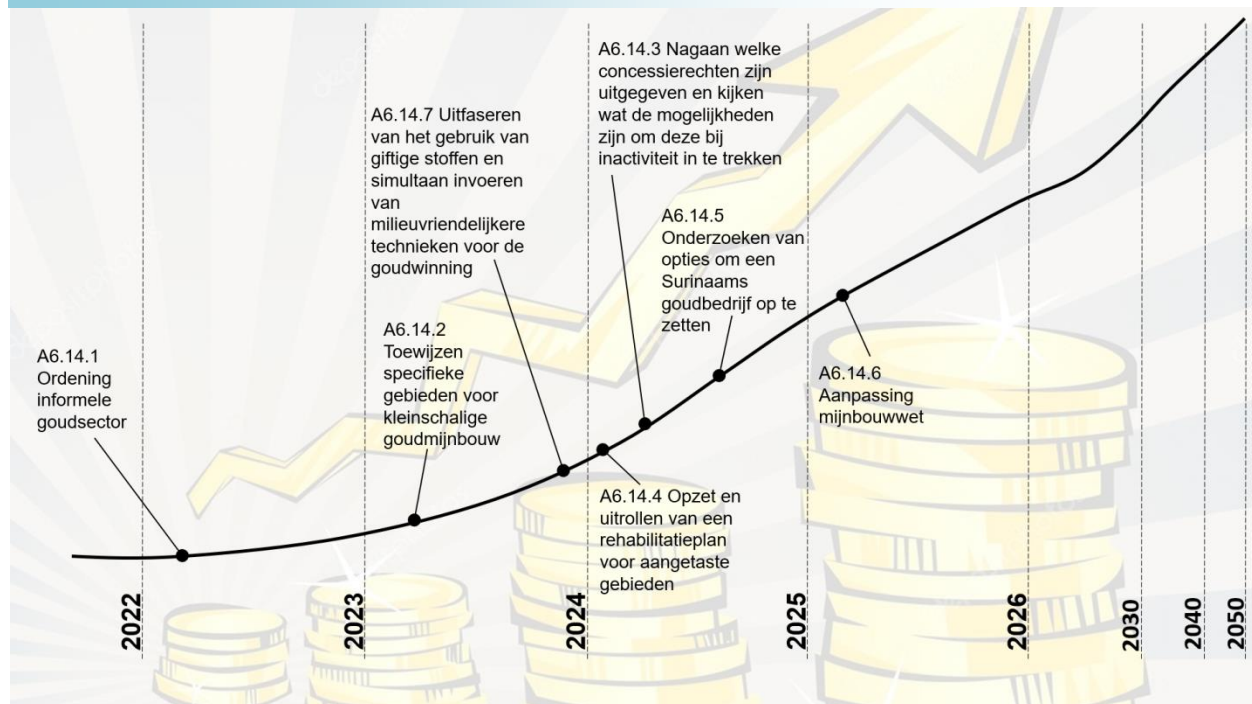
Strategische Actiepunten

(Actiepunten met betrekking tot de monitoring van illegaliteit in de sector is opgenomen in A6.5).

1. Opzet business cluster / productschap voor aquacultuur.
2. Opzetten van een incentieven systeem voor verwerkingsbedrijven (bijv producenten van diepvries producten).
3. Afgifte gezondheidscertificaten door Viskeurings instituut.
4. Het verbeteren van visserijdatacollectie en onderzoek om bestandsschattingen te produceren.
5. Het verminderen van de effecten op het marine ecosysteem van de visserijsector door het gebruik van Turtle Excluder Devices (TED) en Bycatch Reduction Devices (BRD).
6. Decentraliseren van viskeuring en controle op visvangsten bij de diverse aanlandingsplaatsen.
7. Het verhogen van de awareness op het gebied van voedselveiligheid door middel van trainingen aan stakeholders.
8. Aanpak illegale, ongemelde en ongereguleerde visserij activiteiten middels het opzetten van IOO-task force units op strategische plaatsen.
9. Intensieve regionale en internationale samenwerking met betrekking tot grensoverschrijdende visbestanden en visserijcontrole.
10. Toepassen van moderne visvangsttechnologieën en methoden, en MSC standaarden.

A6.14 Goud

A6.14.1 Overzicht

In het navolgende volgen enkele kerngegevens met betrekking tot de goudsector in Suriname:

- Bijdrage aan BBP (bruto binnenlands product) is 21,5%
- Bijdrage aan de staatskas in 2020 is 125 miljoen USD
- Aantal werkzame mensen binnen de (formeel) goudsector in 2020 bedroeg 2829
- De gemiddelde goudproductie van de grootmijnbouw was in 2020 ongeveer 24.000 kg en van de klein- en middenstands mijnbouwbedrijven ongeveer 15.000 kg

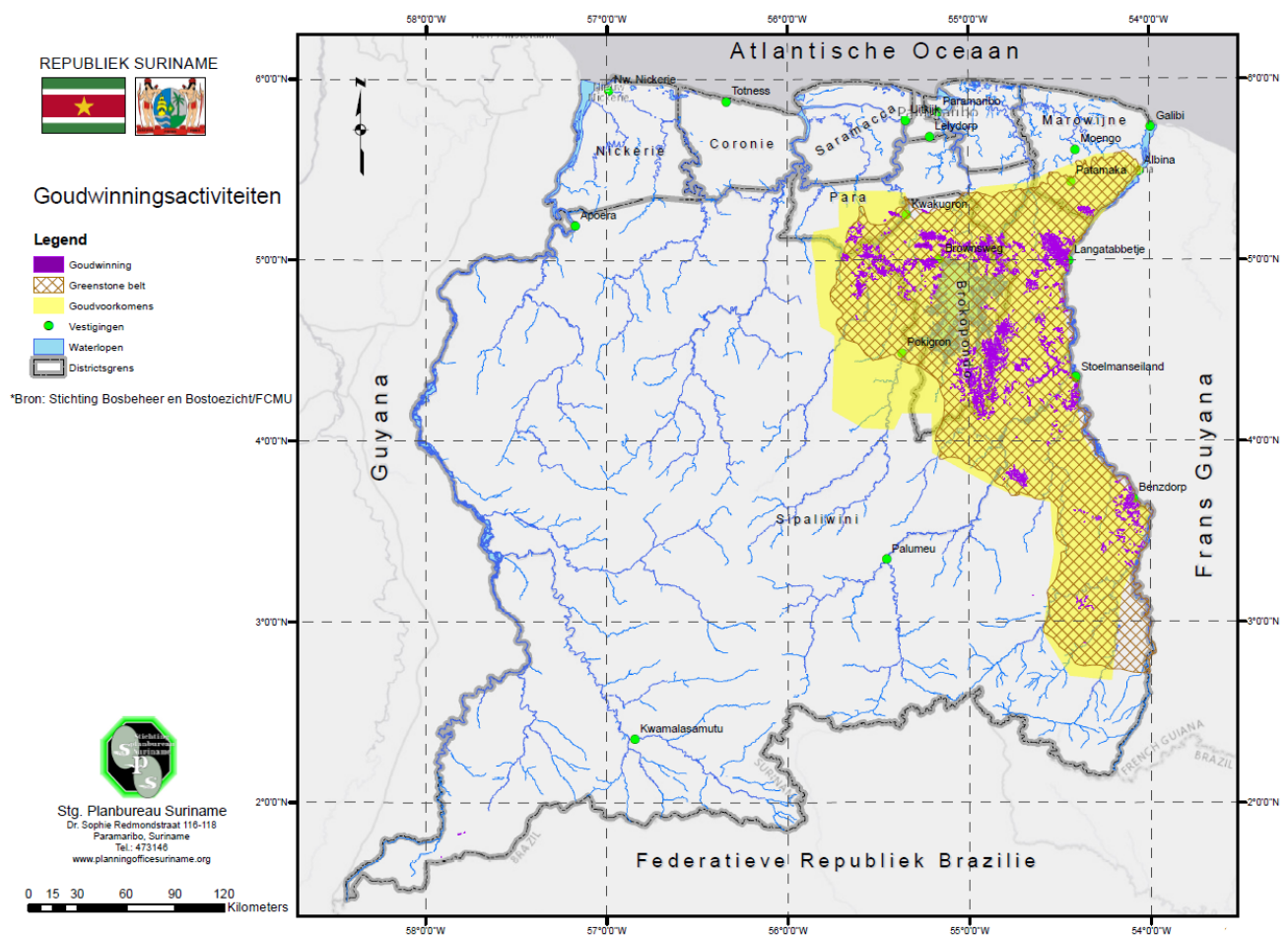
In A6.8 is gesproken over ontbossing; deel van de oorzaak van ontbossing is te vinden in de mijnbouw, in het bijzonder de artisanale goudmijnbouw. Daarnaast neemt de kwaliteit van het bos af: er is ernstige schade door ontbossing, graven, afval en giftige chemische stoffen. De mijnen worden na afloop niet dicht gegooid en herbeplant. . De grote spreiding van deze vorm van goudwinning zorgt voor:

- Bosdegradatie waardoor de biodiversiteit van ecosystemen achteruitgaat
- Ernstige (kwik)vervuiling die het land en het aquatisch leven in de rivieren en kreekten vergiftigt.
- Vertroebeling van het water met (gezondheids)effecten op het aquatische leefsysteem en op die mensen die op dat water zijn aangewezen

- Verstoring van het natuurlijk systeem van waterbeheer, onder andere door het afdammen van kreekjes waardoor overstromingen optreden
- Aanleg van infrastructuur naar het achterland waardoor deze toegankelijker wordt gemaakt voor de plaatselijke bewoners maar ook zorgt voor verdere uitbreiding van andere illegale activiteiten zoals houtkap en jacht op bedreigde diersoorten

De kaart in figuur A6.14.1 geeft een beeld van de klein- en middenstand goudmijnbouwbedrijven in Suriname.

Figuur A6.14.1: Goudwinning locaties

Figuur A6.14.2: Luchtfoto boven het Brownsberg Natuurpark genomen in 2012 (Bron: WWF Guianas)

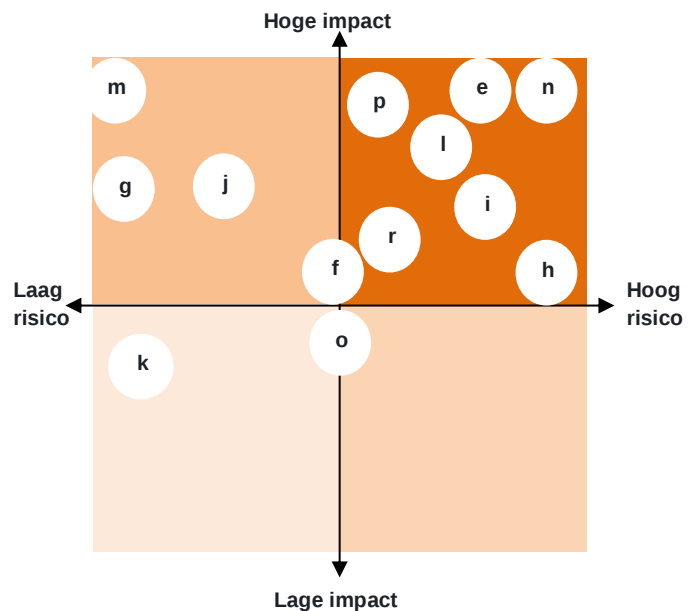
Verschillende instanties voorspellen dat de goudprijs op termijn (aanzienlijk) zal stijgen. Dit maakt de goudexploitatie lucratiever, maar het gevaar zit er dan dik in dat de ongestructureerde kleinschalige goudmijnbouw zal versnellen met desastreuzere gevolgen voor het reeds ernstig aangetaste milieu.

Tabel A6.14.1: Prognoses voor de internationale goudprijs (Bron: J. Clark)

Nr.		Jaar 2021 (in USD \$)	Lang termijn
01	AG Thorson, CMT	2.300,00	
02	Bank of America	2.063,00	
03	Bloomberg Intelligence		4.500,00
04	Capital Economics	1.900,00	
05	CIBC	2.300,00	
06	Citigroup	2.100,00	
07	Commerzbank	2.300,00	
08	CPM Group/Jeff Christian	1.922,00 Agv.	Significant hoger dan \$2.000,00
09	Credit Suisse	2.200,00	
10	Edelweiss		\$2.600,00-\$2.800,00 in a few years
11	Frank Holmes/ US Global		\$4.000,00 in 2023
12	Goldman Sachs/Jeff Currie	2.300,00	
13	iGoldAdvisor		Significant stijnggedurende 2023
14	Kitco News Survey/ Average	2.300,00	
15	Kimble Charting Solutions		\$3.000,00
16	Lyn Alden Advisor		Goudprijs kan ver boven hoge uitkomsten van vele modellen komen
17	Mark Mead Baillie/FX Empire	2.401,00	
18	Metals Focus	2.100,00 or higher	
19	Peter Krauth	2.300,00	
20	Ross Norman/Metals Daily	2.275,00	
21	PM Analyst Lawrence Williams	2.225,00	

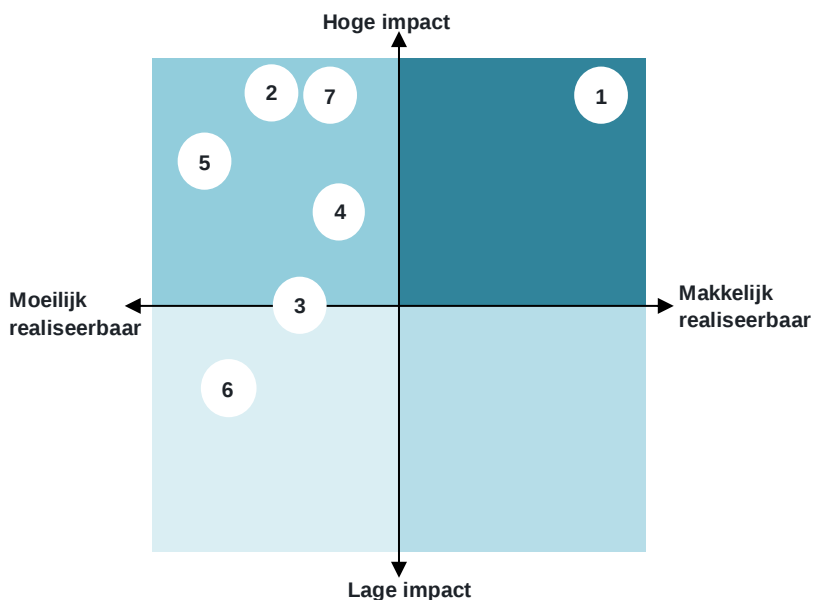
A6.14.2 SWOT

Sterkten	Zwakten
a) Grote goudvoorraden in Suriname b) Vraag naar goud is echter de prijzen fluctueren c) Hoge lonen en stabiel arbeidsaanbod .(maar lage arbeidsgraad) d) Suriname is voornemens te participeren in het internationaal Extractive Industries TransparencyInitiative (EITI)	e) Mijnbouw heeft diepgaande effecten op het milieu zoals: • Grootschalige ontbossing • Kwikvervuiling (kleinschalige mijnbouw) •de schadelijke stoffen die gebruikt worden of vrijkomen f) Over rehabilitatie van het milieu is er weinig of geen communicatie met de multinationale ondernemingen g) Weinig gebruik van de "toelevering /local content" activiteiten van de industriële goudsector h) Hoge gezondheids- en veiligheidsrisico's voor de werkers i) De productie vindt plaats in afgelegen gebieden wat controle op naleving bemoeilijkt
j) Lokale productie van inputs gebruikt inde goudsector k) Ratificatie van het Minamata verdrag door Suriname, wat momentum creëert voor het uitbannen van het gebruik van kwik	l) Fluctuaties in de wereldmarktprijs m) Een milieuramp ingeval van grote lekkage van de cyanideopslag plaatsvindt n) Verdere accumulatie van kwik in het milieu als de productiemethoden van de kleinschalige goudwinning niet gemoderniseerd kan worden, zoals kwikvergiftiging van mens en dier o) Voortgaande en intensivering van de conflicten tussen de kleine en de grootschalige goudwinning
Kansen	Bedreigingen

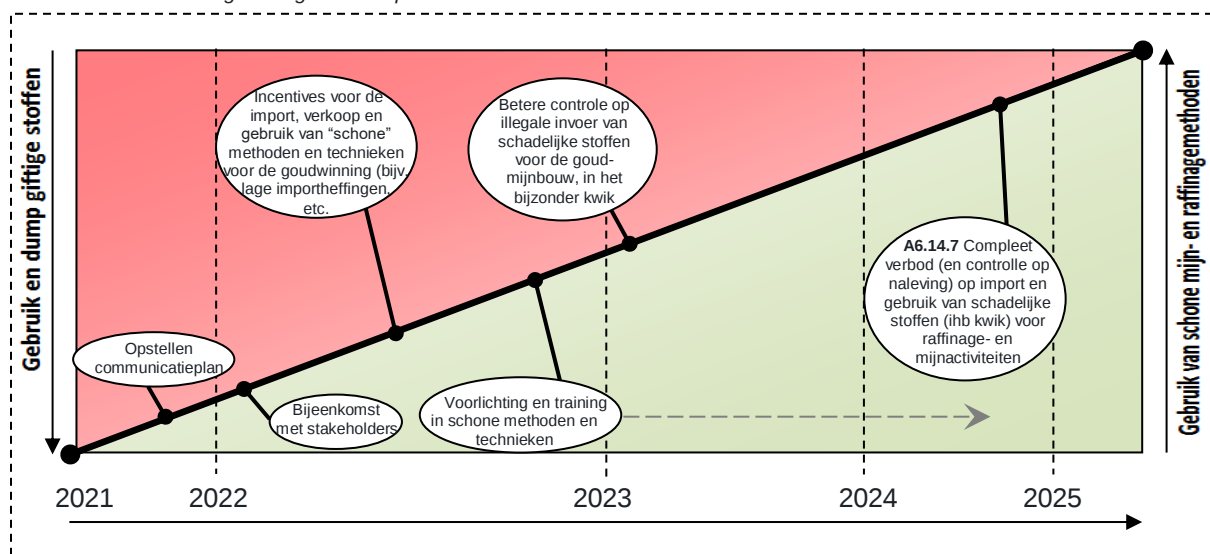

Strategische Actiepunten

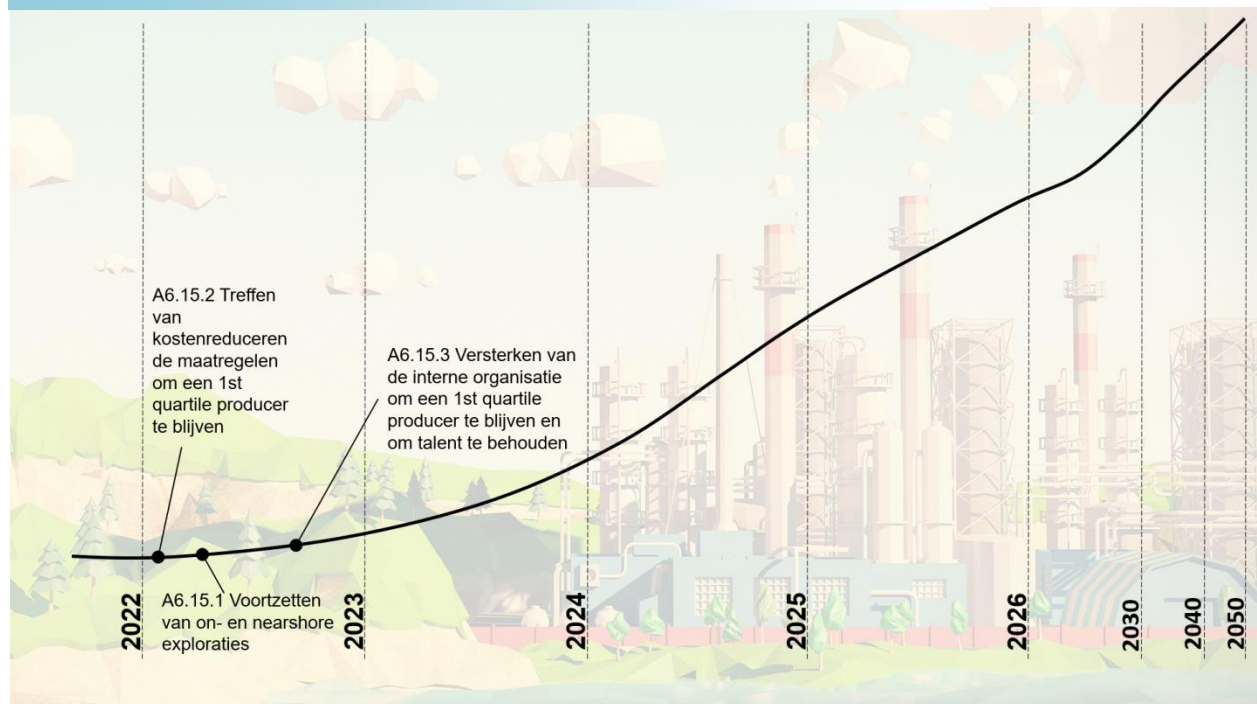
1. De informele goud sector moet (weer) geordend worden. De mensen aldaar zijn ondernemers, dus het eerste wat gedaan moet worden is het aantal en de activiteiten in kaart brengen.
2. Specifieke gebieden moeten aangewezen worden voor de kleinschalige mijnbouw, om zodoende verdere schade aan milieu en gezondheid te beperken.
3. Nagaan welke rechten zijn uitgegeven en kijken wat de mogelijkheden zijn om in te trekken, in het bijzonder bij inactiviteit.
4. Het opzetten van een rehabilitatie plan voor die gebieden die reeds aangetast zijn, waarvan de uitvoering kan geschieden middels internationaal beschikbare fondsen.
5. Het proces van goudwinning en –raffinage is relatief simpel, in het bijzonder vergeleken met bauxiet/aluinaarde en olie. Bovendien is goud direct verhandelbaar. Er moeten derhalve serieuze opties bekeken te worden om een Surinaams goudbedrijf op te zetten (conform de ervaring met Staatsolie), of tenminste een aanzienlijk aandeel inkoopt bij de buitenlandse maatschappijen die momenteel exploratie activiteiten uitvoeren. In het geval van een parastatale onderneming, kunnen pensioenfondsen, en lokale individuen in staat gesteld worden om aandelen te kopen; voor de investering kan gerekend worden op de vuistregel (in Azië) van US3000 per troyounce productie op jaarbasis.
6. De mijnbouwwet dateert uit 1984 en dient aangepast / vernieuwd te worden. Een nieuwe wet moet duidelijkere regels stellen voor rehabilitatie, de informele goudsector, en het uitgifte beleid.
7. Implementatie van goudwinning zonder gebruik van giftige stoffen (de kennis is reeds in Suriname), met in het bijzonder een uitfasering van het gebruik van kwik.

Box A6.14.1: Uitwerking strategisch actiepunt A6.14.7

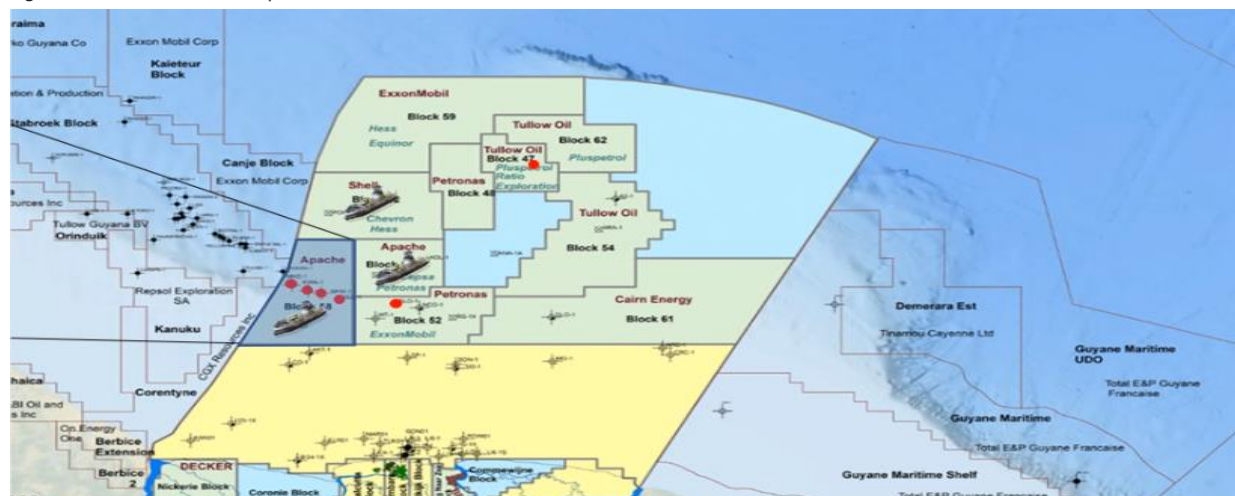
A6.15 Onshore Olie

A6.15.1 Inleiding

Door de jaren heen is Staatsolie Maatschappij N.V. blijven groeien en heeft heden ten dage een dagproductie van 16.500 barrels ruwe aardolie. Met dit resultaat en de diverse aandelen in Gow2 elektriciteit, Bunker C en goud heeft Staatsolie ongeveer \$148 miljoen aan de staatskas bijgedragen in 2020. Hierdoor droeg de sector 9,2% bij aan het BBP. Met recente offshore olie en gas vondsten, is een dagproductie van 650.000 barrels ruwe olie voorspeld door Rystad Energy. Staatsolie en de Surinaamse overheid willen zoveel mogelijk profijt uit de on- en offshore oliesector halen.

Figuur A6.15.1: Offshore exploratie locaties

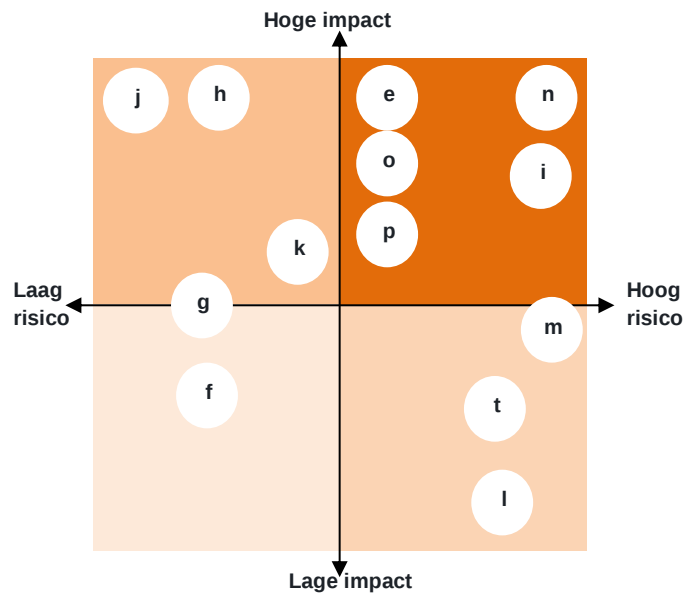
De overheid kan verder heel weinig investeringen plegen binnen de oliesector, omdat er een aanzienlijk gebrek is aan kapitaal. Hierdoor moeten er buitenlandse maatschappijen worden aangetrokken om bepaalde werkzaamheden te verrichten. Tot zover zijn de financieringsmodellen van de offshore operaties nog in de studie fase. De belangrijkste aandachtspunten voor de offshore olie- en gas industrie zijn reeds eerder aan de orde gekomen in A6.1.

A6.15.2 Ontwikkelingen in de oliesector

De ontwikkelingen in 2021 binnen de sector geven aan dat de prijs voor een vat olie de hoogste notering van ongeveer \$75 per vat kreeg, het hoogste in de afgelopen 2 jaar. Voor de langere termijn zijn er duidelijke trends waar te nemen waar Staatsolie en Suriname van kunnen profiteren. De eerste duidelijke trend is dat de financiële wereld (banken, institutionele beleggers, etc.) hun portfolio willen vergroenen en dus minder geld willen beleggen in fossiele brandstoffen. Dit heeft twee gevolgen: er wordt meer geïnvesteerd in groene technologie voor de electriciteits- en transportsectoren, en het wordt duurder voor olie- en gasbedrijven om aan goedkoop kapitaal te komen. De tweede trend is klimaatverandering, die steeds meer ingrijpendere effecten heeft wat de vraag naar groene technologie vergroot. Echter, het is verwachtbaar dat de implementatie van groene technologie (ondanks recente successen) in de komende 10-20 jaar de groeiende wereldwijde absolute vraag naar energie (in het bijzonder de groeiende middenklasse in China en India) niet kan bijhouden. Dit spanningsveld resulteert in een verwachte stijging van de internationale olieprijs, die op een relatief hoog niveau verwacht worden te blijven. Voor Suriname is dit een voordeel gekeken naar de op handen zijnde exploitatie eind 2025 van de offshore olievoorkomens; het land kan relatief meer verdienen uit de sector.

A6.15.3 SWOT

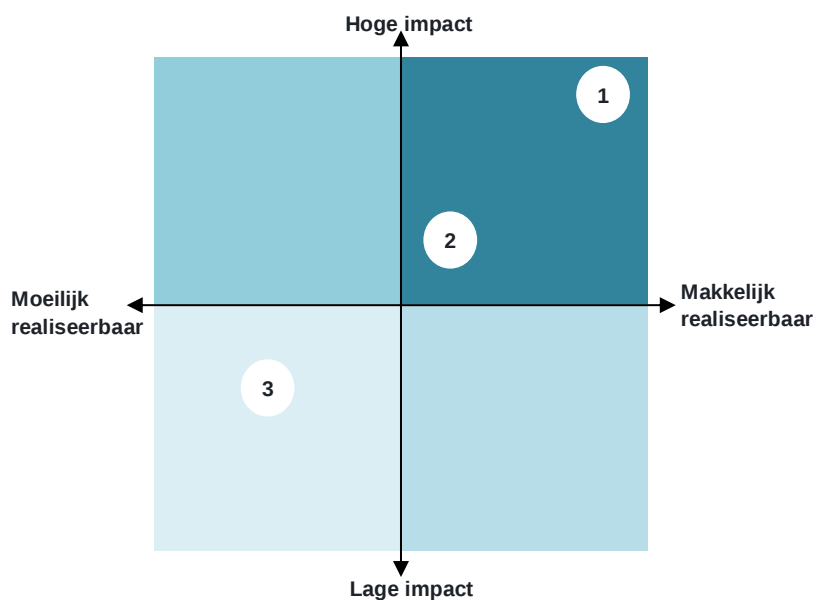
Sterkten	Zwakten
a) Internationaal heel veel ogen gericht op Suriname b) Grote olievoorraden on- en offshore c) Staatsolie Hydrocarbon Institute (SHI) d) Goede kwaliteit olie onshore (sweetoil)	e) Kapitaal tekorten, waardoor er beperkt kan worden geïnvesteerd. f) Tekort aan specialistisch kader g) Het curriculum van de lagere en middelbare technische opleidingen is nog steeds niet afgestemd op de behoefte van de sector h) Alternatieve energiebronnen zijn onvoldoende bestudeerd en geprojecteerd.
i) Het vinden van meer commercieel winbare olie onshore j) Prijsprojecties van olie hebben voor de komende jaren een stijgende trend. k) Productie van andere producten in de downstream van olie en gas	l) Schone (groene) energie m) Internationale beperkingen op CO₂ uitstoot n) Politieke bemoeienis in bedrijfseconomische aangelegenheden o) Opraken van huidige onshore voorraden p) Verliezen van de 1st quartile cost positie
Kansen	Bedreigingen

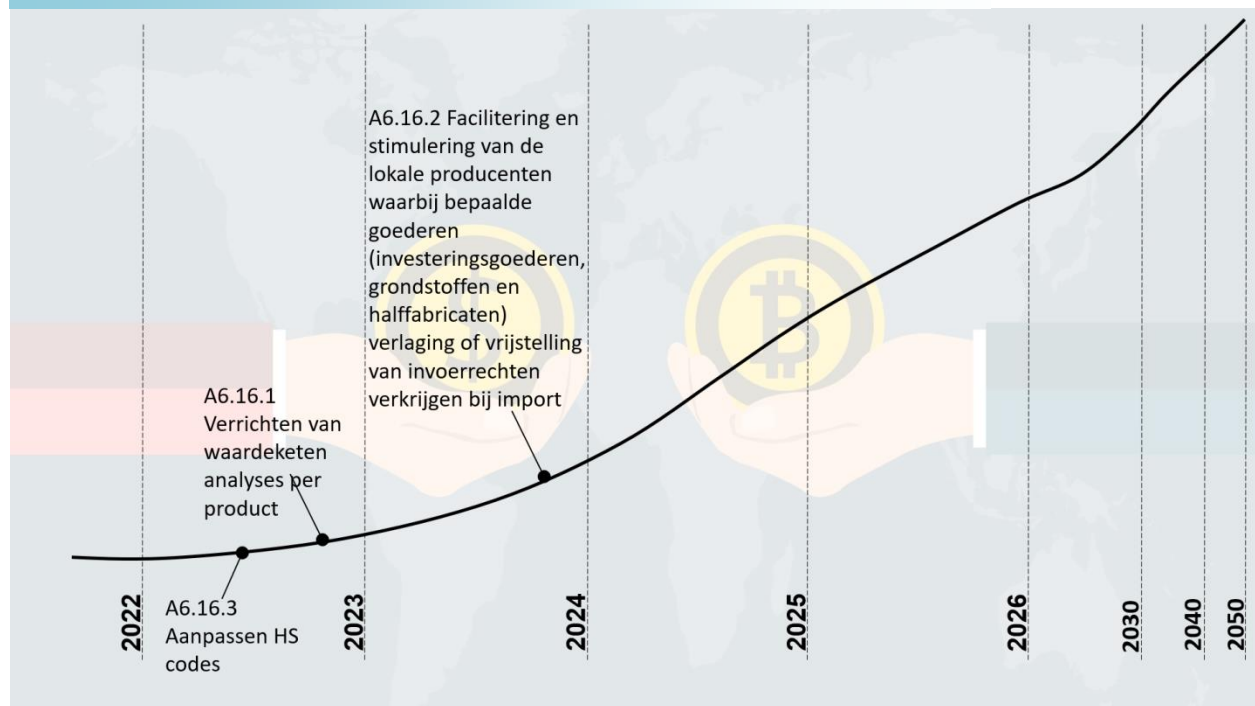
Strategische Actiepunten

(Strategische actiepunten met betrekking tot electriciteitsproductie komen naar voren in A6.19)

1. Voortzetten van on- en nearshore exploraties, al dan niet in joint ventures.
2. Kostenreducerende maatregelen treffen om een 1st quartile producer te blijven.
3. Versterken van de interne organisatie om een 1st quartile producer te blijven en om talent te behouden met de verwachte stijging in de vraag naar werkers in de olie- en gas industrie.

A6.16 Handel

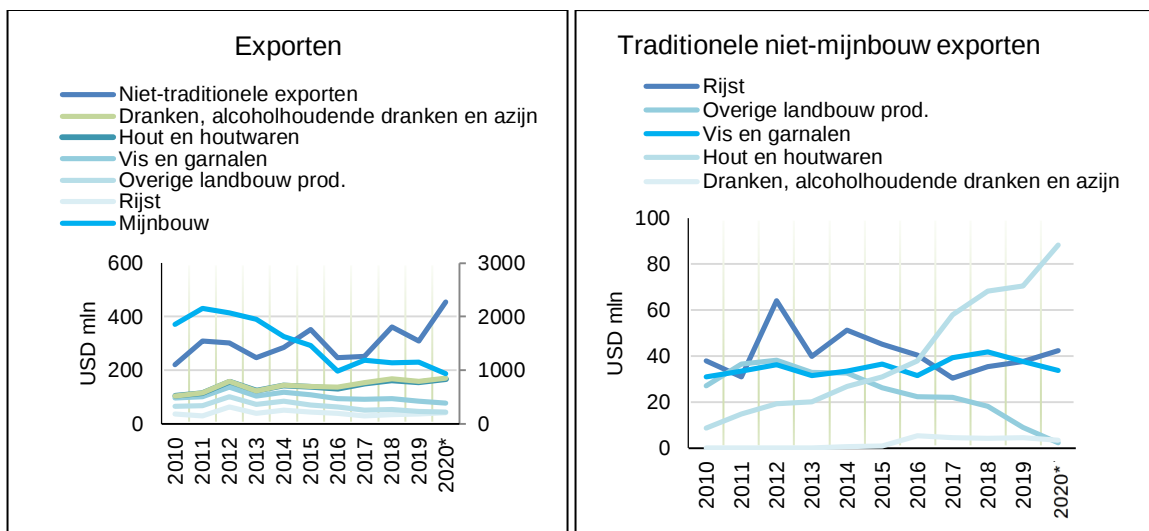

A6.16.1 Overzicht

Er moet een focus komen op de exportbevordering van eindproducten/producten met hoge toegevoegde waarde, waarbij de export verder gediversificeerd wordt, imports substitutie en vergroting van exportbestemmingslanden kan worden bewerkstelligd. Echter, zoals waar te nemen is in onderstaande grafieken, heeft Suriname een eenzijdige exportbasis, waarbij de afhankelijkheid van de mijnbouwexporten heel hoog is. De mijnbouwsector¹⁴ neemt gemiddeld circa 82 procent van de exportopbrengsten in de periode 2010- 2020 voor haar rekening. Daarnaast, bestaat de export grotendeels uit producten die een minimale bewerking ondergaan.

¹⁴ De mijnbouwexporten zoals aangegeven in de figuur bestaan uit de producten aluinaarde, niet-monetair goud, ruwe olie, steenslag en cement. De laatste verschepping van aluinaarde heeft in het eerste kwartaal van 2016 plaats gehad.

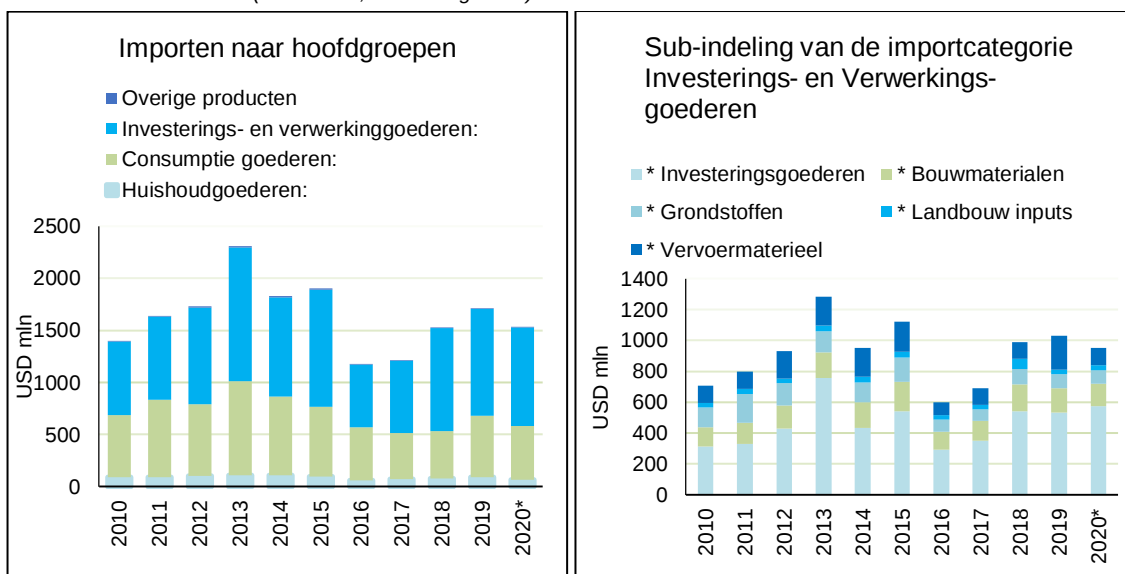
Grafieken A6.16.1 en A6.16.2 (Bron: ABS, Bewerking: SPS)

Noot:* voorlopige cijfers

In onderstaande staande grafieken zijn de importen van Suriname naar hoofdgroepen verwerkt. Het aandeel van investerings- en verwerkingsgoederen plus consumptiegoederen bedraagt gemiddeld 94 procent van het totaal aan importwaarden van Suriname in de periode 2010 - 2020.

Grafieken A6.16.3 en A6.16.4 (Bron: ABS, Bewerking: SPS)

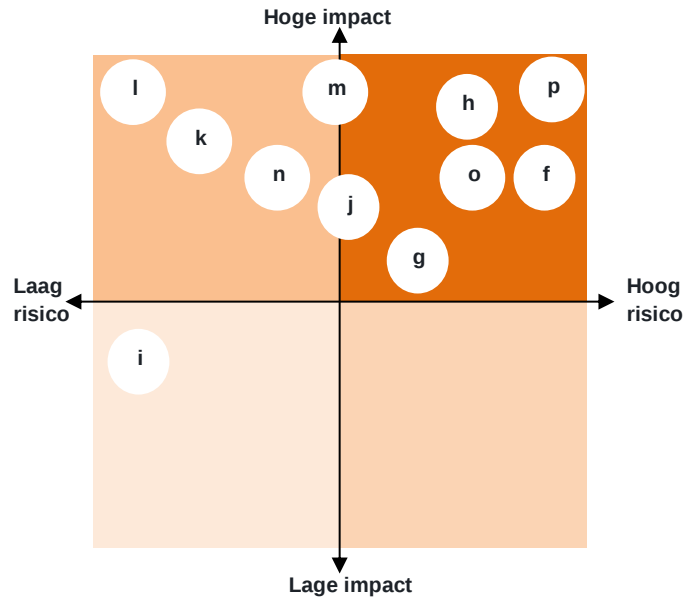

Noot:* voorlopige cijfers

De kleine schaal van de economie maakt het al heel snel onrendabel op bepaalde goederen lokaal te produceren en exporteren; continue waardetoevoeging is dus een noodzaak om 1) minder concurrentie te hebben en 2) vanwege hogere marges de ruimte te hebben om de relatief hoge transporttarieven naar het buitenland aan te kunnen. Suriname moet het dus voornamelijk hebben voor de op de export afgestemde productie. Echter, in de periode 2010-2020 is de handelsbalans met de CARICOM consequent negatief. Ongeveer 17 procent gemiddeld van de internationale handel (import plus export) van Suriname in de periode 2010-2020, bestaat uit intra-CARICOM handel. Het exportaandeel dat naar de CARICOM gaat vergeleken met het totaal aan exporten is gemiddeld ongeveer 13 procent. Het CARICOM-aandeel in de import ten opzichte van het totaal is gemiddeld 22 procent in de verslagperiode. Ondanks de huidige samenwerkingsvorm, Caricom Single Market and Economy (CSM&E), is toegang krijgen tot de markten van de lidlanden niet vanzelfsprekend. Suinaamse exporteurs krijgen in de initiële fase van de export te maken met niet-tarifaire belemmeringen, die worden opgeworpen door officiële instanties om toegang tot de markt te bemoeilijken. In Frans-Guyana gelden Europese standaarden en regelingen voor de import, aangezien het land een deelgebied is van Frankrijk. De export van onder andere agrarische producten is onderhevig aan strenge voorwaarden. Tevens zijn er, met name in Brazilië, extra belastingen op de binnenlandse markt, waardoor de groot- en detailhandelsprijs van de Suinaamse producten inboet aan competitiviteit.

A6.16.2 SWOT

Sterkten	Zwakten
a) Handelsovereenkomsten t.b.v. markttoegang b) Grondstoffen (goud, hout, olie, gas, steenslag) c) Vreedzameco-existentie d) HFLD status e) Culturele diversiteit	f) Eenzijdige exportbasis g) Slechtontwikkelde productieketens h) Geen attractief innovatieklimaat i) Weinig industrialisatie j) Weinig fysieke infrastructuurlevoorzieningen
k) Nabijheid van grenslanden l) ICT/innovatie m) Offshore olie- en gasindustrie n) Caricommarkt	o) Milieuschade aan productiegebieden door menselijk handelen p) Klimaatverandering/zeespiegelstijging
Kansen	Bedreigingen

Strategische Actiepunten

(Actiepunten ten aanzien van het ondernemersklimaat zijn opgenomen in A6.1)

1. Verrichten van waardeketen analyses per (hoogwaardig) product (agrarische producten – zoals honing, West-Indische kers, hennep, sier- en bloementeel, hooglandrijst –, medicinale planten, het toerisme product, fabricage, houtproducten, etc.) om inzicht te krijgen in:
  - specifieke knelpunten
  - het netwerk van actoren (input aanbieders, distributeurs, transporteurs etc.)
  - potentieel om waarde toe te voegen
  - productie infrastructuur, -processen, -methoden en –technieken
  - kwaliteit, effectiviteit en betaalbaarheid van de inputvoorziening, waaronder grond- en hulpstoffen, arbeid, Investerings- en uitbreidingskapitaal, fysieke en economische infrastructuur (transport en opslag, communicatie, energieopwekking en –aanbod)
  - vraagcondities, waaronder verpakking, kwaliteits-, veiligheids-, en milieustandaarden, levertijd, continuïteit, en certificering

Het resultaat van het onderzoek naar de zwakten waarmee deze ondernemers geconfronteerd worden is bepalend voor het ondersteuningsbeleid en de faciliteiten die zullen worden opgezet en tegelijkertijd wordt gewerkt aan de randvoorwaarden (waardeketen en toeleveringsketen).

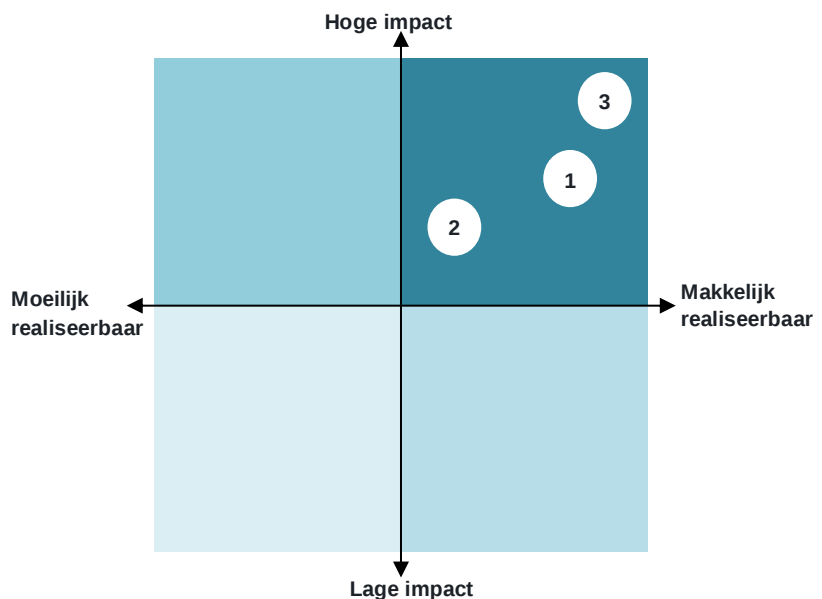
2. Facilitering en stimulering van de lokale producenten, waarbij bepaalde goederen (investeringsgoederen, grondstoffen en halffabricaten) verlaging of vrijstelling van invoerrechten verkrijgen bij import, tarieven voor goederen die concurreren met lokale productie juist omhoog

gaan (indien mogelijk), en standaarden worden gesteld voor de import van bepaalde goederen (bijvoorbeeld chemicalië). De huidige niet-mijnbouw exportsectoren, waaronder fabricage, proces, diensten (toerisme, ICT), en agro-industrie sectoren kunnen hiermee ondersteund worden.

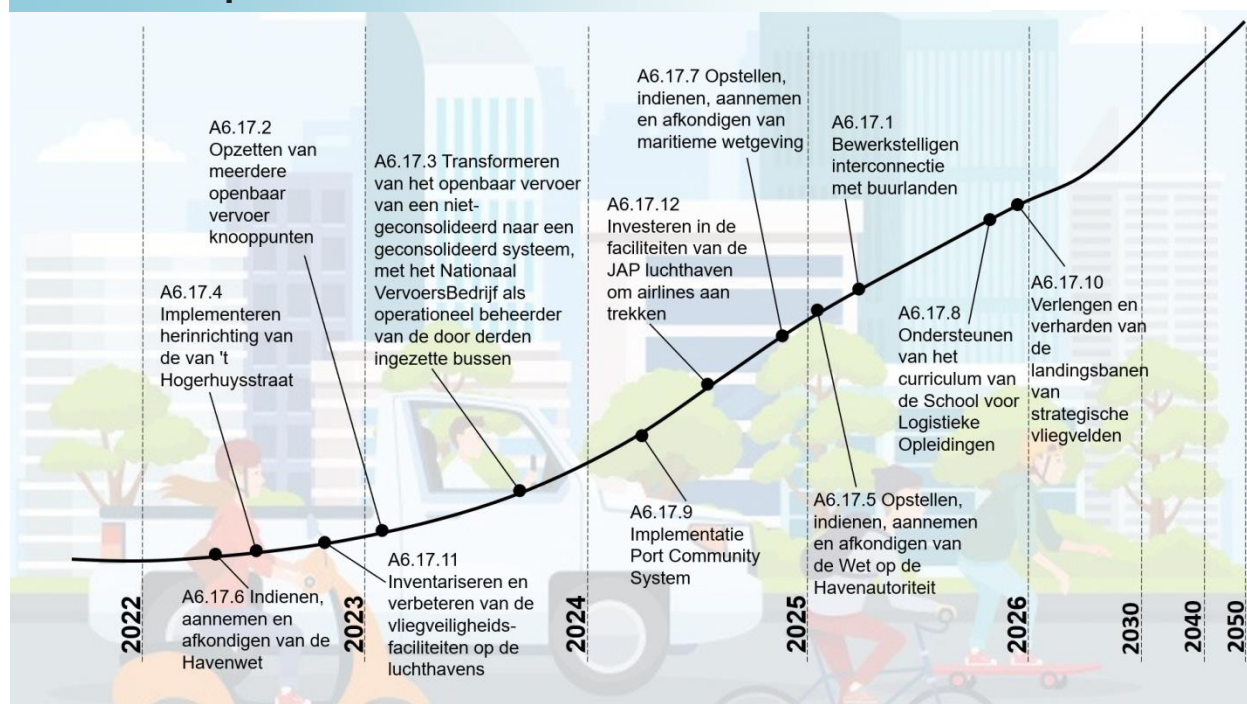
Hierbij moeten een aantal zaken overwogen worden:

- Ondersteuningsbehoefte ondernemingen die opereren in de sector analyseren (grondstoffen, hulpstoffen, verpakkingsmateriaal, chemicalien, machinerieën), en de tariefaanpassing bepalen in samenspraak met belanghebbenden;
- Bijdragen aan de normen gesteld in dit Ontwikkelingsplan, zoals bijvoorbeeld heffing verlaging op de import van zonnepanelen, zonneboilers, urban windmolens, isolatiemateriaal, ICT producten, medische apparatuur, etc.;
- Analyse netto deviezenverdiensten van het product;
- Identificatie importen ten behoeve van productie;
- Kostenberekening bij verlaging invoerrechten (verbetering concurrentiepositie vanwege lage kostprijs);
- Effect van verlaging op het inkomen van de overheid;
- Gevolgen van tariefsverlaging bekijken (bilaterale en multilaterale handelsverdragen);
- Huidige wet en regelgeving inzake tariefaanpassing nakijken (grondstoffenbesluit);
- Nagaan tegenstrijdigheid met andere sectoren;
- Controle op oneigenlijk gebruik speciale voorzieningen door bedrijven;
- Controle op effectiviteit van de voorziening;

3. Verruiming van HS codes van 8 naar 10 digits voor transparantie van de goederenstroom

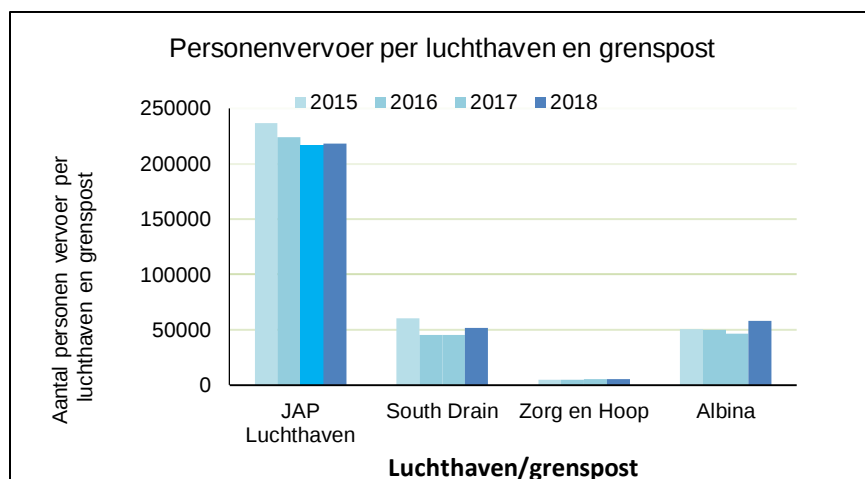
A6.17 Transport

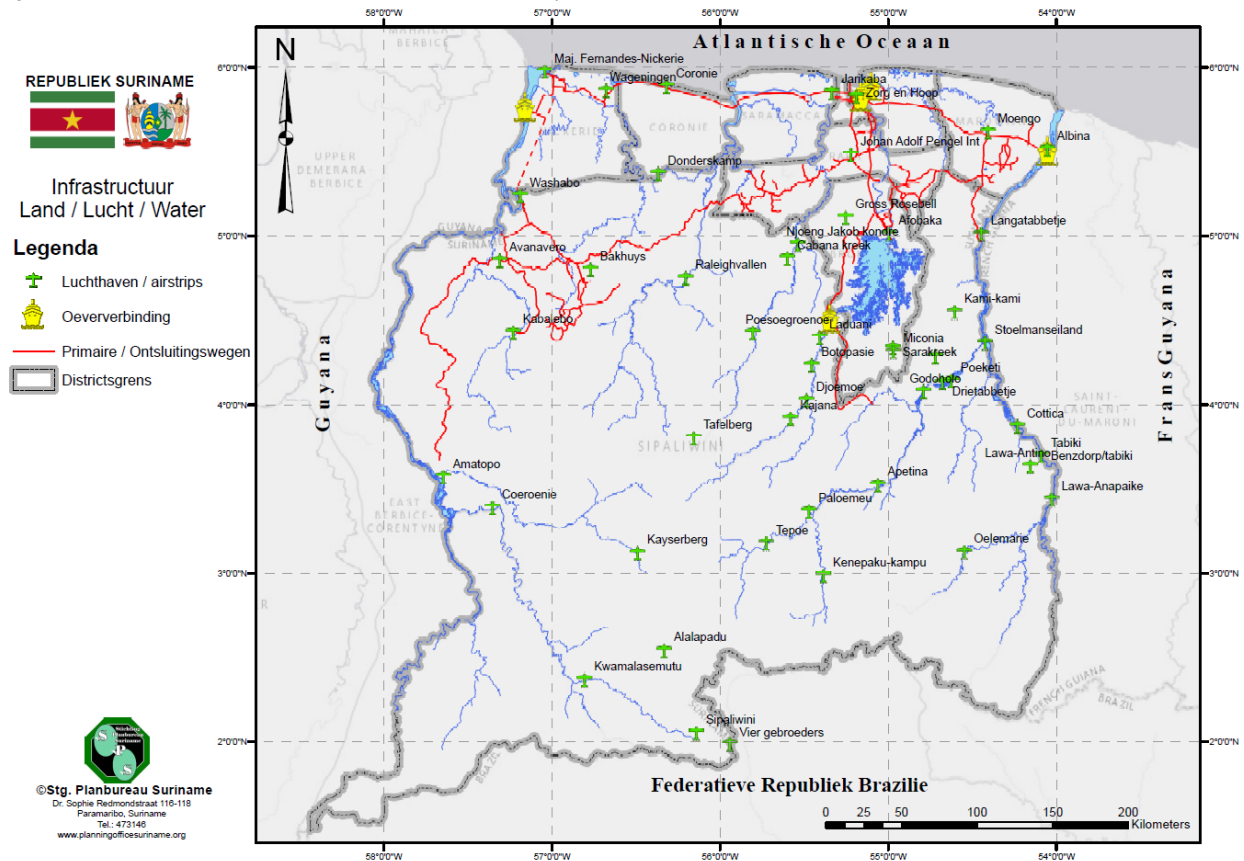
A6.17.1 Overzicht

De jaarlijks gemiddelde groei van personenverkeer via de vier poorten en het vrachttransport in tonnage bedroeg respectievelijk 5,4% en -2,4% tussen 2010 en 2015 en tussen 2015 en 2018 respectievelijk -5,6% en -4%. De integratie van de Zuid-Amerikaanse landen biedt een directe markt van meer dan 120 miljoen consumenten, met een waarde van USD 300 miljard.

Grafiek A6.17.1 (Bron: ABS)

Figuur A6.17.1: Primaire land-, lucht- en waterinfrastructuur

A6.17.2 Luchttransport

Nationaal

De vigerende wetgeving is verouderd, waardoor actoren binnen de luchtvaart keten niet snel, efficiënt en doelgericht kunnen optreden (o.a. bij incidenten alsook ongelukken binnen ons luchtruim en op de internationale luchthaven). De luchtvaart terreinen in het binnenland zijn goed onderhouden en gekwalificeerde luchtverkeersleiders voeren het gezag over deze terreinen, echter is de bezetting van dit personeel minimaal. De baanlengte van de airstrips is maximaal 800m en 98% van deze zijn niet verlicht. In de regentijd zijn de airstrips niet te gebruiken. Vele airstrips in het binnenland worden oneigenlijk gebruikt.

Internationaal

De open sky policy naar voornamelijk het Caribisch gebied dat wordt doorgevoerd komt nog niet volledig tot z'n recht, omdat de samenwerking met de CARICOM- en ACS-landen op luchtvaartgebied nog niet optimaal is. De goede ligging van Suriname om als hub naar Europa, Afrika en Zuid Amerika te dienen biedt de mogelijkheid een centrale rol in te nemen tussen het Zuid-Amerikaanse vasteland, Azië, Europa

en de overige ACP-landen, waarbij bijzondere commutatieve voordelen voor het land zijn weggelegd. De JAP luchthaven voldoet aan de aviationstandaarden, maar kampt echter met deels verouderde apparatuur en beperkte afhandelingscapaciteit. Het aantal vliegbewegingen boven het JAP vertoont een stijgende trend. JAP zou moeten uitbreiden, maar botst tegen het vraagstuk van grondenrechten.

Figuur A6.17.2: Voorstelling van mogelijke internationale luchtverbindingen (Bron: CESWO)

A6.17.3 Watertransport

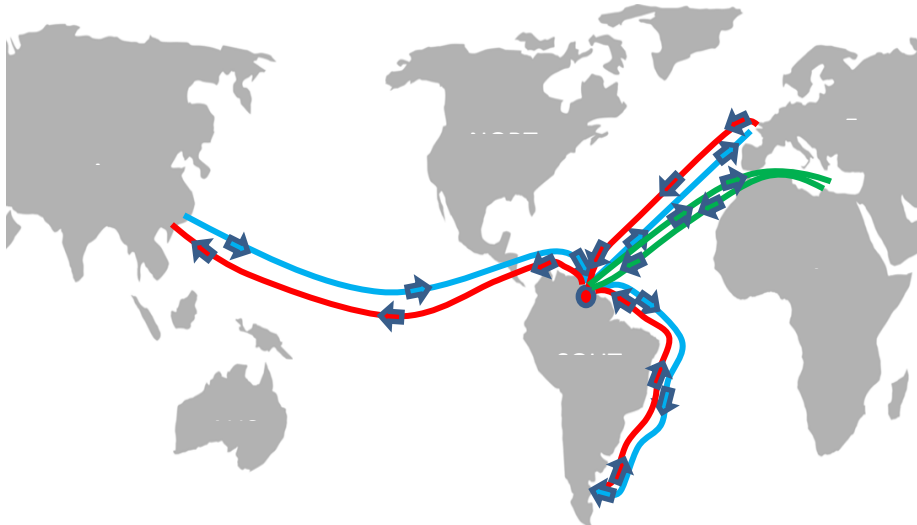
Internationaal

Binnen de sector watertransport vormt vrachttransport de grootste component. Meer dan 80% van het Surinaamse handelsvolume wordt via water vervoerd. Het personenverkeer is binnen de sub-sector meer gericht op de binnenscheepvaart. De bevaarbaarheid van de Surinaamse rivieren, met name hun geringe diepgang, bepaalt als het ware het hele watertransport gebeuren van ons land. De geringe diepgang vormt namelijk een zeer beperkende factor. Het dichtslibben van de monding van de rivieren vormt voor zeeschepen een belemmering deze op te varen. Het overgrote deel van de importen en een aanzienlijk deel van de exporten van Suriname wordt via de Nieuwe Haven verscheept.

Suriname heeft geografisch een riante ligging op het westelijk halfrond om gebruikt te worden als springplank tussen Afrika, Azië, Europa en Zuid Amerika. De Handel tussen de VS en Brazilië bedraagt per jaar USD 60 mld. China moet gemiddeld 5 dagen wachten voor de grootste haven van het Caribisch gebied (Jamaica). Het is bekend dat Brazilië in de komende 10 jaar, USD 30 miljard wil investeren in eigen havens, terwijl het Panamakanaal een verbreding heeft ondergaan waardoor de transportcapaciteit via dit kanaal is vergroot. De handelsbalans van Brazilië vertegenwoordigt een waarde van ruim USD 500 miljard. Gegeven het feit dat Suriname geografisch een riante ligging heeft en mede gelet op de handelsbalans van

Brazilië, is het uitdiepen van de vaargeul van de Suriname rivier alleszins gerechtvaardigd, teneinde het toegankelijk te maken voor Panamax schepen voor allerlei transit port services.

Figuur A6.17.3: Voorstelling van mogelijke internationale maritieme verbindingen (Bron: CESWO)

Nationaal

De binnenscheepvaart is niet ontwikkeld. De wettelijke en facilitaire voorzieningen om de veiligheid en kwaliteit van het vervoer te water te garanderen ontbreken of zijn minimaal. Doordat er heel weinig gebruik wordt gemaakt van de waterwegen voor vrachttransport, dat relatief goedkoper is dan vrachttransport over de weg, worden de wegen onnodig belast. Snelvervoer te water is ook niet ontwikkeld, waardoor vervoersmodaliteiten achter zijn gebleven in ontwikkeling. De Scheepvaart Maatschappij Suriname (SMS) geeft verdere invulling aan de onsluiting van het binnenland door 14 routes te onderhouden. Los van de SMS, worden door het Nationaal Vervoer Bedrijf (NVB) in de districten Marowijne, Brokopondo en Sipaliwini bootdiensten onderhouden van en naar de verschillende dorpen.

A6.17.4 Landtransport

Nationaal

Het ontbreken van een Nationaal Wegenplan in combinatie met de ontsluiting van woon- en leefgemeenschappen over het gehele land maakt dat de bereikbaar en bovenal betaalbaar openbaar vervoer voor elk Surinamer niet binnen handbereik is. Het wegverkeer binnen de agglomeratie Groot-Paramaribo kenmerkt zich door lange files van autobussen, personenauto's en vrachtwagens op vrijwel alle hoofdwegen en verbindingswegen tussen Paramaribo en de districten. De langdurige vertragingen leiden tot relatief grote arbeidstijden-verliezen, luchtvervuiling en hogere kosten voor zowel het personen-

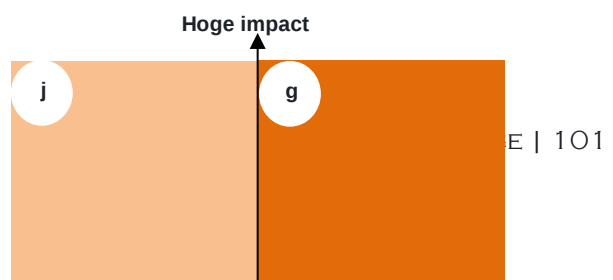
als het goederentransport. Tussen 2010 en 2019 is de toename geweest van vrachtauto's, personen auto's, en autobussen gemiddeld 4,9%. De geschatte bevolking binnen de agglomeratie van Paramaribo is **360.000**, met een personenvervoersbezit van ongeveer **170.000**. De 6 belangrijke ontsluitingswegen moeten **120.000** voertuigen dagelijks afwerken; de geschatte totale lengte van wegen die dit verkeer moet afwerken is ongeveer **80 km**, dus gemiddeld worden er **1500** voertuigen per km per dag in 1 piekperiode afgewerkt.

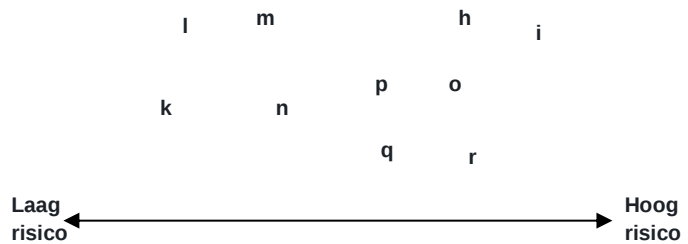
Internationaal

Implementatie van de Pan American Highway brengt zowel nationaal als internationaal verantwoordelijkheden met zich mee op sociaal, economisch en maatschappelijk vlak. Op de Highway zullen internationale regels gelden die door zowel de politie als andere ambtenaren dienen te worden beheerst. De productie van Suriname in perspectief gebracht tegen de aan te leggen en te onderhouden Pan American Highway (volgens de projectie binnen het integratieproces), geeft een negatieve uitslag van de balans. Deze Highway heeft dus voor nu geen prioriteit.

A6.17.5 SWOT

Sterkten	Zwakten
a) Gunstige geografische ligging om hub functie te vervullen tussen het amazonegebied Europa en Azië b) Redelijk ontwikkelingsniveau van de bevolking c) Zeer lange landingsbaan die grote vliegtuigen kan accommoderen d) Redelijk efficiënte en veilige havens: a) luchthaven voldoet aan de ICAO/(FAA) eisen; Nieuwe Haven gecertificeerd en meerdere malen onderscheiden e) Relatie met de Nederlandse havenautoriteiten mogelijke toegang tot technologie, kennis en vaardigheden f) Grote voorraden drink en industriewater	g) Kleinschaligheid economie h) Aansluiting op internationale transportsystemen vanwege ontbrekende infrastructuur, niet adequate technologie, economische netwerken en natuurlijke (fysieke) omstandigheden i) Inadequate en/of onvoldoende infrastructuur j) Weinig promotie van de potentie v/d transportsector k) Zwakke middellange en lange termijnplanning en tekortschietende uitvoeringscapaciteit l) Dominantie van overheid ondernemen in de transportsector (vooral i/f lucht/scheepvaart) m) Verouderde wetgeving (bv ontbreken maritime single
n) Hub in de regionale transport netwerken (passagiers en lading)	o) De steeds toenemende concentratie in de internationale transportsector p) Grondenrechten vraagstuk q) Verscherping van veiligheids- en milieustandaarden voor de transportsector r) Zeespiegelstijging
Kansen	Bedreigingen

Lage impact

Strategische Actiepunten

Landtransport

1. Op termijn moet gewerkt worden aan de interconnectie van de Oost-Westverbinding met het wegennetstelsel van onze buurlanden. Het grootste deel van de economische activiteiten van de drie Guyana's vindt voornamelijk plaats in de kustvlakte, en bij een integrale uitvoer van de uiteenzettingen in de andere secties kan het surinaams bedrijfsleven hiervan profijt hebben.
2. Opzet van meerdere openbaar vervoer knooppunten, waardoor het personen- en goederenbeleid afgestemd is op de potenties en de behoefte van de verschillende regio's.
3. Transformeren van het openbaar vervoer van een niet-geconsolideerd naar een geconsolideerd systeem, met het Nationaal VervoersBedrijf als operationeel beheerder van de door derden ingezette bussen.

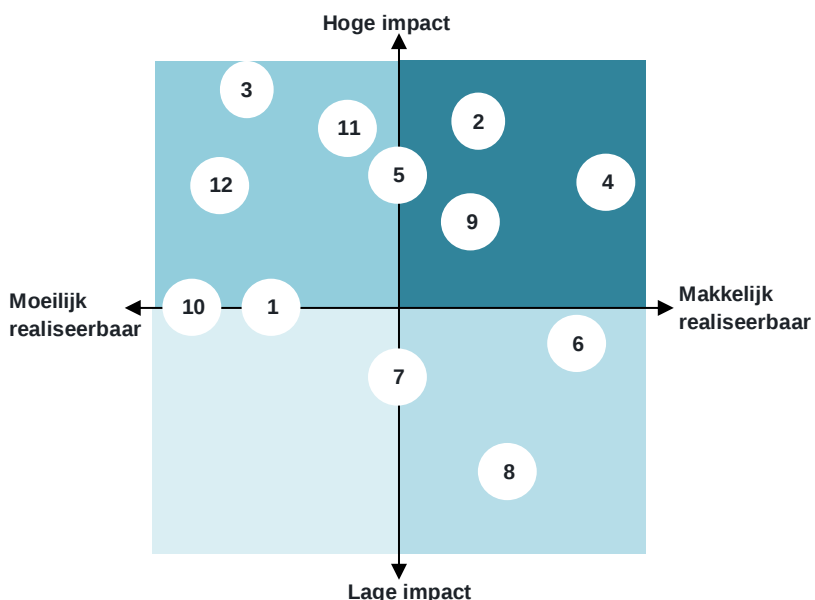
Watertransport

4. Aan- en afvoer via de Nieuwe Haven moet verbeterd worden door de reeds uitgewerkte herinrichting van de van 't Hogerhuysstraat.
5. Met de komst van een aantal shore bases, en in het kader van dit ontwikkelingsplan productschappen / business clusters, zal de rol van N.V. Havenbeheer zich uitstrekken over meerdere locaties. Hiertoe is het van belang dat op termijn N.V. Havenbeheer, net als eerder gesteld voor Telesur en N.V. EnergieBedrijven Suriname, opgesplitst wordt: 1 entiteit verantwoordelijk voor het beheer van de Nieuwe Haven, en 1 entiteit verantwoordelijk voor de controle op de verschillende havens en de terminal operators. Deze laatste is de Havenautoriteit, en hiertoe moet een wet worden geconcipieerd.
6. Aannee van de Havenwet.

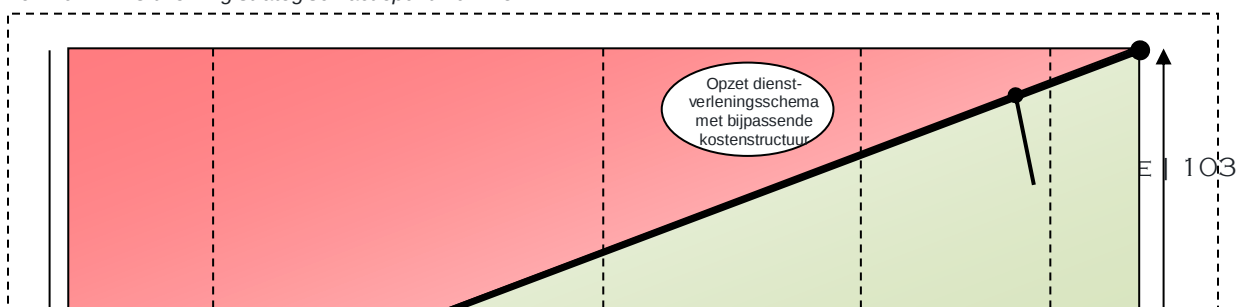
7. Totale maritieme wetgeving is vereist met het oog op de verwachte toename aan maritieme activiteit in verband met de offshore activiteiten. Deze maritieme wetgeving heeft betrekking op de veiligheidseisen die worden gesteld aan schepen, milieu bepalingen, etc.
8. Het ondersteunen van het curriculum van de School voor Logistieke Opleidingen op het niveau van primair onderwijs.
9. De ontwikkeling van een port community systeem waarmee stakeholders elektronisch kunnen communiceren op een gemeenschappelijk platform. Aan de implementatie van dit systeem moet een trainingsprogramma worden gekoppeld dat belanghebbenden in staat stelt dit programma ten volle te benutten.

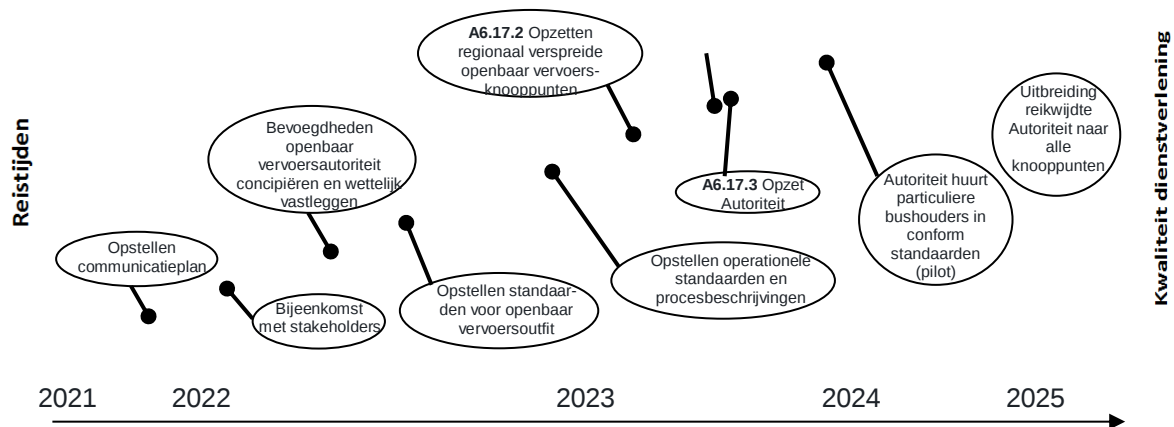
Luchttransport

10. Ter verbetering van vliegveiligheid, bestrijding van grensoverschrijdende criminaliteit en bereikbaarheid van gemeenschappen in het binnenland zullen de landingsbaan van strategische vliegvelden waar nodig worden verlengd en verhard.
11. Verbetering van de vliegverkeersfaciliteiten op de luchthavens ter verhoging van de veiligheid (eventueel in PPP verband), in het bijzonder radarsystemen die overvlieggelden mogelijk maken.
12. Investeren in de faciliteiten van de JAP luchthaven om, samen met de overige maatregelen in dit Ontwikkelingsplan 2022-2026 die airlift genereren, airlines aan trekken. Verruiming van vervoerscapaciteit (zie ook A6.9) doet tarieven dalen.

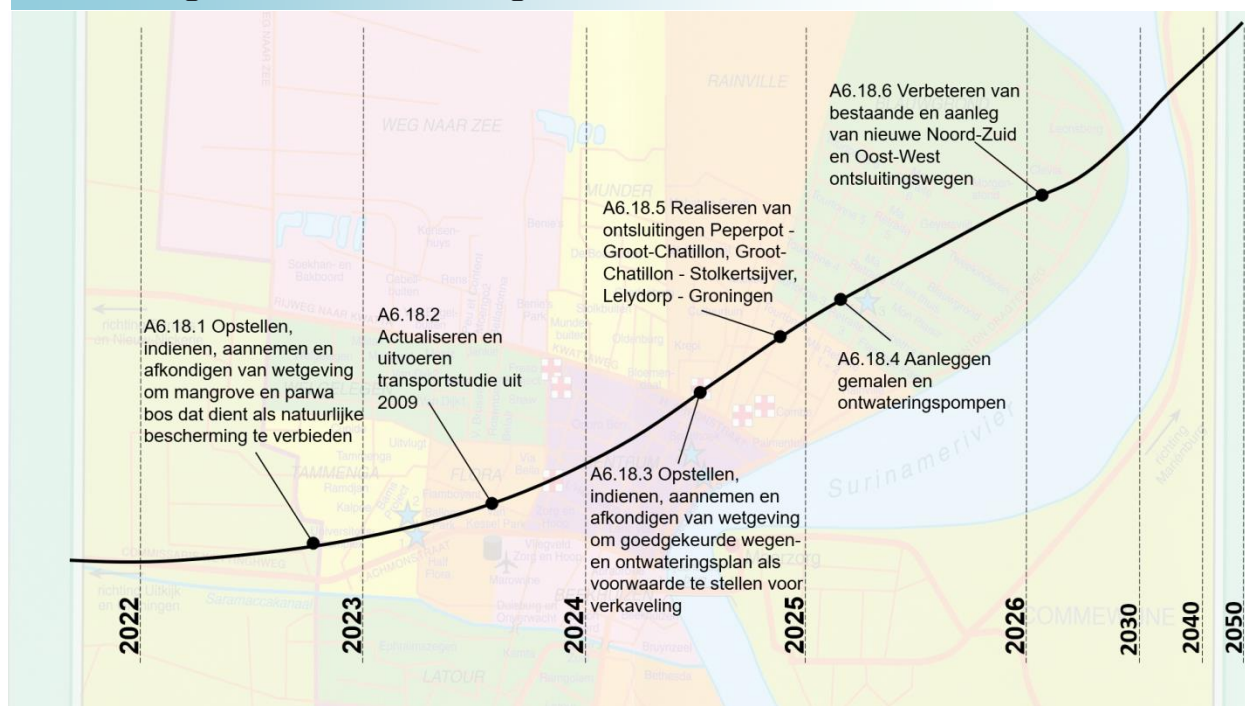

Box A6.17.1: Uitwerking strategisch actiepunt A6.17.3

A6.18 Wegen en Ontwatering

A.6.18.1 Overzicht

In de loop der tijden hebben uitgebreide en op niet planmatige basis geschoeide verkavelingen plaatsgevonden, wat nu haar weerslag vindt in de verschillende problemen waarmee de geoccupeerde gebieden in Suriname heden ten dage geconfronteerd worden. Te noemen zijn de ontwateringshuisvestings- en openbaar vervoersproblematiek. Een niet optimale regionale spreiding van de Surinaamse bevolking is mede de oorzaak van talrijke nadelige ontwikkelingen op zowel het sociaal-maatschappelijke als economische vlak.

Wegen

Bijkans **70%** van het wegennetstelsel bevindt zich in de kustvlakte (zie Bijlage E). De kustvlakte is van Oost naar West ontsloten en wordt gekenmerkt door wegen die leiden aan achterstallig onderhoud welke haar oorsprong vindt in de structurele omstandigheid dat de groei van het wegennetwerk het onderhoudsvermogen in financiële zin overstijgt. Minder dan **33%** van de wegen zijn geasfalteerd waardoor beheer en onderhoud vooral in de natte periode zeer moeizaam geschiedt. De groei van het wegennetstelsel is zowel kwalitatief als kwantitatief achter gebleven bij de groei van het wegtransport.

80% van de wegen zijn ontworpen voor een wegtransportsysteem met kleinere as-last belasting dan de huidige volgens verouderde normen, wat resulteert in het sneller kapot rijden van wegen, dat ook

een gevolg is van het feit dat de groei van het wegennetstelsel is achtergelopen op de groei van het wegennettransport waardoor er overbelasting ontstaat.

Irrigatie & drainage

Vele irrigatie en drainage werken voldoen niet aan de minimale eisen om een afdoende afwatering te bewerkstelligen vanwege te klein geworden dimensies van afwateringswerken en onvoldoende bergingscapaciteit als gevolg van toegenomen verharde oppervlakte met als gevolg ondermijning van de wegen. Het ontbreken van optimale wet- en regelgeving op verkavelingsactiviteiten, waardoor een ieder naar zijn inzichten activiteiten kan ontplooiën, heeft geleid tot onevenwichtigheden in afwatering van gebieden, te klein gedimensioneerde waterafvoerlozingen en een proportionele groei van verharde oppervlakten. Bovendien werken vele sluizen en gemalen werken niet optimaal als gevolg van achterstallig onderhoud. Dit alles zorgt ervoor dat bij onweersbuien grote gebieden geïnundeerd worden. Met de op handen zijnde zeespiegelstijging zal dit nog erger worden.

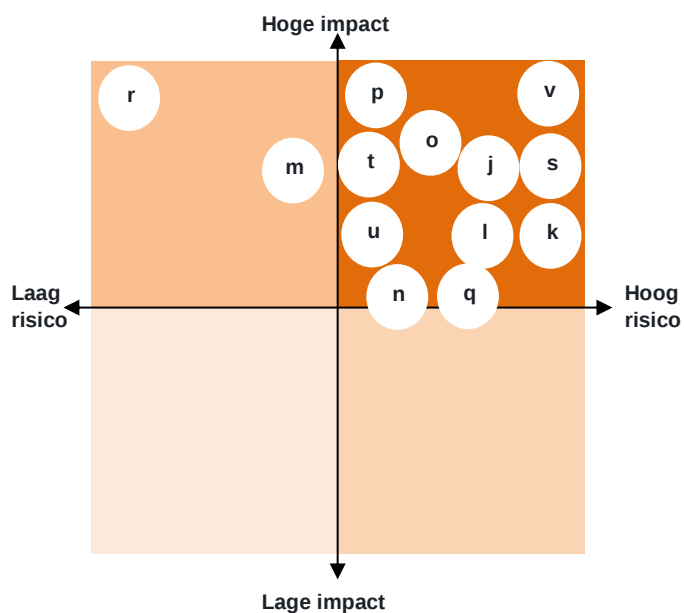
Kust- & Oeverbescherming

De reële zeespiegelstijging als gevolg van klimaatsverandering noodzaakt om nog meer aandacht te schenken aan de kustbescherming; de jonge kustvlakte is de locatie waar de meeste vruchtbare landbouwgronden voorkomen, waar een netwerk van infrastructurele voorzieningen bestaat en waar het grootste deel van de Surinaamse bevolking woont. Ontbreken van wet en regelgeving op activiteiten in het kustgebied, waardoor een ieder naar zijn inzichten activiteiten ontplooid kan zeer nadelige gevolgen voor dit gebied hebben.

De geoccupeerde gebieden in het noorden van vooral Paramaribo en Nickerie worden het meest bedreigd ten gevolge van zeespiegelstijging. De opgeworpen zeedijk aan de kust van Nickerie is niet voldoende om de dreiging te weren. De oevers van de Nickerie rivier zijn nog even kwetsbaar voor de oprukkende stijging. De oever van Coronie is gedeeltelijk beschermd, echter dienen er meer maatregelen getroffen te worden. Het weggakken van de parwa en mangrove langs de kust heeft geleid tot versnelde kustafslag, wat vooral te merken is langs de kust van Coronie, Nickerie en weg naar zee. Een directe gevolg is verzilting van de bodem als gevolg van indringing van zoutwater, waardoor landbouwgebieden en visrijke zwampen onbruikbaar zijn geraakt en geleid heeft tot verdwijning van diverse typen flora en fauna.

A6.18.2 SWOT

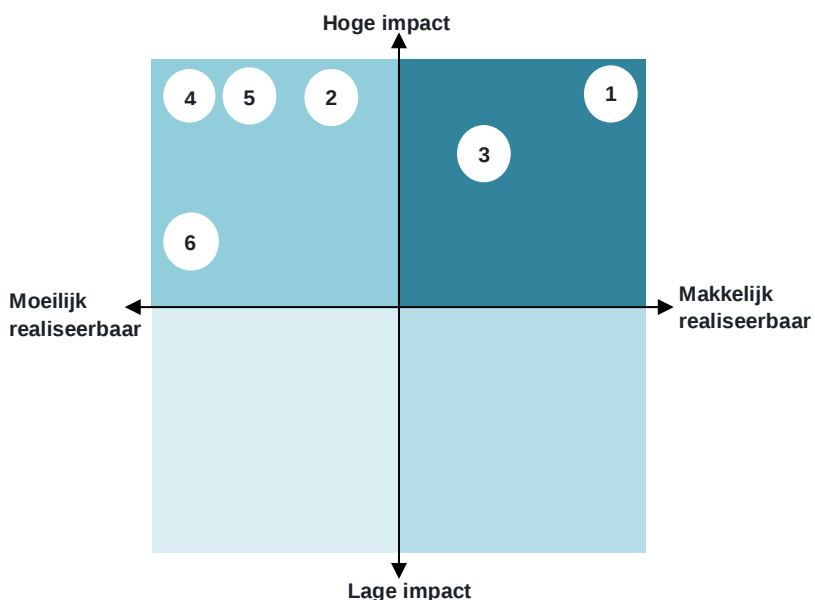
Sterkten	Zwakten
a) Natuurlijke oeverbescherming en zichzelf herstellen b) Relatief groot gedeelte van het wegennetwerk nog intact c) Meeste vruchtbare bodems komen voor in de kustvlakte d) Grootste deel Surinaamse bevolking woont in de kustvlakte e) Uitgebreide netwerk van ontwateringsstelsel f) Meeste vruchtbare bodems komen voor in de kustvlakte g) De kust vlakte is van Oost naar West ontsloten h) Er is een bestaande wegennetstructuur in de kustvlakte i) Het tracé van vele Bosontsluitingswegen kan worden gebruikt om wegen aan te leggen ter ontsluiting van het binnenland	j) Geoccupeerde gebieden in het noorden k) Geen regelgeving activiteiten in kustgebied l) Kustgebied onderhevig aan zeespiegelstijging m) Vele duikers voldoen niet aan de minimale eisen n) Achterstallig onderhoud vanwege kleinschaligheid van de bevolking en weinig beschikbare financiële middelen o) Ongecontroleerde verkavelingen p) Ontbreken van sluizen q) Minder dan 33% van de wegen zijn geasfalteerd
r) Er is nog voor 1 miljard US\$ aan toegezegde financiële middelen van multilaterale instituten die voor infrastructuur gebruikt kunnen worden	s) Inundatie t) Verzilting u) Verdwijning type flora en fauna v) Overstromingen a.g.v. klimaatsveranderingen
Kansen	Bedreigingen

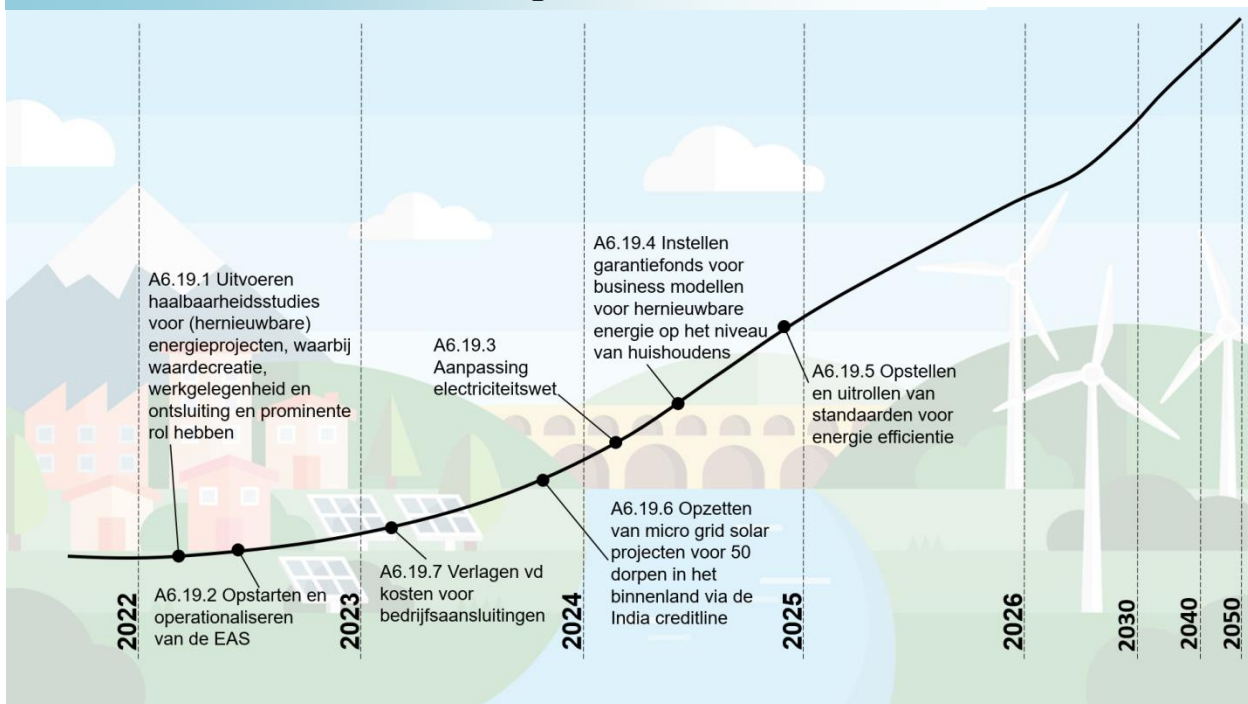
Strategische Actiepunten

(aanduiding van beschermd gebied voor de kustbescherming is opgenomen in A6.3)

1. De nodige wetgeving opmaken om kappen van mangrove en parwa bossen te verbieden (concept kustbeschermingswet is er reeds) en te herstellen, om zo de natuurlijke kuststrook en estuarine zones, als bescherming tegen de invloeden klimaatsverandering, in stand te houden.
2. De Pantheia transportstudie uit 2009 moet in geactualiseerde vorm worden uitgevoerd.
3. Bij wet moet verplicht worden gesteld dat een voorwaarde voor verkaveling, een goedgekeurd wegen- en ontwateringsplan is opgenomen. Hierbij moeten duidelijke ontwateringsdistricten worden ontworpen en geïmplementeerd.
4. Het aanleggen van gemalen en ontwateringspompen zal met dezelfde voortvarendheid als het opschonen en uitgraven van hoofd ontwateringskanalen ter hand worden genomen.
5. Een harmonische ontwikkeling van regio's is sterk afhankelijk van het aangelegde infrastructurele netwerk. In het kader van de business productieclusters – zoals naar voren gebracht in A6.2 –, moeten op termijn de volgende ontsluitingen tot stand gebracht worden (waar mogelijk in PPP met dezelfde productieclusters):
  - a) Lelydorp – Groningen
  - b) Groot-Chatillon – Stolkertsijver
  - c) Peperpot – Groot Chatillon
6. De verbetering van bestaande en aanleg van nieuwe Noord-Zuid en Oost-West ontsluitingswegen zullen efficiënter transport faciliteren en (potentiele) ontwikkelingsgebieden ontsluiten. De verbetering en complementering van de tweede Oost-Westverbinding Apoera – Zanderij – Carolina – Patamacca – Langa Tabbetje verruimt de economische mogelijkheden.

A6.19 Electriciteitsvoorziening

A6.19.1 Overzicht

Tot de electriciteitsvoorzieningssector worden gerekend het elektriciteitsbedrijf, de producenten, de Installateurs en de keuringinstantie. Suriname heeft ten opzichte van vele ontwikkelingslanden een vrij hoge energie consumptie per hoofd van de bevolking: de energie intensiteit zowel per capita als per BBP is aan de hoge kant. In 2019 bedroeg de totale productie 1550 GWh. met een bevolkingsgrootte van +/- 550.000. De electriciteitsproductie bedroeg dus ongeveer 2818 KWh per hoofd van de bevolking in 2019. Het Bruto Binnenlandse Produkt (BBP) in 2019 bedroeg U\$ 4.197.668. Voor ieder KWh aan elektriciteit geproduceerd werd er 0.27 U\$ cent gegenereerd.

Op dit moment groeit de vraag naar energie met ongeveer 2% per jaar. Echter, vanwege de kleinschaligheid van de economie en de op handen zijnde economische activiteiten in de mijnbouw en daaraan gerelateerde sectoren is het de verwachting dat de vraag dit percentage ver kan overschrijden (mogelijkerwijs tot zelfs meer dan 10%). Anno 2021 bedraagt het geïnstalleerd elektrisch vermogen 552 MW. Volgens planning van de Energie Autoriteit Suriname (EAS) zal tegen 2025 731 MW, en in 2040 1600 MW geïnstalleerd moeten zijn om aan de vraag te kunnen voldoen. Er zal naar schatting circa 4.000 GWh aan elektrische energie geproduceerd moeten worden in 2040.

De kostprijs van electriciteit van de EBS bedraagt US\$ 0.07/kWh. De overheid moet jaarlijks 4 tot 5 % van het bruto binnenlands product (BBP) aanwenden voor de subsidie van electriciteitskosten. De jaarlijkse

rechtstreekse subsidies bedragen meer dan SRD 1 miljard. Dit is de belangrijkste reden waarom de financiële performance beneden maats is. Gezien het feit dat de EBS gedwongen is te opereren beneden zijn break-even point, waarbij de electriciteitsvoorzieningssector een kapitaalintensieve sector is, moet de EBS zich richten tot overheidssubsidies, ontwikkelingshulp en bilaterale leningen met financiële instellingen (zowel binnen- als buitenlands), die grotendeels door de overheid worden terugbetaald.

De electriciteitswet en de wet Energie Autoriteit Suriname (EAS) zijn in 2016 door de Nationale Assemblée aangenomen. Hiermee zijn de eerste stappen gezet in de herstructurering en regulering van de electriciteitsvoorzieningssector. Hoofdtaken van de Energie Autoriteit Suriname zijn regulering, controle uitoefening, informeren en adviseren. De Energie Autoriteit Suriname moet om ten minste eenmaal per vijf jaar, in samenspraak met de electriciteitsvoorzieningssector, een Elektriciteit Sector Plan (ESP) voorbereiden, zodat dit plan bij staatsbesluit kan worden aangenomen. Het ESP bestaat uit 3 delen:

- Strategisch plan: het ESP legt het strategisch deel voor de sector vast. In het strategisch plan moet met een tijdshorizon van tenminste 20 jaar worden aangegeven hoe verder verduurzaming van de sector tot stand zal worden gebracht.
- Technische plan: het ESP geeft de behoeften van de capaciteitsuitbreiding ten aanzien van de productie, transmissie, en distributie voor de periode van 5 jaar aan, het een en ander verwerkt in een totale financiële projectie van de operationele en overige kosten;
- Reguleringsplan: teneinde te waarborgen dat de uitvoering en het toezicht op de regulering van de sector door de EAS plaatsvinden op basis van voorspelbare zakelijke afwegingen legt het ESP op basis van de electriciteitswet 2016 regels vast waaraan alle actoren in de sector gehouden zijn.

De voornaamste taak van de sector is het garanderen van de betaalbaarheid, betrouwbaarheid, beschikbaarheid, sociale acceptatie en duurzaamheid van elektrische energie. In dit kader kan gesteld worden dat de problematiek van de electriciteitssector zich voornamelijk toe spitst op de volgende vraagstukken:

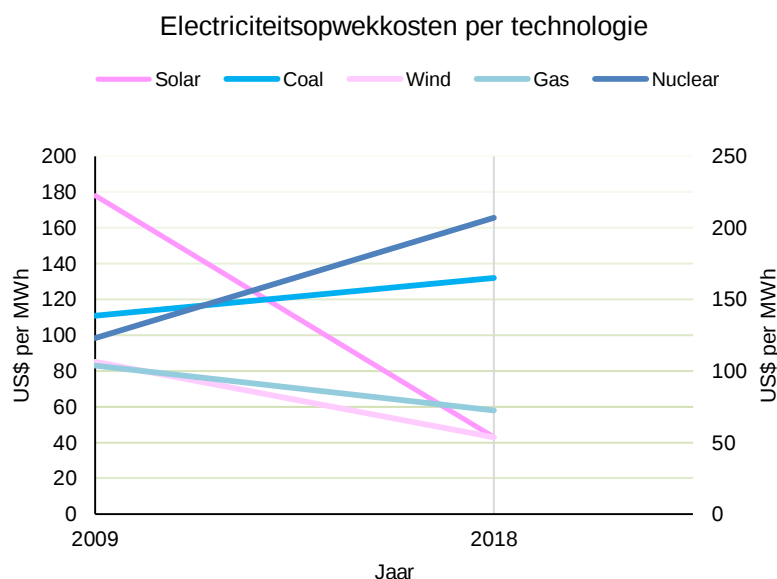
- De toenemende vraag naar energie
- Introductie van kostendekkende energietarieven
- Consument en producent inefficiency
- De electriciteitswet is erg beschermend naar de belangen van het electriciteitsbedrijf toe
- Black outs op jaarbasis zijn ongeveer 1 tot 2. Gebiedsstoringen liggen een orde van grote hoger
- Slechte dekkingsgraad in het binnenland
- De transitie naar milieuvriendelijke vormen van elektriciteit- en energieopwekking
- Gecentraliseerde opwekking, wat een grote belemmering is met het ook op klimaatverandering, in het bijzonder zeespiegelstijging en extreme weersomstandigheden

A6.19.2 Mondiale trends

De volgende trends zijn duidelijk zichtbaar in de wereldwijde energiesector:

- Toename in het aandeel van hernieuwbare energie in de totale levering
- Daling in elektriciteitsprijzen afkomstig uit hernieuwbare bronnen
- Hernieuwbare energie is technisch in staat om met behulp van batterijtechnologie en elektrische auto's te voorzien in baseload te leveren alsmede piekbelasting omlaag te brengen door aangepaste business modellen
- Introductie van smart grids (waarbij vraag en aanbod door communicatie op elkaar afgestemd wordt)
- Groeiend aantal microgrids, waarbij er sprake is van gedistribueerde energieopwekking met huishoudelijke zelfopwekkers
- Gebruik van time-of-use pricing methodologie
- Electrificatie van de transportsector

Grafiek A6.19.1 (Bron: IRENA)

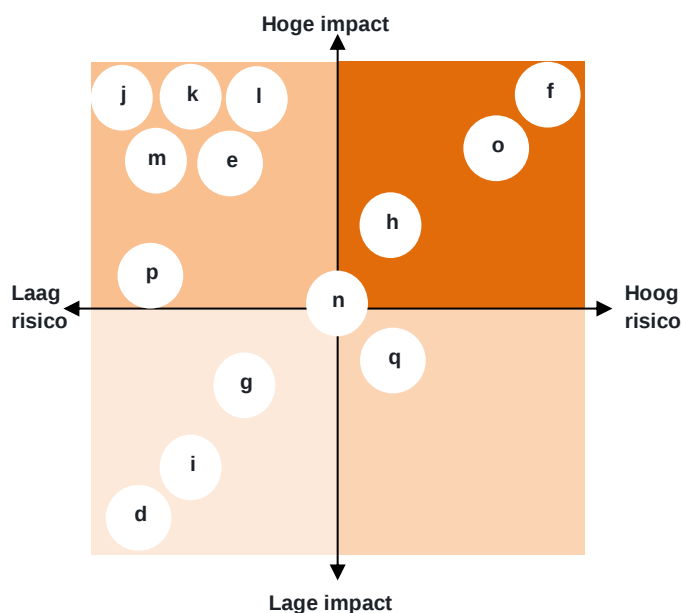

A6.19.3 SWOT

Sterkten

Zwakten

a) Redelijk ontwikkeld technisch kader om de elektriciteitssector verder te ontwikkelen en te exploiteren b) Centrale rol van elektriciteitsvoorziening c) Afkondiging van de Elektriciteitswet (E-wet) en rol en functie van de Energie Autoriteit Suriname	d) Kleinschaligheid e) Onderontwikkelde capaciteit voor onderzoek en ontwikkeling evenals productiecapaciteit en dienstverlening op het gebied van hernieuwbare energie f) Gecentraliseerde opwekking g) Consument en producent inefficiency h) De electriciteitswet is erg beschermend naar de belangen van het electriciteitsbedrijf toe i) Ongeveer 50 black outs per jaar i) Slechte dekkiningsgraad in het binnenland
k) Lokaal beschikbaar hernieuwbaar en niet hernieuwbaar energiepotentieel l) Elektriciteitswet schept nieuwe kansen onder meer voor Publiek-Private partnerschappen en maatschappelijk verantwoord ondernemen m) Uitvoering van een programma voor vermindering van CO2-uitstoot en toepassing van milieuvriendelijke elektriciteitsopwekking schept kansen voor de creatie van nieuwe banen en kennis n) Plannen voor de vestiging van een regionaal elektriciteitsnetwerk met debuurlanden	o) Klimaatverandering en nieuwe klimaat- Protocollen vereisen een verandering van de traditionele technische bedrijfsvoering en productietechnologieën p) Kortstondige, door de politiek bepaalde, invulling op directieniveau waardoor er geen continuïteit van beleid is
Kansen	Bedreigingen

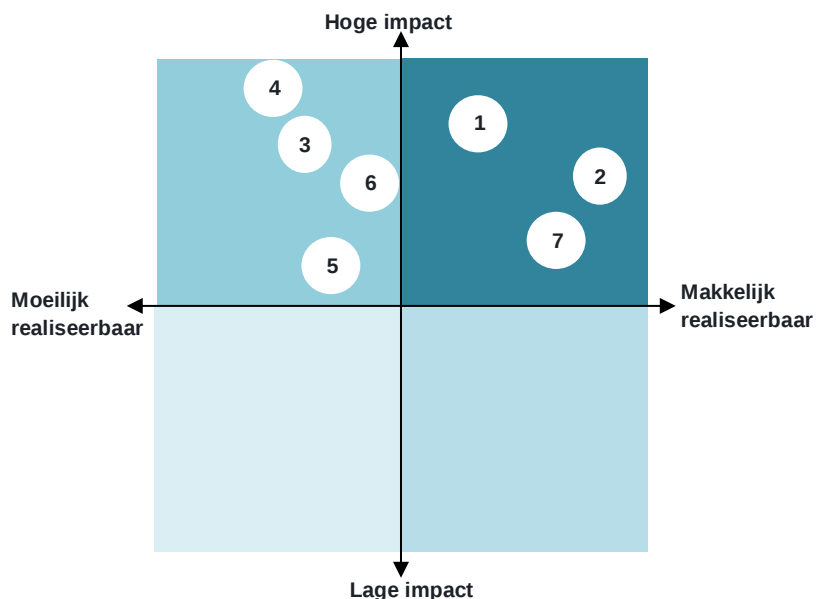

Strategische Actiepunten

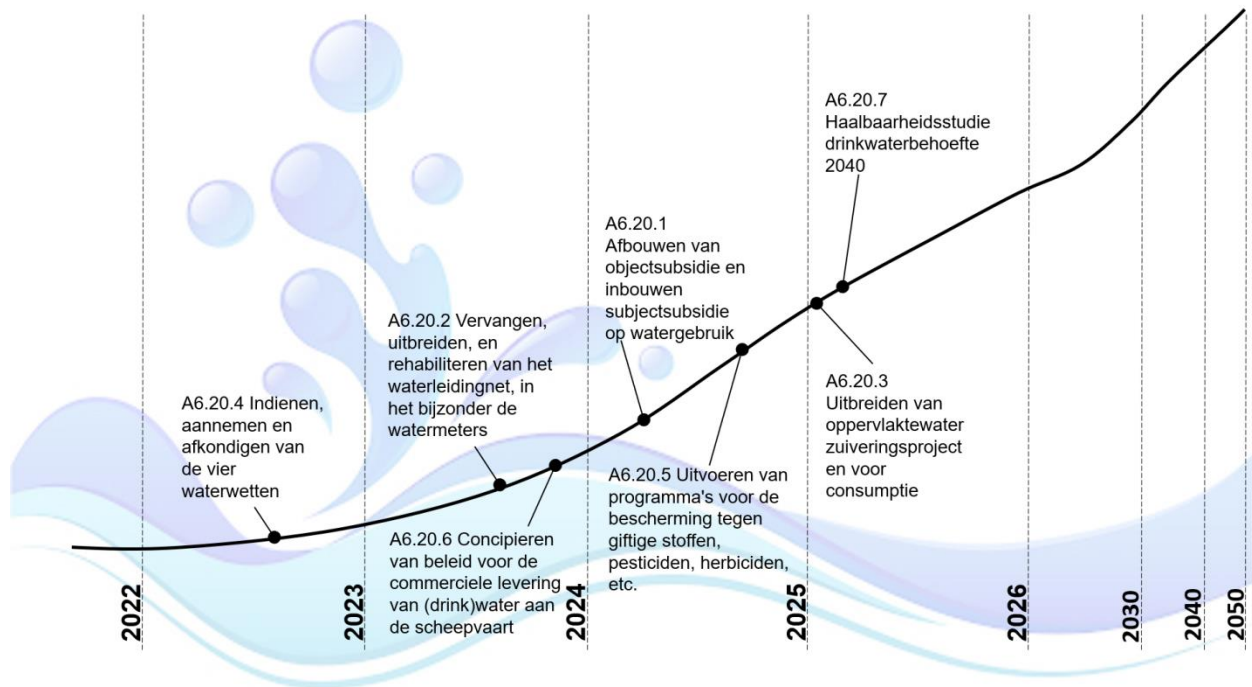
1. Uitvoering haalbaarheidsstudies voor hernieuwbare energie projecten, alsmede projecten waarbij eventuele offshore gasvoorkomen een rol kunnen spelen. Belangrijk in dit kader zijn feasibility studies voor het Tapajai- en Kabaleboproject, gas voor de aluinaarde/aluminium industrie, etc.
2. "Consolidating the sustainability of the energy sector" project gefinancierd door de Inter-American Development Bank (US\$30 miljoen). Dit omvat op start en operationalisering van de EAS,

herstructurering van de EBS, geschillen beslechting, en de opmaak van een Energie SectorPlan (ESP). In het ESP moeten (op basis van trends, mondiale ontwikkelingen en de eerder beschreven SWOT) de volgende elementen een centrale plaats hebben:

- Het energietechnologie portfolio in de opwekking zoveel als mogelijk diversificeren
  - Geografisch de opwekking verspreiden (ook voor decentrale urbanisatie – zie A6.27). Er wordt ook gesproken over export van energie (in de vorm van gas of electriciteit), maar dit comparatief voordeel exporteren ten behoeve van buitenlandse producenten kan in het nadeel zijn en contraproductief werken voor eigen lokale sectoren.
  - Raamwerk voor microgrids (met business modellen), voornamelijk voor het binnenland
  - Invoeren time-of-use pricing om zodoende de electriciteitsvraag te beïnvloeden
3. Aanpassing electriciteitswet, waarbij zelfopwekkers niet gebonden zijn aan een 50-50 levering-afname hoeveelheid aan het EPAR systeem
  4. Garantiefonds instellen bij CBvS met incentives voor commerciële banken (of uitsluitend NOB) om financiële producten te leveren waarbij voor klanten de investeringen (aanschaf en installatie) in hernieuwbare energie (voornamelijk zonnepanelen) wordt voorgefinancierd. Voor deze hernieuwbare electriciteit betaalt de klant over een vooraf afgesproken periode een tarief dat lager is dan het normaal tarief. De klant zelf heeft een lagere energierekening. Overheidsgebouwen moeten hierin het voortouw nemen.
  5. Efficiëntie standaarden opstellen en inbouwen in standaarden voor huizenbouw, ruimtelijke inrichting, wegennet, etc.
  6. Opzetten van micro grids voor dorpen in het binnenland (onder meer via de India creditline).
  7. Verlagen van de kosten voor nieuwe bedrijfsaansluitingen

A6.20 Drinkwatervoorziening

A6.20.1 Overzicht

De bevolking voorzien van goed en betaalbaar drinkwater is in het belang van zowel de volksgezondheid als de sociaaleconomische ontwikkeling van het land. De drinkwatervoorziening in de kuststrook, ca 50 km landinwaarts van de oceaan wordt gerealiseerd door de Surinaamse Waterleiding Maatschappij (SWM), een 100% staatsbedrijf en door het Ministerie van Natuurlijke Hulpbronnen afdeling Drinkwatervoorziening (NH/DWV). De SWM heeft de drinkwaterinstallaties in de kustvlakte van de DWV overgenomen. Er wordt nauw samengewerkt tussen de Surinaamse Waterleiding Maatschappij (SWM) en de Dienst Watervoorziening (DWV) van het Ministerie van NH. Doel van deze samenwerking is te komen tot een stukje synergie en efficiëntie in de productie, transport en distributie van drinkwater. Op dit moment heeft circa 75-80% van de bevolking in de kustvlakte en minder dan 40 % procent van de bevolking in het binnenland de beschikking over veilig drinkwater. De drinkwatervoorziening in het binnenland is gratis.

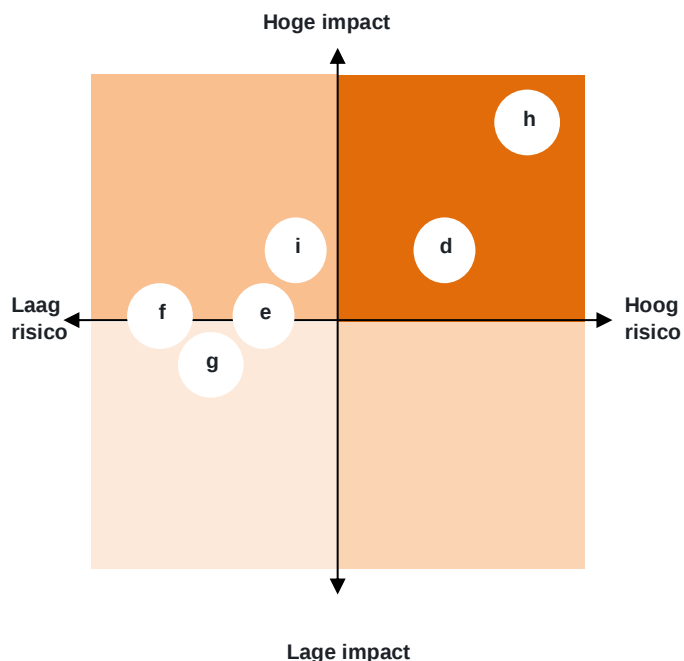
Suriname wordt geconfronteerd met verschillende belangrijke beperkingen met betrekking tot duurzaam en geïntegreerd waterbeheer. Hiertoe behoren onder andere het gebrek aan drinkwater in diverse regio's van het land, risico's als gevolg van overstromingen tijdens hevige regens en tekorten aan irrigatiewater voor de landbouwsector in droge seizoenen. Een ander veel voorkomend fenomeen is watervervuiling als gevolg van inadequate afvalwaterzuivering, het gebruik van pesticiden en vervuiling door goudwinningsactiviteiten in de mijnbouwsector. Dit zijn grote uitdagingen voor de waterkwaliteit.

De capaciteit van de pompstations voor de drinkwatervoorziening is nog niet voldoende. De infrastructuur is deels verouderd en er zijn niet overal aansluitingen. Nog in het jaar 2021 zal een groot deel van Commewijne worden voorzien van drinkwater door ingebruikname van een oppervlaktewaterzuiveringsfabriek nabij Peperpot. De installatie heeft een zuiveringscapaciteit van 500 kubieke meter water per uur, genoeg voor 10.000 huishoudens. De woongebieden voorbij Tamanredjo langs de oost-westverbinding vallen vooralsnog buiten de boot. In Commewijne ontbreekt de nodige infrastructuur op sommige plekken. Daarom zal het waterstation te Morico, nabij Stolkertsijver, afgebouwd en in bedrijf genomen moeten worden.

De SWM is ook bezig na te gaan wat de waterbehoefte zal zijn tot 2040. Hiervoor moet een haalbaarheidsstudie worden uitgevoerd. In een studie uit 2017 getiteld "Assesment of groundwater salinities in de aquifers of the coastal plain of Suriname", is aangetoond dat de grondwatervoorraden in de kustvlakte zo groot zijn dat deze zeker tot het eind van deze eeuw in de waterbehoefte van de gehele kustvlakte, inclusief Paramaribo, kunnen voorzien. Hierbij is gebruikt gemaakt van gegevens van 60 dieptebooringen die Staatsolie ter beschikking heeft gesteld. Nu de studie is afgerond kunnen de projecten ter financiering worden aangeboden aan financieringsorganisaties, zodat ook de behoefte gedekt kan worden. Het is belangrijk vast te stellen dat onze grondwatervoorraden, met het oog op klimaatverandering, strategische voorraden vormen. Deze voorraden moeten zolang mogelijk geconserveerd worden voor het nageslacht.

A6.20.2 SWOT

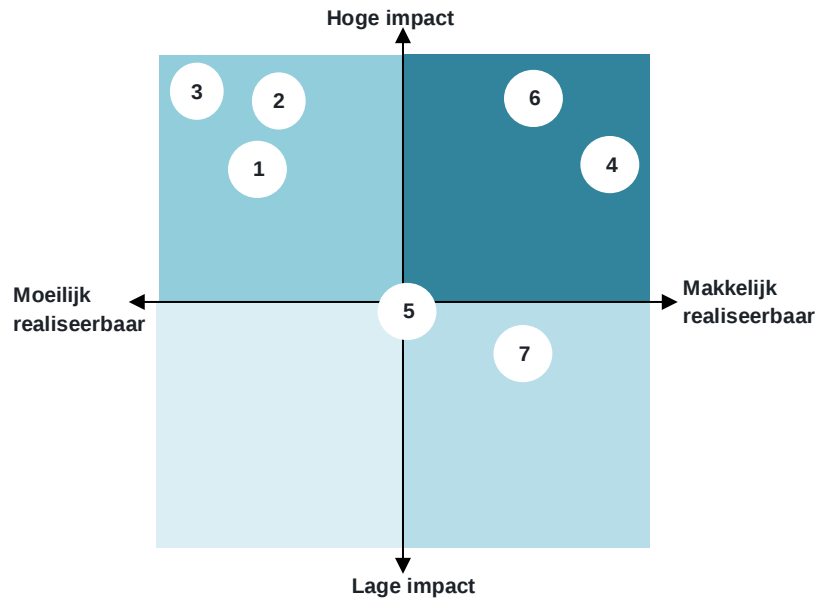
Sterkten	Zwakten
a) Enorme voorraden bron-en oppervlaktewater. Bij huidig verbruik is de voorraad bronwater voldoende voor 900 jaar b) Voldoende kennis en ervaring van Suriname in de sector om de sector verder te ontwikkelen c) Centrale rol van watervoorziening	d) Onvoldoende wetgeving, regelgeving en instituten om onze waterbronnen te beschermen en de sector te reguleren e) Ondanks de transparante kostprijsberekening is de SWM en de dienst watervoorziening niet gelukt om een kostendekkend tarief door te rekenen aan haar cliënten wat stagnerend werkt op de ontwikkeling en bedrijfsvoering f) Deel van de watermeters geven een te lage waarde aan en hebben een korte levensduur (volgens een pilot; informatie bij Ministerie van F&P)
g) Kansen voor gecertificeerde bedrijven om de productie van water voor de export te verhogen	h) De effecten van klimaatverandering, de sociale en milieueffecten van economische activiteiten (waaronder landbouw en mijnbouw) kunnen de beschikbaarheid en de kwaliteit van oppervlakte en grond waterbronnen onbruikbaar maken
Kansen	Bedreigingen

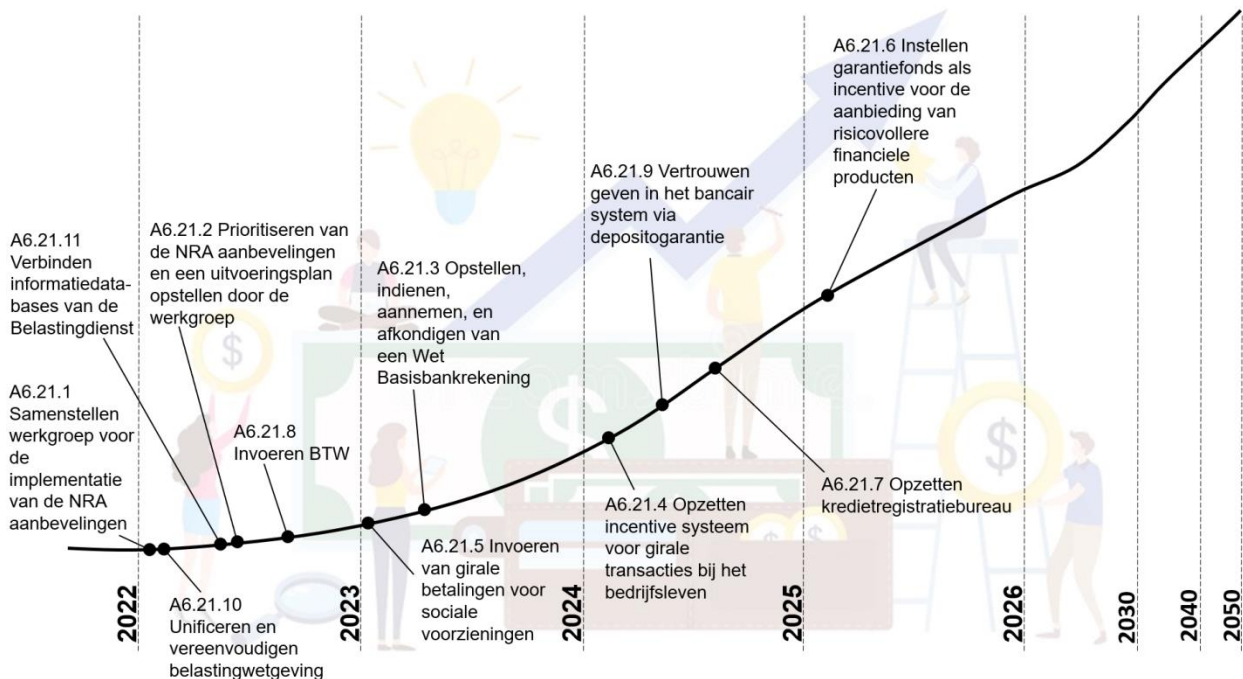
Strategische Actiepunten

1. Afbouw van objectsubsidie en gaan naar subjectsubsidie waar nodig; dit leidt ook tot een gezondere bedrijfsvoering om investeringen te kunnen plegen.
2. Het aantal projecten, in het bijzonder in het binnenland, om oppervlaktewater te zuiveren voor consumptie moet uitgebreid worden. Al in 2021 wordt er begonnen om drinkwater te leveren voor het dorp het dorp Guyaba d.m.v. een drie (3) km leidingnetwerk. Hierna volgen de dorpen Pamboko en Kajapati. In de periode 2022-2026 moet een groot deel (van de meer dan 50 dorpen met meer dan 50.000 inwoners) langs de bovenloop van de Surinamerivier van leidingwater voorzien zijn.
3. Het ter hand nemen van de vervanging, uitbreiding en rehabilitatie van het waterleidingnet in de verschillende districten. Dit zal ertoe leiden dat de lekverliezen en de zogenaamde Unaccounted for Water (UfW), welke samen schommelen rond de 45% worden verminderd. Het optimaliseren van de aangelegde infrastructuur (productie-, zuiver-, en distributiestations, en leidingen) alsook het aantal gerealiseerde aansluitingen uitbreiden in heel Suriname.
4. Aannee van de vier waterwetten (toezicht drinkwaterkwaliteit, grondwaterwet, grondwater beschermingsgebieden en de wet voor waterautoriteit), om Integrated Water Resources Management te implementeren en grondwater te beschermen.
5. De uitvoering van programma's voor de bescherming tegen gevaarlijke stoffen (bijvoorbeeld) kwik, pesticiden, herbiciden en andere schadelijke stoffen, toepassing van milieuvriendelijke methoden die de drinkwatervoorraden niet contamineert en participatie in internationale samenwerking rond relevante milieu- en klimaatverdragen.

6. Met de komst van shore bases voor de offshore olie exploitatie, en de in dit Ontwikkelingsplan genoemde productschappen / business clusters, ligt het in de lijn der verwachtingen dat meer schepen (drink)water zullen afnemen. Hiervoor – en, in het verlengde hiervan, de export van water – moet er goed beleid worden gemaakt met betrekking tot levering, prijzen, hoeveelheden, etc.
7. Uitvoering haalbaarheidsstudie waterbehoefte 2040

A6.21 Financieel Verkeer

A6.21.1 NRA, financial inclusion, en bedrijvigheid

Het financieel verkeer bestaat uit diensten die verbindingen bewerkstelligen tussen lokale en buitenlandse bedrijven, individuen, overheden, etc. Slecht financieel verkeer resulteert dan ook in belemmeringen voor de bedrijvigheid. Dit verkeer dient plaats te vinden binnen een bepaald kader van wetten en regels, waarvan de regelgeving met betrekking tot het tegengaan van witwassen en de financiering van terrorisme (anti-money laundering & financing terrorism, oftewel AML/FT) een uiterst belangrijk element vormt in het bijzonder in internationaal perspectief. Er is in verband hiermee recent een National Risk Assessment (NRA) uitgevoerd die met een overzicht van aanbevelingen komt om AML/FT beter in te bedden in het financieel verkeer, opdat deze veiliger en vlotter (buitenlandse bedrijven willen bijvoorbeeld geen zaken doen indien zij een verhoogd risico aantreffen) kan geschieden. Voor het in kaart brengen van de kansen, bedreigingen, zwakten, sterkten, afwegen van de actiepunten, etc. wordt er verwezen naar dit NRA document.

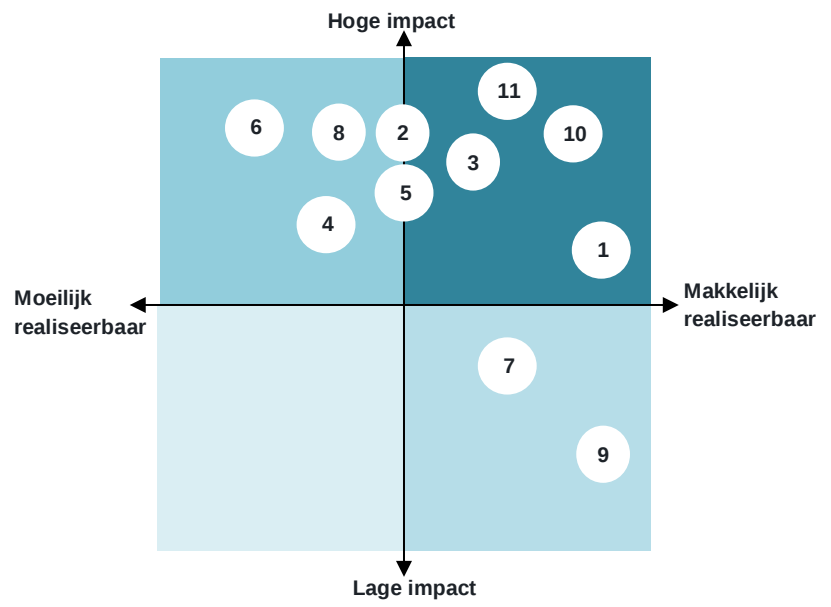
Monitoring van AML/FT komt beter tot zijn recht wanneer transacties binnen het vizier zijn van de relevante instanties. Hiertoe is het belangrijk om “financial inclusion” van personen en (informele) bedrijven te bespoedigen. Deze heeft daarnaast ook het voordeel dat de informaliteit van economische activiteiten terug gedrongen kan worden en dat er meer kansen gecreëerd worden voor mensen in de districten en het binnenland, een zogenaamde “financiële ontsluiting”. Het moet hiertoe makkelijker zijn voor mensen en bedrijven om een bankrekening te openen, betalingen via (mobiele) internet moet aantrekkelijker gemaakt worden, uitkeringen door de overheid moeten steeds meer giraal plaatsvinden, meer Point-of-Sale

apparaten moeten geïmplementeerd worden, en er moeten meer geldautomaten in het land worden opgezet.

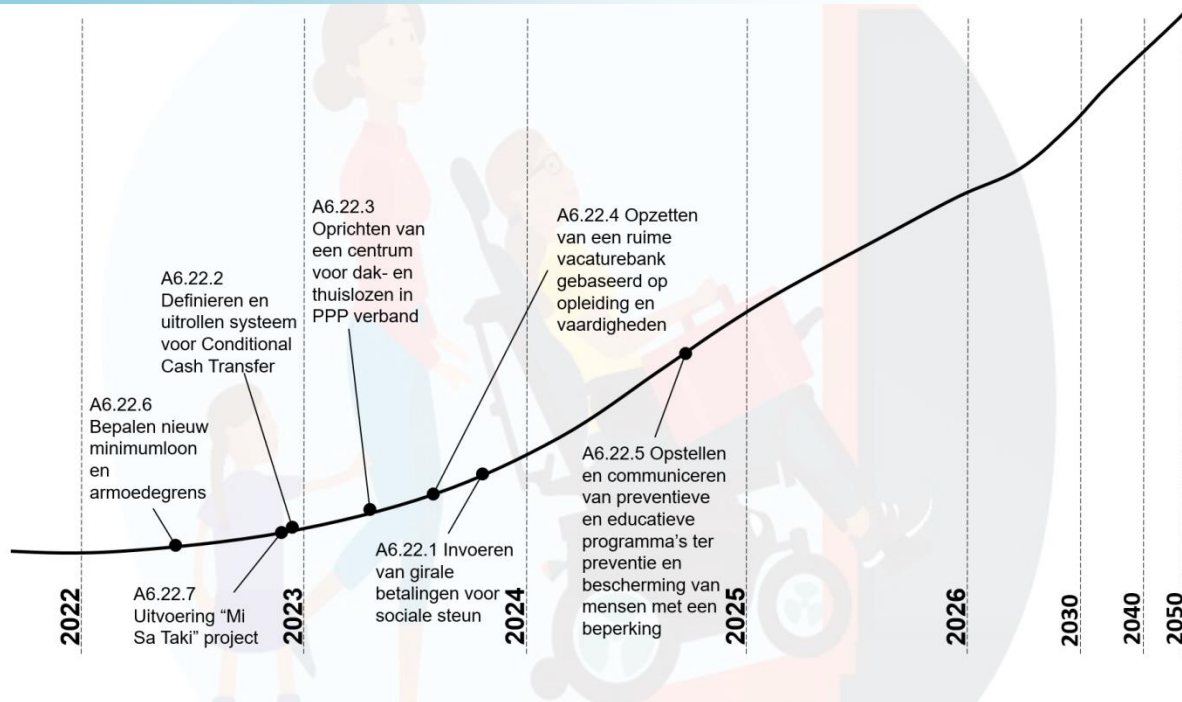
Om de bedrijvigheid verder te bespoedigen is het sterk aan te bevelen dat de Centrale Bank van Suriname een garantiefonds instelt om commerciële banken (voor hun) risicovollere producten aan te bieden, in het bijzonder kredietverzekeringen en specifieke “operating lease” producten (het garantiefonds en de aanbidding van deze producten kunnen ook bij de Nationale OntwikkelingsBank geplaatst worden). Een voorbeeld van deze laatste is het compleet voorfinanciëren van zonnepanelen voor woonverblijven, waarbij de bank de importeur en installateur betaalt, en de woningeigenaar over een vooraf bepaalde periode een tarief voor de geleverde electriciteit betaalt aan de bank welke lager is dan het normaal tarief. Zeker nu met de komst van deze actiepunten, wordt de opzet van een kredietregistratiebureau een noodzaak.

Strategische Acties

1. Samenstelling interministeriële werkgroep implementatie NRA aanbevelingen met een duidelijk mandaat en met rechtstreekse rapportage en verantwoording naar het Kabinet van de President.
2. Prioriteren van de NRA aanbevelingen en een uitvoeringsplan opstellen door de werkgroep.
3. Via een Wet Basisbankrekening elke burger in staat stellen om een rekening te openen, waardoor *financial inclusion* wordt bevorderd, terwijl digitalisering van overheids- en andere transacties wordt vergemakkelijkt.
4. Opzetten van een systeem van incentives voor girale transacties dat geïmplementeerd wordt via het bedrijfsleven.
5. Het gradueel uitvoeren van girale betalingen voor sociale voorzieningen (bijv. AOV).
6. Instellen garantiefonds als incentive voor de aanbidding van risicovollere producten, in het bijzonder kredietverzekeringen en operating leases.
7. Opzet kredietregistratiebureau met duidelijk gedefinieerde processen.
8. Implementatie van Belasting Toegevoegde Waarde (BTW).
9. Via een depositogarantie burgers meer vertrouwen geven in het bancaire systeem, zodra het bancaire systeem is versterkt.
10. Unificeren en vereenvoudigen van de belastingwetgeving door middel van de Algemene Wet Douane, Algemene Wet Belasting en Invorderingswet.
11. Verbinden van informatiedatabases bij de Belastingdienst met andere databases, zoals bij het bank- en verzekeringswezen, MI-GLIS, etc.

A6.22 Sociale Bescherming

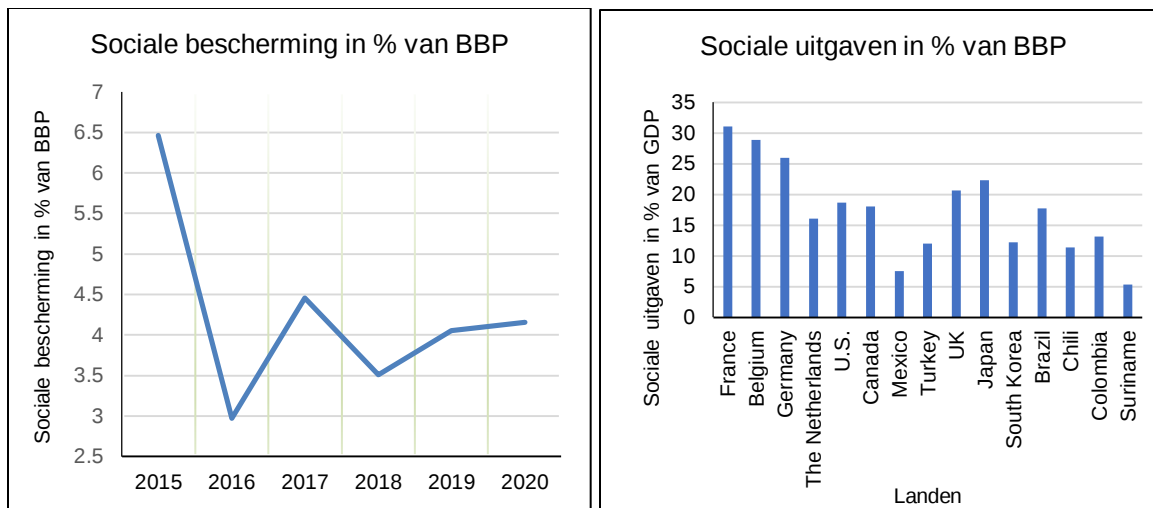

A6.22.1 Overzicht

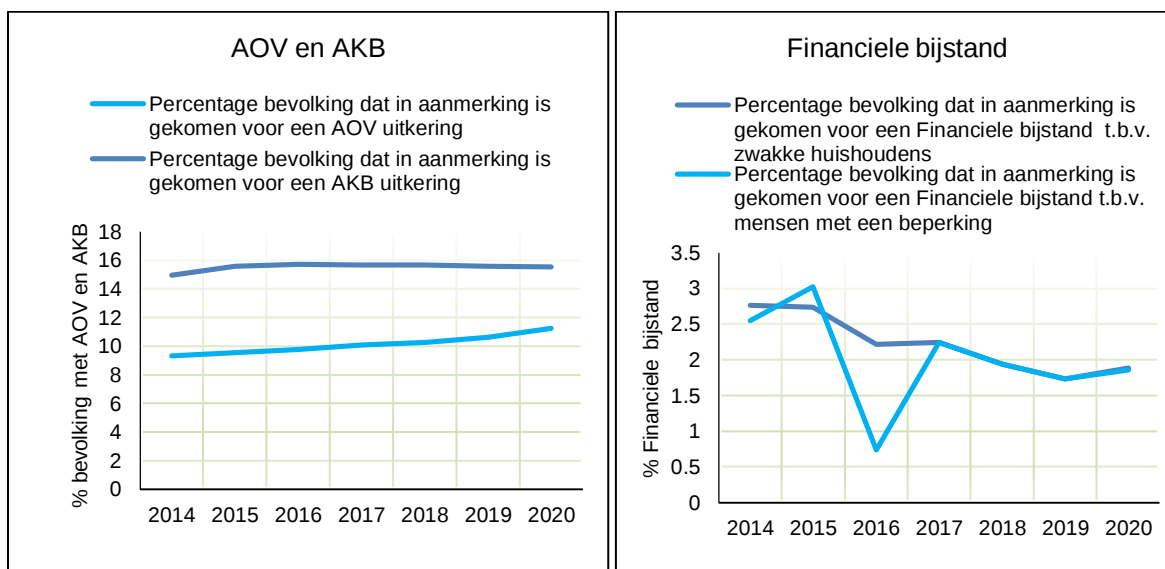
Sociale bescherming (sociale voorzieningen en sociale verzekeringen) richt zich op de ondersteuning van kwetsbare individuen en groepen in de samenleving. Uit het huishoudbudgetonderzoek van 2013/2014 bleek dat 23% (circa 124.350 personen) uit de samenleving onder extreme armoede viel op basis van de internationale extreme armoedegrens van de Wereldbank (\$ 1,90 per dag). In dit onderzoek werd ongeveer 25% van de bevolking als extreem arm gekenmerkt, op basis van de nationale armoedegrens van SRD 309,- per maand (Kisoensingh, 2021). De kloof tussen rijk en arm creëert bij de gemeenschap een sociale en financiële afhankelijkheid van de overheid (social en financial exclusion).

In 2021 wordt er ongeveer 5,3% van het BBP uitgerekend voor de sociale uitgaven. Vanaf het jaar 2015 tot en met 2020 is er een duidelijke toename bij het aantal 60 plussers die geregistreerd staan bij het ministerie en jaarlijks in aanmerking komen voor een AOV uitkering. Het aantal kinderen dat via het ministerie jaarlijks in aanmerking komt voor een Algemene Kinderbijslag (AKB) is de afgelopen vijf jaren gestegen naar 11,2% uit de totale bevolking. In vergelijking tot de AOV en AKB trend, is er vanaf 2017 een fluctuatie bij het aantal personen dat in aanmerking komt voor het ontvangen van financiële bijstand door de overheid. Slechts 45% van de wereldbevolking wordt effectief gedekt door ten minste één sociale uitkering, terwijl de resterende 55% geen sociale bescherming ontvangt. In Suriname lijkt dit cijfer ogenschijnlijk lager te zitten (zie grafieken op de volgende pagina), echter komt de overheid ook financieel in bij zaken als medische meerkosten en woningbouw, wat niet gereflecteerd wordt in deze grafieken. Daarnaast stappen vele landen over naar programma's voor voorwaardelijke geldoverdracht (Conditional Cash Transfer) als onderdeel van het reguliere sociale beleid om armoede aan te pakken.

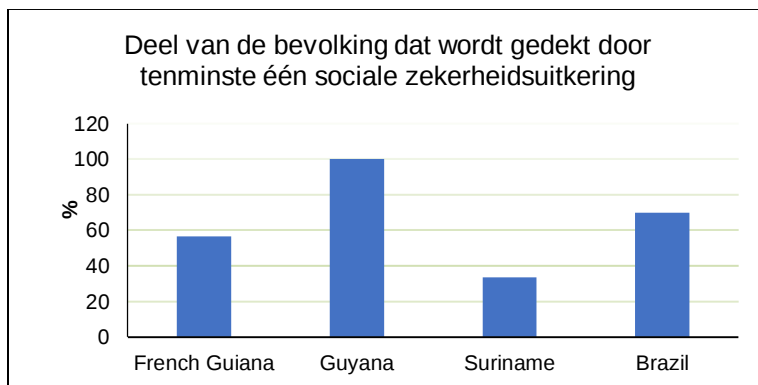
Grafieken A6.22.1 en A6.22.2

Grafieken A6.22.3 en A6.22.4

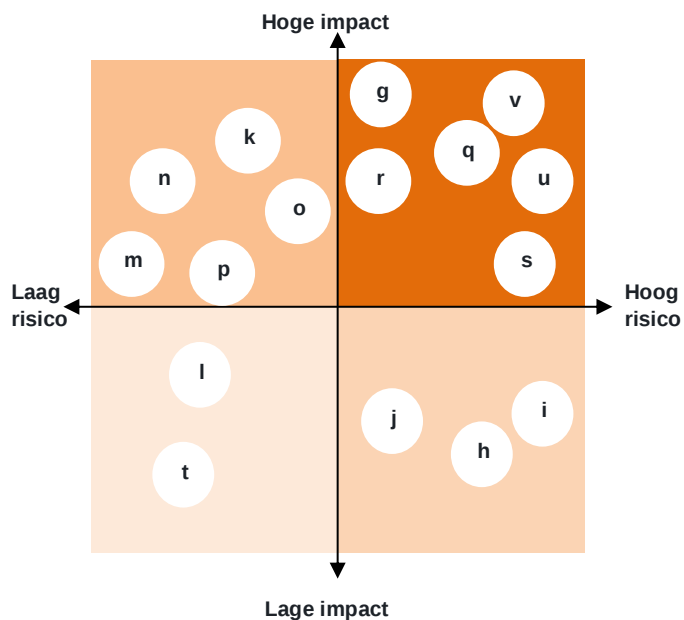

Grafiek A6.22.5

A6.22.2 SWOT

Sterkten	Zwakten
a) Sociale en arbeidswetgeving in werking b) Decentralisatie dienstverlening c) Armoedebestrijding middels bieden van gelijke kansen aan samenleving d) 5,3 % van het BBP wordt uitgegeven aan sociale uitgaven e) Verhoging uitkeringsbedragen van sociale voorzieningen f) Initiatief gestart met het bedrijfsleven t.b.v. financiële inclusie middels giralisering van de sociale uitgaven aan zwakke huishoudens en mensen met een beperking	g) Sociale programma's zijn eenzijdig: zonder tegenprestaties h) Registratie en kaartenbestanden van sociale uitkeringen zijn vervuld door dubbele en onterechte registraties i) Geen differentiatie naar de verschillende soorten beperkingen j) Gebrek aan sociale inclusie: de huidige sociale vangnetprogramma's zijn niet voldoende afgestemd op de behoeften en gedragingen van alle groepen k) Gebrek aan financiële inclusie l) Tekort aan specialisten voor het uitvoeren van beleid
m) Het opschonen en transparant maken van de digitale bestanden binnen het sociaal zekerheidstelsel n) Economische zelfstandigheid stimuleren middels het creëren van werkgelegenheid en het trainen/ begeleiden van de arbeidsgeschikten en arbeidsongeschikten o) Digitaliseren van overheidsdiensten p) Stimuleren en uitvoeren van financiële inclusie q) Beschikbare financiering voor daklozenproblematiek	r) Vergroten van de armoede, vanwege de schaarse sociale voorzieningen en de toegang daartoe s) Groeiend aantal rechthebbenden voor de sociale voorzieningen vormt een bedreiging voor de continuering van het sociaal beschermingssysteem t) Logistieke uitdagingen en infrastructuur (bv. het binnenland) u) De afhankelijkheid van kwetsbare groepen aan de overheid wordt vergroot, middels de verschillende sociale uitkeringen v) Grootschalige fraude binnen registratie- en uitkeringssystemen
Kansen	Bedreigingen

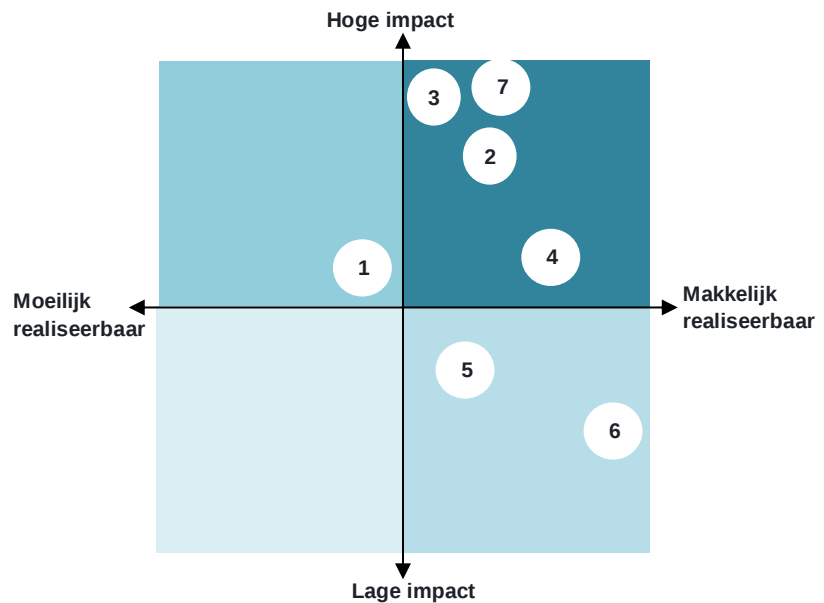

Strategische Actiepunten

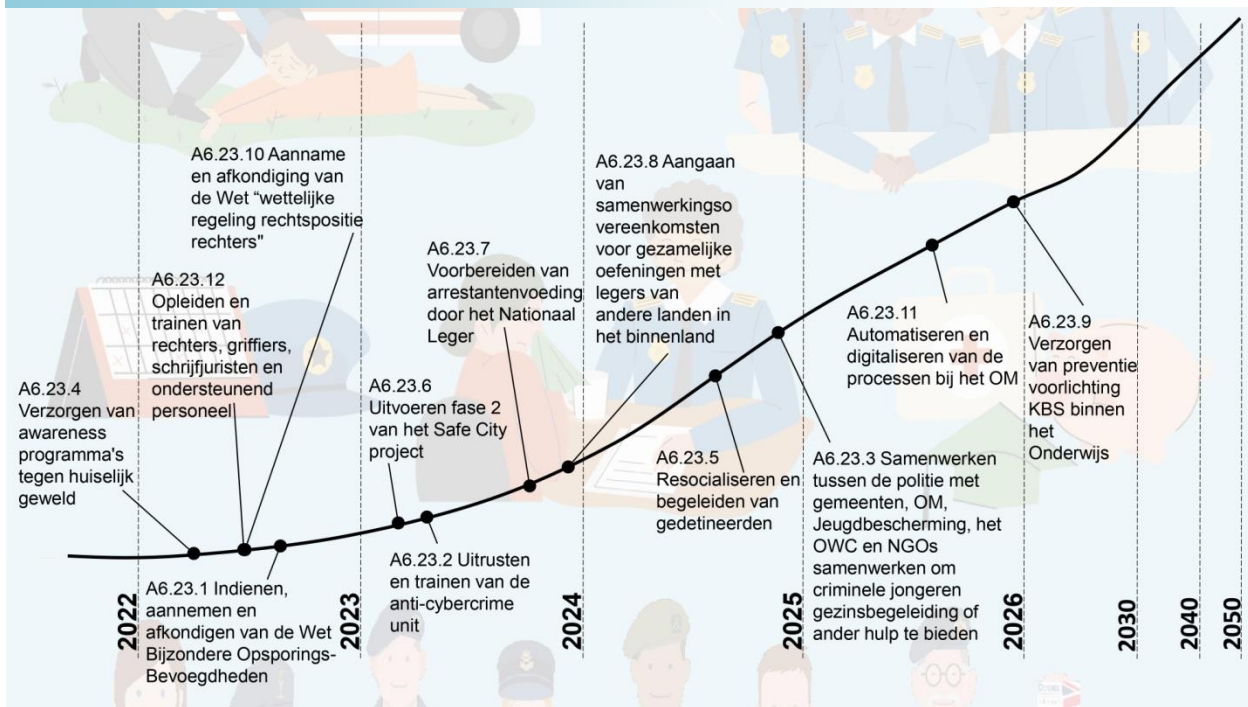
1. Middels financiële inclusie worden alle financiële steun, zoals bijstand aan mensen met een beperking en sociaal zwakke huishoudens en Covid-19 steun, giraal overgemaakt via een debitcardsysteem op een bankrekening. Dit betaalsysteem verlaagd het risico profiel voor het gehele financiële systeem en zorgt voor vlotte en transparante afhandeling bij de betalingen en bezuiniging in exploitatiekosten. De eerste stap van financiële inclusie (van kas naar giraal) is reeds gedaan in juli 2021.
2. Conditional Cash Transfers (CCT) als instrument voor de armoedebestrijding is vooral gericht op de ontwikkeling van menselijk kapitaal door te investeren in de gezondheid, opvoeding en voeding. Het kan toepasbaar zijn in Suriname als er een goed strategisch communicatie plan uitgevoerd wordt, waarbij de mindshift binnen de samenleving verandert van het huidige (unconditional, zonder tegenprestatie) naar een conditional systeem met de verwachte tegenprestaties; dit systeem individualiseert het sociaal stelsel en biedt steun op maat. Meer inclusiviteit en werkgelegenheid aanbieden aan vrouwen, mensen met geringe (vak)scholing, mensen met een beperking, sociaal zwakkeren en mensen uit achterstandsgebieden (social inclusie) kan leiden tot de uitvoering van CCT.
3. Het dak- en thuislozen problematiek kan opgelost worden middels het aanbieden van faciliteiten en middelen, tevens het oprichten van een centrum voor de doelgroep in PPP verband; hiertoe is reeds een concreet projectvoorstel voorgesteld aan de regering; de opzet van een volledig ingericht resocialisatieproject (op een terrein groot 7ha achter de JAP luchthaven), waarbij 250 daklozen opgevangen zullen worden op een concentratiepunt buiten Paramaribo met goede psychiatrische hulp, een vak kunnen leren en te werk worden gesteld om wat te verdienen.
4. De werkgelegenheidsproblematiek kan verholpen worden middels het bieden van een ruime vacaturebank aan de werkzoekenden dat gericht is op hun mate van educatie en vaardigheden. Het bevorderen van de zelfstandigheid en de sociale integratie (acceptatie, zelfwerkzaamheid en zelfredzaamheid) van personen met een beperking kan middels het creëren van meer werkgelegenheid, het bieden van trainingen en het voorzien van sport- en recreatiemogelijkheden voor de doelgroep. Uitvoeren van meer projecten zoals 'Basic Needs Trust Fund project' waarbij micro-ondernemerschap voor mensen met een beperking wordt gestimuleerd middels trainingen.
5. Preventie en bescherming van mensen met een beperking kan middels het inzetten van preventieve en educatieve programma's, waarbij de oorzaken voor fysieke, visuele en psychische beperkingen onderzocht worden. Dit, vooral gericht op het ruraal gebied gezien het aantal mensen met een beperking in het binnenland vrij hoog ligt. Het bieden van openbare faciliteiten zoals

verbeterde transportmogelijkheden, opvang en huisvestingen (in het bijzonder voor personen ouder dan 18 jaar) en het bieden van thuiszorg draagt bij aan de actieve participatie en integratie van mensen met een beperking binnen de samenleving. Het ondersteunen van ouders waarvan de kinderen een beperking hebben, via netwerken met NGO's en particuliere organisaties die gericht met de doelgroep bezig zijn, nl. "Community Based Rehabilitation". Meer projecten moeten gestart worden en/of het project 'Sori Yu Srefi' moet vervolgd worden.

6. Het regelmatig (om de 1 à 2 jaar) bepalen van een nieuwe minimumloon en armoedegrens en het publiceren van een geüpdate rapport "Armoedegrens Suriname".
7. Uitvoeren van het "Mi Sa Taki" project, een landelijke aanpak verspreid over jaren om geweld tegen kinderen tegen te gaan. Deze aanpak, waarbij onder andere gezinnen afzonderlijk worden aangedaan, is grondig getoetst aan de Surinaamse praktijk en heeft bewezen zijn vruchten af te werpen.

A6.23 Veiligheid

A6.23.1 Overzicht Veiligheid

Veiligheid is een belangrijke voorwaarde voor welvaart en welzijn, waarbij er aandacht besteed moet worden aan criminaliteitsbestrijding, brandveiligheid, verkeersveiligheid en grensoverschrijdende criminaliteit. Deze gebieden hebben de volgende kenmerkende feiten:

- Toename van de criminaliteit in 2020 ten opzichte van 2010: landelijk geregistreerde gevallen van criminaliteit met 3%, geregistreerde gevallen van diefstal met 364,8%, geregistreerde gevallen van levensberovingen met 100%, geregistreerde gevallen van moord met 68,4%, geregistreerde gevallen van drugscriminaliteit met 5,5%, geregistreerde gevallen van jeugdcriminaliteit met 133,7%, geregistreerde gevallen van doodslag met 142,6%.
- Suriname heeft in vergelijking met de regio een laag aantal gevallen van moord en een hoog aantal gevallen van inbraken.
- Ondanks de pandemie met lockdowns is het aantal verkeerdoden in de eerste helft van 2021 bijkans het dubbele over dezelfde periode in 2020.
- Toename woongebouwbranden in 2020 met 7,7% ten opzichte van 2010.
- Toename natuurrampen met 100% in 2020 ten opzichte van 2010.

Het bereiken van de doelen van veiligheid wordt echter verhinderd door de volgende grote structurele tekortkomingen:

1. Onvoldoende middelen beschikbaar voor het realiseren van projecten met betrekking tot veiligheid op de begroting 2021 van het ministerie van Justitie en Politie en Defensie. Ongeveer 7% van de totale begroting van het Ministerie van Justitie en Politie gaat naar beleid, hiervan gaat ongeveer 3,1% naar Veiligheid. Bij Defensie gaat ongeveer 1,7% van de begroting 2021 naar het uitvoeren van beleid.
2. Het voorgaande resulteert in een tekort aan equipment en apparatuur, achterstallig onderhoud
3. Vergrijzing van het KPS met 10% in 2018-2019.
4. Onderbezetting bij de KPA. Momenteel heeft KPA 243 penitentiaire ambtenaren, terwijl er wordt aangegeven behoefte te hebben aan nog eens 144 ambtenaren.

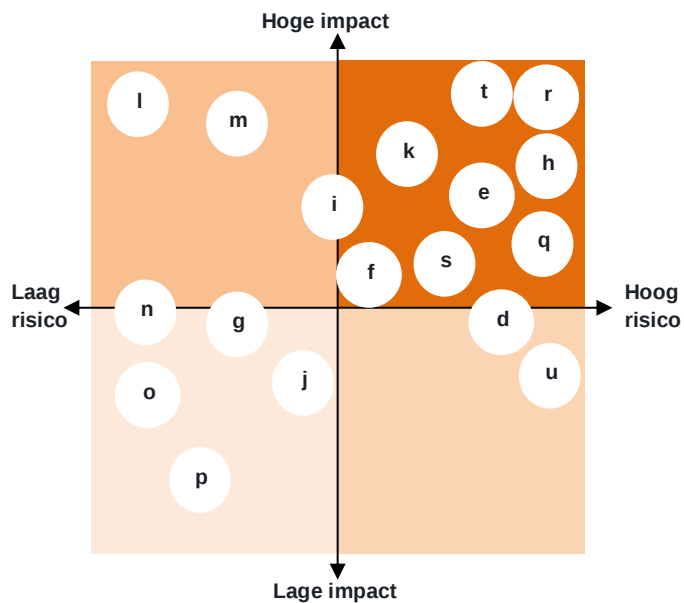
A6.23.2 Overzicht Rechtszekerheid

Een specifiek onderdeel van het Beleidsgebied Veiligheid is de Rechtszekerheid, namelijk de waarborg dat de rechtspraak gebonden is aan regels van het recht. Het bereiken van de doelen van de Rechterlijke Macht wordt verhinderd door in het bijzonder de volgende tekortkomingen:

- Onderbezetting bij de Rechterlijke Macht: momenteel zijn er 26 rechters, terwijl er volgens de Wet op de Inrichting en Samenstelling van de Rechterlijke Macht minimaal 40 rechters zouden moeten zijn. Hierdoor laat de afhandeling van rechtzaken vaak lang op zich wachten. Een interessante vergelijking wijst echter uit dat een land als Nederland iets meer dan 7-maal het aantal rechtzaken heeft per 100.000 inwoners, maar minder dan 3-maal het aantal rechters over dezelfde inwoners, en toch de afhandeling van rechtzaken vlotter verloopt (er zijn wel 6 maal zoveel rechtsbanken). Dit doet de vraag rijzen of het groter probleem niet vinden is in de inefficiëntie van processen, ontbreken van automatisering (ICT), goed gedefinieerde verantwoordelijkheden, etc.
- Onvoldoende middelen beschikbaar voor het realiseren van projecten van de Rechterlijke Macht op de begroting van het ministerie van Justitie en Politie. Ongeveer 7% van de totale begroting van het Ministerie van Justitie en Politie gaat naar beleid, hiervan gaat ongeveer 1% naar versterking van de Rechterlijke Macht.

A6.23.3 SWOT

Sterkten	Zwakten
a) Specifieke deskundigheid beschikbaar binnen de instituten die betrokken zijn bij de nationale veiligheid. b) KPS, KBS en Defensie nemen actief deel aan internationale samenwerkingsverbanden c) Proactieve en preventieve brandweerzorg d) Er is een goede samenwerking tussen Defensie en andere ministeries bij de aanpak van de Covid-19 pandemie	e) Beperkte financiële middelen beschikbaar voor het uitvoeren van projecten f) Onderbezetting bij de Korpsen (KPS en KPA). g) Slechts 16 procent aan middenkader en 8 procent aan hoger kader binnen het leger aanwezig h) Door het ontbreken van de Wet Bijzondere Opsporingsbevoegdheden (BOB) is de politie beperkt in zijn opsporingsbevoegdheden i) Onderbezetting bij de rechterlijke macht (tekort aan rechters, griffiers en ondersteunend personeel) j) Trage rechtsgang/afhandeling van rechtszaken k) Slechte en verouderde infrastructurele en ICT-voorzieningen
l) Gezamenlijk optrekken van KPS, MP, BNV/Douane/Recherche/beveiligingsorganisaties bij operaties gericht op de aanpak van de veiligheid van de burgers m) Internationale samenwerking bij de aanpak van de grensoverschrijdende criminaliteit. n) Zichtbaarheid van het Nationaal leger op straat en bij projecten van burgers en de overheid o) Internationale samenwerking op het gebied van de rechtszekerheid p) Er is een proces van verzelfstandiging van de rechterlijke macht op gang gebracht	q) Grensoverschrijdende criminaliteit (zeeroof, goederensmokkel, mensensmokkel, drugstransport) en verruwing criminaliteit. r) Toename natuurrampen s) Illegale exploratie van natuurlijke hulpbronnen in het binnenland, waarvan data ontbreekt. t) Sprake van cybercrime u) De taboe rond huiselijk geweld en het niet tijdig doorgeven van gevallen ervan
Kansen	Bedreigingen

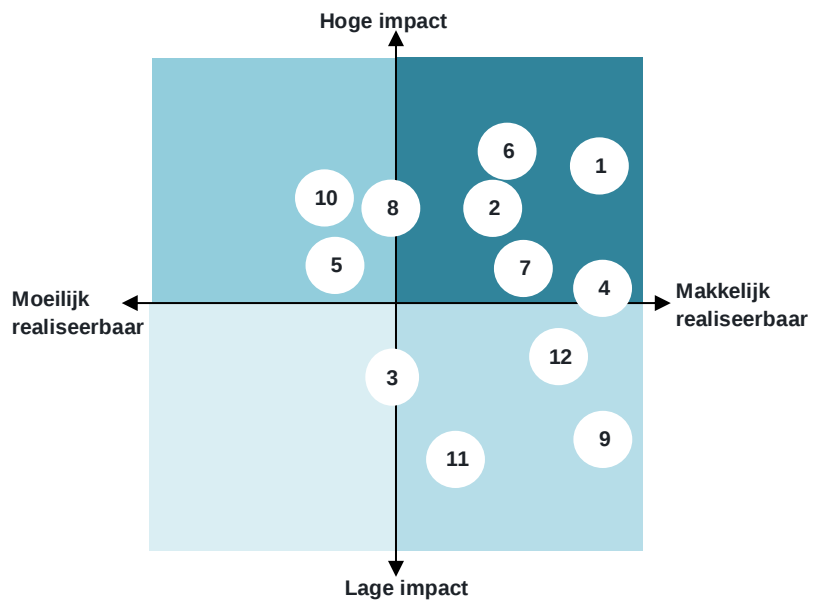
Strategische Actiepunten

(punten met betrekking tot surveillance zijn separaat opgenomen A6.5 vanwege het urgent en ministerie-overstijgend karakter)

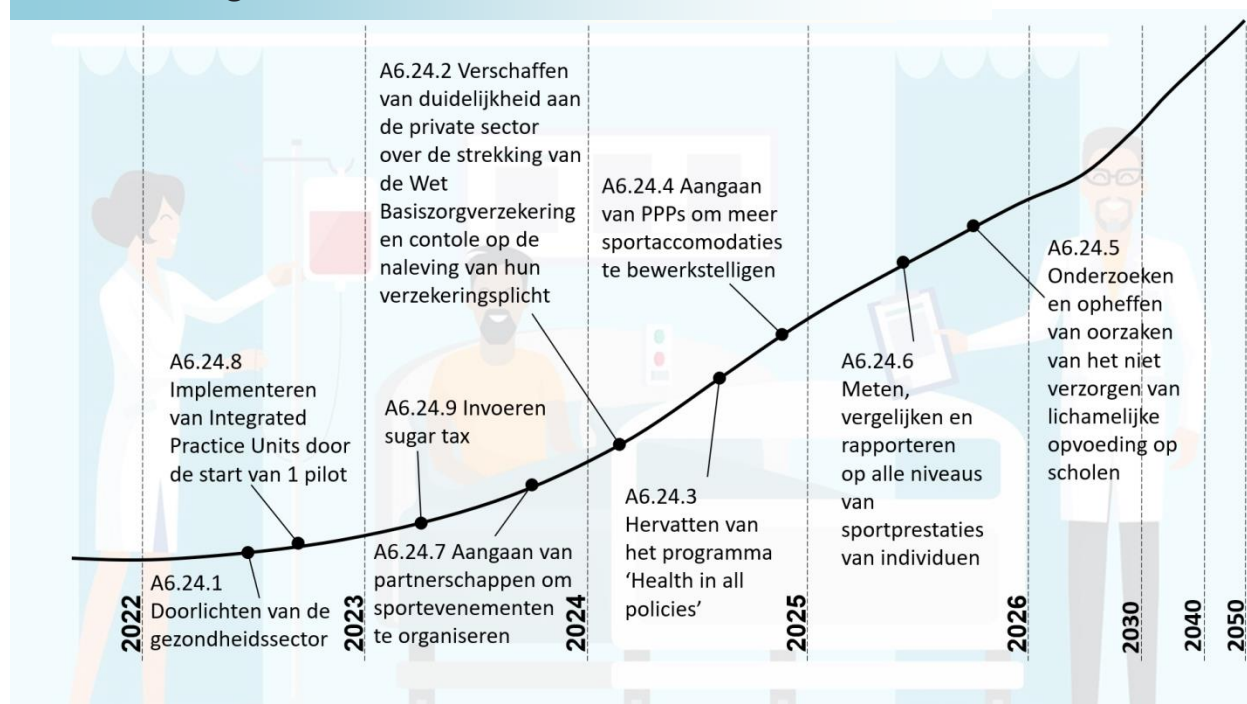
1. Uitbreiding opsporing en handhaving van de openbare orde en veiligheid door aanname en afkondiging van de Wet Bijzondere Opsporingsbevoegdheden (Wet BOB).
2. De afdeling die belast is met cybercrime moet flink uitgerust en getraind worden: dit heeft zijn weerslag op de aanpak van drugcriminaliteit, illegaliteit, fraude, etc. Dit is van enorm belang daar verwacht kan worden dat cybercrime in de komende jaren flink zal toenemen waarbij de impact onregelend kan werken voor diverse sectoren vanwege de kleinschaligheid van het land.
3. Bijzondere aandacht voor aanpak jeugdcriminaliteit, waarbij de politie met gemeenten, het Openbaar Ministerie, Jeugdbescherming, het Onderwijs en NGOs samenwerken om zodoende criminele jongeren gezinsbegeleiding of andersoortige hulp te bieden.
4. Aanpak Huiselijk Geweld: awareness programma's zullen verzorgd worden door netwerken en door meer betrokkenheid van alle partijen (bijvoorbeeld overheid, NGO's) voor het verlenen van hulp aanslachtoffers van Huiselijk geweld.
5. Resocialisatie/begeleiding gedetineerden: er is een resocialisatie plan dat voor de duur van 5 jaren is opgesteld (1 mei 2020-1 mei 2025), waarbij gedetineerden ingezet worden voor diverse werkzaamheden, zowel binnen als buiten de inrichting.
6. Uitvoering fase 2 van het Safe City project.
7. Arrestantenvoeding drukt zwaar op de begroting van het Ministerie van Justitie en Politie. Middels deze inzet van het Nationaal Leger kan arrestantenvoeding voorbereid worden om zodoende het ministerie geld te besparen.
8. Samenwerkingsovereenkomsten om gezamenlijke oefeningen met legers van andere landen in het binnenland zwaar op te voeren.
9. Preventie voorlichting KBS binnen het Onderwijs en andere instanties over het vroegtijdig voorkomen van branden.
10. Het streven is om op korte termijn een eigen begroting voor de Rechterlijke Macht te hebben. Omdat de Rechterlijke Macht een onafhankelijke staatsmacht is, mag deze voor haar middelen niet afhankelijk zijn van de andere staatsmachten. Hiervoor is de aanname en afkondiging van de Wet "wettelijke regeling rechtspositie rechters" noodzakelijk. In het jaar 2022 zal de institutionele verzelfstandiging van de Rechterlijke Macht worden voortgezet met nadruk op bemensing, toepassing van relevante HR instrumenten, voorzien in facilitaire voorzieningen, concipiëren van de wetgeving en verdere organisatieontwikkeling. In 2023 zullen de daartoe strekkende wetten worden afgekondigd zodat de ondersteunende processen in een aparte juridische entiteit kunnen worden ondergebracht.
11. Processen bij de Rechterlijke Macht moeten beschreven en gereviewed worden. Dit laatste dient te geschieden met automatisering en digitalisering in het vooruitzicht. Vervolgens kunnen taken en

verantwoordelijkheden beter verdeeld en toegekend worden aan een ieder in de organisatie. Tenslotte moeten ICT-systeem geïmplementeerd worden voor de automatisering en digitalisering, inclusief de nodige trainingen.

12. Opleiden en trainen van rechters, griffiers, schrijffjuristen en ondersteunend personeel. Dit kan door het opzetten van een gestructureerd en permanent systeem van basis- en permanente opleidingen en intensieve praktijkgerichte begeleiding van rechters, griffiers en ondersteunend personeel (waaronder schrijffjuristen).

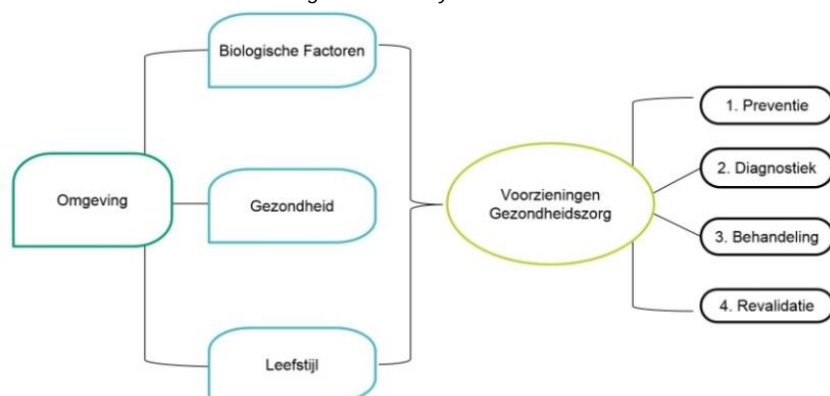
A6.24 Volksgezondheid

A6.24.1 Overzicht

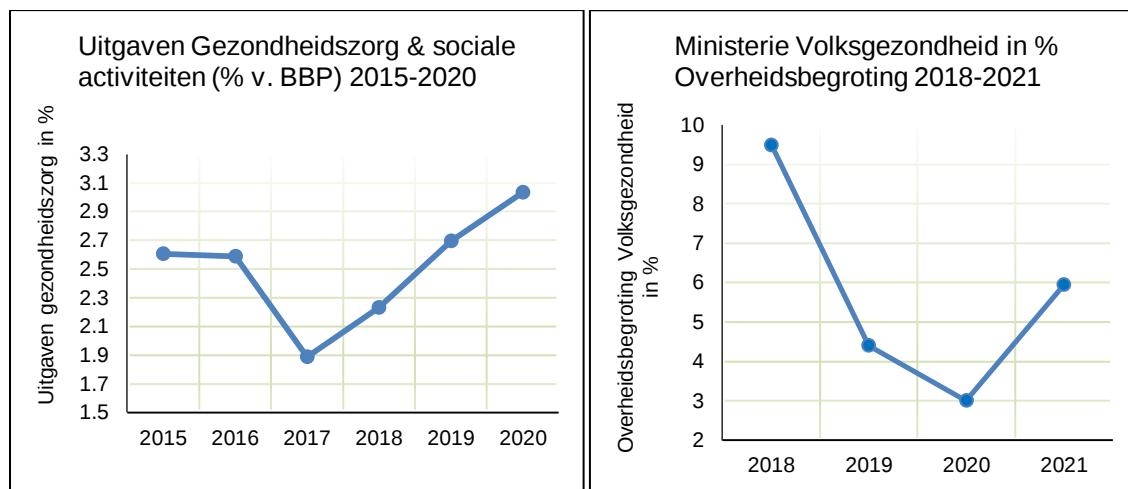
In lijn met het derde van de zeventien duurzame ontwikkelingsdoelen (SDG's) is in dit Ontwikkelingsplan gezondheidszekerheid als norm gesteld. Factoren, die van invloed zijn op de gezondheid, kunnen in vier categorieën worden samengevat: 1. Biologische factoren 2. Voorzieningen in de gezondheidszorg 3. Leefstijl en 4. Omgeving. Aan de hand van voornoemde categorieën analyseren beleidsmakers gezondheidsproblemen van zorgvragers om het ontstaan van het probleem beter te begrijpen, en het zorgbeleid en de zorgverlening beter af te stemmen op het probleem en op de zorgvrager. De volledige zorgcyclus bestaat derhalve uit: 1) Preventie 2) Diagnostiek 3) Behandeling en 4) Revalidatie.

Figuur A6.24.1: Gezondheidsdeterminanten en de gezondheidscyclus

Tussen 2017 en 2020 nam het aandeel van gezondheidszorguitgaven in het Bruto Binnenlandsproduct gestadig toe van 1.9 naar 3%.

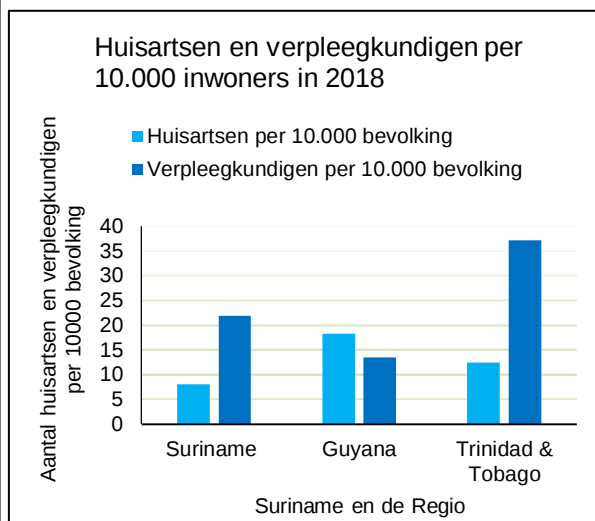
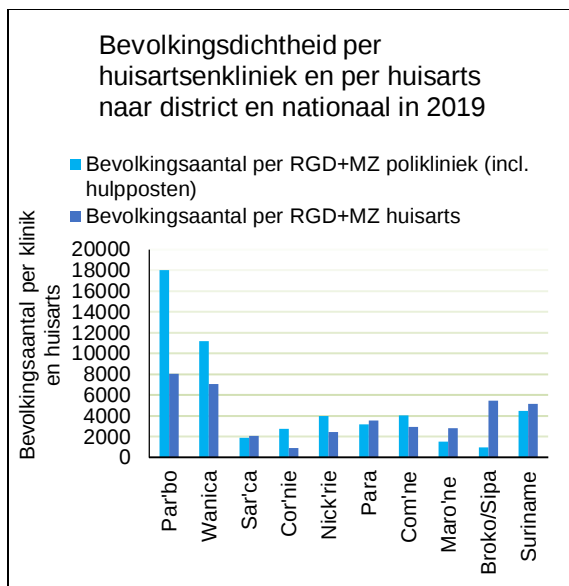
Grafieken A6.24.1 en A6.24.2 (Bron: ABS, Bewerkt: SPS)

Een omvangrijk deel van de middelen wordt besteed aan beleidsprogramma's: tussen 2018 en 2020 nam dit af, maar in 2021 steeg dit aandeel met ca. 100% (door Covid-19). Uit grafiek 3 blijkt dat Suriname per 10.000 bevolking in 2015 over 7 huisartsen en 20 verpleegkundigen beschikte, welk aantal in 2018 marginaal met 1 gezondheidswerker toenam naar respectievelijk 8 huisartsen en 21 verpleegkundigen. In 2019 was de bevolkingsdichtheid per huisartsenpolikliniek in Suriname 4.471 personen. In de districten Paramaribo (18.020) en Wanica (11.192) waren de poliklinieken het dichtstbevolkt. Nationaal was de dichtheid per huisarts 5.139 personen, met hogere cijfers voor Brokopondo, Sipaliwini, Paramaribo en Wanica.

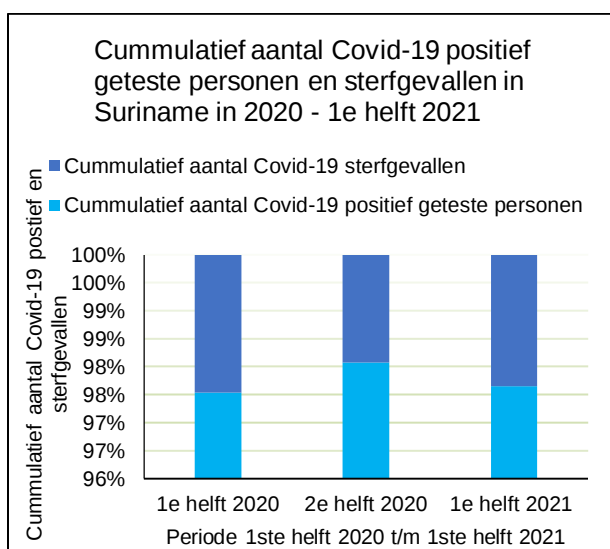
Onder geselecteerde landen in de regio werd in Barbados het hoogste percentage van het BBP (ca. 6,9%) besteed aan gezondheidszorg in 2016 opgevolgd door Trinidad en Tobago met 6,5%. Echter was alleen in Suriname het verschil in publieke en private besteding aan gezondheidszorg het grootst, welke impliceert dat een relatief groter deel van de uitgaven door de publieke sector werden gedekt. Vergeleken met Guyana en Trinidad en Tobago had Suriname in 2018 het minst aantal huisartsen per 10.000 inwoners.

Grafieken A6.24.3 en A6.24.4 (Bron ABS, PAHO, Bewerking: SPS)

Eind 2019 brak de Covid-19 pandemie uit. Zowel in het tweede halfjaar van 2020 als in de eerste helft van 2021 was een explosieve toename van het aantal nieuwe covid-19 besmettingen en sterfgevallen in Suriname te constateren. Eind 2020 werden de eerste vaccins door betreffende nationale en internationale instanties goedgekeurd voor toediening. Tussen februari en juni van het lopend jaar kregen 160.268 personen in Suriname hun eerste dosis Astrazenica vaccin en 35.926 waren volledig gevaccineerd.

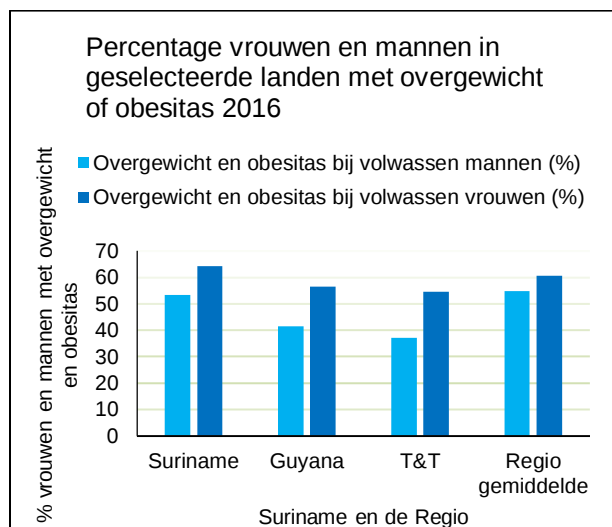
Grafiek A6.24.5

A6.24.2 Gezonde levensstijl

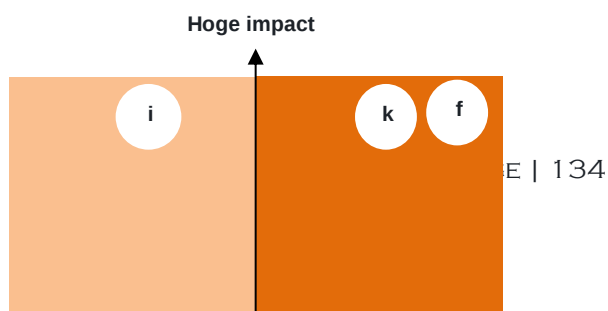
Het is bewezen dat regelmatige en grensverleggende sportbeoefening de lichamelijke conditie verbeterd door vergroting van het uithoudingsvermogen van de mens. Verhoogde beweging in samenhang met het behouden van een gezond lichaamsgewicht en het nuttigen van gezonde voeding mede bij kan dragen aan een verlaagd risico op hartaandoeningen. In 2016 is uit onderzoek gebleken dat in Suriname 64,2% van de vrouwen en 53,4% van de mannen overgewicht of ernstig overgewicht hebben. Het gemeten gewicht van Surinaamse vrouwen was hoger dan het regionaal gemiddelde.

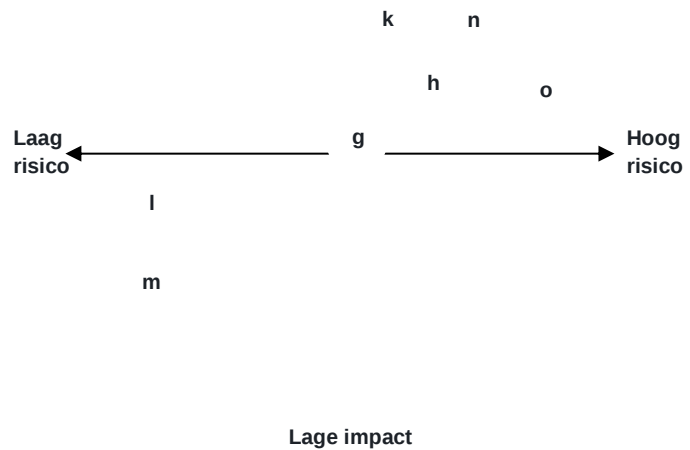
Grafiek A6.24.6 (Bron: PAHO)

A6.24.3 SWOT

Sterkten	Zwakten
a) Er is veel specialistische zorg met bijbehorende expertise: nefrologie, cardiologie, neurologie b) Medische Zending c) Ligdagtarieven zijn bijgesteld naar een realistisch(er) niveau d) Er is een goede samenwerking met buitenlandse artsen en specialisten e) Er is een separaat departement voor Sportzaken	f) Inefficiënte uitvoeringssystemen g) Onvoldoende focus op preventie h) Geen sectorale aanpak van leef- woon-, en werkmilieu i) Operationele uitgaven blijven procentueel hoger dan beleidsuitgaven j) Gerichtheid op micro- in plaats van macrogezondheidsdoelen
k) Financiële injecties door de overheid. l) Zorgvragers op de hoogte stellen van de waarde van zorgproducten ter beheersing van de zorgvraag m) Topsport heeft potentie	n) Zorgverleners emigreren of treden uit de sector vanwege uiteenlopende redenen o) Verlies van productieve levensjaren vanwege ongezonde leefstijl en vroegtijdige sterfte
Kansen	Bedreigingen

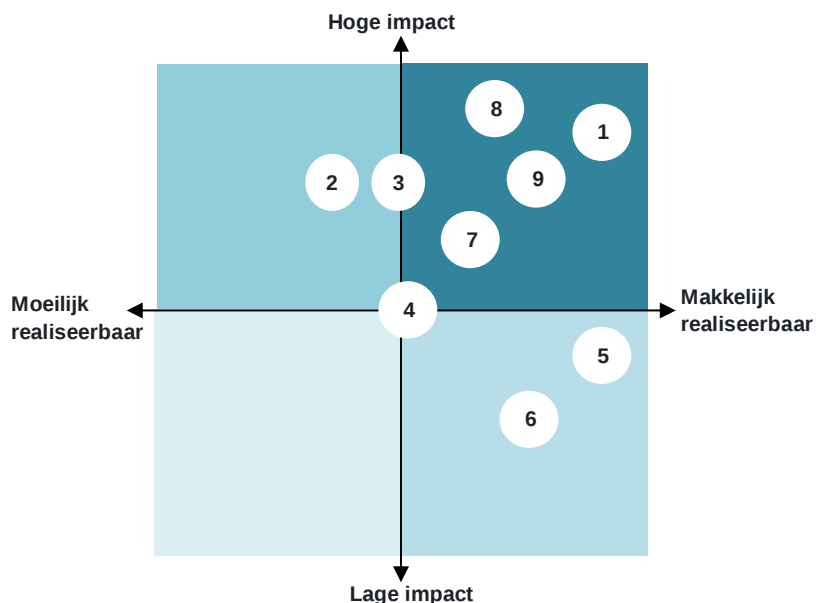
Strategische Actiepunten

1. Een (financiële) doorlichting van werkprocessen en geldstromen binnen de gezondheidszorgsector, waaronder ziekenhuizen, voor de rationalisatie en het oplossen van het structureel financieringstekort in de gezondheidszorg.
2. Duidelijkheid verschaffen aan de private sector over de strekking van de Wet Basiszorgverzekering en controle op de naleving van hun verzekeringsplicht, om zodoende het lage percentage binnen het BBP dat de private sector aan gezondheidszorg besteedt te verhogen (2016: 1,8% ten opzichte van de overheid met 4,2%).
3. Hervatten van het programma 'Health in all policies', waardoor de preventieve gezondheidsbenadering in de beleidsformulering en –uitoefening van alle ministeries terug te vinden is. Dit moet uiteindelijk resulteren in preventie en minimalisering van gezondheidsproblemen, en lage publieke en private gezondheidszorguitgaven.
4. In Public-Private Partnerships meer openbare sportaccommodaties bewerkstelligen, die verspreid zijn en verschillende takken van sport accommoderen.
5. Het onderzoeken en opheffen van oorzaken van het niet verzorgen van lichamelijke opvoeding op scholen.
6. Op alle niveaus meten, vergelijken en rapporteren van sport- en onderwijsprestaties van individuen.

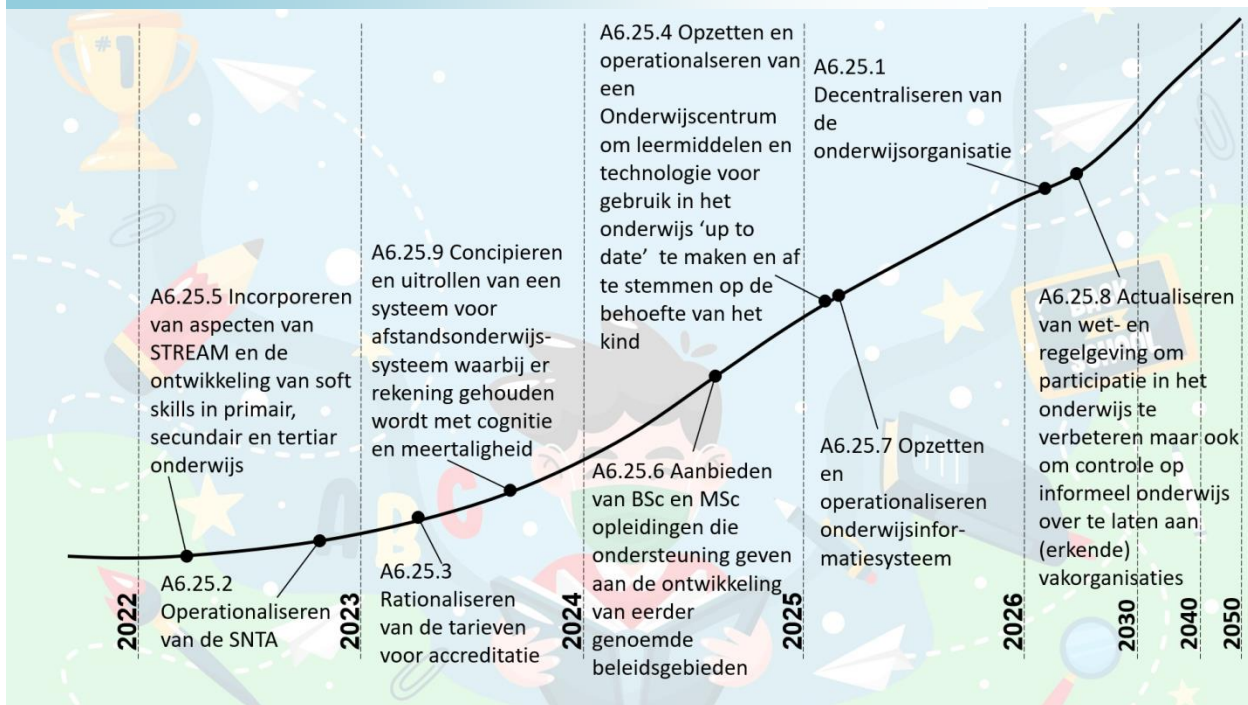
7. Aangaan van partnerschappen met NGOs, instituten en organisaties (scholen, internaten, ressort en buurtorganisaties, districten en interdistricten, ambtenaren en bedrijvenverenigingen) en bedrijven om sportevenementen te organiseren, gericht op verschillende doelgroepen, zoals jongeren, ouderen, mensen met een beperking, etc.
8. Het grootste deel van de medische kosten (68% in 2016) gaat naar behandeling van ziekten. Ongeveer 80% van de zorg aan chronische ziekten en patiënten wordt besteed en 20% aan de overige ziekten. Er moet een structurele verschuiving van secundaire en tertiaire gezondheidszorg naar primaire gezondheidszorg, waarbij naast preventie ook vroege identificatie van ziekten belangrijk is voor professionele begeleiding. Voor de efficiëntie (de betaalbaarheid van de zorg) vereist dit standaardisering, protocollering, alsmede reglementering van de verschillende zorgproducten, teneinde de kwaliteit van de geboden zorg te waarborgen.

Door het instellen van 8 *Integrated Practice Units* (IPU) kan de chronische zorg voor 80% worden gerationaliseerd en gedecentraliseerd (zie A6.27, B3 en Bijlage E), terwijl tegelijkertijd de toegang tot de zorg wordt verbeterd, een bron van inkomsten kan worden gegenereerd voor Suriname (medisch toerisme en offshore expats), waarbij ook nog werkgelegenheid wordt gecreëerd. Het gaat om: Houding- en beweging, Diabetes Mellitus, Cardiovasculair, Moeder/Kind, Neurologie, Longcentrum, Oncologie en Oogcentra. Het Diaspora Medisch Team moet een IPU pilot realiseren (waarvoor zij de fondsen en expertise reeds hebben), na erkend te zijn als zorgverlener door het StaatsZiekenFonds.

9. Invoeren “suiker / sugar tax” om de consumptie van suikerhoudende producten te ontmoedigen.

A6.25 Onderwijs

A6.25.1 Inleiding

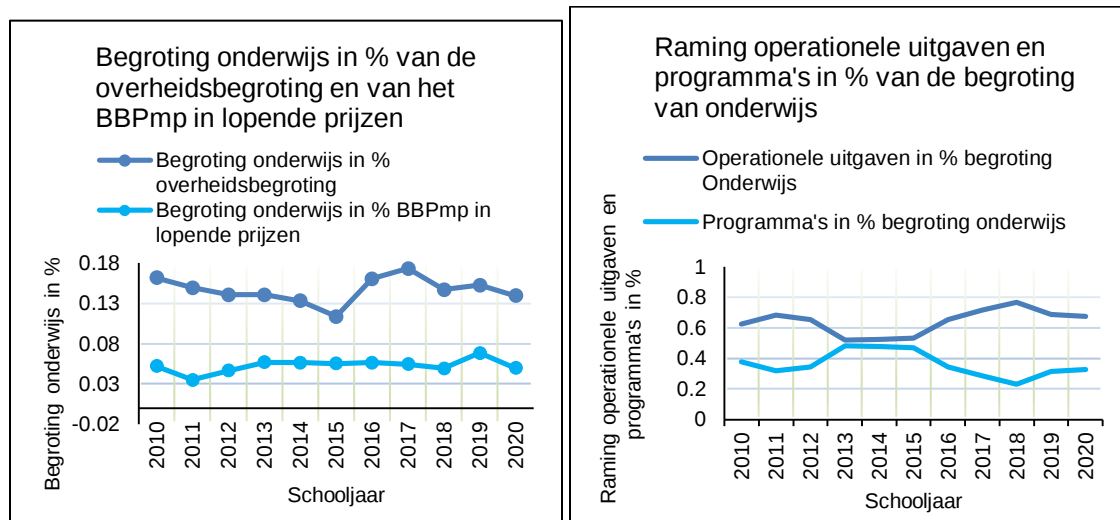
In de periode 2010-2020 is het beleid op het gebied van onderwijs – gegeven de taakstelling van het ministerie van Onderwijs, Wetenschap en Cultuur¹⁵ en de beschikbare inputs, en in lijn met verdragen en initiatieven waar Suriname partij is – uitgestippeld en uitgevoerd. In dit kader zijn activiteiten gestart en/of afgerond gericht op: (1) reorganisatie en institutionele versterking van de onderwijsorganisatie; (2) integratie van de zorgverlening; (3) hervormingen binnen het onderwijs waaronder die in het basis- en technische en beroepsonderwijs, op het Instituut Middelbaar Economisch en Administratief Onderwijs (IMEAO), de pedagogische instellingen en het Instituut voor de Opleiding van Leraren (IOL); actualisering van verouderde en/of onvolledige wet- en regelgeving; landelijke bouw van scholen en onderwijzerswoningen; decentralisatie van vervolgonderwijs – waaronder beroepsonderwijs - naar de randdistricten en het binnenland; verbetering van de kwaliteit van het onderwijs binnenland; integratie van ICT in het onderwijs; capaciteitsopbouw, en accreditatie van het tertiair onderwijs. Echter niet in alle gevallen, in het bijzonder voor het technisch onderwijs, IMEAO en IOL, zijn de beoogde resultaten bereikt.

Uit grafiek A6.25.1 blijkt dat, uitgaande van de internationale en regionale 'benchmarks', zoals opgenomen in 'het onderwijs 2030 raamwerk voor actie', waarbij wordt geadviseerd om 15 tot 20% van de overheidsuitgaven om 4 tot 6% van het BBP te alloceren voor onderwijs, in meer of mindere mate aan die

¹⁵Tot 27 maart 2015 genaamd ministerie van Onderwijs en Volksontwikkeling

normen is voldaan. Echter blijkt uit grafiek A6.25.2 dat het grootste deel van de gealloceerde middelen bestemd was voor operationele uitgaven. Voorts hebben onder andere omslachtige administratieve procedures en het gebrek aan middelen erin geresulteerd dat niet alle gealloceerde middelen zijn ontvangen. Vanwege het successievelijk minder dan de raming, ontvangen van financiële middelen ontstond er een structureel tekort wat onder andere leidde tot een stagnatie in de uitvoering van onderwijsprogramma's.

Grafieken A6.25.1 en A6.25.2 (Ministerie van F&P, Bewerking: SPS)

A6.25.2 Kerngegevens

De committering in 2015 aan de UN 2030 agenda, vereist beleidskeuzes, die moeten resulteren in een duurzame verbetering richting de 'benchmarks' van de sleutelindicatoren die een indicatie geven over de toegankelijkheid tot, participatie in, kwaliteit van en de gelijkheid in het onderwijs. Echter hebben zich in de afgelopen 10 jaar zorgwekkende ontwikkelingen voorgedaan in enkele sleutelindicatoren die een indicatie geven over de kwaliteit van het onderwijs. In dit kader kunnen genoemd worden: het percentage leerlingen in kleuter B en de 1^e en 6^e klas van het primair onderwijs en de laatste klas van het VOJ dat over de minimale vaardigheden in lezen en rekenen beschikt; het percentage vroege schoolverlaters, zittenblijvers en afgewezen kandidaten op primair en secundair niveau.

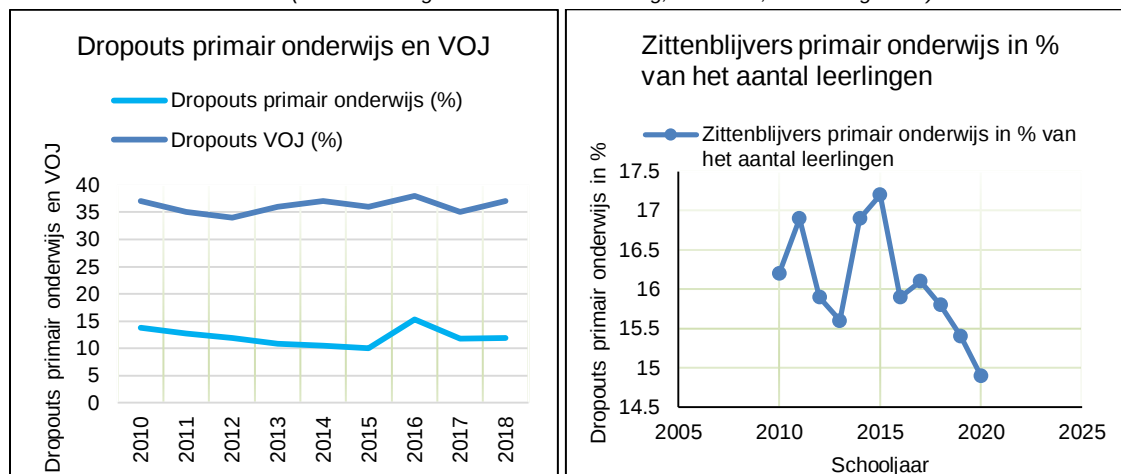
Minimale vaardigheden in lezen en rekenen

Uit de cijfers gemeten tijdens de "Multiple Indicator Cluster Survey" (MICS) 2018 is gebleken dat slechts 29,7 om 12,3% van de leerlingen in kleuter B en de 1^e klas van het primair onderwijs beschikten over de minimale vaardigheden om te lezen en te rekenen. Voor de kinderen in de laatste klas van het primair onderwijs en het VOJ bedroeg dat percentage respectievelijk 58,9 om 53,3. Deze cijfers zijn erg laag, wat

betekent dat reeds in een vroeg stadium leerlingen die om de een of andere reden een achterstand hebben in lezen en rekenen middels 'remedial teaching' extra hulp moeten krijgen, om die achterstanden in te lopen, en te voorkomen dat ze voortijdig uit het onderwijssysteem vallen.

Vroege schoolverlaters en zittenblijvers

Grafieken A6.25.3 en A6.25.4 (Bron: Afdeling Onderzoek en Planning, MinOWC, Bewerking: SPS)

Zoals is te zien uit het bovenstaande, is het percentage dropouts over de jaren heen nauwelijks veranderd. Ook kan worden geconcludeerd dat Suriname in het primair onderwijs (lagere school) het hoogste aantal zittenblijvers heeft in de regio. Het zittenblijvers percentage bij meisjes is lager waardoor het gezamenlijk percentage ligt op 14.9 in 2020. Dit is erg hoog en een enorme verspilling van tijd en geld. Ingrijpende maatregelen van het Ministerie in 2021 en volgende jaren zijn erop gericht om structurele maatregelen te nemen om het rendement te vergroten en het opleidingsaanbod op VOJ niveau aanmerkelijk te vergroten. De focus is gericht op een eigen leerweg te volgen zonder dat leerlingen blijven zitten; cognitieve van de leerling is dus het uitgangspunt voor het onderwijs. Dit kan alleen als de differentiatie ter hand wordt genomen en de leerkrachten voldoende daarin zijn ingeleid en opgeleid.

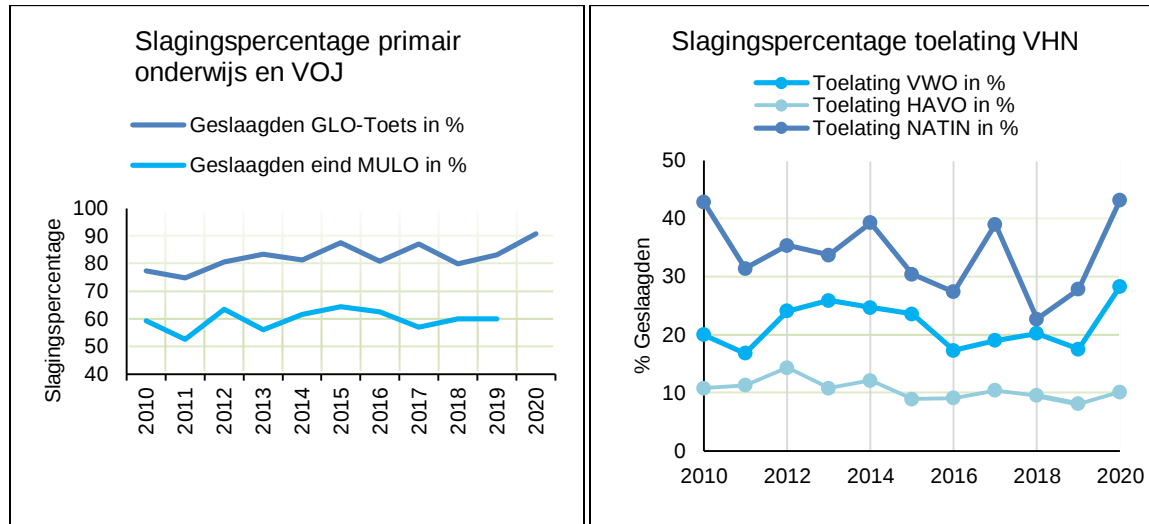
Slagingspercentage primair onderwijs en VOJ

In de afgelopen 10 jaar is het niet gelukt een duurzame verbetering te realiseren vwb. het percentage geslaagden voor de GLO-toets en het Eind MULO examen. Een steekhoudende verklaring voor de fluctuaties in de resultaten kan vanwege het ontbreken van wetenschappelijk onderbouwde onderzoeksresultaten, vooralsnog niet worden gegeven.

Ook met de resultaten van het toelatingsexamen VHN is het in de afgelopen periode niet gelukt om een duurzame verbetering daarin te brengen. Evenals bij de eerder gepresenteerde schoolresultaten is het belangrijk dat wetenschappelijk onderzoek wordt verricht naar de oorzaken van de fluctuaties in die

resultaten. Op basis van de uitkomsten van dergelijk onderzoek kan beleid worden geformuleerd en geïmplementeerd om een duurzame verbetering te brengen in de schoolresultaten.

Grafieken A6.25.5 en A6.25.6 (Bron: Examenbureau MinOWC, Bewerking: SPS)

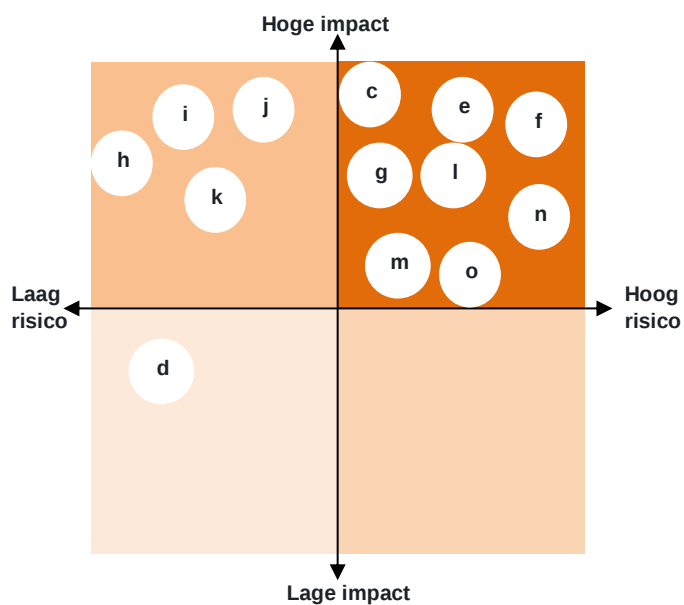
A6.25.3 Mondiale ontwikkelingen

Internationaal zijn de volgende trends waar te nemen:

- Committering aan de UN SDGs
- Digitalisering van het onderwijs
- Verschuiving van het accent van het onderwijs naar een student-vriendelijk beleid
- 'Blended' en 'personalized learning'
- Incorporatie van STREAM (Science, Technology, Reading, Engineering, Art, Mathematics) in het onderwijs
- 'skills' en competentiegericht ontwerp van scholen
- Project/probleem gestuurd leren
- Training van 'soft skills' in het hoger onderwijs
- Onderwijsvernieuwing gebaseerd op het cognitieve vaardigheden

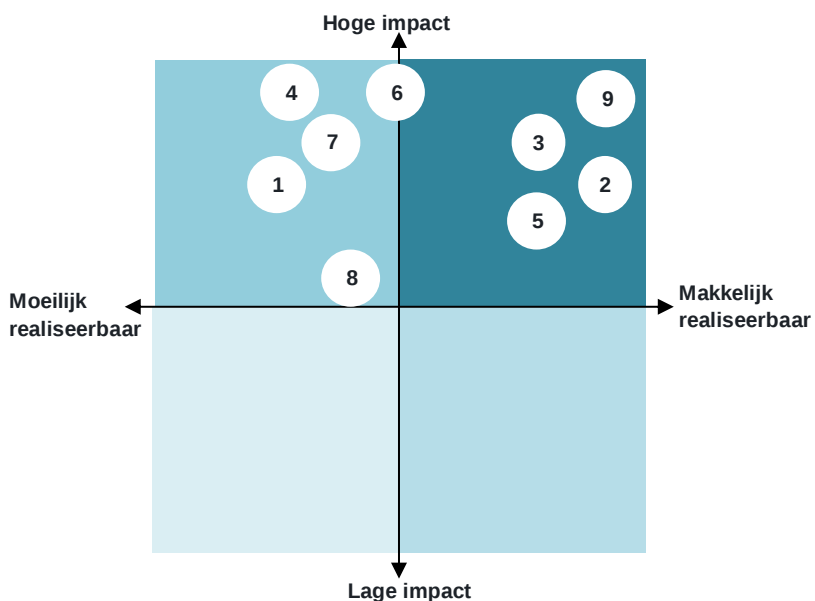
A6.25.4 SWOT

Sterkten	Zwakten
a) Geïstitutionaliseerde programma's gericht op upgradering van onderwijzend en administratief personeel b) Het primair en secundair onderwijs is vrijwel gratis, terwijl het tertiair onderwijs relatief goedkoop is c) Toename van het aantal onderwijsinstellingen dat programma's op HBO en Universitair niveau aanbiedt, waarbij financieringsmodaliteiten bij het NOB een belangrijke rol spelen.	c) Onvoldoende capaciteit binnen de onderwijsorganisatie voor de planning en implementatie van 'evidence based' onderwijsbeleid. d) Het onderwijssysteem is niet gericht op het bedienen van de multi-etnische, multiculturele en meertalige samenleving e) Onvoldoende capaciteit voor 'remedial teaching'. f) Curricula en didactische werkvormen zijn niet afgestemd op de voortschrijdende technologische ontwikkelingen (er is onvoldoende toegang tot internet en ICT apparatuur) g) Geen regelmatig probleemoplossend onderzoek op basis van KPI's
h) Capaciteitsversterking (een beroep kan gedaan worden op fondsen die in 't kader van 2030 agenda beschikbaar zijn voor de verbetering van de toegankelijkheid, participatie en kwaliteit van het onderwijs) met daarmee het vergroten van bereidheid tot verandering en innovatie i) Integratie van informatiecommunicatie technologie in het onderwijs j) Introductie van curricula en didactische werkvormen die voldoen aan de vereisten van de tijd k) Formulering en aanname van een 'taalbeleid' dat het onderwijs ten goede moet komen.	l) Een structureel tekort aan financiële middelen om volledig inhoud te geven aan het onderwijsbeleid m) Verouderde, onvolledige en/of ontbrekende wet- en regelgeving n) Toename van de problematiek (% zittenblijvers, vroege schoolverlaters en afgewezen examenkandidaten) o) Crisis rond de vraagstukken van accreditatie die gerelateerd zijn aan zowel toelatingsnormen als "arbeidsmarktinzetbaarheid" van Surinaamse afgestudeerden (vooral regionaal en internationaal)
Kansen	Bedreigingen

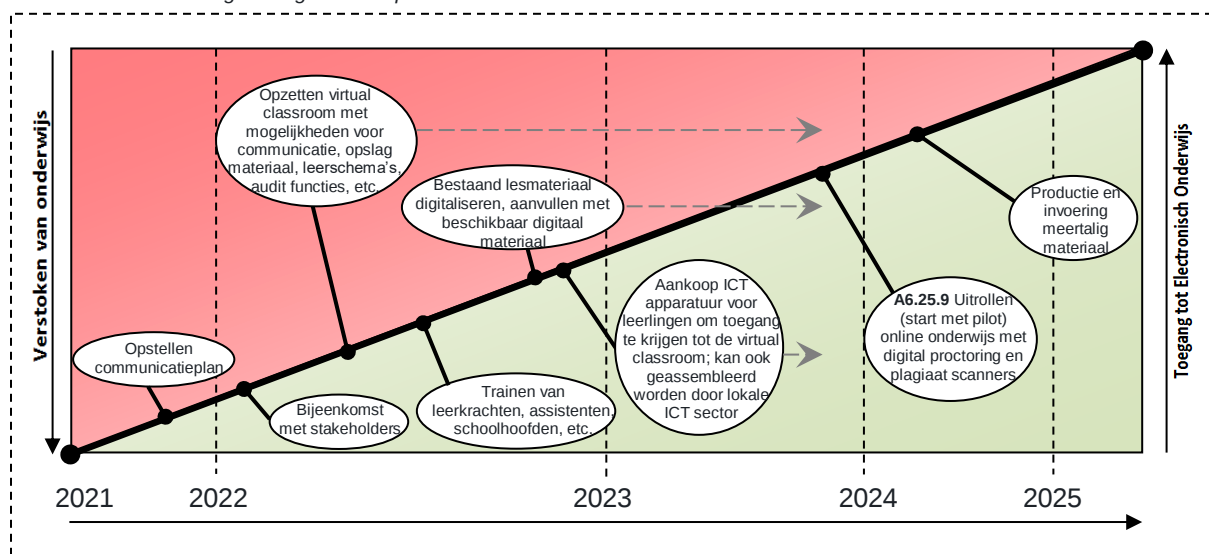

Strategische Actiepunten

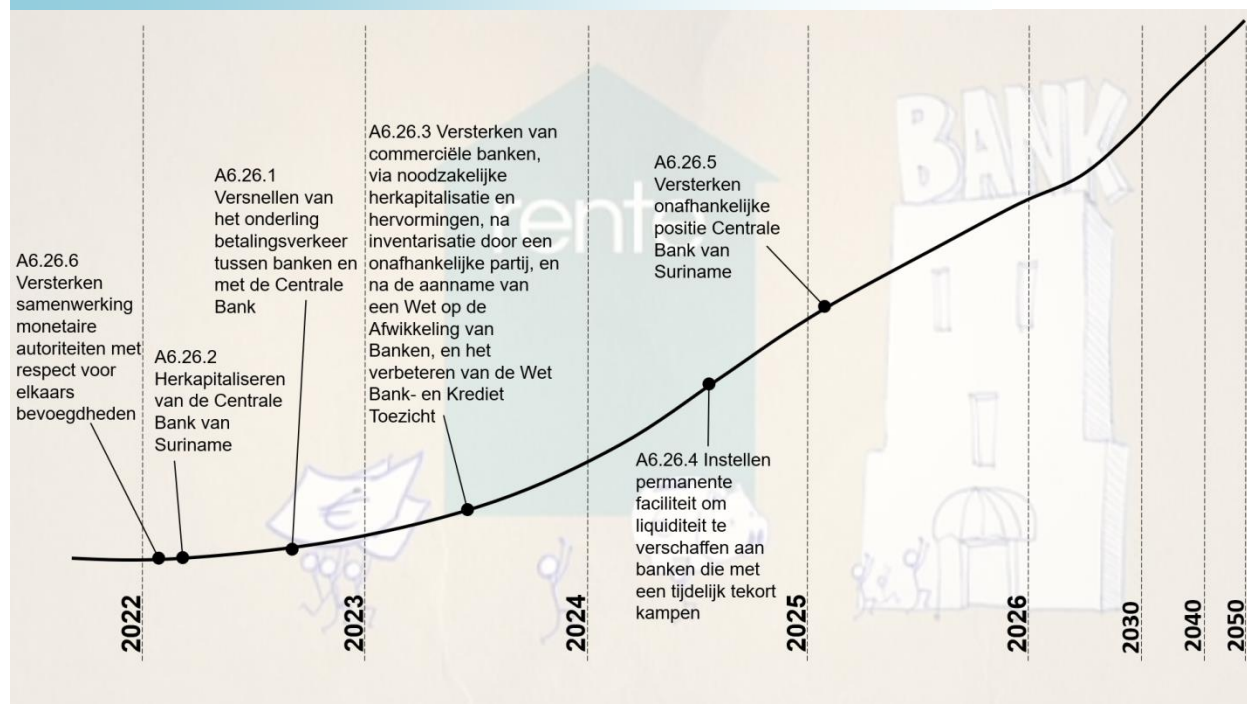
1. Decentralisatie van de onderwijsorganisatie om onderwijsaangelegenheden efficiënter te maken.
2. Volledige operationalisering van Suriname National Training Authority (SNTA) waardoor afgeleverd kader voldoet aan vereisten die zowel nationaal, regionaal als internationaal worden gesteld.
3. Rationaliseren van de tarieven voor accreditatie.
4. Opzetten en operationaliseren van een Onderwijscentrum om leermiddelen en technologie voor gebruik in het onderwijs 'up to date' te maken en af te stemmen op de behoefte van het kind, talentontwikkeling, bijdragen aan het gevoel van eigenwaarde, etc.
5. Incorporeren van aspecten van STREAM en de ontwikkeling van soft skills in primair, secundair en tertiair onderwijs, om zodoende kinderen en adolescenten meer affiniteit te geven met creativiteit, de eigen verantwoordelijkheid en het actief leren te vergroten, en succesvol in teamverband te werken.
6. Aanbieden van BSc en MSc op AdeKUS op het gebied van informatie- en communicatietechnologie, toerisme, supply chain management, international agri-business, en andere studies die ondersteuning geven aan de ontwikkelings van de eerder genoemde beleidsgebieden.
7. Opzetten en operationaliseren onderwijsinformatiesysteem met een leerlingvolgsysteem, in het bijzonder om het aantal dropouts omlaag te brengen.
8. Actualiseren van wet- en regelgeving om onder andere participatie in het onderwijs te verbeteren maar ook om controle op informeel onderwijs over te laten aan (erkende) vakorganisaties.
9. Het maken van een omslag naar afstandsonderwijs, vanwege het uitblijven van enig uitzicht met betrekking tot de pandemie, concurrentie van instellingen uit het buitenland, kinderen met onderwijs te laten genieten, het incorporeren extra curriculaire activiteiten, en de kostbaarheid van het aanbieden van traditioneel onderwijs in het binnenland. Via "digital proctoring", online platformen, en samenwerkingen met NGOs en het bedrijfsleven, en leren van pilots die er reeds zijn, kan dit relatief snel bewerkstelligd worden in een bepaald gebied, om vervolgens uit te breiden naar andere locaties.

Box A6.26.1: Uitwerking strategisch actiepunt A6.25.9

A6.26 Monetair Beleid

A6.26.1 Wisselkoersbeleid

De CBvS is krachtens de Resolutie van 3 juni 2021 (S.B. 2021 No 6778/21), houdende de wijziging van het wisselkoersarrangement, per ingaande 7 juni 2021 overgestapt van een beheerst-zwevend wisselkoerssysteem naar een zwevend of flexibel wisselkoerssysteem. Per die datum zijn tevens de tijdelijk ingestelde minimum- en maximumkoersen ingetrokken en sindsdien zijn geünificeerde en marktconforme wisselkoersen van toepassing in de economie. De unificatie van de wisselkoersen heeft op de valutamarkt een gelijk speelveld voor banken en wisselkantoren gecreëerd en een verbetering van de beschikbaarheid van vreemde valuta in het formele circuit teweeggebracht. De CBvS bepaalt en publiceert aan de hand van de gerapporteerde volumes en transactiekoersen van de genoemde instellingen driemaal per dag de gewogen gemiddelde wisselkoersen.

De Surinaamse valutamarkt wordt gekenmerkt door marktonvolkomenheden, te weten een imperfecte marktstructuur (dominante marktspelers), kleinschaligheid en beperkte diepgang van de valutamarkt (geen noemenswaardige opties los van aan- en verkoop van vreemde valuta) alsmede de ver doorgevoerde liberalisatie van het valutaverkeer. Ter garandering van een ordelijk verloop op de valutamarkt en ter voorkoming van ongewenste wisselkoersschommelingen zal de Bank per eind december 2021 haar aankopen en verkopen van vreemde valuta verrichten op een valutaveilingplatform voor banken en wisselkantoren. Verder zal per juni 2022 een valutahandelsplatform voor banken operationeel zijn, waarop

de verhandeling van vreemde valuta op een transparante en ordelijke wijze geschiedt en de “pre-trade pricing” overzichtelijk wordt gemaakt.

Op het valutaveilingplatform zal de Bank een voorziening voor valuta-interventies treffen. De valuta-interventies zullen uitsluitend via veilingen worden uitgevoerd bij een wanordelijk verloop van de wisselkoersen op de valutamarkt. De aankopen van vreemde valuta door de CBvS zullen eveneens via veilingen geschieden. Verder zal de CBvS midden 2022 een valutahandelsplatform ontwikkelen en operationaliseren, waarop de banken en wisselkantoren op een transparante en concurrerende wijze vreemde valuta zullen verhandelen. Dit valutahandelsplatform dient ter bevordering van een efficiënte werking van de valutamarkt.

Hoewel valuta-interventie een veelgebruikt instrument is om een wisselkoers te beïnvloeden in een “exchange rate targeting” regime, zal dit instrument in het nieuw monetair beleidsraamwerk, namelijk het “reserve money targeting” regime”, niet een voorname rol vervullen. Immers, de CBvS gaat binnen het nieuwe monetaire beleidsraamwerk uit van een target voor de basisgeldhoeveelheid en niet meer van een bepaald niveau van de wisselkoers. Dit houdt in dat de wisselkoersen en de rentevoeten in principe vrij mogen fluctueren, daarbij zo veel mogelijk gedreven door fundamentele marktfactoren. De rente zal in het nieuwe monetaire regime als incentive dienen om beleggingen in Surinaamse dollar te stimuleren, waardoor de vlucht in vreemde valuta wordt ontmoedigd. Hiermee wordt een wezenlijke bijdrage geleverd aan wisselkoersstabilisatie.

A6.26.2 Het nieuwe monetaire beleidsraamwerk

In het nieuwe monetair beleidsraamwerk van 7 juni 2021 hoort ook een flexibel wisselkoers regime. De targets voor de basisgeldhoeveelheid en haar componenten worden vastgesteld op basis van de verwachte groei van de economie en de laagst haalbare inflatie. Om dit resultaat te bereiken zullen prudente maandelijkse doelen worden vastgesteld voor de netto deviezenreserves (*Net International Reserves*) en de netto binnenlandse activa (*Net Domestic Assets*) die primair gemonitored zullen worden door de CBvS. Om deze doelen te bereiken zal de CBvS actief zijn om overtollige liquiditeit af te romen via markt gebaseerde instrumenten. Monetair financiering van overheidstekorten is niet meer mogelijk. Binnen dit kader is een overeenkomst getekend tussen de Governor van de Bank en de Minister van Financiën.

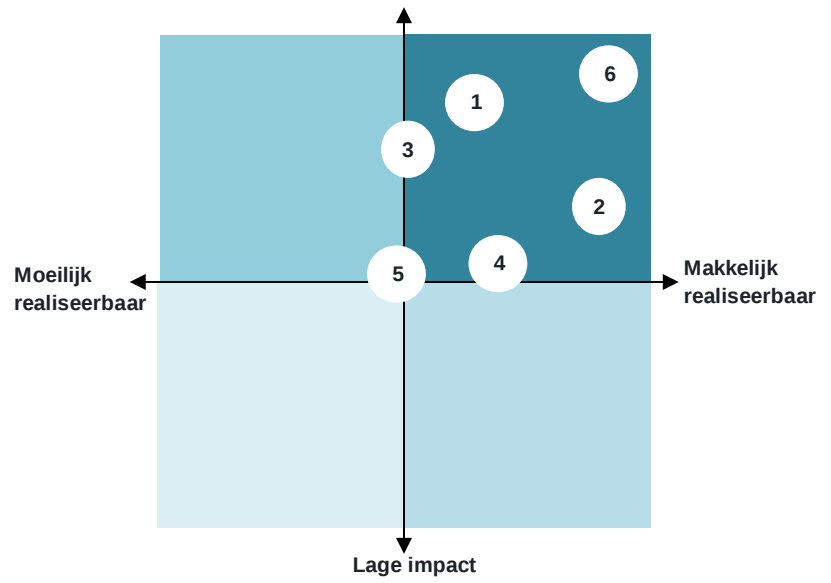
A6.26.3 Financieel systeem

Naast de wisselkoers en inflatie zal het financieel systeem worden aangepakt. Het financieel systeem is kwetsbaar vanwege het hoge percentage van niet afgeloste leningen (*non performing loans*). Dit is verergerd door de Covid-19 crisis. Tussen 2015 en 2020 is het aantal *non-performing loans* van de banken toegenomen (eind 2020 was het 10,2%, maar bij sommige banken lag dit percentage hoger). Dit is slecht voor de financiële gezondheid van de algemene banken. Door de aanpassing van de wisselkoers hebben de banken overigens negatieve effecten ondervonden met name voor hun solvabiliteit. Daarnaast hebben veel banken schatkistpapier van de overheid aangenomen, terwijl de credit rating van de overheid inmiddels op een heel laag niveau is beland. Er zullen een aantal maatregelen genomen moeten worden om het bankwezen een positieve impuls te geven, maar tevens het bankieren te stroomlijnen en daardoor het ondernemersklimaat te verbeteren.

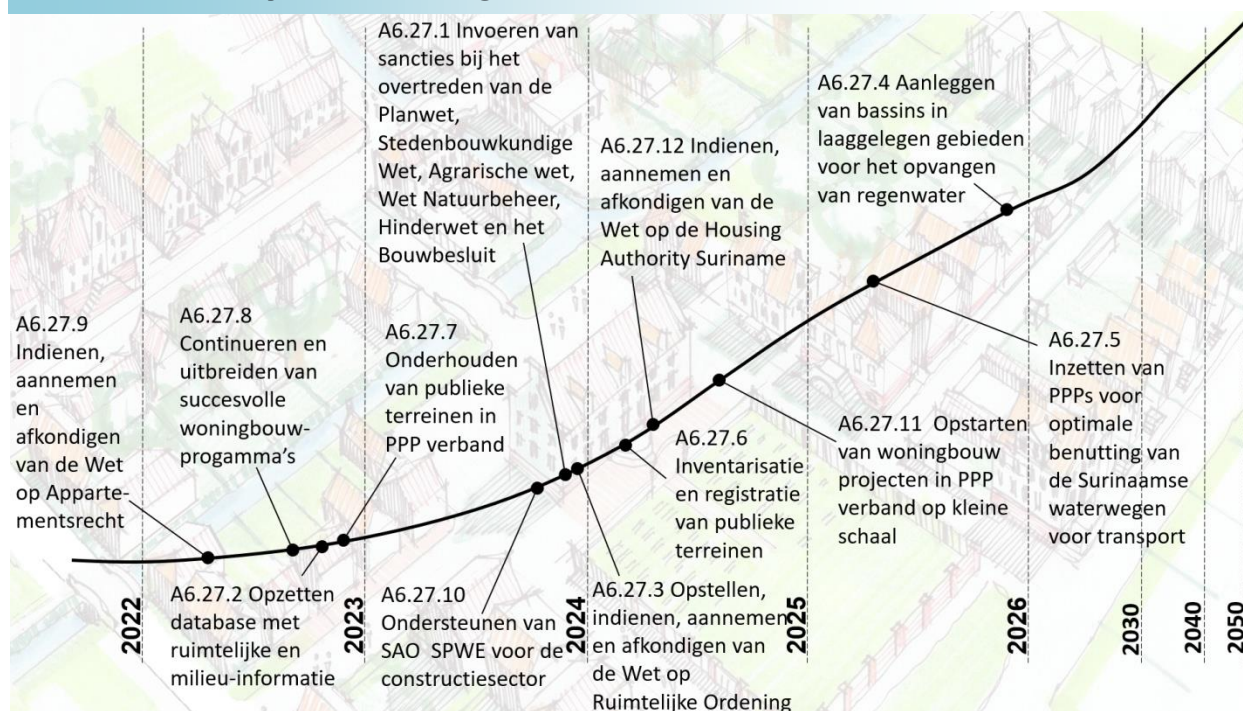
Strategische Actiepunten

1. Sneller onderling betalingsverkeer tussen banken en met de Centrale Bank, waardoor stagnatie bij overmakingen – met alle irritaties van dien – wordt voorkomen.
2. Herkapitalisering van de Centrale Bank van Suriname.
3. Versterken van commerciële banken, via herkapitalisatie en hervormingen, na inventarisatie door een derde, en na de aanname van een Wet op de Afwikkeling van Banken (waarin ook het mandaat van de CBvS is vastgelegd), en het verbeteren van de Wet Bank- en Krediet Toezicht.
4. De CBvS zal een functionerende permanente faciliteit instellen om liquiditeit te verschaffen aan banken die met een tijdelijk tekort kampen. Banken hebben onbeperkt toegang tot de faciliteit, maar de CBvS zal scherp toezicht houden – en, indien nodig, toezichtmaatregelen – initiëren voor elke bank die een terugkerende en grote gebruiker is van de permanente faciliteit. De prijs van de faciliteit wordt berekend op basis van de gewogen gemiddelde prijs van open-markttransacties plus een bescheiden toeslag (om banken ertoe aan te zetten interbancaire financieringsmarkten aan te boren in plaats van te vertrouwen op de permanente faciliteit). Elke liquiditeitsinjectie via de permanente faciliteit zal worden gedekt door de uitgifte van CBvS-depositocertificaten om ervoor te zorgen dat de groei van de basisgeldhoeveelheid in overeenstemming is met de vastgestelde CBvS-doelstellingen terzake.
5. Versterken onafhankelijke positie Centrale Bank van Suriname, waarbij er overdracht is van alle bevoegdheden van de Deviezencommissie naar de Centrale Bank van Suriname.
6. Versterken samenwerking monetaire autoriteiten met respect voor elkaars bevoegdheden.

Hoge impact

A6.27 Ruimtelijke Ordening

A6.27.1 Probleempunten

Binnen het beleidsgebied Ruimtelijke Ordening moet er nagestreefd worden naar een planmatige inrichting en benutting van de leefruimte, zodanig dat een optimaal gebruik gegarandeerd wordt. Publieke terreinen zoals tuinen, pleinen, schoolterreinen, openluchtmusea, geselecteerde bermen, speeltuinen en percelen waar staatsgebouwen op staan, horen voor het overgrote deel tot vrij domein. Vanwege het ontbreken van of inadequate registratie van deze publieke terreinen (bestemd voor publieke aangelegenheden) conform de voorschriften van de GLIS¹⁶-wet, kunnen deze terreinen legaal uitgegeven worden door het Ministerie belast met de uitgifte van overheidsdomeingronden. Deze omissie in de percelenregistratie draagt bij aan wanorde in het gebruik van de fysieke ruimte in het land, wat geen goede ruimtelijke ordening weerspiegelt. Op de foto in figuur A6.27.1 is bijvoorbeeld te zien dat op de berm, die bestemd als onderhoudsstrook, bouwsels zijn geplaatst.

Verder zorgt ook het ontbreken van relevante data voor een uitdaging binnen de planning van ruimtelijk gebruik (wonen, werken, recreëren, produceren, zich verplaatsen van de ene naar de andere plaats, etc.) en dus de planning voor ruimtelijke ordening in Suriname, met name transport- of vervoersplanning. Vanwege transport, werkgelegenheid, klimaatverandering en slechte drainage systemen is het decentraliseren van urbanisatie een noodzaak (zie A6.27, B3 en Bijlage E). Dit dient te geschieden volgens

¹⁶Grondregistratie en Land Informatie Systeem

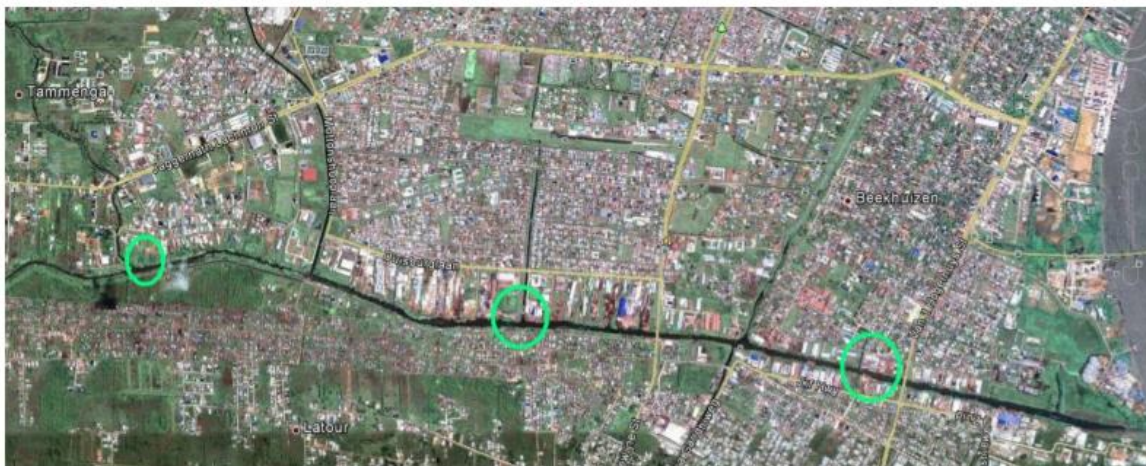
een vastgesteld patroon, waarbij rekening gehouden wordt met de natuurlijke omgeving zoals de windrichting voor minimale overlast van de verschillende vormen van landgebruik op elkaar. Echter, de belangrijkste voorwaarde is het aanwezig zijn van voldoende sociaal-economisch aanvaardbare werkgelegenheid.

Figuur A6.27.1: Bebouwing op de berm (binnen gele ellips)

In Suriname zouden waterwegen (rivieren, kanalen, etc.) beter benut kunnen worden en zou het leefgenot onder de bevolking verhoogd moeten worden onder andere door de mogelijkheid tot veilige deelname aan het verkeer en toegang tot sport- en recreatiefaciliteiten. Voor transport van personen (met fietsen) over water wordt internationaal behalve van veerboten gebruik gemaakt van onder andere watertaxi's en waterbussen. Dit transport over water biedt vaak de mogelijkheid om de reistijd van de ene naar de andere plaats significant te verkorten. Het Saramaccakanaal is een optie om beter benut te worden voor zowel goederen als personenvervoer, maar ook voor recreatie of toerisme. Door het Saramaccakanaal in te zetten voor personenvervoer, kunnen een aantal wegen ontlast worden en kunnen verkeersopstoppingen significant verminderd worden. De nodige aansluiting met openbaar vervoer (te land) op aanmeerlocaties langs het kanaal dient wel geregeld te worden. Met een nationaal wegenplan kan dit aangepakt worden. Figuur A6.27.2 geeft mogelijke aanmeerlocaties langs het Saramaccakanaal weer: de groene cirkels zijn mogelijke aanmeerlocaties voor (veer-)boten langs het Saramaccakanaal. Van links naar rechts zijn het de volgende gebieden: het gebied waar de Kasabaholokreek uitkomt op het Saramaccakanaal, de wijk Half Flora, de wijk Saron.

Figuur A6.27.2: Mogelijke aanmeerlocaties voor veerboten

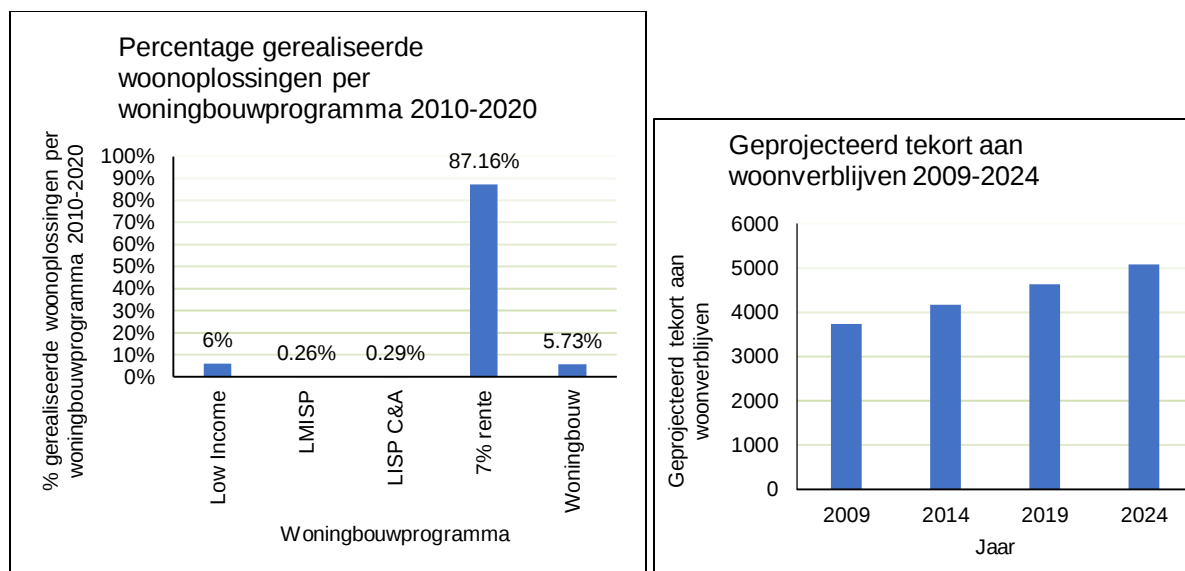
A27.2 Huisvesting

Er is sprake van achteruitgang van het woonklimaat -en kwaliteit in grote delen van stad en district, wat te merken is aan:

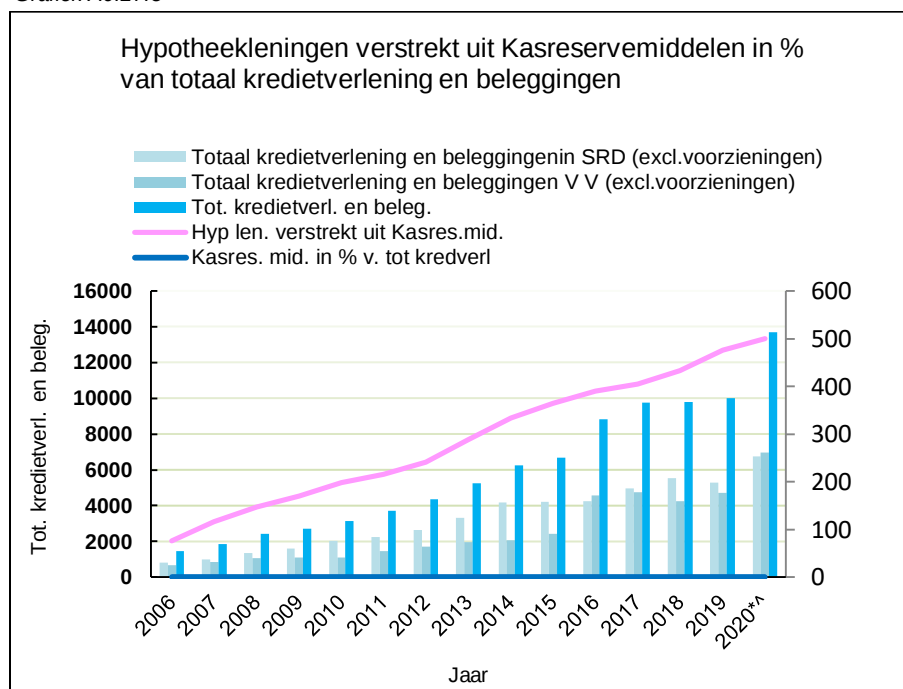
- afname woningenbestand vs toename aantal huishoudens
- toename verkrotting en leegstaande woningen
- onbebouwde kavels in de binnenstad

Er is een structureel tekort aan adequate en betaalbare woningen, door verminderde woningbouwactiviteiten van zowel de overheid als de particulieren. Deze situatie wordt verder versterkt vanwege de dalende reële inkomens en enorme stijging van de grondprijzen, bouwkosten -en huurprijzen. In de districten en het binnenland zijn voorzieningen op het gebied van onderwijs, gezondheidszorg, transport, elektriciteit en water in mindere mate beschikbaar of toegankelijk vergeleken met de stad. Hierdoor is er sprake van een toenemende urbanisatie. De mensen zijn gauw geneigd zich in en rond de stad te vestigen, voor jongeren zijn er in de stad meer mogelijkheden op het gebied van onderwijs, werk en recreatie.

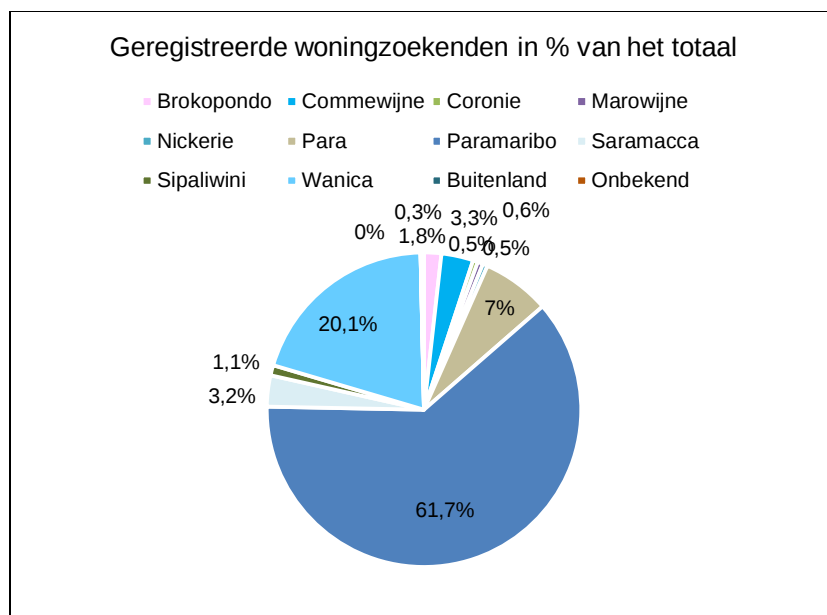
De bouwpijnsindexcijfers over 2015-2020, geveneensignificantestijgingweer van prijzen voor bouwmaterialenvanaf 2019, welke zich verder uit in een stijging van de bouwkosten. Cijfers van de Centrale Bank (CBvS) geven een beeld van het totaal uitstaande krediet van de Surinaamse banken, welke gestegen is van SRD 3.1 miljard in 2010 naar SRD 13.7 miljard in 2020. Het relatieve aandeel van kredieten voor woningbouw is echter gedaald van 17% in 2010 naar 11% in 2020.

Grafiek A6.27.3

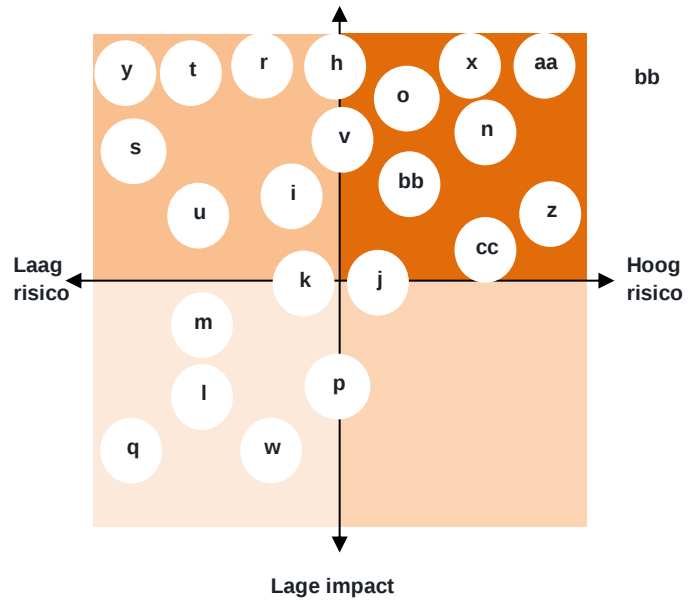

Grafiek A6.27.4 (Bron ABS)

A27.2 SWOT

Sterkten	Zwakten
a) Beschikbare wetgeving voor ruimtelijke ordening (Planwet 1973, Stedebouwkundige Wet 1972, etc.) b) Veel studies uitgevoerd over ruimtelijke ordening c) Er is een (concept) huisvestingsplan d) Er is bestaande wetgeving voor de aanpak van boedelvraagstukken e) Financieringsmodel voor low income and middle income groups aanwezig f) Beschikbaarheid over en toegang tot lokaal geproduceerde bouwmaterialen (hout, grind, zand, scherpzand en stenen) g) Er zijn diverse organisaties (NGO's en CBO's, financieringsinstellingen, bouwbedrijven) werkzaam op het gebied van betaalbare huisvesting	h) Hoge bevolkingsconcentratie in en nabij de hoofdstad Paramaribo / lage landelijke bevolkingsspreiding i) Oneigenlijk gebruik van publieke terreinen j) Onveilig verkeer k) Veel verkeersopstoppingen l) Ontbrekende of gebrekkige transportdata m) Onvoldoende data over grondgebruik n) Gebrek aan coördinatie tussen de verschillende ministeries actief in het huisvestingsspectrum o) Huisvesting is niet betaalbaar voor bepaalde groepen (lage en midden inkomensgroepen). Geen transparant beleid p) Moeilijk toegang voor mensen met een beperking en senioren q) Beperkte beschikbaarheid van specialistische deskundigheid op gebied van innovatieve, nieuwe technologische toepassingen en prefabwoningbouw r) Geringe bouwcapaciteit, wat leidt tot lage woningproductie s) Onderbenutting bij bepaalde financieringsmodaliteiten
t) Implementatie van een nationaal wegenplan u) Verhoogde benutting van waterwegen v) Landelijke verspreide woningbouwlocaties/projecten met gemengde woningen: beter leef- en woongenot w) Toepassing van nieuwetechologieën, innovaties in de (prefab) woningbouwleiden tot vergrotingenverbetering van de woningproductie x) Er is ruimte aanwezig voor positieve publiek-private partnerschappen en financieringsmogelijkheden. y) Beschikbaarheid aan ruimte, biedt voldoende mogelijkheid voor een functionele inrichting van die ruimte	z) Wateroverlast bij extreme regenval - aa) Onvoorspelbare risico's als gevolg van klimaatverandering - bb) Potentiële financieringskwesaties, zoals stijgende bouwkosten, grondenhuurprijzen. - cc) Groeiende inkomensongelijkheid
Kansen	Bedreigingen
	Hoge impact

Strategische Actiepunten

(Zie ook A6.3)

1. Adequate implementatie van bestaande wetgeving, waaronder Planwet, Stedenbouwkundige Wet, Agrarische wet, Wet Natuurbeheer, Hinderwet en Bouwbesluit. Sancties invoeren bij overtreding van deze wetten.
2. Database met ruimtelijke en milieu-informatie: demografie, nutsvoorzieningen, educatie, arbeidsmarkt, medische voorzieningen, natte en droge infrastructuur, transport, klimaat, bodem, lucht, water, biodiversiteit, etc. per district en/of ressort voor planningsdoeleinden (belangrijke methode is remote sensing).
3. Samenstelling Wet op Ruimtelijke Ordening, het kader voor de fysieke inrichting van het Surinaams grondgebied. Dit draagt bij aan de sociaaleconomische ontwikkeling (op districts- en ressort niveau), verhogen van de competitiviteit van de economie, zorgt voor een efficiëntere en effectievere benutting van het grondgebied, en verhoogt de kwaliteit van leven. Er moet hierbij rekening worden gehouden met voetgangersvriendelijk verkeer, fietspaden en alternatieve routes voor langzaam verkeer, optimale toegang tot publieke ruimten en gebouwen, buurt- en natuurparken in woonwijken voor jong en oud, recreatieruimtes in dorpsgemeenschappen voor jong en oud, groenvoorziening met bomen en planten in stadsdelen voor verkoeling, en sport- en recreatie activiteiten in stad en district.

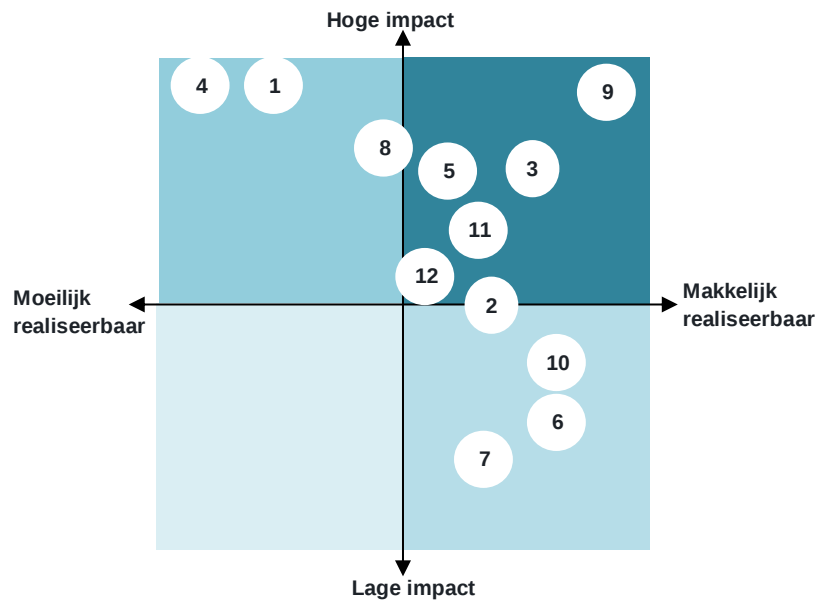
4. Verhogen weerbaarheid voor wateroverlast door het aanleggen van bassins in laaggelegen gebieden voor het opvangen van regenwater ter voorkoming of minimalisatie van wateroverlast, en door het regelmatig onderhouden van waterwegen (kanalen, sloten, etc.) ter voorkoming van dichtslibben.
5. Inzetten via PPPs van watertaxi's en waterbussen voor personenvervoer / optimale benutting van de Surinaamse waterwegen voor transport van mensen en goederen; bijvoorbeeld over de Suriname Rivier (in het bijzonder voor vrachtverkeer).
6. Inventarisatie en registratie van publieke terreinen¹⁷. Lijst van Ministerie van Openbare Werken met parken en pleinen (landelijk) is beschikbaar. Achtereenvolgens: inventarisatie, terreinen of gebieden voorzien van perceel identificatienummer en registratie in openbare registers onder vermelding van passende restricties. Registratie houdt (momenteel) echter niet in dat bedoelde terreinen niet kunnen worden toevertrouwd aan beheersorganen.
7. Onderhoud van publieke terreinen in PPP verband.
8. Continuering en uitbreiding succesvolle programma's met name 7% financiering en LISP. Er is reeds een bestaande expertise opgebouwd tav de opzet, organisatie, uitvoering en monitoring en evaluatie.
9. Aannee Wet op Appartementsrecht, waardoor het aanbod van appartementen hierdoor gestimuleerd wordt, waardoor vooral voor jongeren (en ouderen) huisvesting bereikbaar wordt. Deze aanname is een catalysator voor ondernemerschap, productie, werkgelegenheid en woningbouw (met andere woorden lokale investeringen en het aantrekken van FDI), en laat Suriname in lijn lopen met internationale ontwikkelingen op dit gebied.
10. Ondersteuning van Stichting Arbeidsmobilisatie en – Ontwikkeling (SAO) en Stichting Productieve Werkenheden (SPWE) voor de uitvoering van trainings- en opleidingsprogramma ten behoeve van de bouwnijverheid. Dit leidt tot verbetering van de snelheid en nauwkeurigheid van routinehandelingen en vergroting van de efficiëntie in de woningbouw.
11. Woningbouw projecten in PPP verband (met onder andere grondeigenaren, bouw- en constructiebedrijven, en infrastructurele ondernemingen) kleinschalig opstarten (tientallen woningen per jaar) om vervolgens na evaluatie uit te breiden (reeds voorbereide woningbouwprojecten moeten getoetst worden op haalbaarheid, waardoor reeds gepleegde

---

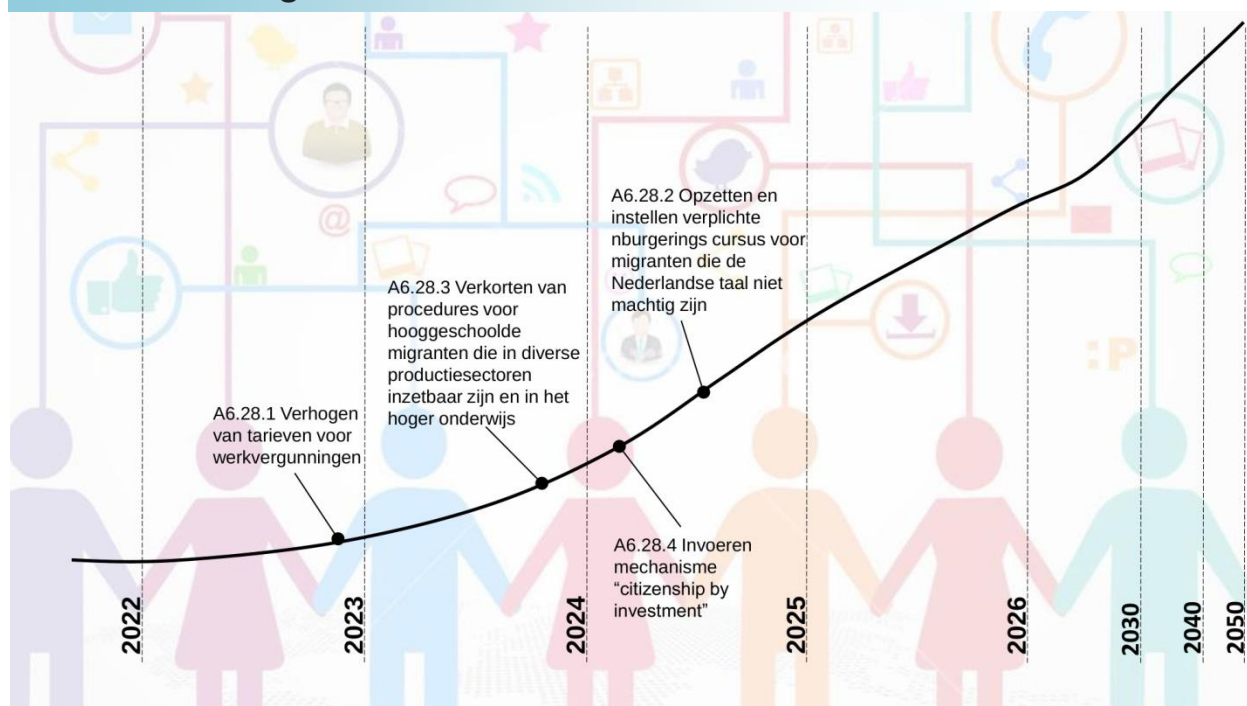
¹⁷De Cultuurtuin, de Palmentuin, pleinen over het hele land, schoolterreinen, het openluchtmuseum te Nieuw-Amsterdam in Commewijne, geselecteerde bermen, speeltuinen en percelen waar staatsgebouwen op staan

investeringen niet verloren hoeven te gaan). Uitbreiding kan onder andere inhouden decentralisatie van het woningbouw programmawaardoor de bouw van sociale woningen in de verschillende districten aan bod komt.

12. Concept wetgeving / regelgeving met betrekking tot huisvesting is reeds aanwezig waardoor onder meer de oprichting van een Housing Authority ter hand kan worden genomen. Het Woningbouwfonds is bedoeld om middelen beschikbaar te stellen ten behoeve van (sociale) woningbouwactiviteiten via woningbouwcorporaties. Deze wet moet aangenomen en afgekondigd worden.

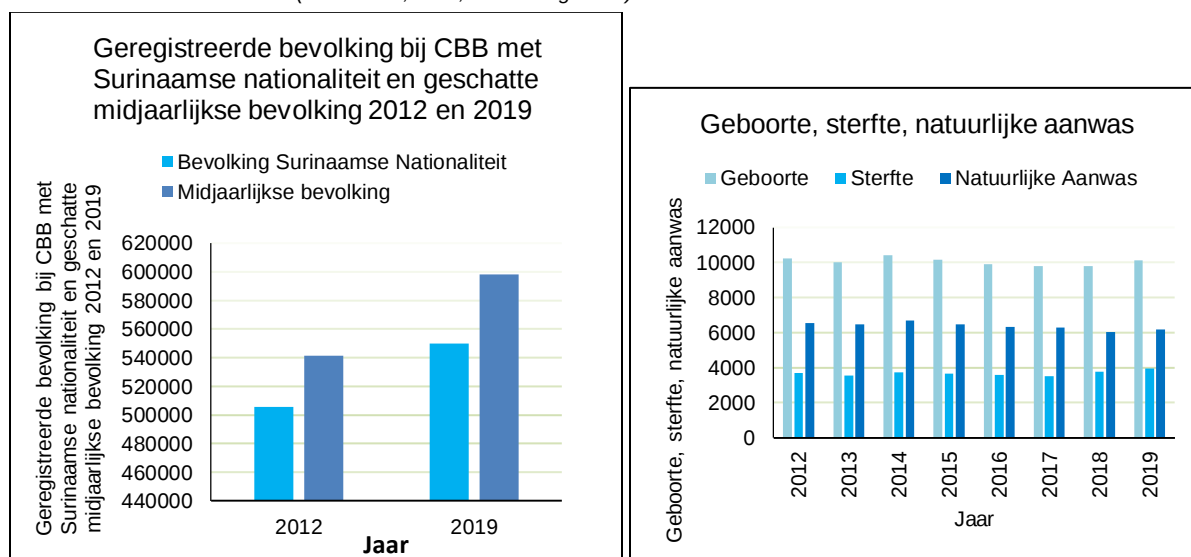

A6.28 Bevolkingsbeleid

A6.28.1 Huidige trends

Grafieken A6.28.1 en A6.28.2 (Bron: ABS, CBB, Bewerking: SPS)

In 2019 is de totale bevolking ten opzichte van 2012 met 8,7% gestegen, een jaarlijkse stijging van ca.1,24%. Het gaat in deze om de bevolking met de Surinaamse nationaliteit volgens de registraties bij het

CBB. Volgens de schattingen van het Statistiekbureau bedraagt de stijging van de midjaarljkse bevolking in dezelfde periode 10,4 procent, oftewel een jaarlijkse stijging van 1,48%.

Migratie

Er is haast geen beweging in de geboorte en sterftcijfers. De natuurlijke aanwas is in de jaren 2017-2019 vrijwel stationair op ca. 6.000 personen, terwijl de geboortecijfers ca. 10.000 bedragen over dezelfde periode. De conclusie is dus dat de groei van de bevolking voornamelijk gedragen wordt door migratie ontwikkelingen. In de periode 2012-2019 is er een sterke toename van de migranten te merken, de immigratie cijfers stegen in 2019 met ca. 18% ten opzichte van 2012, en wel van 4.284 in 2012 naar 5.054 in 2019 en de emigratie cijfers namen eveneens toe met ca. 32%. Deze cijfers zijn schattingen van het ABS op basis van de informatie verkregen uit de Nederlandse statistieken, omdat de cijfers van CBB onvolledig zijn vanwege het niet laten uitschrijven van de emigranten uit het register.

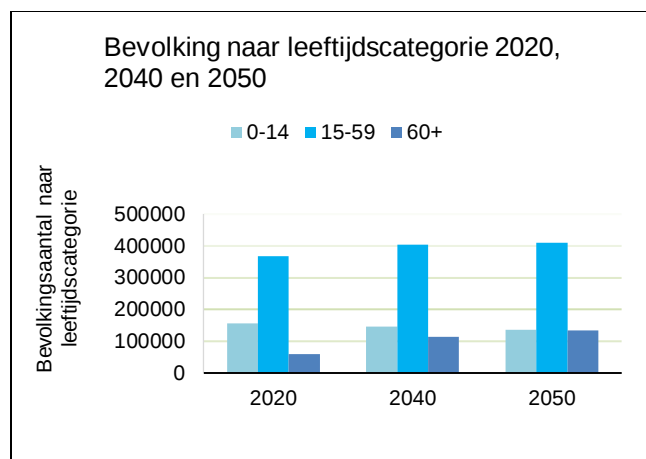
Ten aanzien van het migratie beleid is het noodzakelijk maatregelen te treffen ten aanzien van de immigratiestroom van mensen met een lage opleiding. Voorkomen moet worden dat deze mensen zich permanent willen vestigen in het land. De beleidsmakers zouden eerder aantrekkelijker moeten maken voor hoger opgeleiden om hun kennis en ervaring te delen met de Surinamers. De statistieken op het gebied van vreemdelingen moeten verbeterd worden, het is vooralsnog niet bekend hoeveel illegalen in het land wonen en werken.

Vergrijzing

Met behulp van de UNFPA heeft het Ministerie van Binnenlandse Zaken het rapport Nationaal Bevolkingsbeleid voor de periode 2021-2040 laten opstellen. In dit rapport zijn er bevolkingsprojecties van de VN opgenomen tot en met 2050, en voor drie leeftijdsgroepen naar geslacht tonen de projecties aan dat tegen 2050 het aantal personen in de leeftijdsgroep 0-14 jaar zal afnemen met 12,6% ten opzichte van 2020. De categorie in de leeftijdsgroep 15-59 jaar stijgt met 11,9% ten opzichte van 2020, een toename met ca. 43.766 personen. Deze groep behoort tot de beroepsbevolking waarvan een deel tot de economische actieve groep zal behoren. In Suriname hanteren we voor de beroepsbevolking de leeftijdscategorie 15-64 jaar. De categorie 60 plus stijgt zelfs harder en wel met 123,4% ten opzichte van 2020, een toename van ca. 73.495 seniore burgers.

Het blijkt dus dat de toename van de beroepsbevolking veel kleiner is dan de toename van de groep ouderen. Suriname zal dus te maken hebben met vergrijzing van de bevolking. Figuur D toont de procentuele verdeling van de drie leeftijdsgroepen in 2020 en 2050. De totale bevolking zal volgens het middenvariant van de VN in 2050 gegroeid zijn met ca. 14% en dat is nog onder het niveau van 700.000 personen.

Grafieken A6.28.3

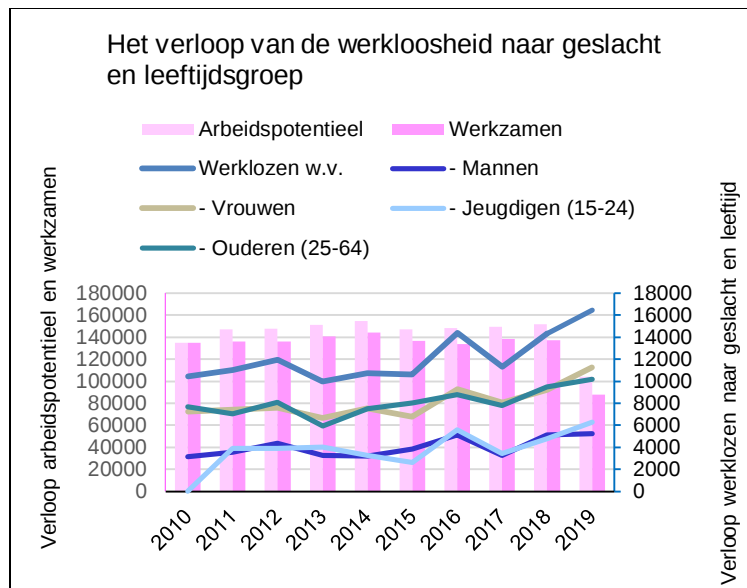

Arbeidsmarkt ontwikkeling

Ten aanzien van de arbeidsmarkt hebben de statistieken vooral betrekking op de urbane gebieden (Paramaribo en Wanica), daarom is getracht voor deze districten een voorlopige schatting te maken voor 2025 en 2050 op basis van de low variant statistieken van het ABS voor de bevolking naar leeftijdsgroep en naar gebied. De bevolking van het urbaan gebied zal in 2025 ten opzichte van 2019 toenemen met 8,7% en in 2050 met 22,6% ten opzichte van 2025. Uit de historische cijfers blijkt dat gemiddeld 42,5% van de urbane bevolking tot de economische actieve groep behoort (15-64 jaar), met dit gegeven is dus een inschatting gemaakt van de economisch actieven. Deze groep bestaat uit werkzamen en werklozen, waarbij de werkzamen een aandeel hebben van ca. 89,5%. In 2025 zullen er minimaal ca. 12.328 arbeidsplaatsen ingevuld moeten zijn ten opzichte van 2019 en in 2050 minimaal 38.489 arbeidsplaatsen ten opzichte van 2025.

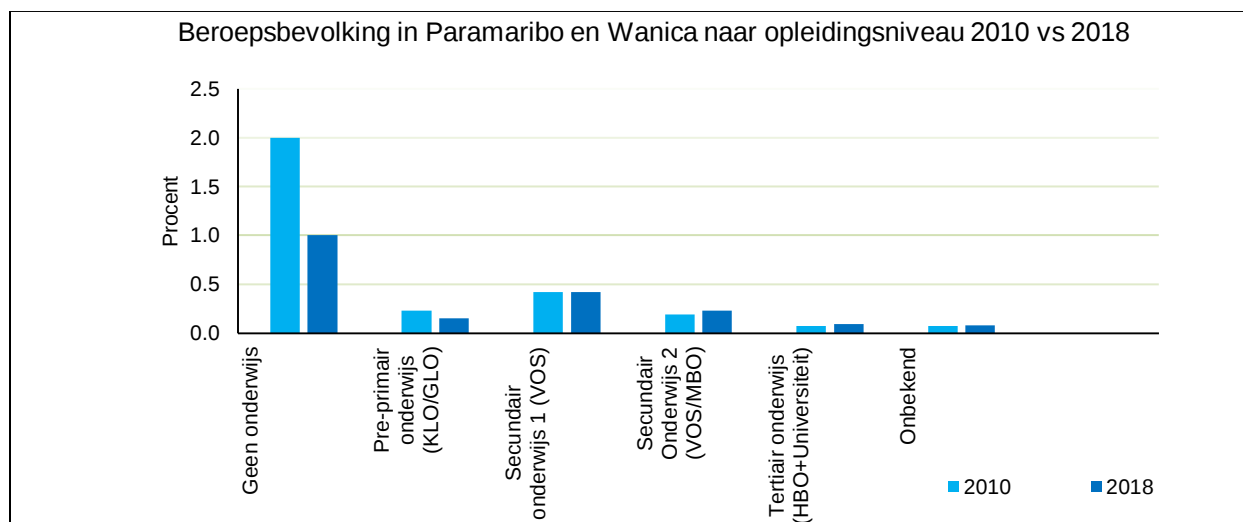
De werkgelegenheidssituatie in Suriname vloeit voort uit de werkgelegenheidsstructuur (*SER-Advies Werkgelegenheid 2020*); sectoren, die de grootste bijdrage leveren aan deviezeninkomsten en het BBP, leveren een zeer kleine bijdrage aan werkgelegenheid. Een primaire ontwikkelings- en werkgelegenheidsuitdaging is de onderbenutting van arbeid, waaronder open werkloosheid van vrouwen, mensen uit het binnenland en drop outs. Kader vertrekt naar het buitenland, door gebrek aan geschikte arbeidsplaatsen en de (verslechterde) sociaaleconomische omstandigheden. Een steeds grotere groep illegalen w.o. Guyanezen, Haïtianen, Brazilianen, e.a. komt het land binnen en vindt meestal werk in de informele sfeer. De werkloosheid steeg in 2019 met 6,4%, ten opzichte van een gemiddelde stijging in de regio van 0,5% in 2019 en 1,1 procentpunt in 2020.

Grafiek A6.28.4

Onderstaand grafiek laat duidelijk zien het verloop van de beroepsbevolking naar onderwijs niveau in 2010 ten opzichte van 2018.

Grafiek A6.28.5 (Bron: ABS, Bewerking: SPS)

Genderbeleid

Het principe van gelijkheid tussen mannen en vrouwen is neergelegd in artikel 8 van de Grondwet van de Republiek Suriname: Niemand mag op grond van zijn geboorte, geslacht, ras, taal, godsdienst, afkomst, educatie, politieke overtuiging, economische positie of sociale omstandigheden of enige andere status

gediscrimineerd worden. Daarnaast is tevens in artikel 35 van de Grondwet vastgelegd dat man en vrouw gelijk zijn voor de wet.

Gendergelijkheid speelt een rol bij alle doelstellingen, maar SDG 5 (Bereik gendergelijkheid en empowerment voor alle vrouwen en meisjes) focust specifiek op gender. Het hoofddoel van deze SDGdoelstelling is om gendergelijkheid en de empowerment van alle vrouwen en meisjes te bereiken.

Volgens de Global Gender Gap Index, scoort Suriname goed op het gebied van onderwijs (gender pariteit 0,991) en gezondheid (gender pariteit 0,973), maar op het gebied van economische participatie en mogelijkheden hebben we nog veel te doen (gender pariteit 0,638). Op het gebied van politieke empowerment scoren we slecht (gender pariteit 0,177). De gender pariteit is de verhouding van het aantal vrouwen ten opzichte van mannen voor een bepaalde indicator. Als de GPI gelijk is aan 1, betekent dit volledige gendergelijkheid, d.w.z. evenveel vrouwen als mannen. Een GPI minder dan 1 is een weergave van meer mannen; een waarde van meer dan 1 weergeeft meer vrouwen.

Het Genderbeleidsdocument 2021-2035, van het ministerie van Binnenlandse zaken, waarin het genderbeleid voor een langere termijn is vastgelegd, richt zich op een aantal prioriteits gebieden voor de periode 2021 – 2035 :

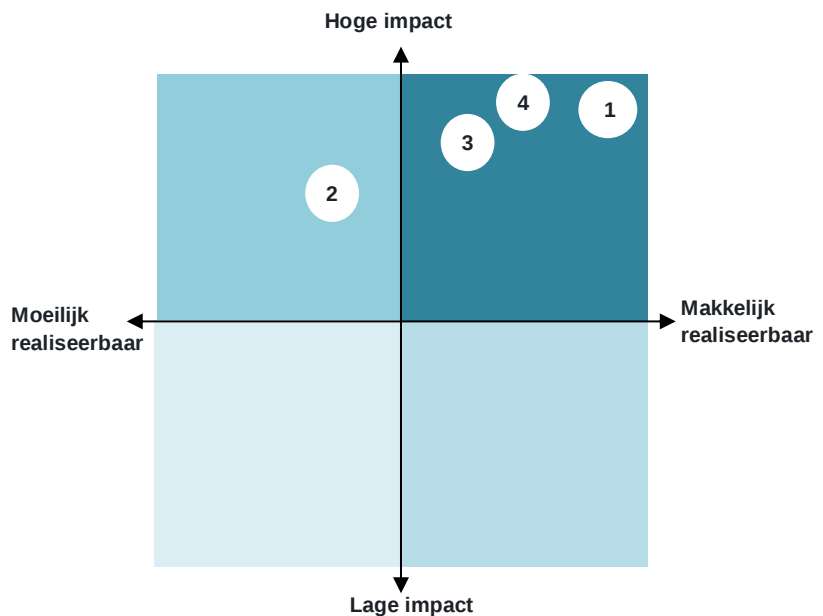
- Arbeid, inkomen en armoedebestrijding
- Onderwijs, opvoeding en vorming
- Gezondheid
- Zeggenschap en besluitvorming
- Gendergerelateerd geweld
- Wet- en regelgeving
- Milieu en klimaatverandering

Strategische Actiepunten

(Actiepunten met betrekking tot werkgelegenheid komen in de eerdere beleidsgebieden aan de orde)

1. Met de offshore olievondsten wordt een influx verwacht van buitenlandse expats; om te voorkomen dat alle werkgelegenheid in deze sector wordt ingevuld door buitenlandse arbeidskrachten, maar ook voor de staatskas om hiervan te profiteren is het raadzaam de tarieven voor werkvergunningen substantieel te verhogen. Een nieuwe aanvraag alsook verlenging voor een zakelijke visum kost in Nederland 320 euro. Een zakelijke visum naar Guyana kost 140 USD, en een zakelijke visum naar Suriname kost 74 euro (voor langer dan 30 dagen 374 euro).

2. (Bij de aanvraag van een werkvergunning,) het verplicht stellen van een inburgeringscursus voor vreemdelingen die de Nederlandse taal niet machtig zijn en die niet over basiskennis over de Surinaamse samenleving beschikt.
3. Kortere procedures (o.a. voor werkvergunning) voor hooggeschoolde migranten die in diverse productiesectoren en in het hoger onderwijs inzetbaar zijn.
4. Concipiëren en implementeren van een mechanisme om het zogenoemde “citizenship by investment” zijn intrede te laten doen in het Surinaams bestel. Dit model behelst het fenomeen waarbij een individu het Surinaams staatsburgerschap kan verwerven door een specifieke investering te verrichten in Suriname. De investering moet voldoen aan tenminste een aantal vooraf gedefinieerde voorwaarden, zoals hoogte van de investering, sector waarin geïnvesteerd wordt, technologie die wordt geïmporteerd, etc.

A7. Financiering

Ten aanzien van de tot dusver geïdentificeerde strategische actiepunten moet er een idee bestaan wat het de overheid allemaal zal gaan kosten om het Ontwikkelingsplan 2022-2026 uit te voeren. Er is hiervoor gekeken naar de beschikbare budgetruimte op de begroting van ministeries. Daarnaast is er ook gekeken naar de leenruimte die op jaarbasis ontstaat als gevolg van schuldenaflossingen door de overheid: deze leenruimte is grofweg \$150-200 miljoen op jaarbasis.

Bovendien moeten deze strategische actiepunten ook duidelijk zichtbaar gemaakt worden binnen het kader van de geïdentificeerde normen en Sustainable Development Goals. Ook moet elk van de strategische actiepunten gekoppeld worden aan een begrotingscode; deze geeft achtereenvolgens weer wat de financieringsbron is, welke organisatie (eind)verantwoordelijke is voor de uitvoering, binnen welk programma dit actiepunt past, wat de aard van de besteding is, en in / op / voor welke geografische locatie dit project wordt uitgevoerd. De begrotingscode is dus de link tussen het Ontwikkelingsplan en de uiteindelijke begroting.

In Bijlage B zijn alle strategische actiepunten tabellarisch weergegeven: elk strategisch actiepunt heeft een uniek nummer (bijvoorbeeld A6.12.3), welke een samenstelling is van het sub-hoofdstuk nummer (bijvoorbeeld A6.12) en het nummer van het actiepunt in het overzicht in dat sub-hoofdstuk (bijvoorbeeld het derde strategisch actiepunt: 3). Achter elk strategisch actiepunt komen achtereenvolgens:

- De verantwoordelijke organisatie / ministerie;
- Duur: een prognose van de start en het eind van het project;
- Het begroot / ingeschatte geldsbedrag dat met dit strategisch actiepunt gemoeid gaat, alsmede de financieringsbron;
- De respectieve nummers van de uitkomsten en bijbehorende indicatoren, opgenomen in Bijlage A, die van toepassing zijn;
- De normen waaraan dit strategisch actiepunt een bijdrage aan levert, en;
- De begrotingscode met daarin de 5 eerder genoemde elementen (die dus in lijn moeten zijn met de bovengenoemde punten).

Los van de financieringsbronnen die zijn aangegeven in Bijlage B, dient de overheid – in het bijzonder de Ministeries BIBIS en F&P – relaties en samenwerkingen met strategische partners, nieuwe bronnen van financiering (bijv. de Islamic Development Bank) etc., aan te boren om meer investeringen, grants, leningen (tegen voordeligere voorwaarden), etc. binnen te halen.

Onderstaande tabel geeft een overzicht weer van de verwachte uitgaven per valutasoort in het kader van de strategische actiepunten opgenomen in dit Ontwikkelingsplan: verwachte uitgaven over de 5 jaren zijn

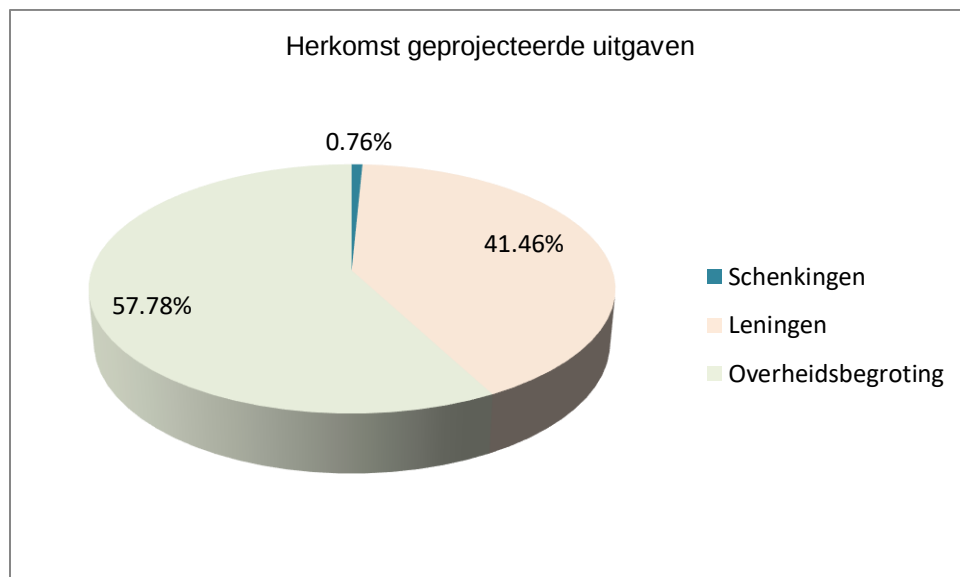
geraamd op minder dan 1.3 miljard US\$, gemiddeld iets meer dan 250 miljoen US\$ per jaar. Er is hierbij conservatief te werk gegaan waarbij schattingen ruim genomen zijn indien exacte cijfers ontbreken.

Tabel A7.1: Begrote uitgaven voor het Ontwikkelingsplan over de periode 2022-2026 per valutasoort (x1000)

2022	1900569	SRD
	98562	USD
2023	4901019	SRD
	154949	USD
2024	139310	SRD
	221455	USD
2025	65241	SRD
	292968	USD
2026	9033	SRD
	176990	USD

De leningen vervat in het Ontwikkelingsplan zitten gemiddeld binnen de extra leenruimte die de komende jaren op jaarbasis voorhanden zal zijn, en zijn de overheidsuitgaven ruim onder de gemiddelde jaarlijkse overheidsinvesteringen (ongeveer 180 miljoen US\$). Gemiddeld komt dit Ontwikkelingsplan neer op 2.6 strategische actiepunten per ministerie per jaar – ook uit de uitvoeringscapaciteit blijkt de haalbaarheid van de uitvoering van dit Ontwikkelingsplan. In onderstaande grafiek wordt een uiteenzetting gegeven van de herkomst van de begrote financiële middelen.

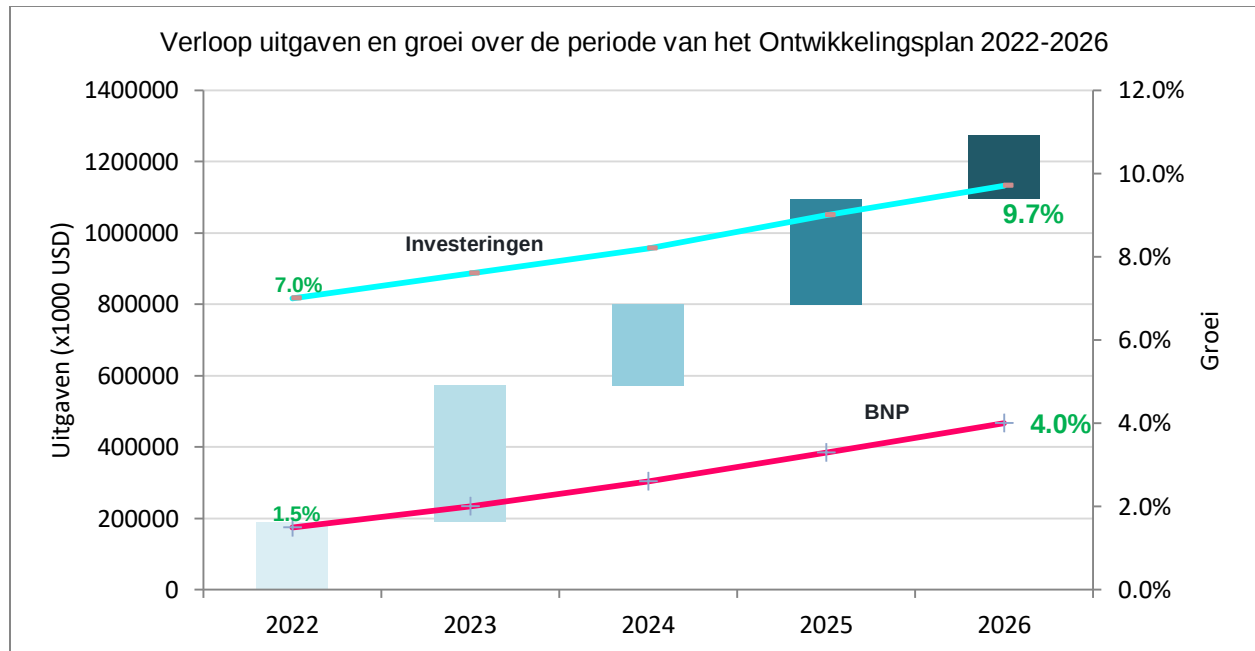
Grafiek A7.1

In onderstaande grafiek worden de geprojecteerde uitgaven getotaliseerd in US\$ per jaar en weergegeven met de gemodelleerde projectie voor BNP- en investeringstoename. Er moet hierbij aangegeven worden

dat niet alle strategische actiepunten in de modellering zijn meegenomen. Bij een vlotte uitvoering *kunnen de groeicijfers dus zelf hoger uitvallen.*

Grafiek A7.2

A8. Monitoring en Evaluatie

Inleiding

De uitvoering van het Ontwikkelingsplan 2022-2026 vindt plaats via de nationale jaarplannen. Jaarlijks wordt het Nationaal Jaarplan samen met de Staatsbegroting aan de Nationale Assemblee aangeboden ter goedkeuring; het ligt in de bedoeling voor het begrotingsjaar 2022 het jaarplan en de financiële nota tot 1 document samen te smelten. Als input van het nationaal jaarplan dienen de ministeriële jaarplannen. Middels de ministeriële jaarplannen vindt namelijk de operationalisering van het goedgekeurd nationaal ontwikkelingsplan plaats en omvatten deze het ontwikkelingsbeleid en –projecten van de ministeries. De uitvoering van het ontwikkelingsplan zal gemanaged worden op basis van het behalen van resultaten volgens de Results Based Management benadering om de ontwikkelingsdoelen en uitkomsten, die in dit plan zijn vastgesteld, te kunnen realiseren.

De MPU werkt het beleid van het ministerie uit in programma's en projecten en legt deze vast in projectdocumenten, monitoort de uitvoering en evalueert (*Het Planbureau zal een actieve rol vervullen om de ministeries in al deze fasen te ondersteunen*). Met betrekking tot de keuze van indicatoren voor monitoring en evaluatie zal zij in samenspraak met de beleidsafdelingen voorstellen doen. Periodiek zal zij standaard monitorings- en evaluatierapporten opmaken en aanbieden aan de departementsdirecteur(en) en minister over de projecten en programma's van het Ministerie.

Op districtniveau zal een soortgelijke structuur worden opgezet, waarbij een Regionale Plan Unit zal worden ingesteld om het districtsbestuur en de regionale planorganen plantechisch bij te staan bij de identificatie, formulering, uitvoering, monitoring en evaluatie van hun programma's en projecten. Het ligt in de planning voor het Planbureau om hiermee in 2022 aan te vangen.

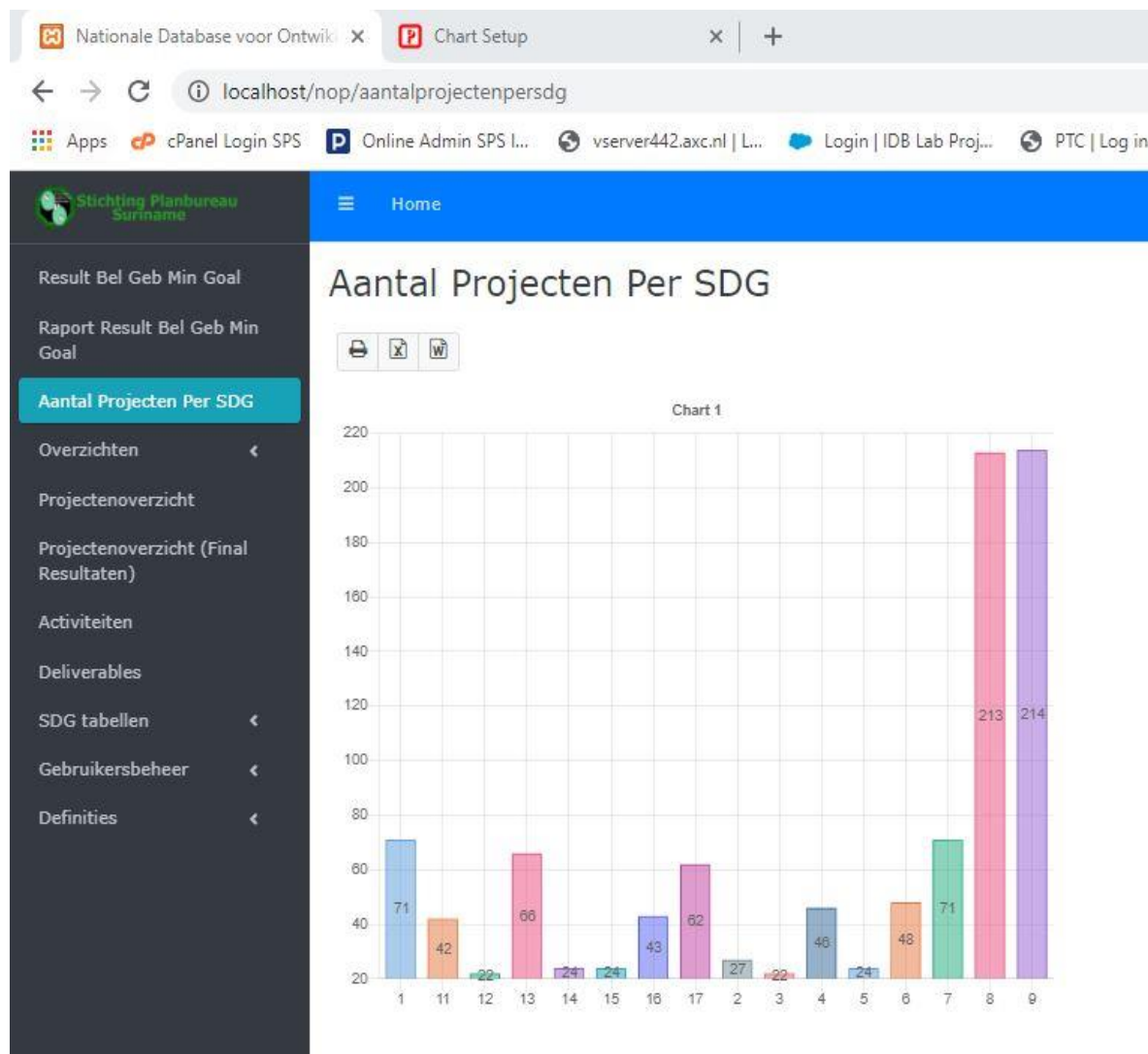
Het Planbureau zal aan de hand van de voortgangs- en evaluatierapportage per ministerie en per district de nationale monitorings- en evaluatierapporten uitbrengen voor de Minister van Financien en Planning, die dan op zijn beurt deze doorgeleid naar de Vice-President ten behoeve van de Raad van Ministers, de President en uiteindelijk DNA.

Opzet Digitaal PlanInformatiesysteem

Hiertoe is het Planbureau reeds enige tijd bezig om een projectendatabase op te stellen. In zo'n database worden alle ontwikkelingsprojecten van de overheid opgenomen, en worden gedefinieerd naar inhoud, verantwoordelijke ministerie, prestatie indicator, afrondingsdatum, verantwoordelijke projectdrager, etc. Er kunnen overzichten worden getoond wat de projectstatus is (afhankelijk van de waarde op dat moment van de prestatie indicator versus de gewenste waarde), en wat de status is van alle projecten per ministerie, per beleidsgebied en per Sustainable Development Goal. Het is de bedoeling dat alle projecten van het Ontwikkelingsplan in deze database worden opgenomen.

Om de database goed te laten functioneren is een compleet trainingsplan door het Planbureau opgesteld. Dit trainingsplan behelst een stukje theorie (bijvoorbeeld details over prestatie indicatoren) en praktijk (het werken met en invoeren van data in de database), en alle planunits van alle ministeries zijn hierin getrained; hiertoe is een speciale afdeling Monitoring en Evaluatie bij het Planbureau opgezet.

Figuur A8.1: Screenshot van de projectendatabase

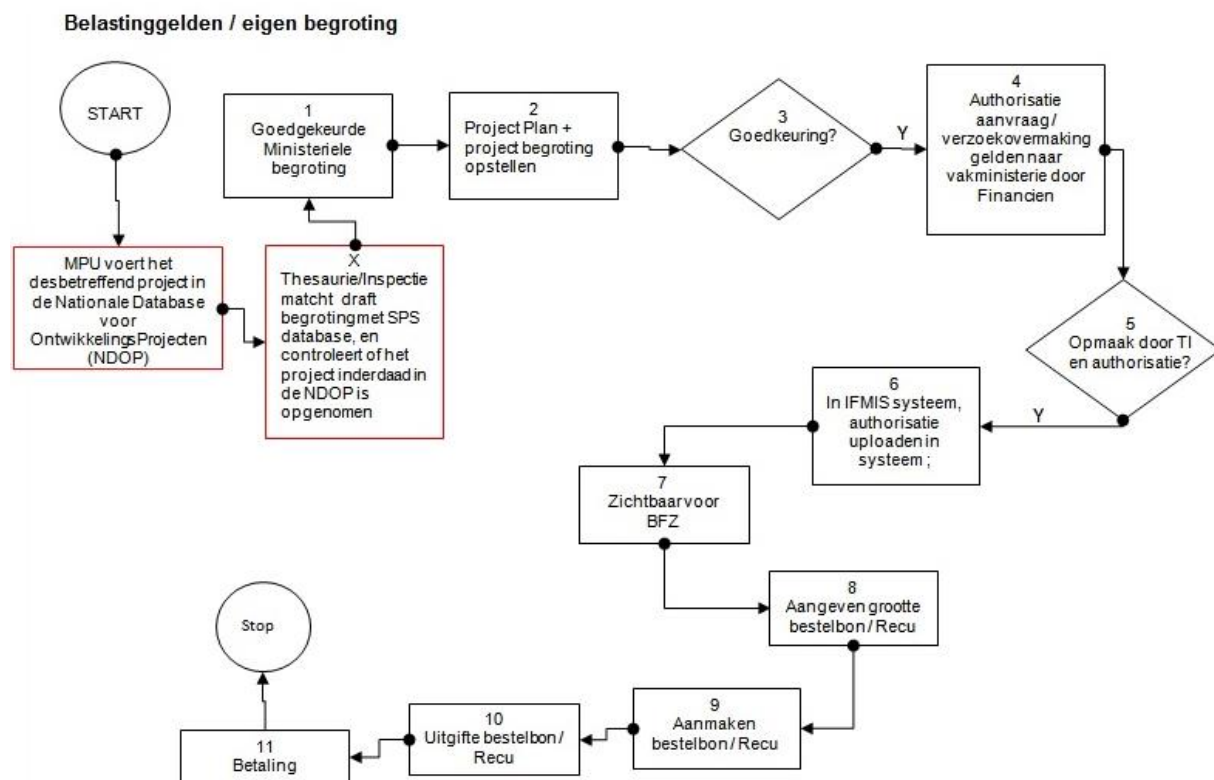
Controle allocatie financiële middelen

Om meer te kunnen garanderen dat de projecten opgenomen in het Ontwikkelingsplan 2022-2026 worden uitgevoerd, worden zij in het plan reeds gekoppeld aan begrotingscodes die gebruikt worden bij de opmaak van de begroting. Om daarnaast ook nog ervoor te zorgen dat inderdaad alle projecten op de juiste manier geadministreerd worden in de database is een controlepunt ingebouwd, waarbij de aanvraag van projectgelden door een vakministerie aan het Ministerie van Financiën (van waaruit nu alle betalingen

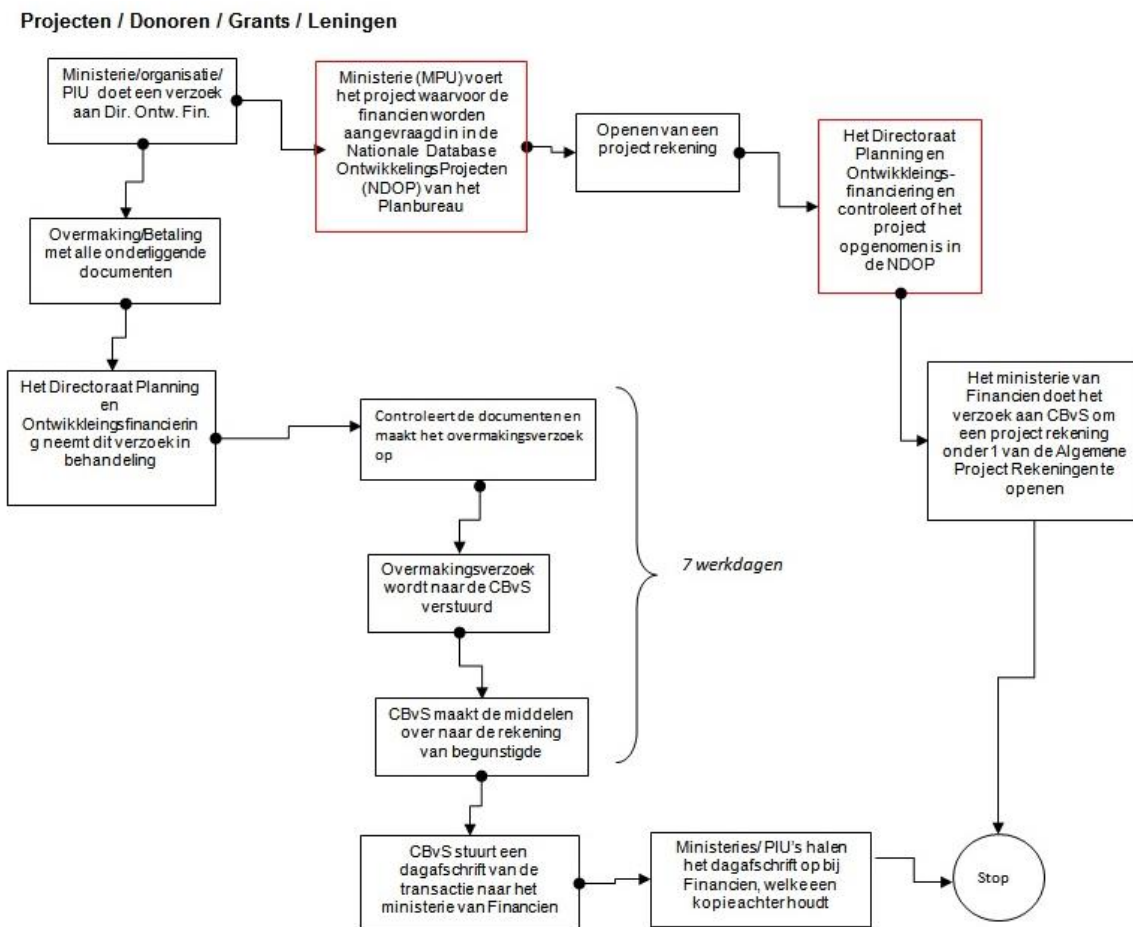
geschieden) eerst ertoe leidt dat laatstgenoemde een controle doet in de projectendatabase van het Planbureau (waartoe zij ook toegang hebben) of het project daadwerkelijk op de juiste manier is opgenomen. Hierna worden de gelden overgemaakt en deze transactie komt ook bij het project in de database te staan. Hiermee is er een zichzelf in stand houdend systeem voor de project administratie, monitoring en evaluatie bij en voor de Surinaamse overheid opgezet. Dit biedt goede vooruitzichten voor een beter management en transparantie, en het daadwerkelijk tot uitvoering brengen van plannen. Hieronder vallen dit Ontwikkelingsplan 2022-2026, maar ook elke andere toekomstige plannen en/met projecten. De procedure verschilt van de herkomst van financiering (eigen begroting of donorgelden en grants), en is hieronder aangegeven.

Een andere vorm van monitoring wordt verricht binnen het Planbureau; het betreft hier de monitoring van de indicatoren die kunnen aangeven richting welk scenario (zie de sectie met betrekking tot scenario's) het heden zich ontwikkelt; zo kunnen middels de robustness analyse de in dit Ontwikkelingsplan vervatte strategieën aangepast worden bij een verandering in het mondiaal klimaat.

Figuur A8.2: Gewijzigde processen voor de overmaking van projectgelden - 1

Figuur A8.3: Gewijzigde processen voor de overmaking van projectgelden - 2

Districts- en Ressortsplannen

Met het oog op decentralisatie van bestuur, is SPS voornemens om het Ontwikkelingsplan 2022-2026 te vertalen naar districts- en ressortsplannen. In 2022 zal SPS haar Monitoring en Evaluatie afdeling versterken en uitbreiden om op districtsniveau te helpen met planning, monitoring en evaluatie, om zodoende het Ontwikkelingsplan 2022-2026 te concretiseren in districtsplannen, tezamen met input van de lokale bevolking. Het jaar daarop zal ditzelfde proces opgepakt worden op ressortsniveau, waarbij het Ontwikkelingsplan 2022-2026 en de districtsplannen als input worden gebruikt voor het samenstellen van ressortsplannen.

A9. Communicatie

Communicatie is van essentieel belang, omdat men weten wilt welke richting de overheid met het land opgaat, welke maatregelen daartoe genomen zullen worden, en wat de directe impact hiervan voor mensen zal zijn. Bovendien zijn er zogenaamde "wicked problems"; welke oplossing ook wordt aangedragen, er zullen belangen zijn die in het geding kunnen komen. Ook hier is het belangrijk om te weten wat het langetermijn uitzicht is en waarom dus deze maatregelen voor het groter belang getroffen moeten worden.

Met de goedkeuring van het Ontwikkelingsplan 2022-2026 in De Nationale Assemblée, moet er vanuit de Regering dit plan (in het bijzonder de bouwstenen voor een langetermijn visie, de inclusie van de SDGs, enkele markante maatregelen, en enkele resultaten) gepresenteerd worden aan het grote publiek. Hierna worden ook andere marketinginstrumenten ingezet, zoals:

- Een aantrekkelijke en gebruiksvriendelijke website met daarin een zogenaamde "video boek", een overzicht van de inhoudsopgave van of de beleidsgebieden in het Ontwikkelingsplan waar je met een klik op een bepaalde sectie een kort filmpje ziet over dat desbetreffend onderdeel;
- Korte spotjes op verschillende televisie- en radiokanalen;
- Social media, zoals Facebook, LinkedIn, Twitter, en Instagram, en;
- Presentaties op verschillende fora.

Er zal zoveel als mogelijk gebruikt gemaakt worden van grafische beelden, visualisatie tools (zoals animatiefilmpjes), om de boodschap snelduidelijk te maken. Gezien de samenstelling van de Surinaamse bevolking is het vruchtbaar om bepaalde delen van de informatie in verschillende talen om te zetten. Dit is bijvoorbeeld nuttig voor het video boek op de website, de spotjes op radio en televisie, etc.

Het Ministerie van Financiën en Planning heeft een ervaren en goed uitgeruste afdeling die de zaken hierboven genoemd kan bewerkstelligen, en zelfs reeds heeft uitgevoerd in het kader van het Herstelplan 2020-2022 (uit deze exercities wordt ook lering getrokken).

A10. De Weg naar het Ontwikkelingsplan 2027-2031

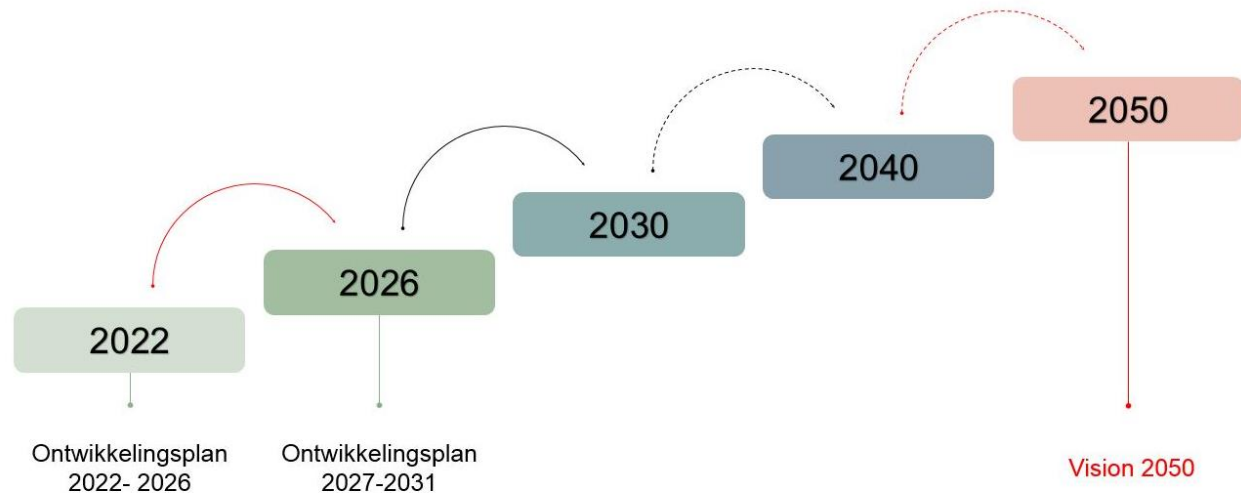
Uit de sectie “Monitoring en Evaluatie” komt duidelijk naar voren dat bij de conceptie van dit document er niet alleen is gekeken naar het plantechisch aspect van het Ontwikkelingsplan, maar ook de uitvoering om zoveel als mogelijk tot een succes te komen. Dit systeem van het Planbureau, de Ministeriële PlanUnits, Results-Based Management, de Nationale Database voor OntwikkelingsProjecten, de koppeling van de projecten met de begrotingscodes en de aanpassing van de processen bij het Ministerie van Financiën en Planning, dient ervoor te zorgen dat de projecten – en dus de invulling aan de ministeries, beleidsgebieden en Sustainable Development Goals – zoveel als mogelijk in samenhang worden uitgevoerd om daadwerkelijk invulling te geven aan dit document. Hierbij dient natuurlijk worden opgemerkt, dat continue evaluatie ertoe kan dwingen om elementen uit dit document aan te passen, zoals bijvoorbeeld de prioriteiten; hiertoe is dus in dit Ontwikkelingsplan gebruik gemaakt van scenario's, en bij een verandering in het internationaal landschap is dit plan derhalve flexibel genoeg om snel en gericht deze aanpassingen te plegen.

Invulling geven aan dit document is een eerste afslag en een eerste stap op weg naar de beoogde visie voor Suriname in 2050. Er wordt hierbij een dringend beroep gedaan op de Regering van de Republiek Suriname om de in dit document vervatte bouwstenen voor een Surinaamse visie 2050 breed draagvlak te laten vinden en hierover continu te communiceren met brede lagen van het volk. Het volgend Ontwikkelingsplan – 2027-2031 – zal de volgende stap moeten zijn op weg naar die visie 2050 (althoewel hierbij ook sterk wordt aanbevolen om het volgend Ontwikkelingsplan 4 jaren – in plaats van 5 – te laten behelzen, zodat de tijdspanne overeenkomt met de regeerperiode). In dit document is veel tijd besteed aan het goed uitwerken van de fundamenteën van planning: bouwstenen voor een langetermijn visie, normen en waarden, inclusie van de SDGs, plan van aanpak, prioritisering, beleidsgebieden die onafhankelijk staan van politieke voorkeuren en die de Surinaamse realiteit reflecteren, verkenningen op de gebieden betrekking hebbende op milieu, ruimtelijke ordening en demografie, en scenario's. Daarnaast is dit Ontwikkelingsplan 2022-2026 “gedragen en gewogen”: keuzes zijn voldoende beargumenteerd op basis van cijfers, precedenten, en onderzoek, maar de meningen, aandachtspunten en inzichten van een breed scala aan nationale en internationale experts, belangengroepen, overheidsinstanties en burgers zijn hierbij overwogen en waar mogelijk meegenomen. De Regering doet er derhalve goed aan om na te gaan hoe andere organisaties uit het maatschappelijk middenveld, bedrijfsleven, etc. kunnen bijdragen aan dit Ontwikkelingsplan 2022-2026.

Het wordt derhalve sterk aanbevolen om bij de concipiëring van het volgend Ontwikkelingsplan 2027-2031 de ingeslagen weg voort te zetten, en – na evaluatie van het beleidsresultaat over 2022-2026 en de assumpties waar dit Ontwikkelingsplan aan onderhevig is – zoveel als mogelijk dezelfde methodologie (welke compleet is vastgelegd bij het Planbureau), monitoring en evaluatie structuren, en langetermijn doelen en uitkomsten te hanteren. Dit zal getuigen van geïnformeerd gewogen en gedragen langetermijn uitoefening van strategie en beleid, precies wat nodig is om de Surinaamse langetermijn uitdagingen aan

te gaan en de kansen te verzilveren. Consistentie van gewogen en gedragen beleid binnen het stelsel van normen en waarden brengt het land immers naar een rechtvaardige samenleving vol voorspoed.

Figuur A10.1: Ontwikkelingsplannen als bewuste stappen naar de toekomst

DEEL B:

ANALYSES EN ACHTERGRONDEN

B1. Achtergrond

Het Planbureau is opgericht op 30 juli 1951 met als doel ontwikkelingsplannen welke leiden tot bevordering van de geestelijke en materiële welvaart in Suriname te formuleren, coördineren, monitoren en bijsturen. In de praktijk was het bureau echter voornamelijk belast met het management van de projecten die door het voormalige moederland in dat regeerjaar gefinancierd zouden worden. Op 13 juni 1973 werd de Planverordening aangenomen; de Planwet was een feit. Hierin werd onder meer vastgelegd dat de Stichting Planbureau Suriname ondersteuning dient te verlenen aan de verscheidene ministeries belast met de nationale en regionale planning, oftewel een nationaal ontwikkelingsprogramma. Deze planning moet in afstemming zijn met de stedenbouwkundige wet (GB 1972 No. 96) welke het jaar daarvoor was aangenomen.

Een nationaal ontwikkelingsprogramma moet zodanig opgesteld zijn dat het een beeld geeft van de op langere termijn na te streven economische, sociaal-culturele en ruimtelijke ontwikkeling van Suriname, en van de maatregelen deze te bevorderen. Hierbij staan centraal (uit de Planwet 1973):

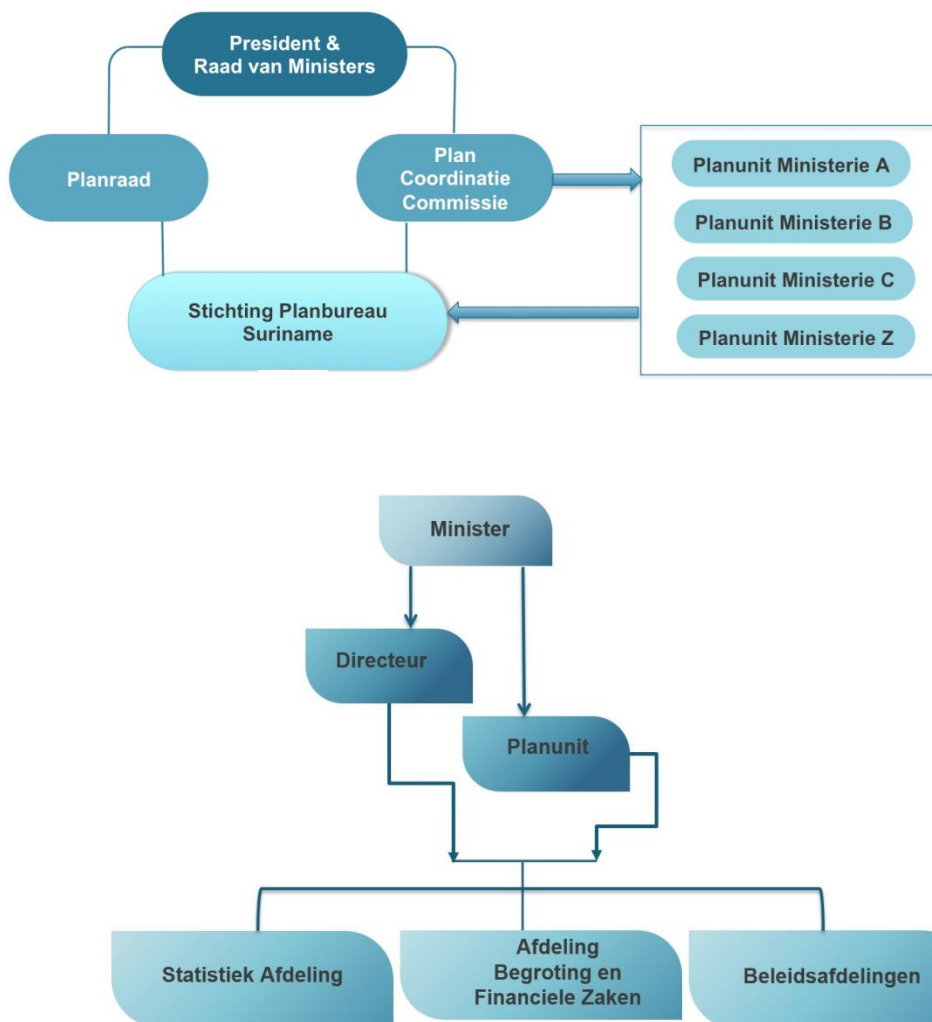
- Sociaal-economisch acceptabel **werkgelegenheidscreatie** dat voldoet aan aspiraties en welke talenten kan ontplooiën
- Het nationaal inkomen per hoofd van de bevolking zoveel als mogelijk wordt opgevoerd met in achtneming van een optimale **welvaartsspreiding**
- De natuurlijke mogelijkheden en hulpbronnen van het Surinaams grondgebied, met behoud voor zover mogelijk van hun **duurzaam** karakter, binnen een adequate sociaal-economische **ordering**, dienstbaar maken aan de samenleving
- Een zo gunstig mogelijk **evenwicht** tussen de beschikbare ruimte en de daarop te bevorderen ontwikkeling
- Het scheppend van ruimtelijke voorwaarden voor het behoud van een **gezond leefmilieu**
- **Duidelijke weergave van ontwikkelings-, woon- en bijzondere beheersgebieden**

Volgens de Planwet is het Planbureau belast met het voorbereiden van o.a. nationale en regionale ontwikkelingsprogrammas en daarbij behorende meerjaren plannen. Het voorbereiden houdt onder meer in het beschrijven van het betreffende gebied (ontwikkelings-, woon-, en bijzonder beheersgebied), inclusief de productie van landkaarten. De Stichting Planbureau Suriname is onderdeel van het Surinaams Planapparaat; dit apparaat heeft vanaf 2015 gestalte gekregen en is het functioneel en interactief geheel van instituten en organisaties, dat in het planproces een politiek-bestuurlijke en/of plan-technische rol

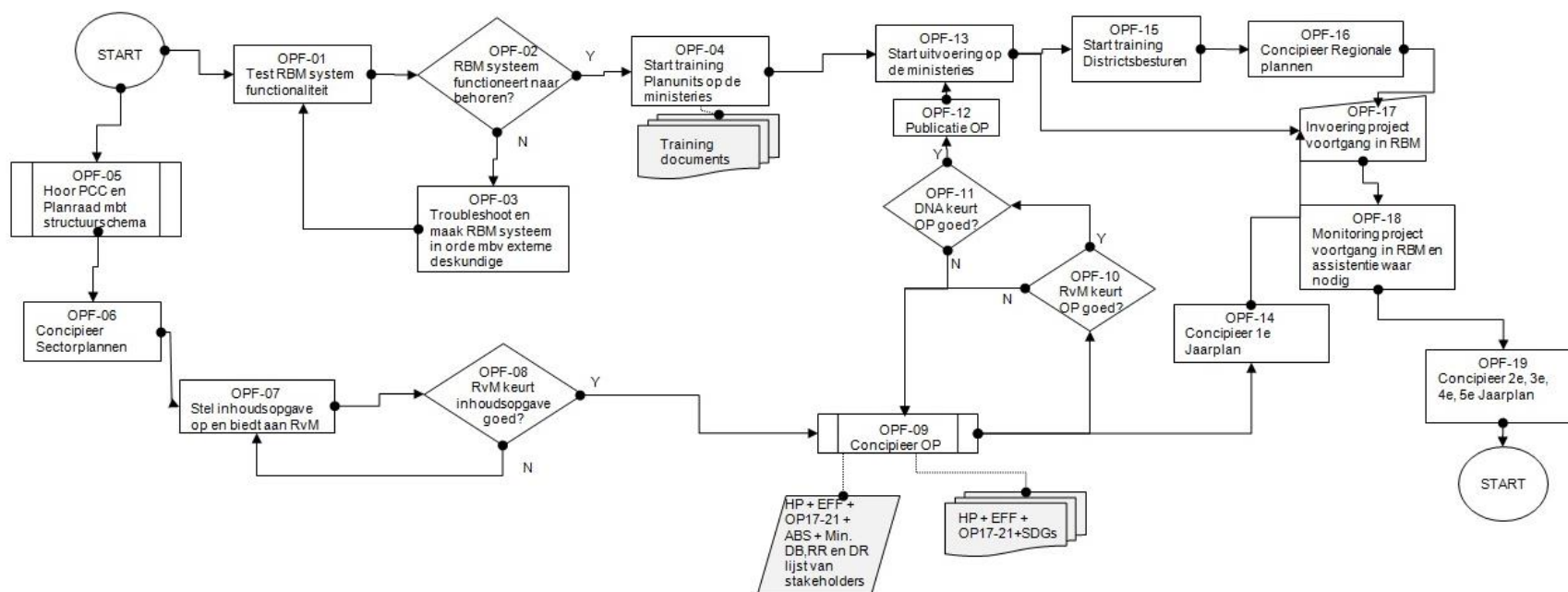
vervult en met betrekking tot plannen, programma's en projecten een specifieke bijdrage levert in de plancyclus (planvoorbereiding, -goedkeuring, -uitvoering, -monitoring en -evaluatie).

Bij resolutie van 6 augustus 2018 no. 8537/18, is de voorgenomen instelling van Plan Units op elk ministerie (Staatsblad 2018, nr. 79) bepaald. Dit zijn stafunits op de Ministeries die hiërarchisch niet vallen in de lijnstructuur van het Ministerie. De Planunit binnen een Ministerie is een werkmiddel van de Minister en de Departementsdirecteur en is verantwoordelijk voor de technische dienstverlening aan alle beleidsafdelingen en/of parastatale instellingen voor wat betreft de gehele projectcyclus. De unit faciliteert en assisteert bij de formulering en vormgeving van beleidsprogramma's, en is belast met periodieke monitoring en evaluatie. De Ministeriële PlanUnit (MPU) heeft derhalve nauw contact met het Planbureau met betrekking tot de uitvoering van jaarplannen en ontwikkelingsplannen en het monitoren van indicatoren.

Figuur B1.1: Het Planapparaat

Figuur B1.2: Proces om te geraken tot het Ontwikkelingsplan 2022-2026

B2. Ontwikkelingsplannen: Leermomenten

Het analyseren van voorgaande ontwikkelingsplannen kan handige handvatten aanleveren voor het op te stellen Ontwikkelingsplan 2022-2026; welke zaken zijn nuttig om over te nemen en welke lessen kunnen geleerd worden, om zodoende een beter plan te kunnen presenteren. Er zal hierbij niet gekeken worden naar allerlei details, maar de algemene aanpak en opmaak in grote lijnen. Daarnaast moet er rekening gehouden worden met het feit dat elk ontwikkelingsplan een product is van de op dat moment heersende tijdsgeest; een veranderende wereld en voortschrijdend inzicht zorgen ervoor dat elk opeenvolgend plan kan afwijken van het voorgaande, als het gaat om aanpak, prioriteiten, oriëntatie, etc.

De meest in het oog springende punten zijn hieronder opgesomd:

- De plannen werden dikwijls “top-down” ingegeven waarbij voornamelijk de inzichten van de verschillende delen van de overheid hun bijdrage konden leveren;
- Bepaalde ontwikkelingsplannen waren een verzameling van projecten van verschillende ministeries – soms ook nog eens bij voorkeur van een minister die op dat moment de leiding had – die niet altijd onderling op elkaar waren afgestemd (elk ministerie had zijn eigen kijk op zaken en formuleerde plannen vrijwel los van andere ministeries);
- In het oog springende projecten werden opgenomen, die – alhoewel ambitieus - onrealistisch waren om uitgevoerd te worden binnen het aangegeven tijdbestek en budget;
- Data, informatie, precedentes, etc. ontbreken om bepaalde keuzen te rechtvaardigen;
- Beleidsgebieden worden gekozen op basis van de op dat moment gekozen samenstelling van ministeries; bepaalde beleidsgebieden krijgen hierdoor minder aandacht, alhoewel die wel aanwezig zijn in de samenleving. Het aldus ontwikkelde ontwikkelingsplan is dus in eerste instantie beleidsondersteunend, maar niet per definitie beleidsrelevant, met andere woorden dat het antwoord geeft op bedreigingen en kansen die komen;
- Het ontwikkelingsplan wordt voor 5 jaren opgesteld maar dient rekening te houden met de verwachte en gewenste ontwikkelingen op de langere termijn (dit conform de Planwet) – en dus een goed geformuleerde visie hebben; het Ontwikkelingsplan 2017-2021 is begonnen hier expliciet rekening mee te houden. Deze langere termijn is van belang omdat het nu reeds duidelijk is dat zaken in de komende decennia zich zullen voltrekken (als klimaatverandering, migratie, technologische ontwikkeling, etc.) waarvoor er nu reeds gepland moet worden;
- Voor elke vorm van nationale planning is de demografie, ruimtelijke ordeneing en het milieu het uitgangspunt – dit is ook expliciet opgenomen in de Planwet –, maar niet elk ontwikkelingsplan heeft dit ook inderdaad gehanteerd;
- Ontwikkelingsplannen waren soms erg complex: veel tekst met allerlei uitgebreide macroeconomische analyses, heel erg veel statistieken van alle beleidsgebieden, allerlei projecten, met eventueel uitgebreide analyses. Het uiteindelijk werk was daardoor moeilijk leesbaar en begrijpelijk en werd dan ook vaak niet meer als richtlijn gebruikt voor het te voeren beleid;

- De meeste van de oude ontwikkelingsplannen hebben een focus geplaatst op de inzet van natuurlijke hulpbronnen. De “top-down” benadering met een afleiding van de beleidsgebieden van de ministerie configuratie op dat moment hebben hiertoe bijgedragen. Dit heeft erin geresulteerd dat er in de ontwikkelingsplannen een bijzondere aandacht was voor de mijn- en landbouw, waardoor andere sectoren, zoals Informatie en Communicatie Technologie (ICT), toerisme, proces- en fabrikage industrieën, nauwelijks aan bod kwamen. Dit, terwijl de traditionele land- en mijnbouw onvoldoende sociaal-economische werkgelegenheid en waardetoevoeging genereren.

Op basis van de hierboven genoemde in het oog springende aspecten, worden voor het Ontwikkelingsplan 2022-2026 de volgende aspecten in acht genomen:

- Het plan moet een kijk verschaffen of de kansen en bedreigingen op de langere termijn en de concrete stappen hiertoe uitwerken voor de komende 5 jaren, waarbij ontwikkelingen op het gebied van milieu, ruimtelijke ordening, en demografie het uitgangspunt vormen;
- Deze concrete stappen moeten goed beargumenteerd worden en realiseerbaar zijn: beleidsrelevantie staat dus centraal. Het gaat hierbij niet alleen om projecten met fysieke manifestaties (bijvoorbeeld gebouwen, wegen en bruggen), maar (in het bijzonder) de aanpak van structuren, systemen en processen zonder welke de fysieke manifestaties weinig kans van slagen hebben om gerealiseerd te worden, niet duurzaam zijn, averechtse effecten sorteren, etc.;
- Hiertoe wordt er tevens ook gebruik gemaakt van een “bottom-up” benadering naast de “top-down” aanpak: een breed scala aan individuen, experts, maatschappelijke organisaties, verenigingen, etc. die affiniteit hebben met gendervraagstukken, jonderen, landbouw, ICT, mensen met een beperking, logistiek, etc. worden geconsulteerd om zodoende ook hun perspectieven en inzichten te overwegen voor opname in het ontwikkelingsplan;
- Alhoewel het Ontwikkelingsplan 2022-2026 enerzijds realistisch moet zijn, tracht het aan de andere kant ook enerzijds het spreekwoordelijke “elastiekje te strekken”: naast de traditionele mijn- en landbouw, dient er ook aandacht besteed te worden aan Kleine en Middengrote Ondernemingen (KMOs) in sectoren die veel meer werkgelegenheid en waarde kunnen creëren, technologie kunnen inzetten, en duurzamer zijn, waardoor de Surinaamse economie ook robuuster gemaakt kan worden.

B3. Huidige situatie en vooruitzichten bij ongewijzigd beleid

B3.1 Inleiding

Het Herstelplan 2020-2022 gaat uitvoerig in op de huidige situatie op de volgende gebieden:

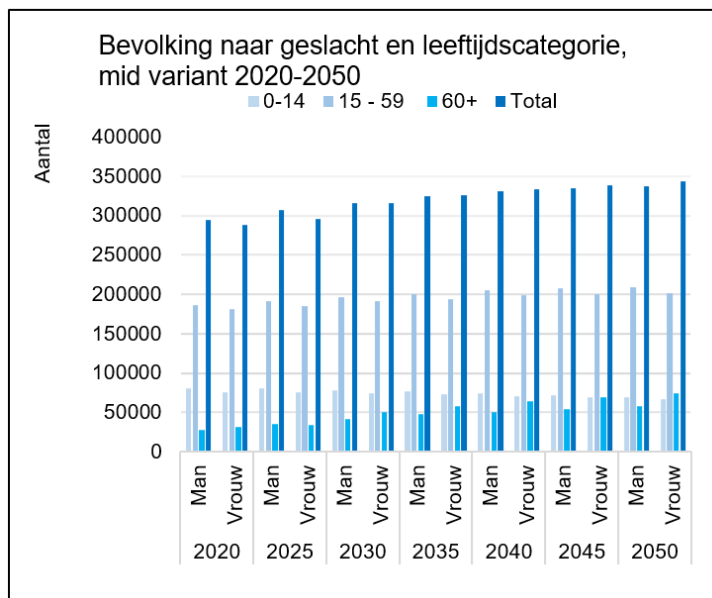
- De economie en het monetair vlak
- Import en export
- Overheidsbegroting
- Schuldenproblematiek
- Bestuurlijke uitdaging, en risico's met betrekking tot corruptie, witwassen en financiering van terrorisme
- Covid-19
- Koopkracht

Daar het Herstelplan integraal onderdeel is van dit Ontwikkelingsplan 2022-2026 wordt dit niet herhaald. Echter, zoals voorgeschreven in de Planwet uit 1973 en conform gebruik bij de ontwikkeling van lange termijn strategieën, wordt er wel uitvoerig ingegaan op de huidige situatie en de vooruitzichten (bij ongewijzigd beleid) als het gaat om demografie, milieu en ruimtelijk ordening. Deze komen achtereenvolgens in het volgende aan de orde.

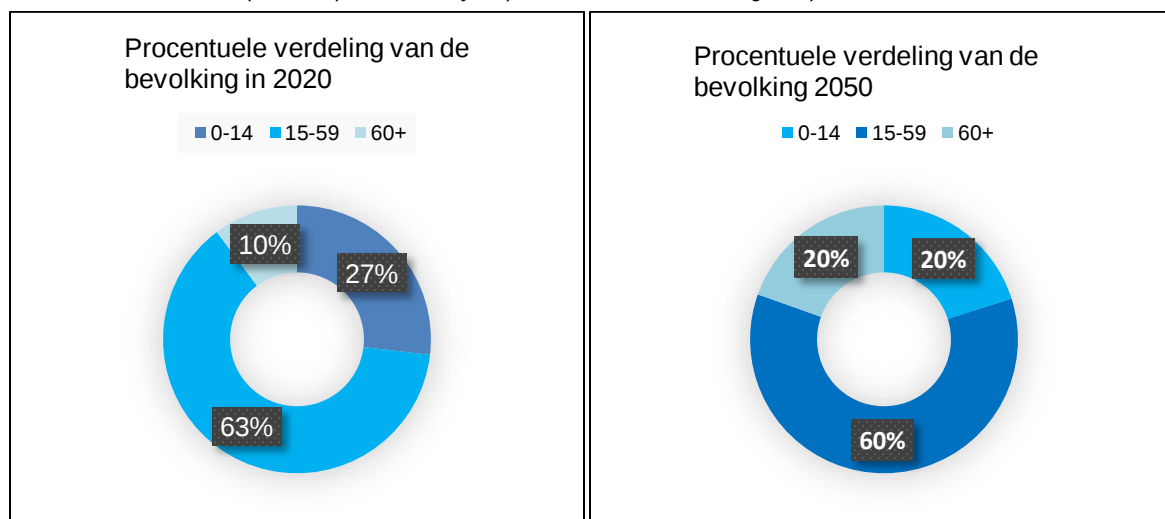
B3.2 Demografie

In 2050 zitten we nog onder de 700000 personen volgens schattingen van de VN (mid variant en de low variant van het ABS). De geboorte- en vruchtbaarheidscijfers dalen en als deze trend zich blijft voortzetten, zal de bevolking tegen die tijd niet boven de 700.000 zijn gegroeid, behalve als de migratie zou toenemen. Deze schattingen laten ook zien dat de sterftcijfers onder kinderen afnemen en dat het ruwe sterftcijfer stationair blijft. Grafiek B3.1 laat zien dat het aandeel van de bevolking in de leeftijdscategorie 0-14 jaar afneemt van 26,8 naar 20,1 procent, de categorie 15-59 jaar eveneens een afname laat zien van 62,9 procent in 2020 naar 60,3 procent in 2050, terwijl het aandeel van de ouderen (60 plus) een stijging vertoont van 10,2 naar 19,6 procent. Hieruit blijkt dat Suriname ook te maken krijgt met vergrijzing van de bevolking welke het gevolg is van de lage fertiliteitscijfers en de verbetering van levensverwachting van de bevolking.

Uit grafieken B3.2 en B3.3 blijkt dat de categorie 60+ het hardst groeit. De mannelijke groep 60 plussers zal met 108% toenemen en wel van 28.053 in 2020 naar 58.437 in 2050 terwijl de vrouwelijke bevolking zal toenemen met ongeveer 137% en wel van 31.467 in 2020 naar 74.578.

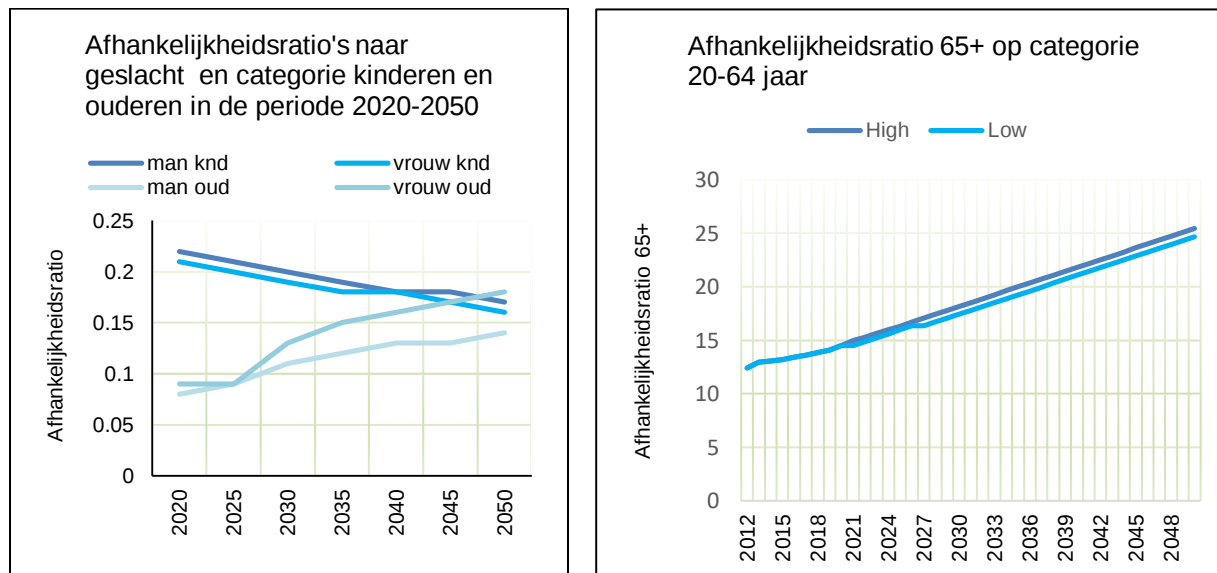
Grafieken B3.2 en B3.3 (Bron: Population Policy Report 2021-2040, Bewerking SPS)

Door de snellere toename van de oudere bevolking en een afname van het aandeel van de economisch actieve groep neemt ook de afhankelijkheidsratio van de oudere bevolking toe (grafiek B3.4). Vrouwen leven langer dan mannen en zullen in de toekomst dus een groter beroep doen op het zorgsysteem zoals bejaarden- en ook gezondheidszorg, en pensioenfondsen, met de nodige financiële consequenties. Uit de grafiek is ook duidelijk een dalende trend te zien in afhankelijkheidsratio's van kinderen (jongens als meisjes). Vanaf 2021 en verder is een duidelijke afname te zien, door het lage fertiliteitscijfer neemt het aantal geboorten af. In grafiek B3.5 is de afhankelijkheidsratio voor ouderen berekend en is er gebruik gemaakt

van de high en low varianten van het ABS. In beide varianten nadert de ratio de 25 procent in 2050: per 100 personen tussen 20 en 64 jaar zijn er ca. 25 die 65 jaar en ouder zijn.

Grafieken B3.4 en B3.5 (Bron: ABS, Population Policy Report 2021-2040, Bewerking SPS)

Bevolking en arbeidsmarkt ontwikkeling

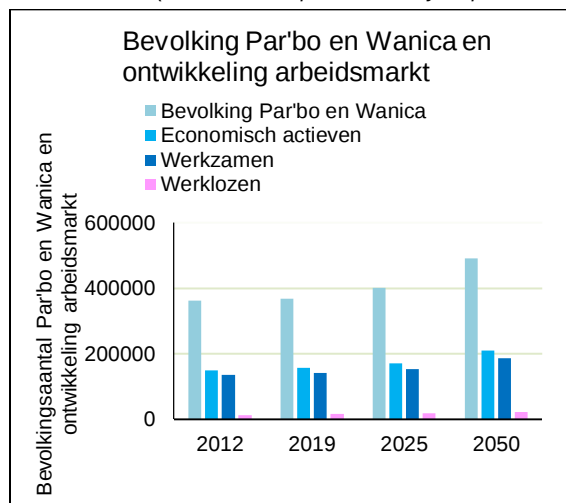
Arbeidsmarktstatistieken hebben vooral betrekking op Paramaribo en Wanica, en is daarom getracht voor deze districten een voorlopige schatting te maken voor 2025 en 2050 op basis van de low varianten statistieken van het ABS voor de bevolking naar leeftijdsgroep en naar gebied. De bevolking van het urbaan gebied zal in 2025 ten opzichte van 2019 toenemen met 8,7 procent en in 2050 met 22,6 procent ten opzichte van 2025. Uit historische cijfers blijkt dat gemiddeld 42,5 procent van de urbane bevolking tot de economische actieve groep behoort (15-64 jaar). Met dit gegeven is een inschatting gemaakt van economisch actieven, werkzamen en werklozen, waarbij de werkzamen een aandeel hebben van ca. 89,5 procent. In 2025 zullen er minimaal ca. 12328 arbeidsplaatsen ingevuld moeten zijn ten opzichte van 2019 en in 2050 minimaal 38489 arbeidsplaatsen ten opzichte van 2025 (Grafiek B3.6).

Migratie

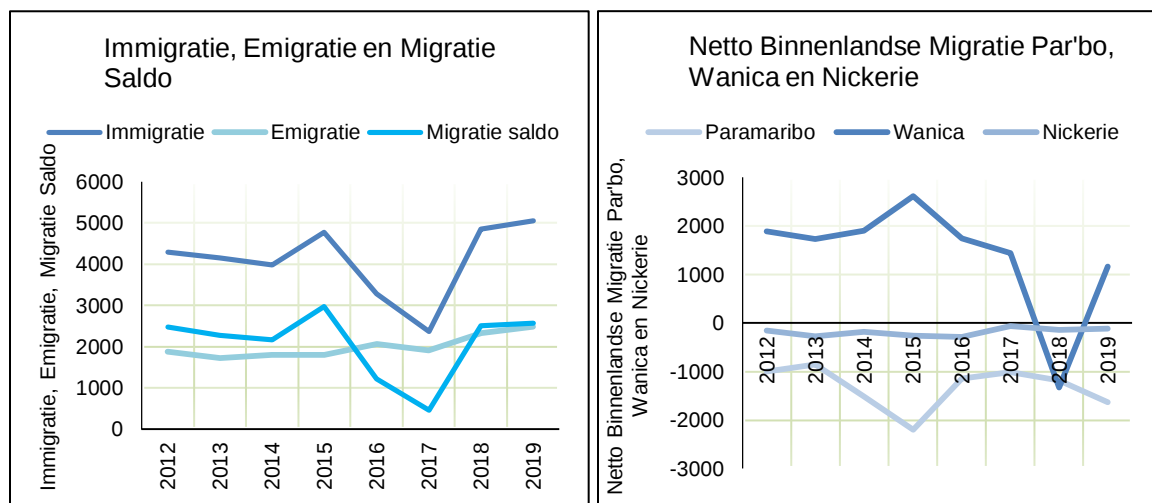
In de periode 2012 -2019 is er een sterke toename van migranten: immigratie cijfers stegen in 2019 met ca. 18 procent ten opzichte van 2012, en wel van 4284 in 2012 naar 5054 in 2019 en de emigratie cijfers namen eveneens toe met ca. 32%. Deze cijfers (grafiek B3.7) zijn schattingen van het ABS op basis van de informatie verkregen uit de Nederlandse statistieken, omdat de cijfers van CBB onvolledig zijn vanwege het niet laten uitschrijven van de emigranten uit het register.

Grafiek B3.8 geeft de netto binnenlandse migratie aan voor de districten paramaribo, wanica en nickerie. Hieruit blijkt dat gedurende de hele periode veel meer mensen uit Paramaribo en Nickerie zijn vertrokken, dan dat er vestigingen waren. In wanica daarentegen zijn er veel meer vestigingen behalve in 2018. De districten Para, Commewijne en Saramacca vertonen ook een positieve vestigingstrend. De districten Marowijne, Brokopondo en Sipaliwini laten een negatieve trend zien waarbij Sipalaiwini veel meer inwoners verliest dan de overige twee districten van het binnenland.

Grafieken B3.6 (Bron: ABS, Population Policy Report 2021-2040, Bewerking SPS)

Grafieken B3.7 en B3.8 (Bron: ABS, Bewerking SPS)

B3.3 Milieu en Klimaat

Klimaatverandering

Er is een studie verricht naar de waarschijnlijke effecten van klimaatverandering op belangrijke sectoren (landbouw, water, bosbouw, infrastructuur) in en geografische gebieden van Suriname op basis van historische klimatologische trends¹⁸. De belangrijkste verwachtingen uit deze studie zijn als volgt:

1. Voor Paramaribo en omstreken wordt verwacht dat de weersomstandigheden heter en droger worden.
2. Het aantal warme dagen en nachten per jaar zullen tegen het einde van de eeuw toenemen
3. Neerslagperiodes zullen intenser en zeldzamer worden
4. De maximale windsnelheid matig zal matig toenemen.
5. Het aantal regendagen neemt aan de kust af, en verandert in het binnenland niet noemenswaardig.

Suriname dient ernstig rekening te houden met de zogeheten “worst case scenario’s” die internationale gezaghebbende instituten hebben ontwikkeld met betrekking tot zeespiegelstijging en de gevolgen daarvan voor met name de ontwikkelingslanden. Teneinde een beeld te geven van deze gevolgen voor ons land als bijvoorbeeld alle ijskappen zouden smelten, wijst onderstaande figuur uit. Dit lijkt op zich vrij extreem maar is wel een duidelijke indicatie van de desastreuze gevolgen van zeespiegelstijging.

Figuur B3.1 zeespiegelstijging voor de kust van Suriname als gevolg van het smelten van alle ijskappen (Bron: National Geographic)

¹⁸State of the Environment Report, Revised version, Inter-American Development Bank March 2021

Suriname wordt regelmatig geconfronteerd met een reeks aan natuurlijke rampen, die regelmatig schade aangerichten aan woningen en andere gebouwen. Er wordt over het algemeen gevoegelijk aangenomen dat extreme weersfenomenen in frequentie en impact zullen toenemen als gevolg van klimaatverandering. Dit zal zijn invloed hebben op de zoetwater-, agrarische, bosbouw, en overige sectoren.

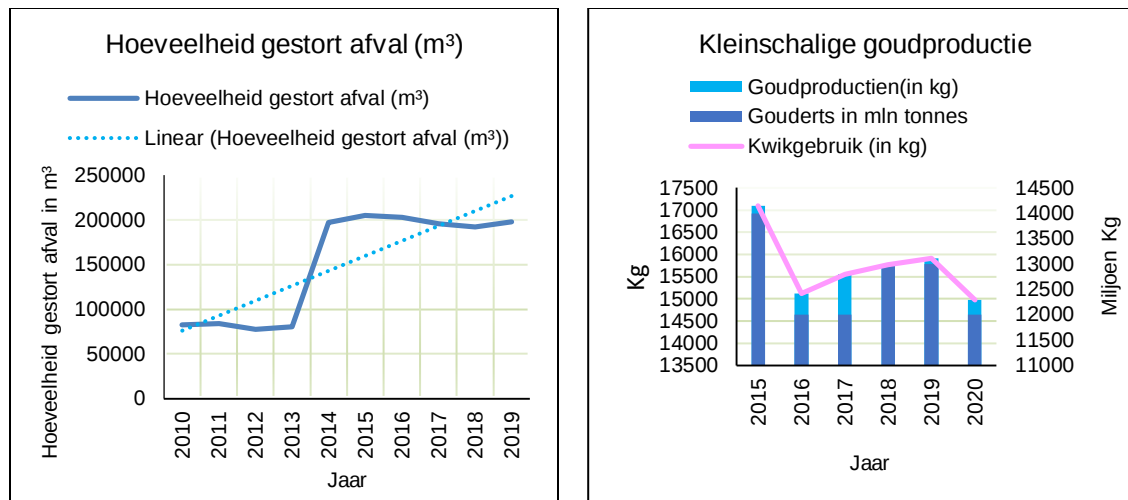
Lokale anthropogene invloeden op het milieu

Onderstaande figuren geven respectievelijk weer de hoeveelheid gestort afval gedurende periode 2010 – 2019, ontbossing in de afgelopen jaren, de geprojecteerde CO₂uitstoot, en de productie van de kleinschalige goudmijnbouw, waarbij voor elke hoeveelheid productie een even zo grote hoeveelheid kwik in het milieu terecht komt. De verwerking van huishoudelijk-, alsmede overig afval uit de districten Paramaribo, Wanica, Commewijne en Para geschiedt nog altijd op de officiële vuilstortplaats te Ornamibo in het district Wanica. Deze stortplaats voldoet echter niet aan de minimale internationaal gangbare normen voor een vuilstortplaats. Ook is er in het district Nickerie een dergelijke stortplaats voor de verwerking van het afval uit dat district. Gedurende de evaluatieperiode 2010-2020 zijn er vanuit zowel overheids- als particuliere kant initiatieven ondernomen om een volledig verantwoorde vuilstortplaats op te zetten; hiervan is er niets gerealiseerd.

Alhoewel Suriname steeds wordt genoemd in de rij van weinige landen met een hoge bosbedekking en een relatieve lage ontbossingsgraad, vertoont de ontbossingsgraad in de afgelopen 20 jaren een duidelijk stijgende trend. Tussen de jaren 2000 en 2018 is ongeveer 114.571 hectare aan bos verwijderd, waarvan in de periode 2017-2018 ongeveer 8.818 hectare. Suriname heeft het tweede FREL (Forest Reference Emission Level) rapport in de eerste maand van 2021 aangeboden aan de United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC) als onderdeel van gemaakte afspraken in het kader van het Klimaatverdrag. Uit het rapport kunnen de volgende voorlopige conclusies worden getrokken:

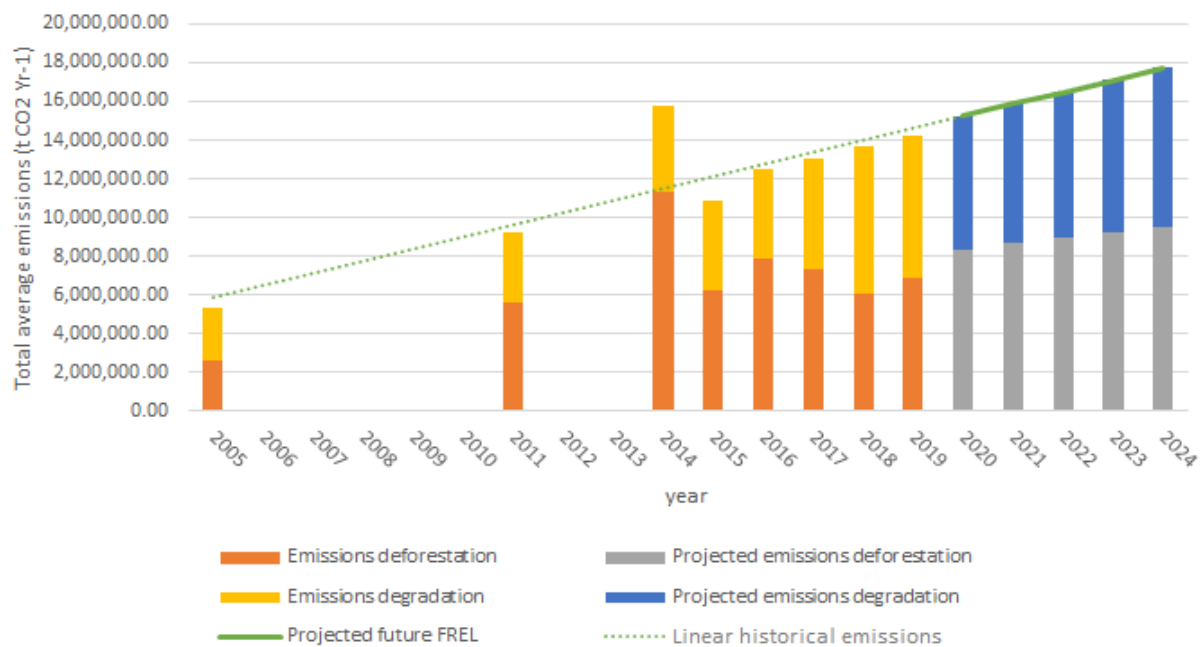
- 1) de carbonuitstoot vanuit de houtsector is systematisch gestegen van circa 9 miljoen ton CO₂ equivalenten in 2011, naar meer dan 14 miljoen ton CO₂ equivalenten in 2020;
- 2) De historische emissies van Suriname laten zien dat het land een laag percentage heeft van zowel ontbossing (jaarlijks ontbossingspercentage van 0,02-0,07%) als bosdegradatie, wat resulteert in een effectieve bosbedekking van 93% van het landoppervlak (SBB, 2020).

Grafieken B3.9 en B3.10 (Bron, ABS)

Grafiek B3.11 (Bron, Concept Second Forest Reference Emission Level for Suriname's REDD+ Programma, Januari 2021

FREL projected for Suriname 2020 - 2024

B3.4 Ruimtelijke Ordening

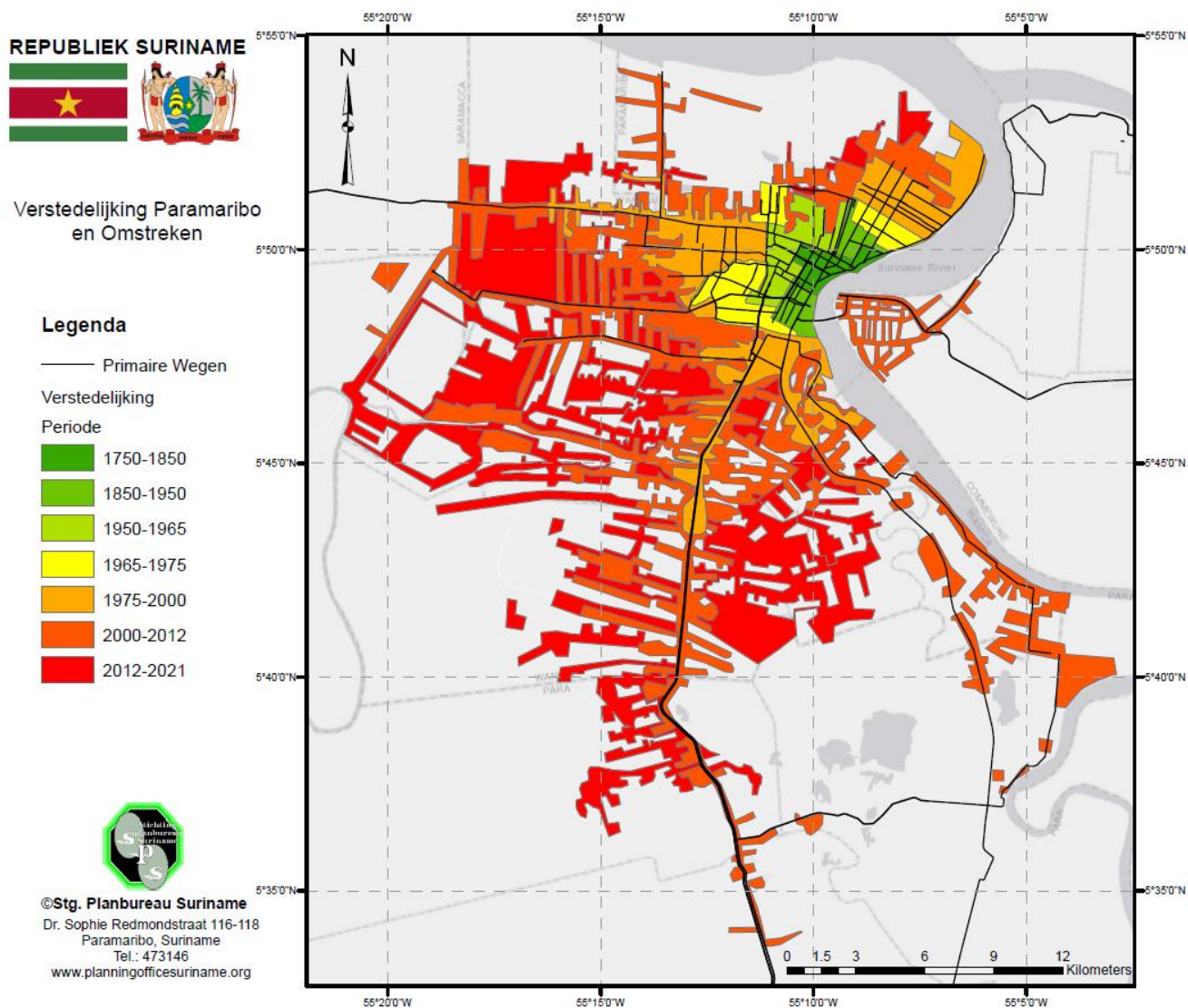
Bij ruimtelijke ordening gaat het om de meest optimale wederkerige aanpassing van de ruimte en samenleving, waarbij duurzame ontwikkeling mogelijk is. De planmatige grondbestemming (spreiding van sociaal –economische activiteiten) en optimale grondbenutting (productieve aanwending van de grond /bodem) zijn daarbij belangrijke doelen. Wonen, werken, recreatie en transport staan dus bij ruimtelijke ordening zeer centraal.

Het huidige patroon van het grondgebruik vertoont een sterke spreiding en versnippering (“urban sprawl” oftewel stedelijke wildgroei), waarbij bijna alle sociaal-economische activiteiten en ontwikkelingen plaats vinden langs de primaire ontsluitingswegen, uitvalswegen en waterwegen. Door het ontbreken van een adequate stedenbouwkundige planning en regelgeving, leeft nu bijkans 70% van de Surinaamse bevolking in de stedelijke gebieden Paramaribo en Wanica, met een groeiende behoefte aan huisvesting, werkgelegenheid en diensten. Er ontstaat dan een “visgraatpatroon” met de volgende kenmerken:

1. **Informele patronen** van landgebruik in peri-urbane gebieden, waar vooral arme migranten van het platteland en het achterland beschikbare grond hebben bezet in voornamelijk primaire wegen, zoals de Goede Verwachting, Sunny Point, Rahimal Project en Devisbuiten, in een situatie waar basisvoorzieningen zoals water en elektriciteit afwezig zijn, en de afhankelijkheid van het openbaar vervoer groot is.
2. **Formele patronen** van landgebruik die meestal geïnitieerd zijn door particuliere investeerders, waarbij mensen uit de midden- en hoge inkomensklasse zich hebben gevestigd om in hun gewenste levensonderhoud te voorzien. Vanwege het slecht georganiseerd openbaar vervoer moeten bewoners zich met een eigen vervoersmiddel verplaatsen. De Kwatta-regio, de Leidingen en in delen van het district Wanica (de Welgedacht A, B en C weg, de Nieuwe Grond, Tout Lui Faut, Nieuw Weergevondenweg, Koewarasan) zijn er zichtbare voorbeelden hiervan.

Het grondgebied omvat geoccupeerde of cultuurgebieden, verkavelingsprojecten/woongebieden, alsmede ook delen die niet zijn ontgonnen en braak er bij liggen. Daarnaast is er ook sprake van veelvuldige bebouwing langs primaire uitvalswegen die niet in overeenstemming met het oorspronkelijk grondgebruik (lintbebouwing). Ongeveer 1,4% van de bevolking woont in sloppenwijken, informele nederzettingen of inadequate huisvesting. Het decentraliseren van urbanisatie is dus een noodzaak. Vele bedrijven langs primaire en uitvalswegen (zie Bijlage E), is er veel sprake van verkeerscongestie met relatief hoge reistijden voor relatief korte afstanden (zie Bijlage E). Ook hieruit blijkt weer de noodzaak voor een gedegen structuur- en bestemmingsplan, Wet op Ruimtelijke Ordening en decentrale urbanisatie. Bij het uitblijven van deze maatregelen wijzen projecties uit dat stedelijke wildgroei zich zal voortzetten met een daling aan woon- en leefgenot, en een verhoging van reistijden (en dus ook een verhoogde carbon footprint). Een projectie is in Figuur B3.3 weergegeven.

Figuur B3.2: Historische groei van Paramaribo

2055

Urban Development Platform: 37.34%

Ecological and Cultural Platform: 38.52%

Agricultural Platform: 14.64%

Idle: 9.50%

Category	Area (Ha)	Percentage %
Post-urban Area	118,111.53	300.00
Sub-urban Area	58,868.68	49.84
Urban	46,104.84	97.34
Agricultural Plot Open	11,213.48	9.50
Agricultural Plot Vegetated	17,701.75	34.62
Forest	21,807.07	18.46
Inland Wetland	16,000.50	13.55
Coastal Wetland	1,259.02	1.07
Corrective	942.01	0.80
Water	5,483.33	6.64

B4. Scenario's

B4.1 Inleiding

Als kleine ontwikkelingsstaat moet Suriname – nu meer dan ooit door globalisering en steeds toenemende concurrentie – aansluiten bij de ontwikkelingen op mondiaal niveau. De toekomst van deze ontwikkelingen raakt steeds meer onzeker (we weten niet wat komen gaat), complex (we weten niet hoe verschillende factoren elkaar beïnvloeden), dubbelzinnig (gebeurtenissen zijn voor velerlei uitleg vatbaar) en volatiel (de verwevenheid van de wereld zorgt ervoor dat interrupties makkelijk kunnen plaatsvinden). Zo zien we dat pandemieën, vastgelopen vrachtschepen, politieke geschillen, en weersfenomenen niet altijd tevoren voorspeld hadden kunnen worden, plots opduiken, en wereldwijd een impact hebben, ook in Suriname.

Traditionele manieren van langetermijn planning op basis van de extrapolatie van historische data schijnt niet meer te werken, in het bijzonder voor kleinschalige economieën als Suriname, die extra vatbaar zijn voor deze invloeden van buitenaf. Suriname staat bijvoorbeeld aan de vooravond van de exploitatie van zijn offshore olie- en gasvoorraden welke een enorme impact op de economie zullen hebben; uit ervaring weten we echter dat de olieprijs door het minste en geringste plotseling omlaag kan kelderen of omhoog kan schieten, met zijn repercussies van Suriname.

In een tijd van zulke plotse ontwikkelingen is het onrealistisch om te plannen tegen de achtergrond van slechts 1 voorstelling van de toekomst. Of het gaat om politiek, het klimaat, technologische ontwikkeling, etc., verschillende perspectieven zijn van belang om de impact van keuzes die we nu maken beter te kunnen afwegen. Hiertoe maken vele landen (o.a. de Verenigde Staten, China, Kenia, Nederland, Saoedi-Arabië) en bedrijven (meer dan 50% van de Fortune 500 bedrijven) in de wereld daarom heden ten dage gebruik van scenario's. Scenario's in deze context zijn plausibele en uitdagende verhalen, geen voorspellingen of variaties in groeiprojecties. Ze extrapoleren niet uit het verleden om te voorspellen wat er in de toekomst zal gebeuren, maar bieden in plaats daarvan heel verschillende verhalen over hoe de toekomst eruit zou kunnen zien.

Minimaal 2 scenario's zijn nodig om onzekerheden met betrekking tot de toekomst in te kunnen bouwen in de planning; scenario's hebben gemeenschappelijke elementen en verschillen op zogenaamde kritische onzekerheden. Ze helpen bij de voorbereiding op discontinuïteiten en plotselinge veranderingen; ze helpen een gemeenschappelijke cultuur of taal te creëren waardoor de toekomst kan worden voorgesteld en besproken; en ze dagen de paradigma's uit die we allemaal hebben. Scenario's helpen bij het begrijpen van complexe situaties en vormen een nuttig hulpmiddel voor collectief leren. Sommige systemen – bijvoorbeeld de werking van raffinaderijen – zijn goed begrepen en kunnen worden weergegeven door modellen. Maar andere, vooral die waarbij mensen betrokken zijn, bevatten zoveel variabelen en zo weinig harde gegevens dat ze alleen door intuïtie kunnen worden gewaardeerd en het best kunnen worden gecommuniceerd via afbeeldingen en verhalen. Scenario's kunnen worden gezien als een koppelingstool, die intuïtie en kwantitatieve modellering integreert om voor ons begrip van hoe een systeem werkt.

Scenario's krijgen een gelijk gewicht toebedeeld in het geheel; het toewijzen van waarschijnlijkheden aan ontwikkelde scenario's geeft een vals gevoel van begrip van de werkelijkheid, terwijl de externe omgeving te complex en dynamisch is om te begrijpen.

B4.2 Scenario's als instrument

Scenario's zijn geen doel op zich, maar een instrument op weg naar het maken van robuuste strategieën, met andere woorden strategieën die nagenoeg valide blijven ongeacht drastisch veranderende omstandigheden. Scenario's kunnen gebruikt worden om:

- Strategieën, visie en doelstellingen te toetsen
- Assumpties aan het licht te houden
- Complexe materie simpel uit te leggen (communicatie instrument)
- Strategische prioriteiten te identificeren
- "Schaduw" strategieën te ontwikkelen voor plotseling veranderingen, en deze tevoren door te nemen, waardoor de organisatie razendsnel (in plaats van maanden of soms zelfs jaren) een omslag kan maken; voor elk scenario kunnen globaal geschetste plannen worden gemaakt, waardoor een organisatie beter geïnformeerd kan reageren op plotselinge gebeurtenissen
- met behulp van indicatoren bewegingen naar een bepaald scenario te identificeren

B4.3 Scenario's in het Ontwikkelingsplan 2022-2026

Voor Suriname zijn er in het verleden slechts enkele scenario's zoals eerder beschreven ontwikkeld, waarvan de meeste betrekking hadden op specifieke sectoren, zoals toerisme, energie, etc. Slechts in enkele gevallen zijn scenario's opgesteld voor de lange termijn; de meest recente exercitie is uit 2020 voor een programma voor de lange termijn industrie, infrastructuur en local content ontwikkeling in Suriname. De scenario's uit deze exercitie zijn gebruikt samen met andere relevante scenario's van Royal Dutch/Shell, MIT scenario working group, Navincerta, Rabobank, etc. om scenario's te creëren voor het Ontwikkelingsplan 2022-2026, die de hierin vervatte visie, strategieën en actieplannen vorm te geven.

De meest gangbare methode voor scenario planning gebruikt onzekere factoren als parameters om scenario's te ontwikkelen. De eerdergenoemde bronnen in beschouwing nemende, zijn de volgende grootste onzekerheden naar voren gekomen:

- Evolutionaire of revolutionaire klimaatverandering: alhoewel er wereldwijde consensus is dat klimaatverandering zich voltrekt als gevolg van menselijk handelen, is er onzekerheid met betrekking tot het toekomstig verloop ervan. Er wordt gesproken over een mogelijke "tipping point", een plotselinge dramatische verergering of verandering van klimaatverandering met een desastreuze impact; wanneer we deze hebben bereikt is vooraf moeilijk in te schatten. Er is ook

onzekerheid als het gaat om de exacte impact van klimaatverandering op bijvoorbeeld de agrarische sector, en de invloeden daarvan op voedselzekerheid, (geo)politieke spanningen en wereldhandel. Een andere onzekerheid betreft het handelen met het oog op klimaatverandering: voltrekken de noodzakelijke transitie snel genoeg en krijgen ze voldoende aandacht op diverse agenda's? En kunnen de diverse transitie (landbouw, energie, industrie, transport, etc.) de schade die reeds is aangericht en de ingezette trends inderdaad tijdig tegenhouden? Zal klimaatverandering zich geleidelijk aan voltrekken terwijl de transitie zich door de tijd heen voltrekken (evolutionair) of kijken we aan tegen een plotse worst case scenario waarbij we simpelweg niet weten wat op ons af komt (revolutionair)?

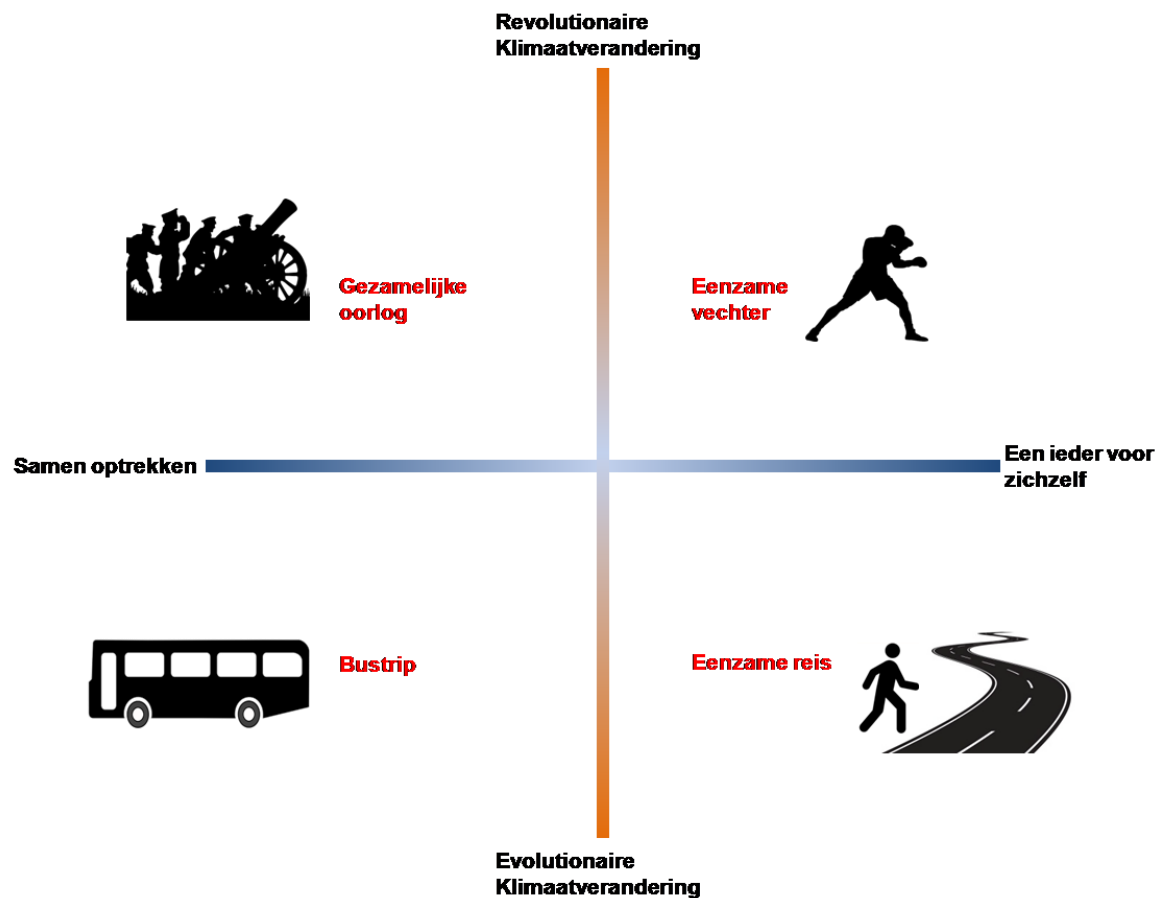
- Samen optrekken of een ieder voorzichzelf: het is nog maar de vraag in hoeverre samenlevingen, landen en ondernemingen willen blijven samenwerken. Met de recente pandemie is gebleken het spanningsveld tussen welvaart, gezondheid en veiligheid aardig op de proef wordt gesteld, en er vragen rijzen of er wel of niet de hand uitgereikt moet worden. Daarnaast zijn er ook technologische ontwikkelingen, zoals hernieuwbare energie, blockchain en kunstmatige intelligentie, die bestaande machtsstructuren omver kunnen werpen. Macht en controle kunnen dan elders geconsolideerd worden of juist verder verdeeld worden. Dit kan leiden tot polarisatie (tussen landen, samenlevingen, gemeenschappen, etc.) wat weer resulteert in de lange weg naar het sluiten van compromissen, collectivisme afbreken of juist bevorderen, stabiliteit positief of negatief beïnvloeden (welke weer de discussie doet oplaaien over veiligheid).

Deze twee onzekerheden leiden tot de volgende scenario's zoals op de volgende pagina uitgebeeld:

- Gezamenlijke oorlog: klimaatverandering neemt desastreuze vormen aan waarbij computer modellen telkens achter de feiten aanlopen. Landen, bedrijven, gemeenschappen, etc. (soms met onderlinge tegenstellingen) bundelen zich om elkaar te helpen met de uiterst kostbare transitie die noodzakelijk zijn voor adaptatie en mitigatie. Financiële en materiële middelen, alsmede toegang tot technologie worden ter beschikking gesteld.
- Eenzame vechter: alhoewel er een gemeenschappelijke dreiging is in de vorm van klimaatverandering die onvoorspelbaarder en gewelddadiger wordt, is er wereldwijd vanwege onderlinge verschillen, belangenverstrengelingen en korte termijn denken een sterk gebrek aan gezamenlijke inspanningen. Er is veel destabilisatie, en een ieder is op zichzelf aangewezen.
- Bustrip: klimaatverandering zet zich trendmatig voort en alhoewel dat tot meer overstromingen, zeespiegelstijging, temperatuurstijging, etc. leidt, is het nog steeds voorspelbaar om op in te spelen middels adaptatie. Landen, ondernemingen, instanties en gemeenschappen wereldwijd bundelen zich om samen adaptatie en mitigatie maatregelen wijdverbreid te doen plaatsvinden.

- Eenzame reis: het uitblijven van plotselinge veranderingen in het klimaat niettegenstaande, is er een sterke trend wereldwijd waarbij een ieder focust om de eigen behoeften eerst te vervullen en veilig te stellen als gevolg van groeiende ongelijkheid, spanning en erupties op (geo)politiek, materieel, economisch en technologisch gebied.

Figuur B4.1: 2050 Scenario's voor Suriname

B5. Robustness Analyse

De in A6 per beleidsgebied geïdentificeerde strategische actiepunten kunnen aan de hand van de in B4 geconcipeerde scenario's getest worden. Dit kwalitatief proces wordt een robustness analyse genoemd en geeft aan in welk(e) scenario('s) strategische actiepunten een positieve, negatieve of geen uitwerking hebben. Aan de hand van scenario's en hun bijbehorende indicatoren wordt de omgeving continu verkend om te kunnen anticiperen in (plotselinge) veranderingen in de wereldwijde omgeving op politiek, klimatologisch, technologisch, economisch, etc. vlak. Het resultaat van de robustness analyse is een overzicht dat aangeeft hoe er bij een dergelijke anticipatie strategieën aan gepast moeten worden. Dit lijkt op zich een eenvoudig gegeven, maar er zijn voldoende gevallen van bedrijven en landen die maanden of zelfs jaren nodig hebben gehad om in te spelen op (plotselinge) veranderingen, met allerlei gemiste kansen, verliezen, ongevallen, etc. tot gevolg.

Voor dit Ontwikkelingsplan 2022-2026 is de robustness analyse weergegeven in Bijlage D waarin voor strategische actiepunt de impact kwalitatief is ingeschat per scenario; het aantal kruisjes geeft de urgentie aan van een strategisch actiepunt in een bepaald scenario. Deze scenarios zijn niet rigide en worden aangepast en bijgesteld, bijvoorbeeld voor het Ontwikkelingsplan 2027-2031. De robustness analyse wordt dan ook weer opnieuw uitgevoerd. Uit de exercitie blijkt dat slechts 17 van de in totaal 221 geïdentificeerde strategische actiepunten onderhevig zijn aan de veranderingen die geïmpliceerd worden in het scenario raamwerk. Dit heeft enigszins te maken met de aard van bepaalde sectoren (bijvoorbeeld het beleidsgebied "sociale bescherming"), maar er kan hier in het bijzonder de conclusie getrokken worden dat de overige actiepunten de (basale) zaken zijn die gewoonweg uitgevoerd moeten worden, ongeacht wat er gebeurt.

De afdeling Monitoring & Evaluatie bij het Planbureau draagt zorg voor de monitoring als het gaat om de scenario indicatoren (zie A8), en doet hierover – en over de implicaties voor het beleid aan de hand van de robustness analyse – tenminste eenmaal per 2 jaar verslag. Enkele van deze indicatoren kunnen zijn:

- Frequentie van stormen / extreme weersomstandigheden events (lokaal, in de regio en daarbuiten)
- Oprichting van kleinere regionale blokken
- (Niet-)menselijke handelsbelemmeringen
- Bereiken van klimaatverandering-gerelateerde overeenkomsten
- Waarschijnlijkheid van een klimaatverandering "tipping point"
- Naleving van internationale overeenkomsten (in het bijzonder met betrekking tot klimaatverandering)
- Frequentie van "handelsoorlogen"
- Aantal klimaatverandering-gerelateerde vluchtelingen
- Aantal regio's met instabiliteit
- Aantal malen waarbij de scenario parameter het nieuws halen

De indicatoren kunnen wijzigen als gevolg van voortschrijdend inzicht en wijziging van de scenario's; monitoring en evaluatie zijn dus een vereiste.

B6. Transitie Management

In dit Ontwikkelingsplan 2022-2026 komen onderbouwd de keuze voor een aantal strategische richtingen voor die ingeslagen moeten worden door de Regering. Echter, een aantal – alhoewel noodzakelijk – impliceren een flinke omslag in paradigma's, instituten, bedrijfsmodellen, mechanismen, schema's, gedragingen, structuren, rollen en verantwoordelijkheden, etc. Een dergelijke fundamentele omslag wordt ook wel een transitie genoemd, waar verschillende actoren en groepen door beïnvloed worden. Dit draagt bij aan de complexiteit en de lange duur van transities.

Enkele voorbeelden van transities in dit plan zijn onder andere de afbouw van de export van rondhout, de aanvang met decentrale urbanisatie, etc. Vanwege het belang en het ministerie-overstijgend karakter van voorgestelde transities, is het derhalve zaak dat het transitieproces gemenaged wordt door een team dat rechtstreeks onder het Kabinet van de President valt en boven de ministeries staat.

Nu wordt er reeds gebruik gemaakt van presidentiële commissies en werkgroepen, en vormen deze op zich de structuur waar hier naar verwezen wordt, maar in het geval van transities zouden deze commissies en werkgroepen toch enkele duidelijke(re) kenmerken moeten hebben. Allereerst moet de commissie/werkgroep zijn samengesteld uit vertegenwoordigers van diverse groepen die direct en/of indirect betrokken zijn bij de transitie (en dus zelfs tegengestelde belangen hebben), waarbij de leiding een track record heeft waar een resultaatgerichte aanpak duidelijk naar voren komt. Ten tweede moeten de werkprocessen duidelijk beschreven zijn, waarbij de verschillende soorten verantwoordelijkheid die aan elk van de processtappen zijn gekoppeld, gedefinieerd en toegewezen zijn aan leden van de commissie / werkgroep (en waar nodig daar buiten). Ten derde moet er een beloningsregeling zijn als functie van team en individuele prestaties. Tenslotte moet de commissie/werkgroep een communicatiestrategie opstellen, omwille van de transparantie en het regelmatig inlichten van de gemeenschap met betrekking tot de vorderingen van de transitie. Decommunicatie moet duidelijk zijn voor verschillende doelgroepen, zoals de regering, ministeries en overheidsinstellingen, sociale partners, maatschappelijk middenveld en het volk.

Bijlage A: Doelen, uitkomsten, en indicatoren

In deze bijlagen wordt een overzicht gegeven van doelen, uitkomsten en indicatoren. Enkele SDGs kunnen onder de normen geplaatst worden, dus is hieronder een onderverdeling gemaakt tussen de normen en de beleidsgebieden (beide in lichtblauw). Rechts van de naam van een beleidsgebied (bijvoorbeeld “Overheidsbestuur”) staat het Doel aangegeven (in het geval van Bestuur is dat dus “Er is een *lean* overheid...”). Onder de naam van het beleidsgebied staan cursief de SDGs aangegeven die op dit beleidsgebied van toepassing zijn (met SDG nummer). Daaronder staan de uitkomsten (beginnend met SDG-gerelateerd nummer), en rechts hiervan de indicatoren (daarnaast weer het respectief SDG-gerelateerd nummer). Voor elke indicator is aangegeven wat de huidige waarde is (indien aanwezig) en wat de toekomstige waarden moeten zijn (over de periode 2022-2026, 2030, 2040, en 2050). Vervolgens wordt rechts daarvan achtereenvolgens aangegeven bij welke lokale instantie deze parameter te vinden is, welke internationale organisaties zich hiermee bezig houden en onder welk deel van de overheid een dergelijke indicator valt. Echter heeft het SDG raamwerk niet alle uitkomsten en indicatoren voorhanden voor alle beleidsgebieden en voor de specifieke Surinaamse situatie; waar nodig zijn dan uitkomsten en bijbehorende indicatoren opgesteld. Deze zijn ook voorzien van een uniek nummer, allemaal beginnend met de letter X.

	Indicatoren												Verantwoordelijk ministerie/ overheidsinstelling																					
	Doel Indicator	SDG Indicator	Recentste waarde	Jaartal	2022-2026	2030	2040	2050	Eenheid	Reeds aanwezige parameters bij diverse instituten	Custodian Agency	Partner Agency	Kabinet van de President	Bureau Nationale Veiligheid	Kabinet van de Vice President	De Nationale Assemblée	Ministerie BIZ/ NCCR	Ministerie BBIS	Minister VG	Ministerie OWC	Ministerie OW	Ministerie L VV	Ministerie EOT	Ministerie SOZ-AVO	Ministerie InaPol	Ministerie NI	Ministerie GIB	Ministerie ROM	Ministerie AWJ	Ministerie Defende	Ministerie Financiën en Planning	Ministerie ROS	Ministerie TCT	
Waarden en Normen																																		
Inclusiviteit																																		
SDG 5. Bereik gendergelijkheid en empowerment van alle vrouwen en meisjes																																		
5.2 Gespecialiseerde instituten, instanties en diensten bieden efficiënte en effectieve bescherming aan vrouwen en meisjes in situaties van geweld inclusief mensenhandel, seksuele en andere vormen van uitbuiting in zowel publieke als private sfeer	Percentage vrouwen en meisjes van 15 jaar en ouder dat ooit een partner heeft gehad en dat in de afgelopen 12 maanden is onderworpen aan fysiek, seksueel of psychologisch geweld door een huidige of voormalige intieme partner, naar vorm van geweld en naar leeftijd	5.2.1			12	10	5	0	%	slachtoffers huiselijk geweld	UNICEF, UN Women, UNFPA, WHO, UNODC	UNSD, UNDP												x										
	Percentage vrouwen en meisjes van 15 jaar en ouder dat in de afgelopen 12 maanden het slachtoffer is geworden van seksueel geweld door andere personen dan een intieme partner, naar leeftijd en plaats van optreden	5.2.2			12	10	5	0	%			UNICEF, UN Women, UNFPA, WHO, UNODC	UNSD, UNDP											x										
5.5 Aangepaste beleidsinterventies en programma's stellen vrouwen beter in staat om op alle besluitvormingsniveaus in het politieke, economische en openbare leven volledig en effectiever deel te nemen	Aandeel van de zetels van vrouwen in (a) nationale parlementen en (b) lokale overheden	5.5.1	27.5	2020	30	35	40	50	%	Vrouwen in het Parlement/ ministers	IPU, UN Women	World Bank				x																		
	Aandeel vrouwen in leidinggevende functies	5.5.2	15	2010	20	25	30	50	%			ILO		x		x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	
Vergroenen en Groene Groei																																		
SDG 9. Bouw een veerkrachtige infrastructuur, promoot inclusieve duurzame industrialisatie en stimuleer innovatie																																		
9.4 De infrastructuur is geupgraded, industrieën zijn omgebouwd en duurzaam gemaakt met een efficiënter gebruik van hulpbronnen, een grotere adoptie van schone en milieuvriendelijke technologieën en industriële processen	CO2-uitstoot per eenheid toegevoegde waarde	9.4.1			0.4	0.6	0.3	0.1	tCO ₂ /million \$		UNIDO, IEA	UNEP																						
Technologie ontwikkelen, demonstreren en inzetten																																		
SDG 9. Bouw een veerkrachtige infrastructuur, promoot inclusieve duurzame industrialisatie en stimuleer innovatie																																		
9.5 Wetenschappelijk onderzoek is verbeterd, technologische capaciteit van industriële sectoren is ge-upgraded, innovatie en verhoging van het aantal onderzoeks- en ontwikkelingswerkers en van publieke en particuliere uitgaven voor onderzoek en ontwikkeling is aangemoedigd	Uitgaven voor onderzoek en ontwikkeling als percentage van het BBP	9.5.1			1	4	8	10	%		UNESCO-UIS																							
Beleidsgebieden																																		
Bestuur																																		
Er is een "lean" overheid die middels innovaties diensten op een snelle, transparante en kwalitatief hoofwaardige manier levert																																		
SDG 16. Bevorder vreedzame en inclusieve samenlevingen voor duurzame ontwikkeling, zorg voor toegang tot recht voor iedereen en bouw effectieve, verantwoordelijke en inclusieve instellingen op alle niveaus																																		
16.5 Alle vormen van corruptie en omkoping zijn verminderd	Percentage personen dat in de afgelopen 12 maanden ten minste één contact heeft gehad met een ambtenaar en die steekpenningen heeft betaald aan een ambtenaar, of door die ambtenaren is gevraagd om steekpenningen	16.5.1			10	7	3	1	%		UNODC											x		x										
	Percentage bedrijven dat ten minste één contact heeft gehad met een ambtenaar en dat in de afgelopen twaalf maanden steekpenningen heeft betaald aan een ambtenaar, of dat door die ambtenaren is gevraagd om steekpenningen	16.5.2			10	7	3	1	%		World Bank, UNODC											x		x										
16.6 Effectievere, efficiëntere, verantwoordelijke en transparante instellingen op alle niveau's zijn ontwikkeld	Aandeel van de bevolking dat tevreden is met hun laatste ervaring met openbare diensten	16.6.2			10	30	60	80	%		UNDP														x									
	Ambtenaren als percentage van het totaal aantal werkenden	X.0.1	38	2019	30	25	20	10	%		BIZA						x								x									
X.0 Omvang overheid is teruggedrongen																																		
Bevolkingsbeleid																																		
Er is sprake van een gedreven regionale spreiding op basis van ingezette urbanisatie waarbij de immigratie beheersd wordt aan de hand van nationale doelstellingen c.q. de Surinaamse visie																																		
X.1 Illegale immigratie is teruggedrongen	Ingeschatte absoluut aantal illegalen	X.1.1	15	2017	10	8	5	2	x1000					x			x																	
X.2 Decentrale urbanisatie is bevorderd	Populatie Groot-Paramaribo als percentage van het totaal	X.2.1	40.3	2019	35	30	25	20	%								x																	
Ruimtelijke ordening																																		
Er is sprake van een wettelijk geregelde ruimtelijke ordening waarbij de leefbaarheid van de omgeving voorop staat welke geldt voor alle urbane gebieden																																		
SDG 11. Steden en menselijke nederzettingen veilig, veerkrachtig en duurzaam maken																																		
11.1 Toegang tot adequate, veilige, betaalbare huisvesting en basisvoorziening is verbeterd en social zwakke buurten zijn ge-upgraded	Aandeel van de stedelijke bevolking dat in sloppenwijken, informele nederzettingen of ontoereikende huisvesting leeft	11.1.1	14,2	2019	8	4	0	0	%		UN-Habitat	UNEP												x										
	Aandeel van de bevolking dat gemakkelijk toegang heeft tot het openbaar vervoer, naar geslacht, leeftijd en personen met een beperking	11.2.1				60	70	85	95	%		UN-Habitat	UNEP, UNECE											x									x	

		Indicatoren								Verantwoordelijk ministerie/ overheidsinstelling																											
Doel Indicator		SDG Indicator	Recentste waarde	Jaartal	2022-2026	2030	2040	2050	Eenheid	Reeds aanwezige parameters bij diverse instituten	Custodian Agency	Partner Agency	Kabinet van de President	Bureau Nationale Veiligheid	Kabinet van de Vice President	De Nationale Assemblée	Ministerie BIZ/AN/KCCR	Ministerie BIRIS	Minister VG	Ministerie OVC	Ministerie OW	Ministerie LUY	Ministerie EOT	Ministerie SDZ/AVO	Ministerie Justia	Ministerie NI	Ministerie GJB	Ministerie ROM	Ministerie AWJ	Ministerie Defensie	Ministerie Ruimte en Planning	Ministerie ROS	Ministerie TCT				
Milieu																																					
Er is sprake van een continu proces van adaptatie en mitigatie om de effecten van klimaatverandering tot een minimum te beperken, alsmede een continu proces om ervoor te waken dat de impact van menselijk handelen op de omgeving tot een aanvaardbaar minimum worden beperkt																																					
SDG 11. Steden en menselijke nederzettingen veilig, veerkrachtig en duurzaam maken																																					
SDG 13. Dringende actie ondernemen om klimaatverandering en de gevolgen ervan te bestrijden																																					
SDG 14. Behoud en duurzaam gebruik van de oceanen, zeeën en mariene hulpbronnen voor duurzame ontwikkeling																																					
SDG 15. Bescherm, herstel en bevorder duurzaam gebruik van terrestrische ecosystemen, beheer bossen duurzaam, bestrijd woestijnvorming, stop en keer landdegradatie en stop het verlies aan biodiversiteit																																					
11.4 Publieke en private initiatieven om het culturele en natuurlijke erfgoed te beschermen zijn toegenomen	Totale uitgaven per hoofd van de bevolking voor de bescherming en het behoud van al het culturele en natuurlijke erfgoed, naar financieringsbron (publiek, privaat), type erfgoed (cultureel, natuurlijk) en bestuursniveau (nationaal, regionaal en lokaal/gemeentelijk)	11.4.1	5.3	2020	1	3	5	7	\$/cap		UNESCO-UIS	IUCN																									
11.5 Het aantal doden en het aantal getroffen en de directe economische verliezen ten opzichte van het BBP als gevolg van rampen, waaronder watergerelateerde rampen, met de nadruk op de bescherming van de armen en mensen in kwetsbare situaties is verminderd	Directe economische schade in relatie tot wereld BBP, schade aan vitale infrastructuur en aantal verstoringen van basisvoorzieningen, door rampen	11.5.2			0	0	0	0	\$		UNDRR	UNEP																									
11.6 De nadelige milieu-effecten van steden per hoofd van de bevolking, onder meer door speciale aandacht te besteden aan luchtkwaliteit en gemeentelijk en ander afvalbeheer, is verminderd	Aandeel vast stedelijk afval dat wordt ingezameld en beheerd middels gecontroleerde faciliteiten ten opzichte van het totaal geproduceerd stedelijk afval	11.6.1	1	2019	10	25	50	90	%	Gestort afval	UN-Habitat, UNSD	UNEP				x																					
13.2 Maatregelen tegen klimaatverandering zijn geïntegreerd in nationaal beleid, strategieën en planning	Totale uitstoot van broeikasgassen per jaar	13.2.2	>14	2020	2.2	3	2.2	1.7	MtCO ₂		UNFCCC						x																				
14.5 Ten minste 10 procent van de kust- en zeegebieden is in stand gehouden, in overeenstemming met de nationale en internationale wetgeving en op basis van de best beschikbare wetenschappelijke informatie	Dekking van beschermde gebieden in relatie tot mariene gebieden	14.5.1	2.6	2018	5	10	35	75	%	Beschermde gebieden	UNEP-WCMC, UNEP, IUCN	Ramsar																									
14.6 Bepaalde vormen van visserijsubsidies die bijdragen aan overcapaciteit en overbevissing zijn verboden, subsidies die bijdragen aan illegale, ongemelde en ongereguleerde visserij zijn afgeschaft en er is afzien van het invoeren van nieuwe soortgelijke subsidies, met het besef dat een passende, effectieve en speciale behandeling voor ontwikkelingslanden en minst ontwikkelde landen een integraal onderdeel moeten zijn van de onderhandelingen over visserijsubsidies van de Wereldhandelsorganisatie	Mate van implementatie van internationale instrumenten ter bestrijding van illegale, ongemelde en ongereguleerde visserij	14.6.1			40	60	95	100	%		FAO																										
15.1 De instandhouding, het herstel en het duurzame gebruik van terrestrische en binnenlandse zoetwaterecosystemen en hun diensten, met name bossen, wetlands, bergen en droge gebieden, in overeenstemming met de verplichtingen uit hoofde van internationale overeenkomsten is bewerkstelligd	Bosoppervlak als percentage van het totale landoppervlak	15.1.1	93	2018	92	92	92	92	%		UNODC, CITES	UNEP																									
15.7 Stropenrij en handel in beschermde soorten flora en fauna alsook de vraag naar en het aanbod van illegale producten van wilde dieren is verminderd	Aandeel van verhandelde wilde dieren dat is gestroopt of illegaal is verhandeld	15.7.1			20	15	8	1	%		UNODC, CITES	UNEP														x	x	x									
Monetair beleid																																					
Er is sprake van gezonde monetaire parameters die transparant de rust bewaken en voldoende veerkracht bieden																																					
SDG 17. De implementatiemiddelen versterken en het wereldwijde partnerschap voor duurzame ontwikkeling nieuw leven inblazen																																					
17.1 De capaciteit om binnenlandse middelen te mobiliseren voor het innen van belastingen en andere inkomsten is versterkt, middels onder andere internationale ondersteuning	Aandeel van binnenlands budget gefinancierd door binnenlandse belastingen	17.1.2		2020	50	100	100	100	%		IMF																										
X.3 De Surinaamse schuldenlast is teruggebracht tot een aanvaardbaar niveau	Schuldenlast als % van BBP	X.3.1	106.8	Q32020	80	60	40	40	%																												
X.4 Het begrotingstekort is teruggebracht tot een aanvaardbaar niveau	Begrotingstekort als % van BBP	X.4.1	-18.5	2020	10	5	0	-2	%																												
Investeringsbeleid																																					
Het investeringsbeleid is transparant en internationaal competitief om investeerders aan te trekken die bijdragen aan de Surinaamse visie																																					
SDG 17. De implementatiemiddelen versterken en het wereldwijde partnerschap voor duurzame ontwikkeling nieuw leven inblazen																																					
17.3 Uit meerdere bronnen zijn extra financiële middelen gemobiliseerd	Buitenlandse directe investeringen, officiële ontwikkelingshulp en Zuid-Zuid-samenwerking als percentage van het bruto nationaal inkomen	17.3.1			17	10	7	7	%		OECD, UNCTAD																										
	Volume van overmakingen (in Amerikaanse dollars) als percentage van het totale BBP	17.3.2	0.003	2020	2.5	2	2	2	%		World Bank																										
X.5 Buitenlandse investeerders zijn aangetrokken	FDI dat aangetrokken wordt op jaarbasis	X.5.1	0.1	2020	600	400	300	300	xmIn \$																												
X.6 Gezond ondernemersklimaat is gecreëerd	Rangschikking op de Ease of Doing Business ranglijst	X.6.1	162	2020	140	80	60	50	-																												
Onderwijs																																					
Zorgen voor inclusief en rechtvaardig kwaliteitsonderwijs en mogelijkheden voor levenslang leren voor iedereen bevorderen																																					
SDG 4. Zorgen voor inclusief en rechtvaardig kwaliteitsonderwijs en kansen voor levenslang leren voor iedereen bevorderen																																					
4.1 Relevante en effectieve leerresultaten zijn behaald doordat alle meisjes en jongens gratis, gelijkwaardig en kwalitatief goed basis- en secundair onderwijs hebben voltooid	Percentage kinderen en jongeren in leerjaar 2/3 met ten minste een minimaal vereiste vaardigheidsniveau in lezen	29.7	2018	40	50	60	70	%	Leerlingen naar geslacht van het GLO + VOJ onderwijs	UNESCO-UIS	OECD																										
	Percentage kinderen en jongeren in leerjaar 2/3 met ten minste een minimaal vereiste vaardigheidsniveau in lezen, vrouwelijk	30.3	2018	40	50	60	70	%																													
	Percentage kinderen en jongeren in leerjaar 2/3 met ten minste een minimaal vereiste vaardigheidsniveau in lezen, mannelijk	29.3	2018	40	50	60	70	%																													
	Percentage kinderen en jongeren in leerjaar 2/3 met ten minste een minimaal vereiste vaardigheidsniveau in rekenen	12.3	2018	30	40	50	60	%																													
	Percentage kinderen en jongeren in leerjaar 2/3 met ten minste een minimaal vereiste vaardigheidsniveau in rekenen, vrouwelijk	11.5	2018	30	40	50	60	%																													
	Percentage kinderen en jongeren in leerjaar 2/3 met ten minste een minimaal vereiste vaardigheidsniveau in rekenen, mannelijk	12.9	2018	30	40	50	60	%																													
	Percentage kinderen en jongeren aan het einde van het basisonderwijs met ten minste de minimale vereiste vaardigheden in lezen en rekenen	58.9	2017	60	70	80	95	%																													
	Percentage kinderen en jongeren aan het einde van het VOJ met tenminste de minimaal vereiste vaardigheid in (i) lezen en (ii) wiskunde	4.1.1	53.3	2017	60	70	80	95				%																									
	Voltooiingspercentage basisonderwijs	85.6	2019	90	98	100	100	%																													
	Voltooiingspercentage basisonderwijs, vrouwelijk	93.7	2019	95	98	100	100	%																													
	Voltooiingspercentage basisonderwijs, mannelijk	78.6	2019	85	98	100	100	%																													
	VoltooiingspercentageVOJ	47.4	2019	50	55	60	70	%																													
	Voltooiingspercentage VOJ, vrouwelijk	63.7	2019	70	75	80	90	%																													
	Voltooiingspercentage VOJ, mannelijk	32.3	2019	40	45	50	60	%																													
	Voltooiingspercentage VOS	23.4	2018	30	35	40	50	%																													
	Voltooiingspercentage VOS, vrouwelijk	27.3	2018	30	35	40	50	%																													
	Voltooiingspercentage VOS, mannelijk	4.1.2	19.4	2018	30	35	40	50	%																												

[illegible]

	Indicatoren									Reeds aanwezige parameters bij diverse instituten	Custodian Agency	Partner Agency	Verantwoordelijk ministerie/ overheidsinstelling																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																													
	Doel Indicator	SDG Indicator	Recentste waarde	Jaartal	2022-2026	2030	2040	2050	Eenheid				Kabinet van de President	Bureau Nationale Veiligheid	Kabinet van de Vice President	De Nationale Assemblée	Ministerie BIZ/AN/CCR	Ministerie HBS	Ministerie TG	Ministerie OWC	Ministerie OW	Ministerie L/VV	Ministerie EOT	Ministerie SDZ/AVO	Ministerie Justitie	Ministerie NI	Ministerie CRP	Ministerie ROM	Ministerie AWJ	Ministerie Defensie	Ministerie Ruimtelijke Planning	Ministerie ROS	Ministerie TCT																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																									
Veiligheid																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																										
De autoriteiten zijn voldoende uitgerust om de interne en externe veiligheid effectief en efficiënt te garanderen (DIT HELE BLOK WEGLATEN)																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																										
SDG 16. Bevorder vreedzame en inclusieve samenlevingen voor duurzame ontwikkeling, zorg voor toegang tot recht voor iedereen en zet effectieve, verantwoordelijke en inclusieve instellingen op																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																										
16.1 Verminder overal alle vormen van geweld en geweld-gerelateerde overlijdens op een significante manier	Number of victims of intentional homicide per 100,000 population, by sex and age	16.1.1			20	15	10	7	-	Delicten (doodslag, moord)	UNODC, WHO	DESA Population Division, UNICEF																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																																														

	Indicatoren												Verantwoordelijk ministerie/ overheidsinstelling																				
	Doel Indicator	SDG Indicator	Recentste waarde	Jaartal	2022-2026	2030	2040	2050	Eenheid	Reeds aanwezige parameters bij diverse instituten	Custodian Agency	Partner Agency	Kabinet van de President	Bureau Nationale Veiligheid	Kabinet van de Vice President	De Nationale Assemblée	Ministerie BZ/A / NC CR	Ministerie BBWS	Minister VG	Ministerie OWC	Ministerie OW	Ministerie LVV	Ministerie KOT	Ministerie SOZAYO	Ministerie Jaspal	Ministerie XII	Ministerie GBB	Ministerie KOM	Ministerie AWJ	Ministerie Defensie	Ministerie Financiën en Planning	Ministerie ROS	Ministerie TCT
Mijnbouw	Surinaamse bedrijven hebben een leidende rol bij het ontginnen, verwerken, en verkopen van Surinaamse mijnbouwproducten																																
X.19 Het aandeel van de mijnbouw sector in de werkgelegenheid en BBP is vergroot	Mijnbouw als percentage van het BBP	X.19.1	7	2019	15	25	20	15	%																	x							
X.20 Nieuwe concessies worden geëxploiteerd door lokale bedrijven waarin de overheid een minderheidsaandeel heeft	Mijnbouwwerkgelegenheid als percentage van de totale werkgelegenheid	X.19.2	4	2019	10	15	10	5	%																	x							
	Aandeel lokale mining companies in totale mining GDP	X.20.1	41	2019	45	50	60	90	%																	x							
Agrarische Productie	Gegarandeerde voedselzekerheid																																
SDG 14. Behoud en duurzaam gebruik van de oceanen, zeeën en mariene hulpbronnen voor duurzame ontwikkeling																																	
SDG 2. Beëindigd honger, bereik voedselzekerheid en verbeterde voeding en bevorder duurzame landbouw																																	
14.7 De economische voordelen van duurzaam gebruik van mariene hulpbronnen, onder meer door duurzaam beheer van visserij, aquacultuur en toerisme, zijn vergroot	Duurzame visserij als percentage van het BBP in kleine eilandstaten in ontwikkeling, minst ontwikkelde landen en alle landen	14.7.1	0.496	2017	1	3	5	7	%		FAO, UNEP-WCMC																						
2.a Investerings zijn verhoogd, onder meer door nauwere internationale samenwerking, in plattelandinfrastructuur, landbouwonderzoek en -voorzichting, technologische ontwikkeling en genenbanken voor planten en vee om de landbouwproductiecapaciteit te vergroten	De landbouworiëntatie-index voor overheidsuitgaven	2.a.1			10	12	15	20	%		Overheidsuitgave van min van LVV						x																
X.21 Het aandeel van de landbouw in BBP is vergroot	Landbouw als percentage van het BBP	X.21.1	6	2019	10	12	15	17	%													x											
X.22 Hoogwaardige value chains in de agrarische sector zijn georganiseerd langs business clusters	Aantal agro business clusters	X.22.1			3	5	6	7	-													x											
Handel	De importhandel richt zich op de import van goederen die duurzame concurrentievoordelen in zich hebben, terwijl de export een ruime overhand heeft																																
X.23 De importhandel heeft een klein aandeel in werkgelegenheid en BBP productie	Importhandel als percentage van het BBP en per hoofd van de bevolking	X.23.1	48.62	2020	30	20	15	15	%														x										
	Import handel per hoofd van de bevolking	X.23.2	3058	2020	2700	2200	2000	1750	USD																								
Creative, services, proces, fabricage industrie	Opzetten van een veerkrachtige infrastructuur, promoten van inclusieve en duurzame industrialisatie en stimuleren van innovatie																																
SDG 8. Bevorderen van aanhoudende, inclusieve en duurzame economische groei, volledige en productieve werkgelegenheid en waardig werk voor iedereen																																	
8.1 De economische groei per hoofd van de bevolking is in overeenstemming gebracht met de nationale omstandigheden en in het bijzonder een groei van het BBP ten minste 7 procent per jaar is bewerkstelligd	Jaarlijkse groei van het reële BBP per hoofd van de bevolking	8.1.1	1.6	2018	7	4.5	4.6	4.7	%		BNP per capita/BBP per capita	UNSD	World Bank																				
8.2 Hogere niveaus van economische productiviteit zijn bereikt door diversificatie, technologische modernisering en innovatie, onder meer door focus op sectoren met een hoge toegevoegde waarde en arbeidsintensieve sectoren	Jaarlijkse groei van het reële BBP per werknemer	8.2.1	0.27		1	5	8	8	%			ILO	World Bank, UNSD																				
8.3 Op ontwikkeling gericht beleid dat productieve activiteiten, het scheppen van waardige banen, ondernemerschap, creativiteit en innovatie ondersteunt, en de formalisering en groei van micro-, kleine en middelgrote ondernemingen aanmoedigen, onder meer door toegang tot financiële diensten, is bevordert	Aandeel informele werkgelegenheid in totale werkgelegenheid, naar sector en geslacht	8.3.1			60	30	15	5	%			ILO																					
Services	Opzetten van een veerkrachtige infrastructuur en promoten van een inclusieve, duurzame en innovatieve dienstensector																																
SDG 8. Bevorderen van aanhoudende, inclusieve en duurzame economische groei, volledige en productieve werkgelegenheid en waardig werk voor iedereen																																	
X.24 Inclusieve en duurzame dienstensector is gepromoot en het aandeel in de werkgelegenheid en in het BBP is vergroot	Toegevoegde waarde van diensten als percentage van het BBP		42.9	2019	44	47	48	49	%			UNIDO											x										
		X.24.1	67.6	2019	70	70	70	70	%														x										
8.9 Beleid is geformuleerd en geïmplementeerd om duurzaam toerisme te promoten dat banen creëert en de lokale cultuur en producten promoot	Het directe BBP van het toerisme als percentage van het totale BBP	8.9.1	6.5	2019	7	7.3	7.5	7.7	%			UNWTO	UNEP																				
X.25 Een inclusieve en duurzame toeristenindustrie is bevordert en het aandeel van de industrie in de werkgelegenheid is verhoogd	Toeristische werkgelegenheid als percentage van de totale werkgelegenheid	X.25.1			15	17	23	25	%			UNIDO																					x
Proces industrie	Opzetten van een veerkrachtige infrastructuur, promoten van inclusieve en duurzame procesindustrie en stimuleren van innovatie																																
SDG 9. Opzetten van een veerkrachtige infrastructuur, promoten van inclusieve en duurzame industrialisatie en stimuleer innovatie																																	
9.2 Inclusieve en duurzame industrialisatie is bevordert en het aandeel van de industrie in de werkgelegenheid en het BBP is verhoogd, in overeenstemming met de nationale omstandigheden	Verwerking toegevoegde waarde als percentage van het BBP	X.x.1	22.5	2019	25	30	32	35	%			UNIDO	World Bank																				
	Verwerking industrie werkgelegenheid als percentage van de totale werkgelegenheid	X.x.2	5.4	2019	7	9	12	15	%			UNIDO																					
Fabricage	Opzetten van een veerkrachtige infrastructuur, promoten van inclusieve en duurzame industrialisatie en stimuleren van innovatie																																
SDG 9. Opzetten van een veerkrachtige infrastructuur, promoten van inclusieve en duurzame industrialisatie en stimuleren van innovatie																																	
9.2 Inclusieve en duurzame industrialisatie is bevordert en het aandeel van de industrie in de werkgelegenheid en het BBP is verhoogd, in overeenstemming met de nationale omstandigheden	toegevoegde waarde productie als percentage van het BBP	9.2.1	10	2019	13	15	17	19	%			UNIDO	World Bank																				
	Werkgelegenheid in manufacturing als percentage van de totale werkgelegenheid	9.2.2	24	2019	28	32	35	40	%			UNIDO																					
9.3 De toegang van kleinschalige industriële en andere ondernemingen, tot financiële diensten, waaronder betaalbare kredieten, en hun integratie in waardeketens en markten, is vergroot	Aandeel van kleinschalige industrieën in de totale toegevoegde waarde van de industrie	9.3.1	2.86	2019	5	15	20	25	%			UNIDO	UNCDF																				

Bijlage B: Overzicht Strategische Actiepunten

1. Goed Bestuur: realiseren van systemen, structuren en processen om transparantie, efficiëntie, doeltreffendheid, verantwoordelijkheid, en eerlijkheid te waarborgen
2. Zekerheid: het geheel van beschikbaarheid, betaalbaarheid, betrouwbaarheid, sociale acceptatie en duurzaamheid van:
  - a. Energie
  - b. Water
  - c. Voedselvoorziening
  - d. Gezondheidszorg
  - e. Onderwijs
  - f. Telecommunicatie
  - g. Sociale voorzieningen
3. Werkgelegenheid: het bevorderen en aanbieden van geografisch verspreide sociaal-economisch aanvaardbare werkgelegenheid (decent work) die voldoende opwaartse mobiliteit kan realiseren; er zijn voldoende groei- en leermogelijkheden voor een ieder
4. Waardetoevoeging: het stimuleren van waardetoevoeging om zodoende hoogwaardige producten te vervaardigen, voor zowel de export als bij gedeeltelijke importvervanging
5. Industrieën met toenemende opbrengsten: het stimuleren van industrieën die – op basis van kennis, specifieke handeling of duurzaam competitief voordeel – niet onderhevig zijn aan toenemende kosten voor belangrijke inputs, hetzij op termijn of bij opschaling
6. Vergroenen en Groene Groei: verminderen van onze ecologische voetafdruk bij onze bestaande processen en het doelbewust kiezen voor “groenere” groeitrajecten voor sectoren
7. Internationale en lokale ontsluiting: aanboren van nieuwe routes en aanhalen van strategische (diplomatieke- en samenwerkings) banden met andere landen en internationale organisaties
8. Grondenrechten: inheemse en marron grondenrechten zijn collectieve rechten waarvan de Verenigde Naties expliciet hebben verklaard dat deze rechten moeten worden erkend, hetgeen expliciet is gemaakt in de VN-verklaring over de rechten van inheemse volkeren.
9. Innovatie: onderzoek doen naar, ontwikkeling van, investeren in, demonstreren van, en het uitzetten van (non-)technologische innovatie
10. Duurzaam concurrentievoordeel: potentieel, waar er vraag naar is, en dat uniek is, exploiteren
11. Export-gerichtheid: stimuleren van een export-gerichte omgeving, waardoor er meer handel met diversere landen gepleegd kan worden.

Nummer Strategisch Actiepunt	Omschrijving	Ministerie	Duur		Financiering			SDG (Bijlage A)		Norm (zie onder)	Begrotingscode				
			Start	Einde	Raming (x1000)	Valuta	Bron	lening / grant / overheids- begroting/ppp	Uitkomst code	Indicator code	Sources of funds (financierings- bron)	Organisatie	Programma's	Economisch	Locatie
A6.1.1	Opstellen, indienen, aannemen en afkondigen Wet op Local Content	BIBIS	2022	2022	500	SRD	Ovh begroting	O	9.3	9.3.1	3, 4, 5, 9, 10	1101	05	02	61205 7000
A6.1.2	Installeren Local Content Development Office	BIBIS	2022	2022	150	USD	Ovh begroting	L	8.3	8.3.1	3, 4, 5, 9, 10	1201	05	02	61205 7000
A6.1.3	Opstellen, indienen, aannemen en afkondigen Wet op Co-investment fonds	FinPlan	2023	2024	200	SRD	Ovh begroting	O	17.3	17.3.1	1 t/m 11	1101	08	07	61205 7000
A6.1.4	Opstellen, indienen, aannemen en afkondigen Wet op Transfer Pricing	FinPlan	2022	2023	500	SRD	Ovh begroting	O	x.5	x.5.1	1	1101	07	16	61206 7000
A6.1.5	Versterken audit functie van de Belastingdienst	FinPlan	2022	2025	73585	SRD	IADB	L	17.1	17.1.2	1 t/m 11	2291	07	16	61312 7000
A6.1.6	Invoeren "bron tax" als voorbelasting over de contractwaarde voor dienstverleners	FinPlan	2022	2022	20	SRD	Ovh begroting	O	16.6	16.6.1	1 t/m 11	1101	07	16	61001 7000
A6.2.1	Updaten, indienen, aannemen en afkondigen OMNIBUS voor het Ondernemingsklimaat en Investerings	EZOTI	2022	2023	50	SRD	Ovh begroting	O	X.6	X.6.1	3, 4, 5, 9, 11	1101	08	13	61001 7000
A6.2.2	Verminderen wachttijd voor bedrijfsvergunning	EZOTI	2022	2022	25	SRD	Ovh begroting	O	X.6	X.6.1	3, 4, 5, 9, 11	1101	08	13	61001 7000
A6.2.3	Wijziging Bouwwet	OW	2023	2023	25	SRD	Ovh begroting	O	11.1	11.1.1	3, 4, 5, 9, 11	1101	15	13	61001 7000
A6.2.4	Verlagen kosten voor eigendomsregistratie van grond	GBB	2022	2023	25	SRD	Ovh begroting	O	11.1	11.1.1	3, 4, 5, 9, 11	1101	17	35	61001 7000
A6.2.5	Installeren onafhankelijk klachtenbureau	GBB	2023	2023	500	SRD	Ovh begroting	O	16.6	16.6.1	3, 4, 5, 9, 11	1201	17	02	61001 7000
A6.2.6	Online beschikbaar maken van het aantal grondgeschillen op economisch niveau	GBB	2024	2025	350	SRD	Ovh begroting	O	16.6	16.6.1	3, 4, 5, 9, 11	1201	17	35	61001 7000
A6.2.7	Wijziging Wet Faillissement	EZOTI	2023	2023	25	SRD	Ovh begroting	O	X.6	X.6.1	3, 4, 5, 9, 11	1101	08	13	61001 7000
A6.2.8	Verbeteren operationele efficiëntie douane	FinPlan	2025	2026	5000	USD	IADB	L	X.6	X.6.1	3, 4, 5, 9, 11	2291	07	16	61312 7000
A6.2.9	Differentieren van belastingtarieven voor de inrichting van de samenleving	FinPlan	2024	2025	500	SRD	Ovh begroting	O	8.3	8.3.1	1 t/m 11	1101	07	16	61001 7000
A6.2.10	Versterking NOB	FinPlan	2022	2024	15000	USD	IADB	L	X.6	X.6.1	3, 4, 5, 9, 11	2291	07	02	61312 7000
A6.2.11	Onderbrengen KMO fonds bij NOB	FinPlan	2022	2022	5	SRD	Ovh begroting	O	X.6	X.6.1	3, 4, 5, 9, 11	1101	07	16	61001 7000
A6.2.12	Consolideren fondsen bij NOB	FinPlan	2022	2022	50	SRD	Ovh begroting	O	X.6	X.6.1	3, 4, 5, 9, 11	1101	07	16	61001 7000
A6.2.13	Inbouwen MOP prioriteiten in kredietbeoordeling bij fondsen	FinPlan	2022	2023	25	SRD	Ovh begroting	O	X.6	X.6.1	3, 4, 5, 9, 11	1101	07	16	61001 7000
A6.2.14	Fondsen significant aanvullen en promoten	FinPlan	2022	2025	5000	USD	IADB	L	X.6	X.6.1	3, 4, 5, 9, 11	2291	07	16	61312 7000
A6.2.15	Indienen, aannemen en afkondigen Wet op Productschappen	LVV	2022	2022	0	SRD	Ovh begroting	O	X.6	X.6.1	3, 4, 5, 9, 11	1101	07	13	10001 7000
A6.2.16	Installeren productschap rechteroever Suriname Rivier	Kabpres	2022	2022	150	USD	Ovh begroting	O	X.6	X.6.1	3, 4, 5, 9, 10, 11	1201	25	07	61001 20
A6.2.17	Reserveer gronden voor clusters / productschappen	GBB	2022	2025	500	SRD	Ovh begroting	O	X.6	X.6.1	3, 4, 5, 9, 11	1101	17	35	61001 7000
A6.3.1	Wijziging staatsbesluit woongebieden	Kabpres	2022	2022	25	SRD	Ovh begroting	O			1, 2, 6, 8	1101	25	35	61001 7000
A6.3.2	Erkennen grondenrechten, formuleren ontwikkelingsstrategie door OIS en VIDS	ROS	2022	2023	1710	SRD	Ovh begroting	O	11	11.1.1	1, 8	1101	03	35	61001 7000
A6.3.3	Opstellen en wettelijk vastleggen van zoning- en structuurplannen	ROM	2023	2024	200	SRD	Ovh begroting	O	11.1	11.1.1	1, 2, 6, 8	1201	19	35	61001 7000
A6.3.4	Wijziging zegelrecht voor familieoverdracht	GBB	2022	2023	256	SRD	Ovh begroting	O	11	11.1.1	2	1101	17	35	61001 7000
A6.3.5	Communiceren en vergemakkelijken van het proces van familieoverdracht	GBB	2022	2023	300	SRD	Ovh begroting	O	11	11.1.1	2	1101	17	35	61001 7000
A6.4.1	Installeren interdepartementale commissie om een pilot te starten om scholen te transformeren tot training- en opleidingscentra	Kabpres	2022	2026	6000	USD	Ovh begroting	L	nvt	nvt	3, 4, 5, 9, 11	1201	02110	07	62421 7000
A6.5.1	Opstellen ToR voor leasecontract voor landelijke drone surveillance	Kabpres	2022	2023	2400	USD	Ovh begroting	O	X.6	X.6.1	1, 2	1201	02110	18	62109 7000
A6.6.1	Overleg met stakeholders over PSR traject	Biza	2022	2022	50	SRD	Ovh begroting	O	X.0	X.0.1	1	1101	02	02	61001 7000
A6.6.2	Verrichten van achtereenvolgens proces-, functie- en structuurbeschrijvingen	Biza	2022	2024	50	SRD	Ovh begroting	O	X.0	X.0.1	1	1101	02	02	61001 7000
A6.6.3	Definiering en inzetten modaliteiten voor ambtenarenafvloeiing	Biza	2023	2023	100	SRD	Ovh begroting	O	X.0	X.0.1	1	1101	02	02	61001 7000
A6.6.4	Instelling onafhankelijk corruptie meldpunt	Biza	2022	2022	150	SRD	Ovh begroting	O	16.5	16.5.1, 16.5.2	1	1201	03	02	61001 7000
A6.6.5	Verbod op belangenverstrengeling	Biza	2024	2024	50	SRD	Ovh begroting	O	16.5	16.5.1, 16.5.2	1	1101	02	02	61001 7000
A6.6.6	Updaten, indienen, aannemen en afkondigen Nieuw Burgerlijk Wetboek	Biza	2023	2023	0	SRD	Ovh begroting	O	16.6	16.6.1	1	1101	02	13	61001 7000
A6.6.7	Aanname en afkondiging van de Wet Openbaarheid van Bestuur waarin wordt geregeld wat de overheid in het openbaar moet doen	Biza	2024	2024	100	SRD	Ovh begroting	O	16.6	16.6.1	1	1101	02	13	61001 7000
A6.6.8	Opstellen, indienen, aannemen en afkondigen van de Algemene Wet Bestuursrecht	Biza	2024	2024	100	SRD	Ovh begroting	O	16.6	16.6.1	1	1101	02	13	61001 7000
A6.6.9	Privatisering staatsbedrijven met minderheidsaandeel voor de overheid (m.u.v. nutsbedrijven)	Kabpres	2024	2025	500	SRD	Ovh begroting	O	16.6	16.6.1	1, 4, 9, 11	1201	02	07	61206 7000
A6.6.10	Reactiveren Suriname Business Forum	EZOTI	2022	2022	5200	SRD	Ovh begroting	O	16.6	16.6.1	1	1201	08	02	62431 7000
A6.6.11	Installeren PPPs voor geld genererende overheidstaken	Kabpres	2023	2025	100	SRD	Ovh begroting	O	16.6	16.6.1	1, 2	1201	02110	02	61001 7000
A6.6.12	Samenwerken met NGOs en CBOs voor de uitoefening van niet-geld genererende overheidstaken	Kabpres	2024	2024	100	SRD	Ovh begroting	O	16.6	16.6.1	1, 2	1201	02110	02	61001 7000
A6.6.13	Mogelijkheden creëren voor districten om op een wettelijke wijze eigen middelen te vergaren	ROS	2022	2024	400	SRD	Ovh begroting	O	16.6	16.6.1	1	1201	03	13	61001 7000
A6.6.14	Toepassen van de medebewind taken in huidige situatie op basis van artikel 1 van Wet RO	ROS	2022	2025	13238	SRD	Ovh begroting	O	16.6	16.6.1	1	1101	03	13	61001 7000
A6.6.15	Start de automatisering en digitalisering van overheidsaankopen, document tracking, HRM, innen van gelden	Biza	2022	2025	500	SRD	Ovh begroting	O	16.6	16.6.1	1	1201	02	02	62011 7000
A6.6.16	Afstemmen buitenlandse posten met vakministeries voor gerichte internationale samenwerking	BIBIS	2022	2022	500	SRD	Ovh begroting	O	17.3	17.3.1	1 t/m 11	1101	05	02	61001 7000
A6.7.1	Public Private Partnership (PPP) voor afvalbeheer en –verwerking	OW	2022	2023	1676	SRD	Private sector	PPP	11.6	11.6.1	2, 6	1201	15	32	61205 7000
A6.7.2	Invoeren van statiegeld voor plastic- en glazen verpakkingsmateriaal	ROM	2024	2024	500	SRD	Ovh begroting	O	11.6	11.6.1	2, 6	1201	19	11	61205 7000
A6.7.3	Invoeren van zwaardere straffen voor milieu delicten	ROM	2023	2024	100	SRD	Ovh begroting	O	11.6	11.6.1	2, 6	1101	19	11	61205 7000
A6.7.4	Instelling Milieuautoriteit	ROM	2023	2024	14934	SRD	Ovh begroting	O	15.1	15.1.1	1, 2, 6	1101	19	11	61001 7000
A6.7.5	Opstellen, indienen, aannemen en afkondigen van de Afvalstoffenwet	ROM	2024	2024	500	SRD	Ovh begroting	O	11.6	11.6.1	2, 6	1201	15	11	61206 7000
A6.7.6	Opzetten van een meetstation voor de kust	OW	2025	2026	2440	SRD	UNDP	S	13.2	13.2.2	2	2165	15	11	61312 7000
A6.7.7	NDC's door de ministeries omzetten in concrete projecten	ROM	2022	2025	500	USD	UNDP	S	13.2	13.2.2	2, 6	2165	19	11	61001 7000
A6.7.8	PPPs met co-management van de lokale bevolking voor dataverzameling, rehabilitatie, bescherming, etc.	ROM	2023	2025	1000	SRD	Ovh begroting	O	15.1	15.1.1	1, 2, 3, 4, 6	1201	19	11	61205 7000
A6.7.9	Invoeren carbon tax	ROM	2023	2024	200	SRD	Ovh begroting	O	13.2	13.2.2	6	1101	19	16	61205 7000
A6.7.10	Indienen, aannemen en afkondigen van de Natuurbeschermingswet	ROM	2023	2024	200	SRD	Ovh begroting	O	13.2	13.2.2	6	1101	19	16	61205 7000
A6.8.1	Bouwen van de ontworpen Makerspace	EZOTI	2024	2025	150	USD	Ovh begroting	O	9.c	9.c.1	9	1201	08	07	61263 7000
A6.8.2	Verlaging tarieven op ICT equipment	FinPlan	2022	2023	850	SRD	Ovh begroting	O	9.c	9.c.1	3, 4, 9, 11	1201	07	05	61263 7000
A6.8.3	Implementeren incentives om virtuele local content lokaal te hosten	TCT	2022	2023	100	USD	Ovh begroting	O	9.c	9.c.1	3, 4, 9, 11	1201	16	05	61263 7000
A6.8.4	Installeren productschap ICT met toewijzing locatie en startkapitaal	TCT	2023	2024	150	USD	Ovh begroting	O	9.c	9.c.1	3, 4, 9, 11	1201	16	05	61263 7000
A6.8.5	Installeren PPP voor een internet exchange point	TCT	2023	2023	50	SRD	Ovh begroting	O	X.12	X.12.1	3, 4, 9, 11	2121	16	05	61263 7000
A6.8.6	Splitsten verantwoordelijkheid voor telecom infrastructuur en diensten	TCT	2023	2025	125	USD	Ovh begroting	O	X.11	X.11.1	1	1201	16	02	61263 7000
A6.8.7	Opzet en uitrollen van Internet Protocol versie 6	TCT	2022	2026	1500	USD	Ovh begroting	O	X.12	X.12.1	3, 4, 9, 11	1201	16	05	61263 7000
A6.8.8	Opstellen plan van aanpak voor het uitrollen van 5G infrastructuur	TCT	2022	2026	500	USD	Ovh begroting	O	X.12	X.12.1	3, 4, 9, 11	1201	16	05	61263 7000
A6.8.9	Opstarten van gamification evenementen	EZOTI	2023	2024	500	SRD	Ovh begroting	O	9.c	9.c.1	9	1201	08	05	61001 7000
A6.8.10	Opstellen en implementeren van incentives voor de ICT sector	TCT	2024	2024	250	SRD	Ovh begroting	O	9.c	9.c.1	3, 4, 9, 11	1201	16	05	61206 7000
A6.9.1	Aanname en implementatie toerisme normen en standaarden	TCT	2022	2022	0	SRD	Ovh begroting	O	8.9, X.25	8.9.1, X.25.1	3, 4, 9, 11	1101	16	38	61001 7000
A6.9.2	Opstellen, indienen, aannemen en afkondigen van Wet op de Toerisme Autoriteit	TCT	2022	2022	50	SRD	Ovh begroting	O	8.9, X.25	8.9.1, X.25.1	3, 4, 9, 11	1101	16	38	61001 7000
A6.9.3	Alloceren van (financiële) middelen voor promotie	TCT	2023	2023	1000	USD	Ovh begroting	O	8.9, X.25	8.9.1, X.25.1	3, 4, 9, 11	1201	16	38	61001 7000
A6.9.4	Installeren toerisme cluster bij stuwmeer gebied	TCT	2023	2024	150	USD	Ovh begroting	O	8.9, X.25	X.25.1	3, 4, 9, 10, 11	1201	16	38	61001 10
A6.9.5	Installeren toerisme clusters voor Moengo en Nickerie	TCT	2025	2026	300	USD	Ovh begroting	O	8.9, X.25	X.25.1	3, 4, 9, 10, 11	1201	16	38	61001 7000
A6.9.6	Opzetten Tourism Satellite Account System	TCT	2025	2026	500	USD	Ovh begroting	O	8.9, X.25	8.9.1, X.25.1	3, 4, 9, 11	1201	16	38	61206 7000
A6.10.1	Certificering van de boxexploitatie	GBB	2023	2024	5000	USD	IADB	L	15.1	15.1.1	1, 6, 11	2639	17	13	61312 60/80/90
A6.10.2	Stimuleren van houtverwerking en simultaan rondhout export afbouwen	EZOTI	2023	2026	40000	USD	IADB	L	8.2	8.2.1	11	2639	08	07	61312 90/10/60
A6.10.3	Installeren PPPs voor de realisatie van NTFP productie in het binnenland	EZOTI	2022	2025	5000	USD	FAO	S	9.3	9.3.1	3, 4, 6, 9, 11	2168	08	07	61312 60/80/90
A6.10.4	Toewijzen geografisch centrum voor houtverwerkingsbedrijven	GBB	2024	2025	40000	SRD	Ovh begroting	O	9.2	9.2.1	11	1201	17	35	61205 90/10/60
A6.10.5	SBB omzetten in een autoriteit	GBB	2023	2024	100										

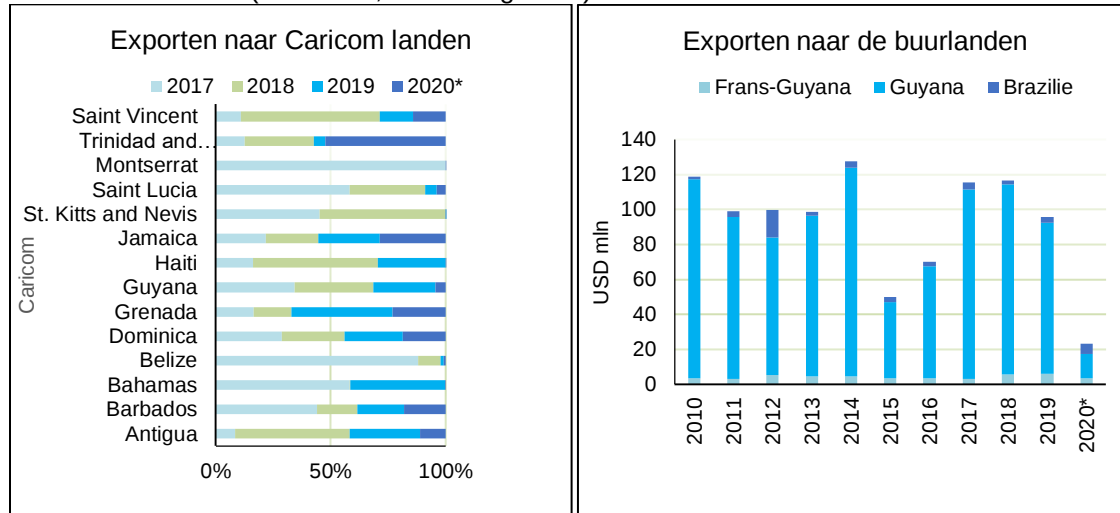
Nummer Strategisch Actiepunt	Omschrijving	Ministerie	Duur		Financiering			SDG (Bijlage A)		Norm (zie onder)	Begrotingscode					
			Start	Einde	Raming (x1000)	Valuta	Bron	lening / grant / overheids-begroting/ppp	Uitkomst code	Indicator code	Sources of funds (financierings-bron)	Organisatie	Programma's	Economisch	Locatie	
A6.14.4	Opzet en uitrollen van een rehabilitatieplan voor aangetaste gebieden	NH	2024	2025	5500	USD	UN/UNDP	S	15.1	15.1.1	6	2165	10	11	61206	7000
A6.14.5	Onderzoeken van opties om een Surinaams goudbedrijf op te zetten	NH	2024	2025	500	USD	Ovh begroting	O	X.20	X.20.1	3	1201	10	16	61206	7000
A6.14.6	Aanpassing mijnbouwwet	NH	2024	2025	250	SRD	Ovh begroting	O	16.5	16.5.1	1, 3	1101	10	13	61205	7000
A6.14.7	Uitfaseren van het gebruik van giftige stoffen en simultaan invoeren van milieuvriendelijkere technieken voor de goudwinning	NH	2023	2025	8500	SRD	Ovh begroting	O	15.1	15.1.1	6	1201	10	11	61206	7000
A6.15.1	Voortzetten van on- en nearshore exploraties	NH	2022	2025	0	SRD	Ovh begroting	O	X.20	X.20.1	3	1201	10	23	61001	7000
A6.15.2	Treffen van kostenreducerende maatregelen om een 1st quartile producer te blijven	NH	2022	2025	0	SRD	Ovh begroting	O	X.6	X.6.1	3	1201	10	16	61001	7000
A6.15.3	Versterken van de interne organisatie om een 1st quartile producer te blijven en om talent te behouden	NH	2022	2025	0	SRD	Ovh begroting	O	X.19	X.19.2	3	1201	10	16	61001	7000
A6.16.1	Verrichten van waardeketen analyses per product	EZOTI	2022	2026	1000	USD	Ovh begroting	O	9.2	9.2.1	3-6, 9-11	1201	08	07	61206	7000
A6.16.2	Facilitering en stimulering van de lokale producenten waarbij bepaalde goederen (investeringsgoederen, grondstoffen en halfabricaten) verlaging of vrijstelling van invoerrechten verkrijgen bij import	MinFin	2023	2024	50	SRD	Ovh begroting	O	X23	X23.1	3-6, 9-11	1201	07	16	61001	7000
A6.16.3	Aanpassen HS codes	EZOTI	2022	2023	50	SRD	Ovh begroting	O	16.6	16.6.1	1	1101	08	02	61001	7000
A6.17.1	Bewerkstelligen interconnectie met buurlanden	OW	2024	2025	165000	USD	Multilaterale Lening	L	X.16	X.16.1	7	26	15	01	61312	7000
A6.17.2	Opzetten van meerdere openbaar vervoer knooppunten	TCT	2023	2024	73000	USD	Multilaterale Lening	L	X.15	X.15.1	7	26	16	34	61001	7000
A6.17.3	Transformeren van het openbaar vervoer van een niet-geconsolideerd naar een geconsolideerd systeem, met het Nationaal VervoersBedrijf als operationeel beheerder van de door derden ingezette bussen.	TCT	2023	2024	48800	SRD	Ovh begroting	O	11.1	11.1.1	1, 2, 7	1201	16	34	61205	7000
A6.17.4	Implementeren herinrichting van de van 't Hogerhuisstraat	OW	2022	2023	65000	USD	IADB	L	X.18	X.18.1	3, 4, 11	2291	15	34	62506	70
A6.17.5	Opstellen, indienen, aannemen en afkondigen van de Wet op de Havenautoriteit	TCT	2024	2025	150	SRD	Ovh begroting	O	X.18	X.18.1	1	1201	16	13	61205	7000
A6.17.6	Indienen, aannemen en afkondigen van de Havenwet	TCT	2022	2022	0	SRD	Ovh begroting	O	X.18	X.18.1	1	1201	16	13	61001	7000
A6.17.7	Opstellen, indienen, aannemen en afkondigen van maritieme wetgeving	TCT	2024	2025	500	SRD	Ovh begroting	O	X.18	X.18.1	1, 3	1101	16	13	61205	7000
A6.17.8	Ondersteunen van het curriculum van de School voor Logistieke Opleidingen	TCT	2024	2025	750	SRD	Ovh begroting	O	X.18	X.18.1	2	1201	16	34	62421	7000
A6.17.9	Implementatie Port Community System	TCT	2024	2025	1000	USD	Ovh begroting	O	X.18	X.18.1	1, 3	1201	16	34	61312	7000
A6.17.10	Verlengen en verharden van de landingsbanen van strategische vliegvelden	OW	2025	2026	67000	USD	IADB	L	X.17	X.17.1	7	2291	15	34	62507	70/90
A6.17.11	Inventariseren en verbeteren van de vliegveiligheidsfaciliteiten op de luchthavens	TCT	2022	2022	5000	USD	Ovh begroting	O	X.17	X.17.1	7	26	16	34	62509	70/90
A6.17.12	Investeren in de faciliteiten van de JAP luchthaven om airlines aan trekken.	TCT	2024	2025	35000	USD	IADB	L	X.17	X.17.1	7	2291	16	34	62509	60
A6.18.1	Opstellen, indienen, aannemen en afkondigen van wetgeving om verwijdering mangrove en parwa bos dat dient als natuurlijke bescherming te verbieden	ROM	2022	2022	150	SRD	Ovh begroting	O	14.5	14.5.1	6	1101	19	13	61606	7000
A6.18.2	Actualiseren en uitvoeren transportstudie uit 2009	OW	2023	2024	10000	USD	Multilaterale Lening	L	9.4	9.4.1	7	26	15	01	62506	7000
A6.18.3	Opstellen, indienen, aannemen en afkondigen van wetgeving om goedgekeurde wegen- en ontwateringsplan als voorwaarde te stellen voor verkaveling	OW	2024	2025	150	SRD	Ovh begroting	O	3.6.b	3.6.b	7	1201	15	01	61606	7000
A6.18.4	Aanleggen gemalen en ontwateringspompen	OW	2025	2026	132000	USD	Multilaterale Lening	L	3.6.a	3.6.a.1	7	26	15	01	62504	7000
A6.18.5	Realiseren van ontsluitingen Peperpot - Groot-Chatillon, Groot-Chatillon - Stolkertsijver, Lelydorp - Groningen	OW	2024	2025	40000	USD	Multilaterale Lening	L	9.4	9.4.1	7	1201	15	01	62506	7000
A6.18.6	Verbeteren van bestaande en aanleg van nieuwe Noord-Zuid en Oost-West ontsluitingswegen	OW	2026	2026	165000	USD	Multilaterale Lening	L	9.4	9.4.1	7	26	15	01	62506	7000
A6.19.1	Uitvoeren haalbaarheidsstudies voor (hernieuwbare) energieprojecten, waarbij waardecreatie, werkgelegenheid en ontsluiting en prominente rol hebben	NH	2022	2022	0	USD	Ovh begroting	O	7.2	7.2.1	2a	1201	10	22	62501	7000
A6.19.2	Opstarten en operationaliseren van de EAS (herstructureren sector)	NH	2022	2022	30000	USD	IADB	L	16.6	16.6.1	2a	2291	10	22	62501	7000
A6.19.3	Aanpassing energiewet	NH	2024	2024	25	SRD	Ovh begroting	O	7.2	7.2.1	2a	1101	10	22	62501	7000
A6.19.4	Instellen garantiefonds voor business modellen voor hernieuwbare energie op het niveau van huishouden	NH	2024	2025	5000	USD	IADB	L	7.2	7.2.1	2a	1201	10	22	62501	7000
A6.19.5	Opstellen en uitrollen van standaarden voor energie efficiëntie	OW	2022	2025	500	SRD	Ovh begroting	O	7.3	7.3.1	2a	1201	15	22	62501	7000
A6.19.6	Opzetten van micro grid solar projecten voor 50 dorpen in het binnenland via de India creditline.	NH	2023	2023	30000	USD	India Creditline	L	7.2	7.2.1	2a	2122	10	22	62501	10
A6.19.7	Verlagen vd kosten voor bedrijfsaansluitingen	NH	2023	2023	20	SRD	Ovh begroting	O	7.2	7.2.1	3, 4, 9, 11	1201	10	22	62501	7000
A6.20.1	Afbouwen van objectsubsidie en inbouwen subjectsubsidie op watergebruik	NH	2024	2025	100	SRD	Ovh begroting	O	7.2	7.2.1	2b	1201	10	16	62502	7000
A6.20.2	Uitbreiden van oppervlaktewaterzuiveringsprojecten voor consumptie	NH	2023	2024	40000	SRD	Ovh begroting	O	7.2	7.2.1	2b	1201	10	21	62502	7000
A6.20.3	Vervangen, uitbreiden, en rehabiliteren van het waterleidingnet, in het bijzonder de watermeters	NH	2025	2026	13000	USD	IADB	L	7.2	7.2.1	2b	2291	10	21	62502	7000
A6.20.4	Indienen, aannemen en afkondigen van de vier waterwetten	NH	2022	2022	0	SRD	Ovh begroting	O	6.1	6.1.1	1, 2b	1201	10	13	62502	7000
A6.20.5	Uitvoeren van programma's voor de bescherming tegen giftige stoffen, pesticiden, herbiciden, etc.	NH	2024	2025	1000	SRD	Ovh begroting	O	6.5	6.5.1	2b	1201	10	11	62502	7000
A6.20.6	Concipiëren van beleid voor de commerciële levering van (drink)water aan de scheepvaart	NH	2023	2024	150	SRD	Ovh begroting	O	6.1	6.1.1	11	1201	10	21	62502	7000
A6.20.7	Haalbaarheidsstudie drinkwaterbehoefte 2040	NH	2025	2025	450	SRD	Ovh begroting	O	6.1	6.1.1	2b	1201	10	21	62502	7000
A6.21.1	Samenstellen werkgroep voor de implementatie van de NRA aanbevelingen	Kabpres	2022	2022	0	SRD	Ovh begroting	O	X.8	X.8.1	1	1101	02110	02	61001	7000
A6.21.2	Prioriteren van de NRA aanbevelingen en een uitvoeringsplan opstellen door de werkgroep	Kabpres	2022	2022	200	SRD	Ovh begroting	O	X.8	X.8.1	1	1101	02110	02	61001	7000
A6.21.3	Opstellen, indienen, aannemen en afkondigen van een Wet Basisbankrekening	FinPlan	2023	2023	150	SRD	Ovh begroting	O	8.1	8.10.1, 8.10.2	1, 2	1101	07	16	61001	7000
A6.21.4	Opzetten incentive systeem voor girale transacties bij het bedrijfsleven	FinPlan	2024	2024	150	SRD	Ovh begroting	O	16.6	16.6.2	1, 2	1101	07	24	61205	7000
A6.21.5	Invoeren van girale betalingen voor sociale voorzieningen	SoZaVo	2023	2023	150	SRD	Ovh begroting	O	16.6	16.6.2	1, 2	1101	12	24	61001	7000
A6.21.6	Instellen garantiefonds als incentive voor de aanbieding van risicovollere financiële producten	FinPlan	2025	2025	5000	USD	Ovh begroting	O	X.6	X.6.1	3, 4, 9, 11	1101	07	07	61206	7000
A6.21.7	Opzetten kredietregistratiebureau	FinPlan	2024	2024	150	USD	Ovh begroting	O	16.6	16.6.2	1	1201	07	16	61001	7000
A6.21.8	Invoeren BTW	FinPlan	2022	2022	5000	SRD	Ovh begroting	O	16.6	16.6.2	1 t/m 11	1101	07	16	61001	7000
A6.21.9	Geven van vertrouwen in het bancaire systeem via een depositogarantie	FinPlan	2024	2024	1000	USD	Ovh begroting	O	8.1	8.10.1, 8.10.2	1	1101	07	16	61001	7000
A6.21.10	Unificeren en vereenvoudigen belastingwetgeving	FinPlan	2022	2023	0	SRD	Ovh begroting	O	8.3	8.3.1	1 t/m 11	1101	07	16	61001	7000
A6.21.11	Verbinden informatiedatabases van de Belastingdienst	FinPlan	2022	2023	500	SRD	Ovh begroting	O	8.3	8.3.1	1 t/m 11	1101	07	16	62011	7000
A6.22.1	Invoeren van girale betalingen voor sociale steun	SoZaVo	2023	2024	500	SRD	Ovh begroting	O	1.3	1.3.1	2	1201	12	24	61001	7000
A6.22.2	Definieren en uitrollen systeem voor Conditional Cash Transfer	SoZaVo	2022	2026	1000	SRD	Ovh begroting	O	1.3	1.3.1	2	1201	12	24	61001	7000
A6.22.3	Oprichten van een centrum voor dak- en thuislozen in PPP verband	SoZaVo	2023	2024	0	SRD	Ovh begroting	O	10.2	10.2.1	2	1201	12	24	61001	7000
A6.22.4	Opzetten van een ruime vacaturebank gebaseerd op opleiding en vaardigheden	AWJ	2023	2024	500	SRD	Ovh begroting	O	8.5	8.5.2	3	1201	11	24	61001	7000
A6.22.5	Opstellen en communiceren van preventieve en educatieve programma's ter preventie en bescherming van mensen met een beperking	SoZaVo	2024	2025	1000	SRD	Ovh begroting	O	10.2	10.2.1	2	1201	12	24	61605	7000
A6.22.6	Bepalen nieuw minimumloon en armoedegrens	SoZaVo	2022	2023	500	SRD	Ovh begroting	O	1.1	1.1.1	2	2172	12	24	61605	7000
A6.22.7	Uitvoeren "Mi Sa Taki" project	SoZaVo	2022	2026	700	USD	Unicef	L	8.7, 16.2	8.7.1, 16.2.1	2		12	24	61605	7000
A6.23.1	Indienen, aannemen en afkondigen van de Wet Bijzondere OpsporingsBevoegdheden	JusPol	2022	2022	150	SRD	Ovh begroting	O	X.8	X.8.1	1	1101	01	04	61001	7000
A6.23.2	Uitrusten en trainen van de anti-cybercrime unit	JusPol	2023	2025	5000	USD	Ovh begroting	O	X.8	X.8.1	1	1201	01	04	61265	7000
A6.23.3	Samenwerken tussen de politie met gemeenten, het Openbaar Ministerie, Jeugdbescherming, het Onderwijs NGOs samenwerken om zodoende criminele jongeren gezinsbegeleiding of andersoortige hulp te bieden	JusPol	2024	2024	500	SRD	Ovh begroting	O	16.1	16.1.1	1, 2	1201	01	18	61001	7000
A6.23.4	Verzorgen van awareness programma's tegen huiselijk geweld	JusPol	2022	2025	500	SRD	UNFPA en Unicef	S	16.2	16.2.1	1, 2	2171/2172	01	18	61001	7000
A6.23.5	Resocialiseren en begeleiden van gedetineerden	JusPol	2024	2025	1000	SRD	Ovh begroting	O	16.1	16.1.1	2	2101	01	04	61001	7000
A6.23.6	Uitvoeren fase 2 van het Safe City project	JusPol	2023	2024	5000	USD	China	S	16.1	16.1.1	1	2101	01	18	61311	7000
A6.23.7	Voorbereiden van arrestantenvoeding door het Nationaal Leger	JusPol	2023	2026	1500	SRD	Overh.begroting	O	16.6	16.6.2	1, 2	2101	01	16	61251	7000
A6.23.8	Aangaan van samenwerkingsovereenkomsten voor gezamenlijke oefeningen met legers van andere landen in het binnenland	Def	2023	2026	5000	SRD	Overh.begroting	O	X.6	X.6.1	1	2101	04	04	61001	7000
A6.23.9	Verzorgen van preventie voorlichting KBS binnen het Onderwijs	JusPol	2025	2025	500	SRD	Ovh begroting	O	nvt	nvt	1, 2	2101	01	06	61001	7000
A6.23.10	Aanname en afkondiging van de Wet "wettelijke regeling rechtspositie rechters"	JusPol	2022	2022	150	SRD	Ovh begroting	O	X.7	X.7.1	1	2101	01	03	61001	7000
A6.23.11	Automatiseren en digitaliseren van de processen bij het OM	JusPol	2025	2025	500	SRD	Ovh begroting	O	X.7	X.7.1	1	2101	01	05	62011	7000
A6.23.12	Opleiden en trainen van rechters, griffiers, schrijffjuristen en ondersteunend personeel.	JusPol	2022	2022	10000	SRD	Ovh begroting	O	X.7	X.7.1	1	2101	01	03	61206	7000
A6.24.1	Doorlichten van de gezondheidssector	VG	2022	2022	1000	SRD	Ovh begroting	O	3.8	3.8.2	1, 2d	2101	14	25	61206	7000
A6.24.2	Verschaffen van duidelijkheid aan de private sector over de strekking van de Wet Basiszorgverzekering en contole op de naleving van hun verzekeringsplicht	VG	2024	2024	500	SRD	Ovh begroting	O	3.8	3.8.2		2101	14	25	61001	7000
A6.24.3	Hervatten van het programma 'Health in all policies'	VG	2024	2024	500	SRD	Ovh begroting	O	3.8	3.8.2	2d	1201				

Nummer Strategisch Actiepunt	Omschrijving	Ministerie	Duur		Financiering				SDG (Bijlage A)		Norm (zie onder)	Begrotingscode				
			Start	Einde	Raming (x1000)	Valuta	Bron	lening / grant / overheids-begroting/ppp	Uitkomst code	Indicator code		Sources of funds (financierings-bron)	Organisatie	Programma's	Economisch	Locatie
A6.25.1	Decentraliseren van de onderwijsorganisatie	MINOWC	2026	2026	1143.75	SRD	Ovh begroting	O	4.1	4.1.1, 4.1.2	1, 2e	12	13		62424	7000
A6.25.2	Operationaliseren van de SNTA	MINOWC	2022	2022	1200	SRD	Ovh begroting	O	4.1	4.1.1, 4.1.2	1, 2e	12	13	02	23048	7000
A6.25.3	Rationaliseren van de tarieven voor accreditatie	MINOWC	2023	2023	500	SRD	Ovh begroting	O	4.1	4.1.1, 4.1.2	2e	12	13	29	61006	7000
A6.25.4	Opzetten en operationaliseren van een Onderwijscentrum om leermiddelen en technologie voor gebruik in het onderwijs 'up to date' te maken en af te stemmen op de behoefte van het kind	MINOWC	2024	2025	3000	USD	Ovh begroting	O	4.1	4.1.1, 4.1.2	2e	12	13	07	62424	7000
A6.25.5	Incorporeren van aspecten van STREAM en de ontwikkeling van soft skills in primair, secundair en tertiair onderwijs	MINOWC	2022	2024	1000	USD	Ovh begroting	O	4.1	4.1.1, 4.1.2	2e, 9	12	13	02	62424	7000
A6.25.6	Aanbieden van BSc en MSc op AdeKUS op het gebied van informatie- en communicatietechnologie, supply chain management, international agri-business, en andere studies die ondersteuning geven aan de ontwikkeling van de eerder genoemde beleidsgebieden in het OP	MINOWC	2024	2026	500	USD	Ovh begroting	O	4.3	4.3.1	2e	12	13	29	61031, 62424	70
A6.25.7	Opzetten en operationaliseren onderwijsinformatiesysteem	MINOWC	2025	2026	1000	USD	IADB	L	4.1	4.1.1, 4.1.2	2e	2291	13	06	62006	7000
A6.25.8	Actualiseren van wet- en regelgeving om participatie in het onderwijs te verbeteren maar ook om controle op informeel onderwijs over te laten aan (erkende) vakorganisaties.	MINOWC	2026	2026	500	SRD	Ovh begroting	O	4.1	4.1.1, 4.1.2	2e	12	13	13	61006	7000
A6.25.9	Conciëren en uitrollen van een systeem voor afstandsonderwijs waarbij er rekening gehouden wordt met cognitie en meertaligheid	MINOWC	2023	2025	5000	USD	Ovh begroting	O	4.3	4.3.1	2e	11, 12	13	07	62424	7000
A6.26.1	Versnellen van het onderling betalingsverkeer tussen banken en met de Centrale Bank	FinPlan	2022	2023	200	SRD	Ovh begroting	O	17.1	17.1.1	1	1201	07	16	61001	7000
A6.26.2	Herkapitaliseren van de Centrale Bank van Suriname.	FinPlan	2022	2023	3700000	SRD	Ovh begroting	O	17.1	17.1.2	1	1201	07	16	61001	7000
A6.26.3	Versterken van commerciële banken, via noodzakelijke herkapitalisatie en hervormingen, na inventarisatie door een onafhankelijke partij, en na de aanname van een Wet op de Afwikkeling van Banken, en het verbeteren van de Wet Bank- en Krediet Toezicht.	FinPlan	2023	2023	2948600	SRD	Ovh begroting	O	17.1	17.1.3	1	1201	07	16	61001	7000
A6.26.4	Instellen permanente faciliteit om liquiditeit te verschaffen aan banken die met een tijdelijk tekort kampen	FinPlan	2024	2024	5000	USD	Ovh begroting	O	17.1	17.1.4	1	1201	07	16	61001	7000
A6.26.5	Versterken onafhankelijke positie Centrale Bank van Suriname.	FinPlan	2025	2025	250	SRD	Ovh begroting	O	17.1	17.1.5	1	1201	07	16	61001	7000
A6.26.6	Versterken samenwerking monetaire autoriteiten met respect voor elkaars bevoegdheden.	FinPlan	2022	2023	100	SRD	Ovh begroting	O	17.1	17.1.6	1	1201	07	16	61001	7000
A6.27.1	Invoeren van sancties bij het overtreden van de Planwet, Stedenbouwkundige Wet, Agrarische wet, Wet Natuurbeheer, Hinderwet en het Bouwbesluit	Kabpres	2023	2024	300	SRD	Ovh begroting	O	11.1	11.1.1	1, 2, 6	1201	02110	01	61001	7000
A6.27.2	Opzetten database met ruimtelijke en milieu-informatie	ROM	2022	2022	75	USD	Ovh begroting	O	11.1	11.1.1	1	1201	19	01	62011	7000
A6.27.3	Opstellen, indienen, aannemen en afkondigen van de Wet op Ruimtelijke Ordening	ROM	2023	2024	225	SRD	Ovh begroting	O	11.1	11.1.1	1, 2, 6	1201	19	13	61205	7000
A6.27.4	Aanleggen van bassins in laaggelegen gebieden voor het opvangen van regenwater	OW	2025	2025	16000	USD	Ovh begroting	O	3.6.a	3.6.a.1	1, 2	1201	15	01	62506	7000
A6.27.5	Inzetten van PPPs voor optimale benutting van de Surinaamse waterwegen voor transport	TCT	2025	2025	150	SRD	Ovh begroting	O	11.2	11.2.1	7	1201	16	34	62506	7000
A6.27.6	Inventarisatie en registratie van publieke terreinen.	ROM	2024	2024	250	SRD	Ovh begroting	O	11.1	11.1.1	1	1201	19	35	61237	7000
A6.27.7	Onderhouden van publieke terreinen in PPP verband	OW	2022	2022	100	SRD	Ovh begroting	O	11.1	11.1.1	1, 2, 6	1101	15	33	61237	7000
A6.27.8	Continueren en uitbreiden van succesvolle woningbouwprogramma's	SoZaVo	2022	2023	5000	USD	Ovh begroting	O	11.1	11.1.1	2	2309	12	26	61001	7000
A6.27.9	Indienen, aannemen en afkondigen van de Wet op Appartementsrecht	SoZaVo	2022	2022	0	SRD	Ovh begroting	O	11.1	11.1.1	2	1101	12	26	61001	7000
A6.27.10	Ondersteunen van SAO en SPWE voor de constructiesector	AWJ	2023	2023	5000	SRD	Ovh begroting	O	8.6	8.6.1	2, 3, 4	1101	11	02	62421	7000
A6.27.11	Opstarten van woningbouw projecten in PPP verband op kleine schaal	SoZaVo	2024	2024	500	SRD	Ovh begroting	O	11.1	11.1.1	2	1101	12	26	61001	7000
A6.27.12	Indienen, aannemen en afkondigen van de Wet op de Housing Authority Suriname	SoZaVo	2024	2024	0	SRD	Ovh begroting	O	11.1	11.1.1	2	1101	12	13	61001	7000
A6.28.1	Verhogen van tarieven voor werkvergunningen	AWJ	2022	2022	50	USD	Ovh begroting	O	X.1	X.1.1	1	1101	11	16	61001	7000
A6.28.2	Opzetten en instellen verplichte inburgeringscursus voor migranten die de Nederlandse taal niet machtig zijn.	Biza	2024	2024	200	SRD	Ovh begroting	O	X.1	X.1.1	1	1101	02	02	61001	7000
A6.28.3	Verkorten van procedures voor hooggeschoolde migranten die in diverse productiesectoren en in het hoger onderwijs inzetbaar zijn	BIBIS	2023	2025	75	SRD	Ovh begroting	O	X.1	X.1.1	1	1101	05	07	61001	7000
A6.28.4	Invoeren mechanisme "citizen by investment"	BIBIS	2024	2024	50	SRD	Ovh begroting	O	X.5	X.5.1	3, 4, 5, 10, 11	1101	05	07	61001	7000

Bijlage C: Achtergrondinformatie per Beleidsgebied

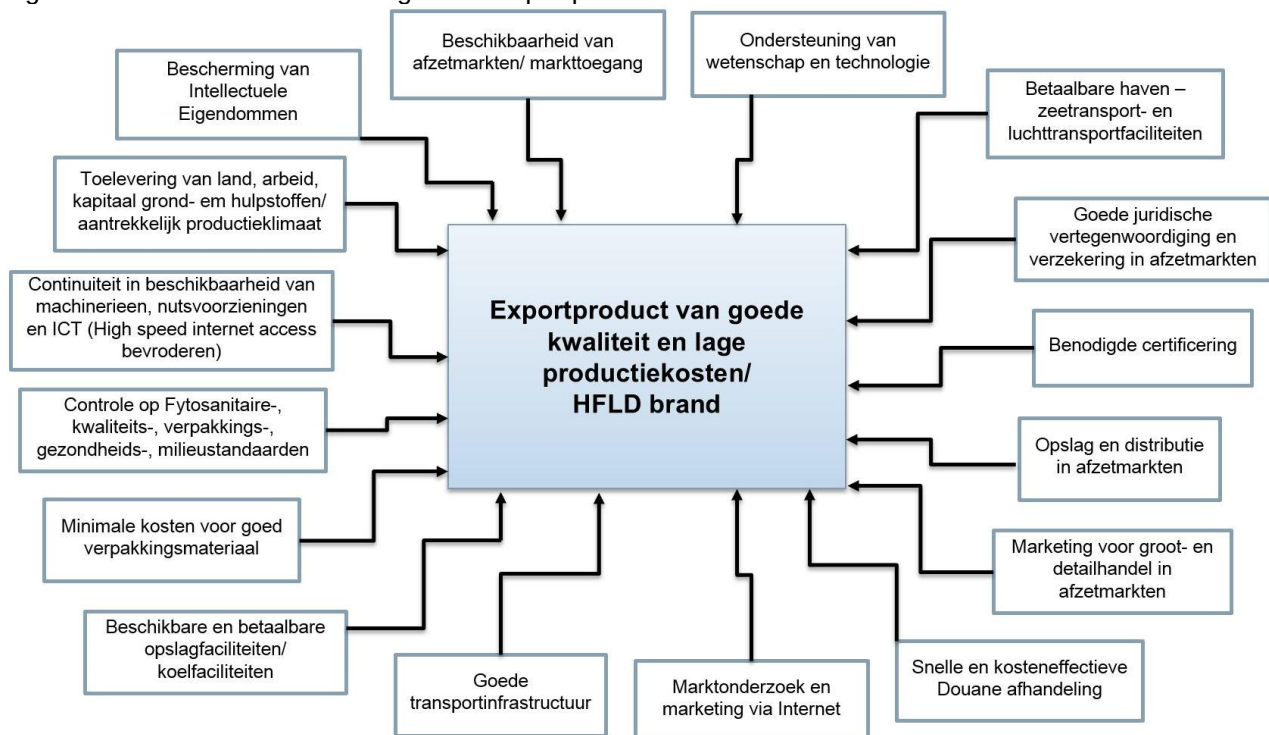
Handel

Grafieken C1 en C2 (Bron ABS, Bewerking: SPS)

Noot:* voorlopige cijfers

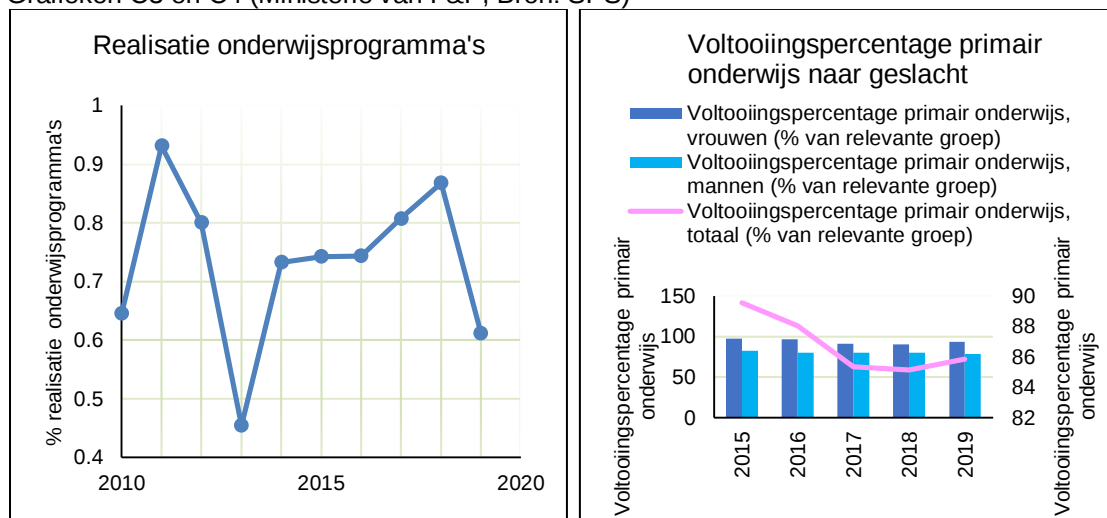
Figuur C1: Waarde- en toeleveringsketen exportproduct

Onderwijs

1. Financiering (realisatie)

Grafieken C3 en C4 (Ministerie van F&P, Bron: SPS)

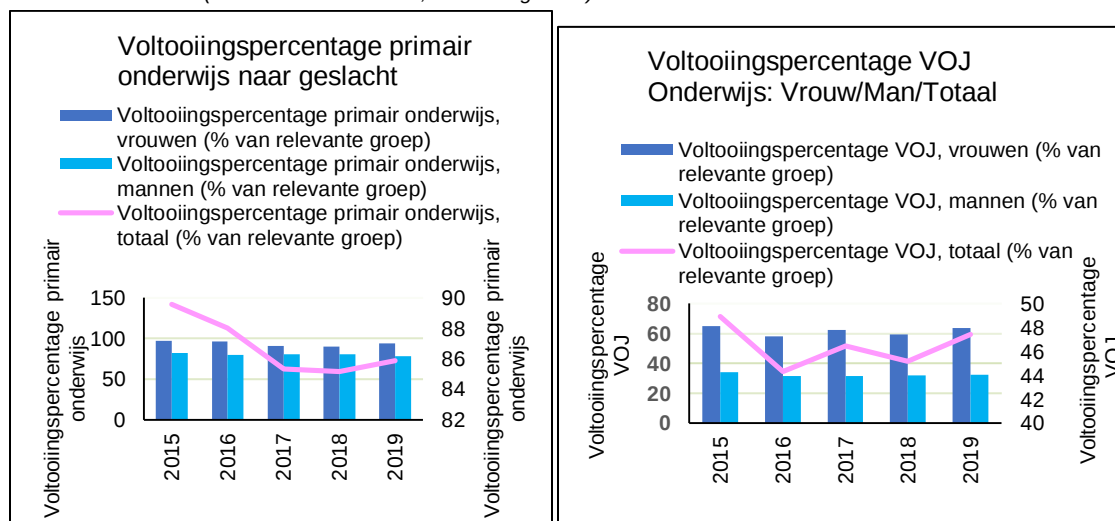

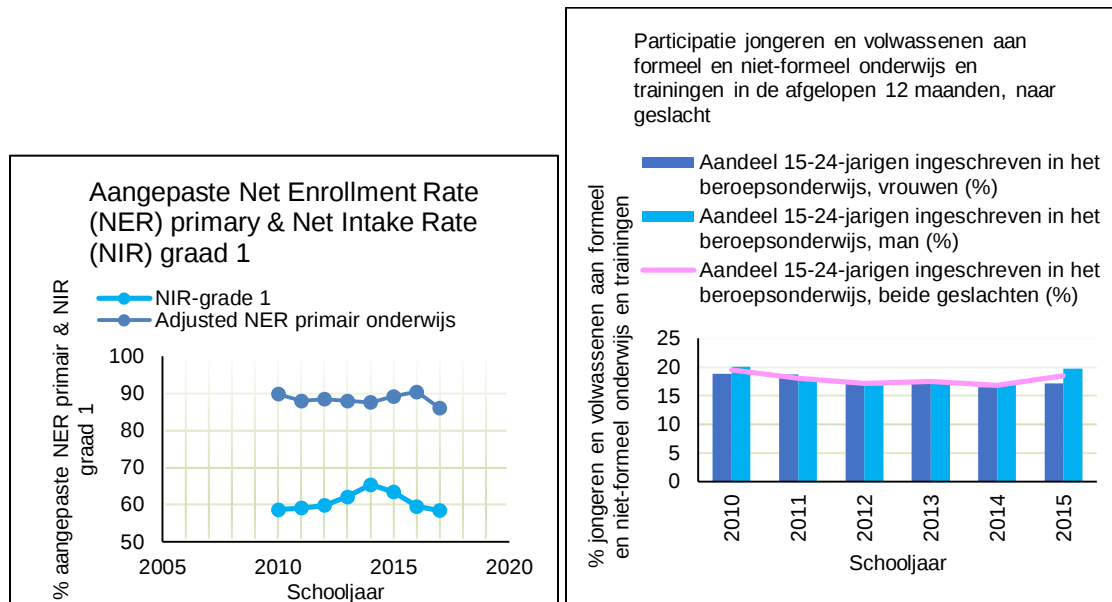
Van het in de periode 2010-2019 geraamd bedrag voor de uitvoering van onderwijsprogramma's ad SRD 3.9 miljard, is circa 71% ontvangen c.q. gerealiseerd. In dit geval betrof het hoofdzakelijk middelen voor de financiering van uitgaven voor: scholenbouw; subsidies ten behoeve van het bijzonder, buitengewoon en hoger onderwijs (PTC) en de universiteit (AdeKUS); studiebeurzen en studieleningen; vernieuwing van het onderwijsstelsel en verbetering van de kwaliteit van het onderwijs.

2. Completion rate (Indicator 4.1.2)

Uit de volgende grafieken blijkt dat van de leerlingen die voor de 1^e keer in het laatste leerjaar van het primair onderwijs en VOJ zijn ingeschreven, respectievelijk tussen 85 en 90% om 45 en 49%, succesvol het schooljaar hebben afgerond. Bij het VOS was dit 23,4 (MICS 2018, meisjes 27,3% en jongens 19,4%). Deze cijfers zijn hoger dan van Latijns Amerika en het Caraïbisch gebied, respectievelijk tussen 98 en 99% om 79 en 80%. Voorts blijkt dat op elk niveau meer meisjes dan jongens de school succesvol hebben afgerond. Hier is beleid voor nodig om toekomstige sociaal-maatschappelijke onevenwichtigheden te beperken.

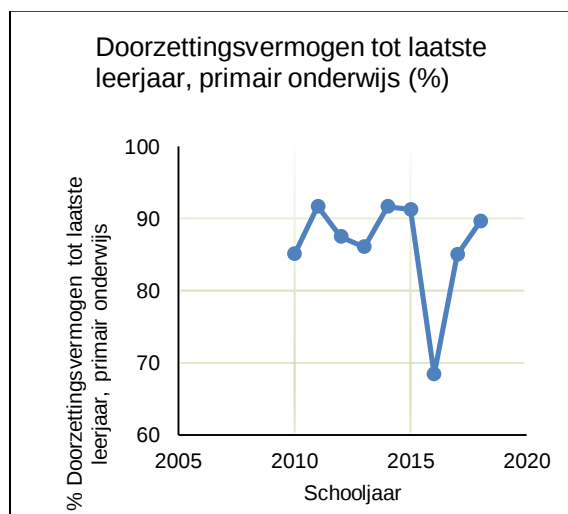
Grafieken C5 en C6 (Bron: The World Bank, Bewerking: SPS)

De ontwikkelingen in de NIR en NER geven aan dat in het 1^e leerjaar van het primair onderwijs en in het primair onderwijs in het algemeen respectievelijk tussen 34 en 42 om 10 en 14% van de jongeren in de officiële schoolleeftijd geen toegang hadden tot of niet participeerden in het onderwijs. Vergelijken wij onze cijfers met die van Latijns Amerika en het Cariabisch gebied – waar de percentages fluctueerden tussen 24 en 28% (1^e leerjaar) om 4 en 5% (algemeen) – dan lagen onze percentages relatief hoger.

Het percentage jongeren en volwassenen dat toegang had en participeerde in het beroepsonderwijs vertoonde vanaf 2010 tot en met 2012 een afname met daarna een afwisselende toe en afname van het percentage. Echter een valide verklaring voor deze fluctuaties zal alleen op basis van een wetenschappelijk onderzoek naar de oorzaken daarvan, kunnen worden gegeven.

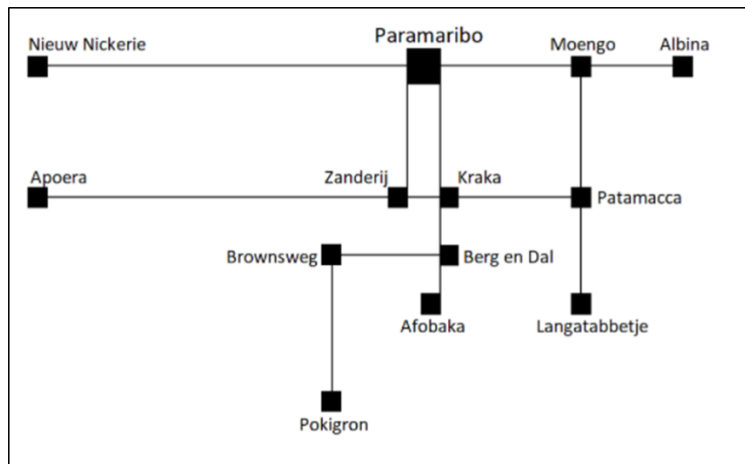

Bijlage D: Robustness Analyse

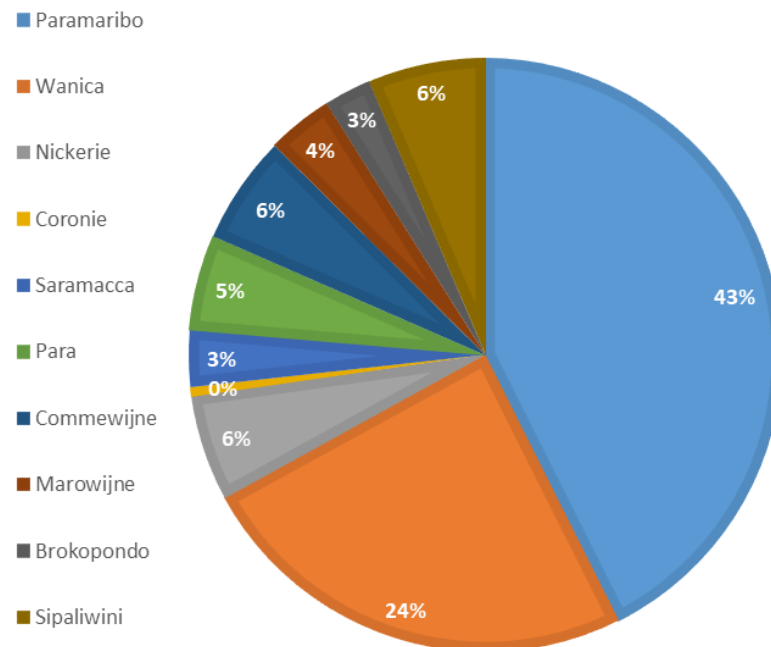
No.	Strategisch Actiepunt	Scenario:	Gezamenlijke oorlog	Eenzame vechter	Eenzame reis	Bustrip
		Parameter 1:	Samen optrekken	Een ieder voor zichzelf	Een ieder voor zichzelf	Samen optrekken
		Parameter 2:	Revolutionaire klimaatverandering	Revolutionaire klimaatverandering	Evolutionaire klimaatverandering	Evolutionaire klimaatverandering
A6.7.7	Opzetten van een meetstation voor de kust		xxx	xxxx	xx	x
A6.7.8	NDC's door de ministeries omzetten in concrete projecten		xxx	xxxx	xx	x
A6.7.9	PPPs voor de opzet van een dataverzamelingssystemen met co-management van de lokale bevolking om zodoende groene financiering binnen te halen		xxx	xxxx	xx	x
A6.7.9	Invoeren carbon tax		xxx	xxxx	xx	x
A6.10.1	Certificering van de bosexploitatie		xxx	xxxx	xx	x
A6.15.1	Voortzetten van on- en nearshore exploraties		x	xx	xxx	xxxx
A6.15.2	Treffen van kostenreducerende maatregelen om een 1st quartile producer te blijven		x	xx	xxx	xxxx
A6.15.3	Versterken van de interne organisatie om een 1st quartile producer te blijven en om talent te behouden		x	xx	xxx	xxxx
A6.18.1	Opstellen, indienen, aannemen en afkondigen van wetgeving om verwijdering mangrove en parwa bos dat dient als natuurlijke bescherming te verbieden		xxxx	xxxx	xx	xx
A6.18.4	Aanleggen gemalen en ontwateringspompen		xxxx	xxxx	xx	xx
A6.19.1	Uitvoeren haalbaarheidsstudies voor (hernieuwbare) energieprojecten, waarbij waardecreatie, werkgelegenheid en lokale ontsluiting en prominente rol hebben		xxxx	xxxx	xxx	xxx
A6.19.3	Aanpassing energiewet		xxx	xxxx	xx	xx
A6.19.4	Instellen garantiefonds voor business modellen voor hernieuwbare energie op het niveau van huishouden		xxx	xxxx	xx	xx
A6.23.8	Aangaan van samenwerkingsovereenkomsten voor gezamenlijke oefeningen met legers van andere landen in het binnenland		xxxx	xx	xx	xxxx
A6.25.9	Concipieren en uitrollen van een systeem voor afstandsonderwijs waarbij er rekening gehouden wordt met cognitie en meertaligheid		xxxx	xxxx	xxx	xxx
A6.28.2	Opzetten en instellen verplichte inburgeringscursus voor migranten die de Nederlandse taal niet machtig zijn.		xxxx	xxx	xx	xxx
A6.28.3	Verkorten van procedures voor hooggeschoolde migranten die in diverse productiesectoren en in het hoger onderwijs inzetbaar zijn		xxxx	xxx	xx	xxx

Bijlage E: Kaarten

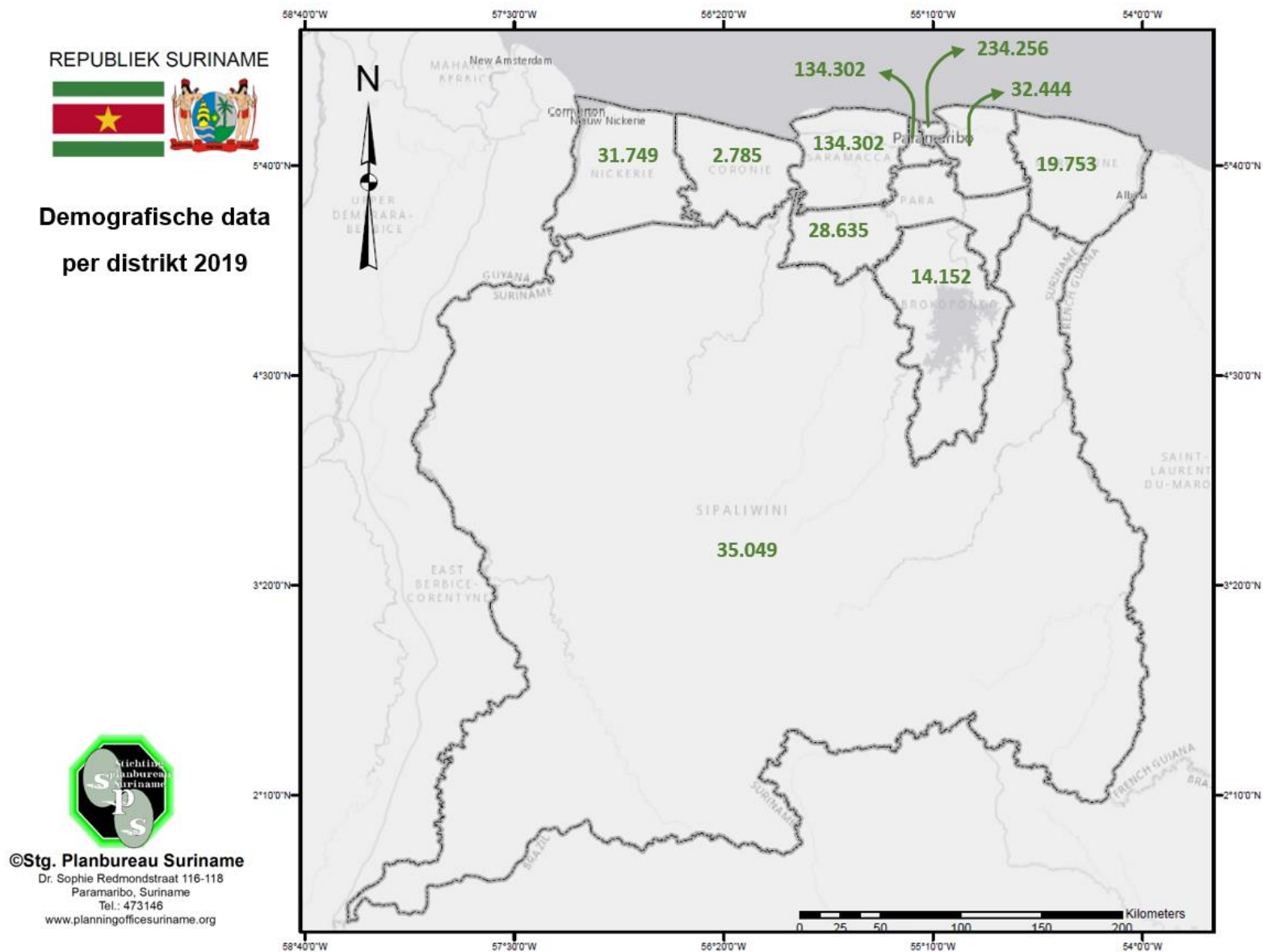
Figuur E.1: Schematische weergave van het hoofdwegennet in Suriname (Bron: Y. Blufpand)

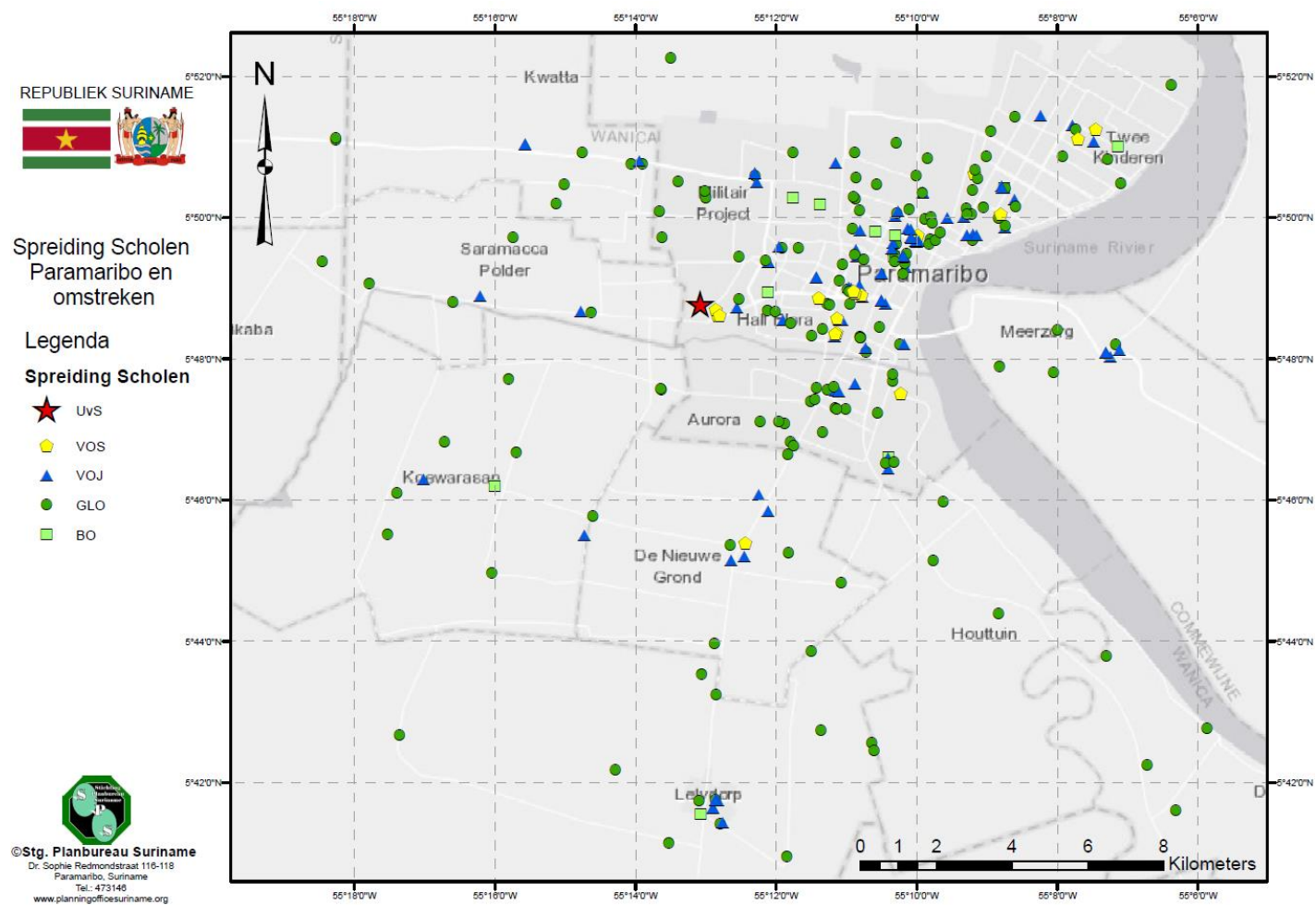
Grafiek E.1: Bevolkingspercentage per distrikt (Bron: CBB, bewerking SPS)

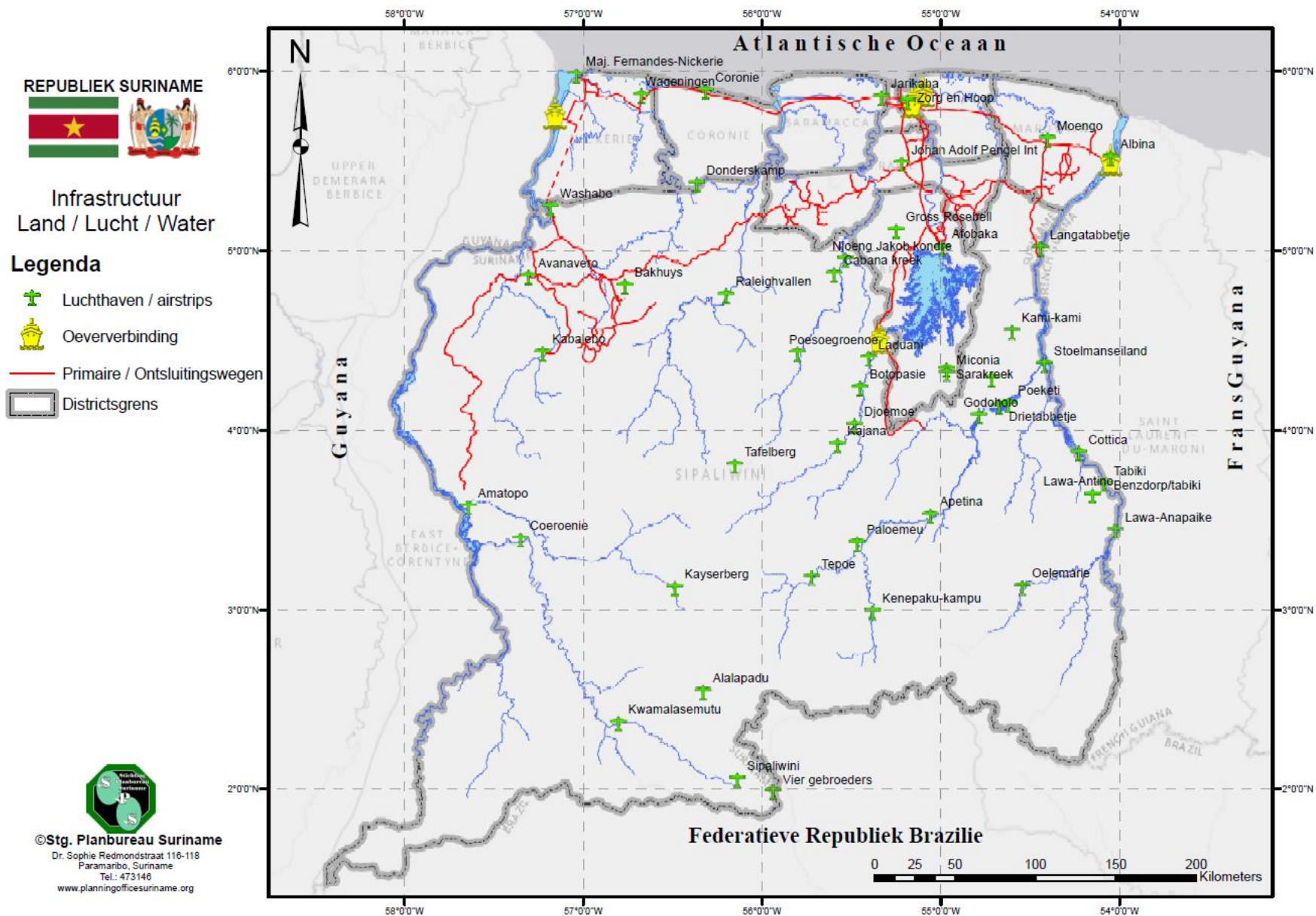
Figuur E.2: Demografische kaart van Suriname

Figuur E.3: Spreiding van de scholen in Paramaribo en omstreken (Bron: MinOWC, Bewerking: SPS)

Figuur E.4: Overzicht Infrastructuur land, lucht en water

REPUBLIC SURINAME

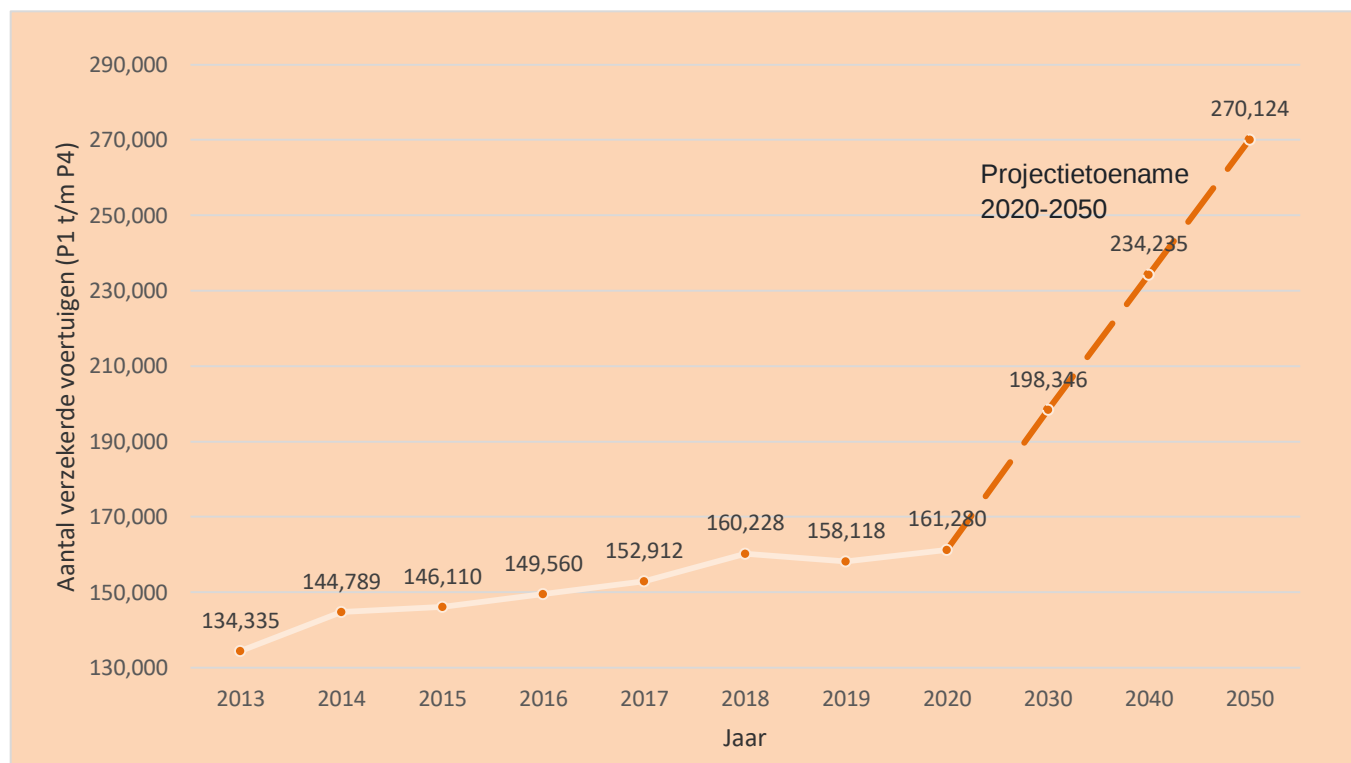
Verkeersstremmingen Paramaribo

Legenda

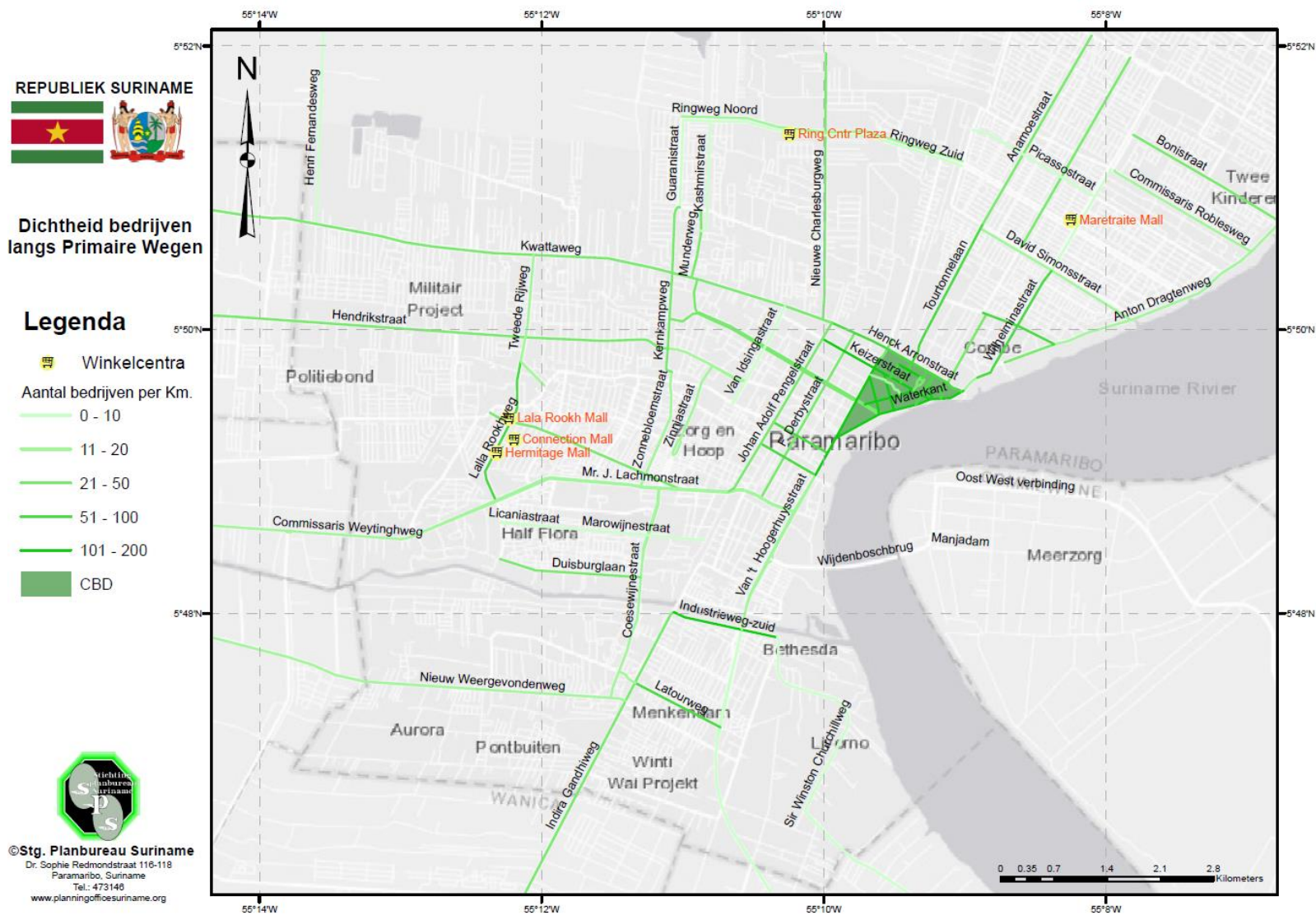
- Verkeersstremmingen
- Primaire Wegen

©Stg. Planbureau Suriname
Dr. Sophie Redmondstraat 116-118
Paramaribo, Suriname
Tel.: 473146
www.planningofficesuriname.org

Grafiek E.2: Aantal verzekerde voertuigen (Bron: Centrale Bank van Suriname, Bewerking: SPS)

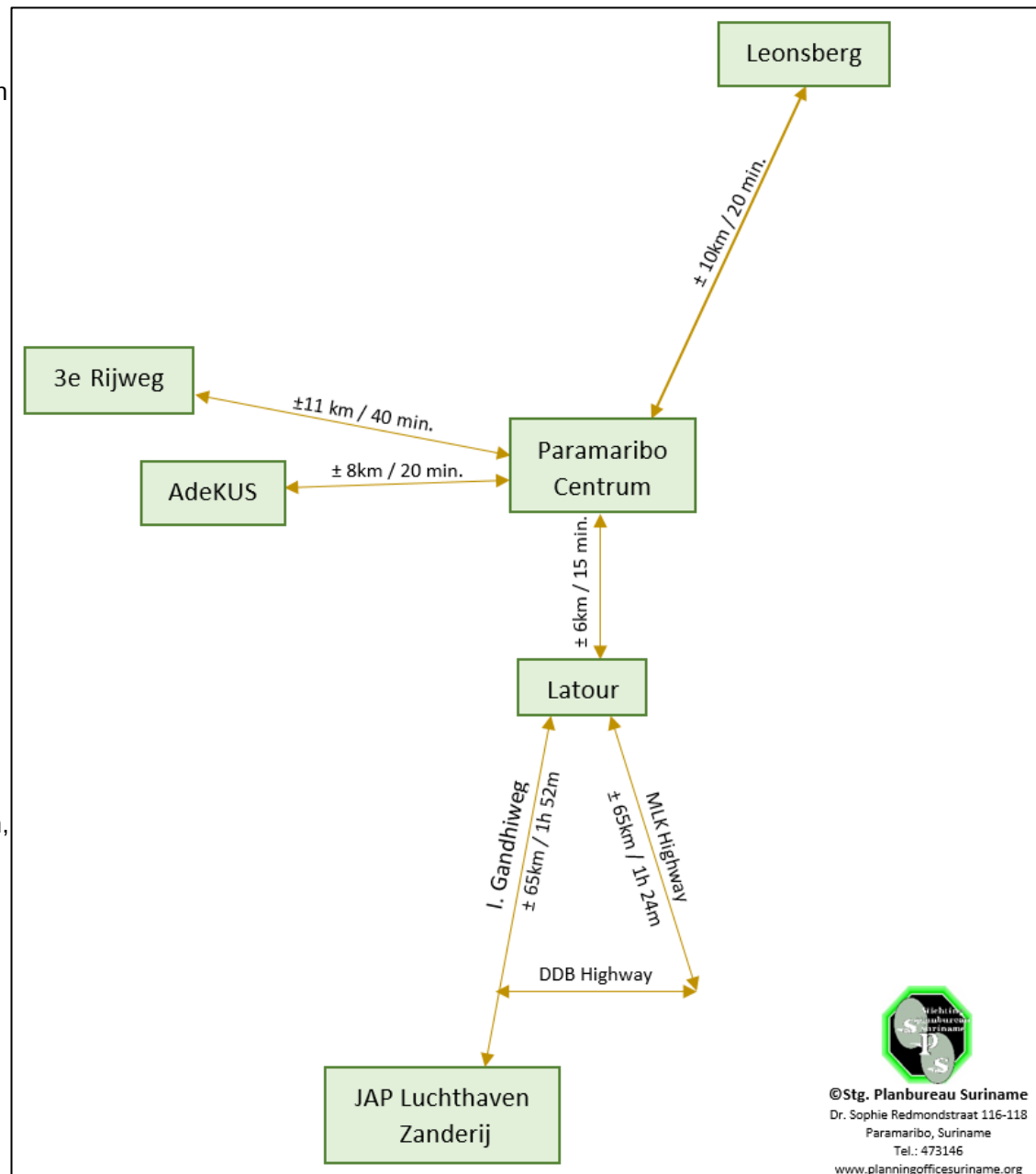
Figuur E.6: Bedrijven langs primaire wegen (Bron: EBS, Bewerking: SPS)

Figuur E.7: Reistijd Noord – Zuid / Oost - West

De reistijd als gevolg van de verkeersknooppunten en -stremmingen in en rondom Paramaribo / Wanica ziet er als volgt uit:

1. **Oost-West** (Fort Zeelandia - 3e Rijkweg):
  - via Keizerstraat 10.3km, 44 min
  - Via Hendrikstraat 10.9 km, 29 min
  - Via Kwattaweg 11.2 km, 39 min
2. **Oost – West** (Wijdenboschbrug – Adek):
  - Via Mr J. Lachmonstraat 8.1km, 21 min
3. **Noord - Zuid** (Leonsberg naar Latour):
  - Via Fred Derbystraat 16.4 km 36 min
  - Via de Saramaccastraat, Van 't Hogerhuysstraat
14.6 km 42 min (Leonsberg – Lelydorp)
  - Via Indira Gandhiweg 26.4 km , 1h 21 m
  - (Leonsberg – Zanderij) Via Indira Gandhiweg
64.2 km, 1h 52 m
  - Via MLK highway, Bouterse Highway 65.1 km,
1h 24 m

Figuur E.8 Spreiding ziekenhuizen en RGD poli's

REPUBLIC SURINAME

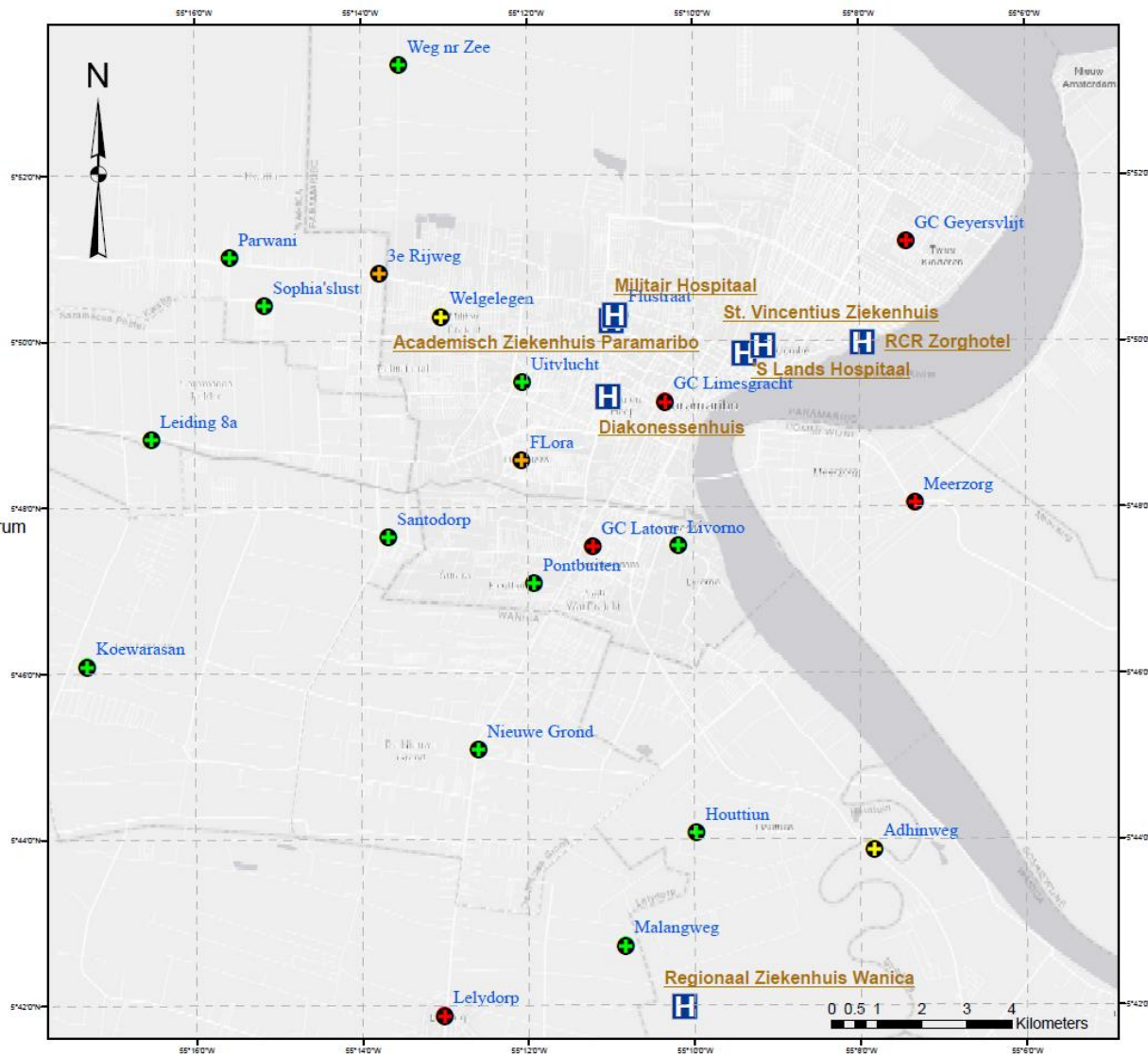
Spreiding Ziekenhuizen en RGD Poli's Paramaribo en omstreken

Legend

- Ziekenhuizen
- Gezondheidscentrum
- Uitgebreid Gezondheidscentrum
- Hulp Poli
- Poli

©Stg. Planbureau Suriname
Dr. Sophie Redmondstraat 116-118
Paramaribo, Suriname
Tel.: 473146
www.planningofficesuriname.org

Page intentionally left blank

Page intentionally left blank